

ÜSTAD MUHAMMED TAKİ MİSBAH

İslamî İrfan

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ÜSTAD MUHAMMED TAKİ MİSBAH

İslamî İrfan

Çeviri
Ebuzer Turan

 el-Mustafa
yayınlari

el-Mustafa Yayınları: 34
ISBN: 978-605-9982-15-3

İSLAMÎ İRFAN

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 27932

© el-Mustafa Yayınları, 2015
Bu kitabın tüm yayın hakları,
el-Mustafa Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı ya-
pılabilir, izinsiz olarak hiçbir bi-
çimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

Eserin özgün adı

در جستجوی عرفان اسلامی
Der Costecu-yi İrfan-ı İslamî

Yayın Yönetmeni

Dr. Cafer Yusufi

Yazar

Üstad Muhammed Taki MİSBAH

Çeviri

Ebuzer Turan

Editör

Yusuf Tazegün

Son Okur

Alptekin Dursunoğlu

Sayfa Düzeni

DBY Ajans

Kapak Tasarımı

Ömer Faruk Yıldız

Birinci Baskı

İstanbul, Ağustos 2015

Baskı ve Cilt

Yılmaz Basın Yayın

Maltepe Mah. Litros yolu 2. Matbaacılar sitesi 3NB2

Topkapı / İstanbul • Tel: 0212 493 00 85

(Sertifika no: 27185)

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi
Türkiye Temsilciliği

 el-Mustafa
yayınları

Merkez Efendi Mah. Mevlana Cad. Aktaş Apt. No: 108

Zeytinburnu / İSTANBUL Tel: (0212) 664 46 40

elmustafa@hotmail.com.tr

İçindekiler

› Başlarken	9
-------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Bilgiler

İnsandaki Eğilimler.....	17
İnsanın Ruhsal İhtiyaçları ve Bu İhtiyaçların Görünmez Evreleri.....	19
Geçici ve Kalıcı Eğilimler.....	20
Kendiliğinden Filizlenen ve Kendiliğinden Filizlenmeyen Eğilimler	21
İrfânî Eğilimler Kendi Kendine Gelişen Eğilimlerden midir?.....	22
İnsandaki En Temel Eğilim Olarak İrfan	24
İrfan Nedir?	25
Nazarî İrfan ve Amelî İrfan	27
Tasavvuf ve İrfan	31
Ârif Kimdir?	32
İrfan, Felsefe ve Akıl	38
İslam'da İrfan Konusu.....	41
İrfan ve Şeriat, Yan Yana mıdır, Karşı Karşıya mıdır?.....	48

İKİNCİ BÖLÜM

İrfânî Öğretilerdeki Tahrifler ve Sapmalar

Semavi Dinlerdeki Tahrifler.....	53
Dinlerin Tahrif Edilmesindeki Bilinç veya Bilinçsizlik	58

İslam'ın İlk Dönemlerinde Gerçekleşmiş Olan İki Sapma Örneği	61
İnziva Düşüncesi Batıl Bir Düşünce'dir	64
Tahrif ve Sapmaların İki Ana Sebebi	66
İrfanda Yapılan Sapmalar Üzerine Bir Değerlendirme	71
Servet ve Güç, Sahte Ariflerin Kullandığı Yemdir	75
Sahte İrfan ve Tasavvuflardaki Sömürgeci İzleri	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gerçek İslamî İrfan'ın Özellikleri

Belirleyici Özellikleri Bilmenin Önemi Nedir?	93
İrfanın Sosyal Tarihi	95
Söylenmez Sırlar	101
Akıl Açısından Doğru İrfanın Özellikleri	106
Kur'an ve Sünnet Işığında İslamî İrfanın Özellikleri	112
1. Fıtrata Uygun Olması	112
2. Kapsayıcı Olması	113
3. Şeriat Kurallarına Aykırı Olmaması	121
İnsanın Maddî ve Manevî Boyutları Birbirine Karşı mıdır?	127
İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) Yanıtı	132
İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Yanıtı	133
İmam Humeyni Hakiki İrfanın Yaşayan Örneği'dir	144
Bir Soru	147
Diğer İrfan Kollarının Öğretilerine Başvurmak	150
İrfan, Sadece Din Adamlarına Özgü müdür?	153
İrfanî Seyrin Kapsayıcılığıyla İlgili Bir Soru	155

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İrfanî Makamlara Ulaşmanın Yolu

Yolu Ararken	161
Allah'a Giden Yolu Bulmak İçin Akıl ve Nakilden Yardım Almak	162
Nakil Yolu Bütün İnsanların Ulaşabildiği Bir Yoldur	166

Doğru İrfan Yolunu Öğrenmek İçin Ehlibeyt'in Kapısına Gitmeliyiz	168
Allah'a Giden Yolun Önündeki Önemli Engel	171
Sözde Muvahhit, Pratikte Müşrik	176
Seyr u Sülûk Aşamaları	180
Fiilde, Sıfatta ve Zatta Tevhide Ulaşmak	183
Muşarete, Murakabe ve Muhasebeyle Takva Sahibi Olmak	192
Murakabe Aşamaları	196
Vücuttaki Seyirle Başlayan Kalbi Seyir	200
Daha Üstün Bir Murakabe; 'Dostluk Alıştırması'	203
Evliya ve Enbiya'nın Murakabesi	205
Seyr u Sülûktaki Özel Ameller ve Zikirler	208
Dille Yapılan Zikir ve Kalple Yapılan Zikir	212
Dille Söylenen Zikirlerin Dindeki Konumu ve Kalbi Zikrin Önemi	217
Seyr u Sülûk İçin En Kapsamlı Program	219
Namazın, En Hayırlı Amel Olmasının Sırrı	226
Ruhsuz Namazlar	229
Tekâmül İçin Uygulamalı Bir Program	235

BEŞİNCİ BÖLÜM

İlave Konular

Keşif ve Kerametın Anlamı	251
Keşif ve Kerâmet Gerçek midir Hayal midir?	252
Keşif ve Mukâşafenin Hakikati	253
Rahmani Mukâşefeler ve Şeytanî Mukâşefeler	257
Rahmanî ve İlahî Mukâşefeler, Kişinin Kamil Olduğunu Göstermez	259
Keramet Nedir?	262
Sihir ve Kerâmet Farklı Şeylerdir	264
İmam Cafer Sadık (a.s) ve Kâhin	266
Kerameti, Benzer Durumlardan Nasıl Ayırt Edebiliriz?	268

Dış Görünüm, İç Durumun Göstergesidir.....	269
Keşif ve Kerametın Kulu Olmak.....	270
Gerçek Arif.....	272
Şeyh Ensarî İle İlgili İki Olay.....	274
Kutupluk, Şeriat ve Tarikat.....	277
Seyr u Sülûk ve Üstat Meselesi Üzerine.....	282
Fitrî Ama Ulaşılması Zor.....	291

Başlarken

إِلَهِهِ هَبْ لِي كَمَالَ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ وَأَنْزِرْ أَبْصَارَ قُلُوبِنَا بِضِيَاءِ نَظَرِهَا إِلَيْكَ
حَتَّى تَخْرِقَ أَبْصَارُ الْقُلُوبِ حُجُبَ التَّوَرِ فَتَصِلَ إِلَى مَعْدِنِ الْعِظَمَةِ وَ تَصِيرَ
أَرْوَاحُنَا مُعَلَّقَةً بِعِزِّ قُدْسِكَ

“Allah’ım sana gelmenin en yüce şeklini bana nasip eyle ve kalp gözlerimizi sana bakmak aydınlığıyla aydınlat, öyle ki kalp gözleri nur perdelerini aralayıp yücelik kaynağına varsın ve canlarımız senin kutsi izzetine bağlansın.”¹

İnsan, Allah’ın Kur’an’daki buyruğuna uygun olarak, yaratılış itibarıyla Allah’ı arar ve o yüce varlığa kavuşmayı arzular. Ancak dünya sevgisi ve insanın nefsanî istek ve arzuları, içindeki bu temel içgüdüye gölge düşürüyor ve insan için bu yönde bir engel oluşturuyor.

﴿ فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ

لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

“Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”²

Evet, çoğu insan kaybettiği şeyin Allah olduğunu ve huzursuz ruhunun ancak ona vararak huzura varacağını farkında bile

¹ Mefatihul- Cinan, Şaban ayının ortak amelleri bölümü, sekizinci amel. (Münacat-ı Şabaniye)

² Rum, 30.

değil. Bu yüzden birçok insan dünyevî işler koşturmacasında tüm ömrünü harcayabiliyor ve birçok insan maddiyat çölünde cennetini arıyor. Kimi insan servet peşinde koşturuyor, kimisi şehvet peşinde, kimisi güç, kimisi makam ve kimisi de bilim peşinde ömür sermayesini tüketiyor. Ama çok az da olsa, insanlar içinde, öyleleri var ki kalpleri sadece varlık âleminin hakikati için çarpıyor ve gece gündüz demeden onun peşinde koşturuyorlar. İşte bu az sayıdaki insanlar, kalplerini gerçek sahibine teslim etmişlerdir ve onunla münâcât etmenin hazzını hiçbir hazla değiştirmiyorlar. Aksine diğer hiçbir hazzı haz olarak görmüyorlar. İşte bu insanların efendisi, ibadet edenlerin ziyneti İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor:

وَأَسْتَغْفِرُكَ مِنْ كُلِّ لَذَّةٍ بِغَيْرِ ذِكْرِكَ

“Allah’ım seni anmak dışındaki bütün hazzlardan sana sığınırım.”³

Allah’ın kutsi dergâhına sımsıkı tutunan bu insanlar, Allah ile her şeye sahip olduklarına ve Allah’a rağmen hiçbir şeye sahip olmadıklarına bütün kalpleriyle inanıyorlar ve bu gerçeği şöyle haykırıyorlar:

مَاذَا وَجَدَ مَنْ فَقَدَكَ وَمَا الَّذِي فَقَدَ مَنْ وَجَدَكَ

“Seni kaybeden neyi kazanmış olabilir ki ve seni bulan neyi kaybetmiş olabilir ki.”⁴

İşte bu insanlar, bir kul gibi ellerini açıp en samimi duygularıyla sevgililerinden şöyle dilekte bulunuyorlar:

إِلٰهِي هَبْ لِي كَمَالَ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ

“Allah’ım (her şeyden) kopup da sana gelmenin en eksiksiz halini bize nasip eyle.”⁵

³ Mefatihul- Cinan, Münacatu’z- Zakirin (Zakirlerin münacatı) bölümü.

⁴ Mefatihul- Cinan, İmam Hüseyin’in (a.s) Arafat duası bölümü.

⁵ Mefatihul- Cinan, Şaban ayının ortak amelleri bölümü, sekizinci amel. (Münacat-ı Şabaniye).

Yüce Allah ise onun sevdası için kendinden geçmiş olan bu insanların duasını kabul ederek onlara kendi sevdası dışında bütün sevdaları kökünden söküp kalplerinden atma başarısını nasip ediyor. Öyle ki bu insanlar onun dışında hiçbir sığınak görmezler.

أَنْتَ الَّذِي أَرَزَلْتَ الْأَغْيَارَ عَنْ قُلُوبِ أَحِبَّائِكَ حَتَّى لَمْ يُحِبُّوا سِوَاكَ وَلَمْ يَلْجَأُوا إِلَى غَيْرِكَ

“Seni sevenlerin kalbinden bütün sevdaları söküp atan sensin. Öyle ki senden başkasını sevmедiler ve ancak sana sığındılar.”⁶

Ancak şu bir gerçek ki sevda kadehini yudumlayan insan, kesinlikle öncesinde marifet vadisinden geçmiş olmalıdır ve kısmî bile olsa sevgilinin özellikleri ve vasıfları hakkında bilgi sahibi olmalıdır; zira hiç bilinmeyene gönül bağlamak imkânsızdır. Gerçek şu ki herkesin sevda kevserinden aldığı pay, marifet nurundan aldığı pay kadardır ve sevda destanı, sevgiliyi görmek ve onu tanımakla başlar.

Bu bağlamda gıyabi bilgiler ve ‘husûlî ilimler’⁷ her ne kadar marifet vadisiyle sevda vadisi arasında bir köprü oluşturabilse de ‘huzûrî marifet’⁸ ve sevgilinin cemalini perdesiz bir şekilde görmek bambaşka bir destandır. Bu marifetin insanın kalbine düşürdüğü ateş, husûlî marifetin cansız ışıyla karşılaştırılmaz bile.

Her ne kadar Yüce Allah’ı akıl ve husûlî ilimle tanımanın gerekliliği tartışılmaz olsa da şu bir gerçek ki insanı gerçek anlamda kemale erdiren şey, onu yüce rabbani inayetler ve; “Ey huzura kavuşmuş insan Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir”⁹ gibi rahmanî hitaplar almaya yetkin kılan şey, o kutsî hazretlerinin huzûrî nurudur. Husûlî marifet ise kimi zaman insanın önündeki hicaplara hicap ekleyen ve karanlıklarına karanlık katan şeyden başkası değildir. Husûlî ilim, bu gibi durumlarda “İlim en büyük

⁶ Mefatihul- Cinan, İmam Hüseyin’in (a.s) Arafat duası bölümü.

⁷ Okuyarak ve öğrenim görerek elde edilen bilgi.

⁸ Okumaksızın ve öğrenim görmeksizin insana verilen ilim.

⁹ Fecr, 27 – 30 ayetleri.

hicaptır” sözünün bir örneğidir. Evet, evliyaullahın ruhunu okşayan nur, yüce Allah’ın, seçkin kullarının kalbine yansıttığı ve bu vesileyle tevhid makamına yükselttiği nurdur.

إِلَهِی أَنْتَ الَّذِی أَسْرَقْتَ الْأَنْوَارَ فِی قُلُوبِ أَوْلِیَائِكَ حَتَّى عَرَفُوكَ وَوَحَّدُوكَ

“Allah’ım sensin dostlarının kalbini nurlar ile aydınlatan Allah, öyle ki seni tanıdılar ve yalnızca sana kulluk ettiler.”¹⁰

İşte bu nur, birçok büyük ârîfin peşinde olup da yıllarca aradığı ve büyük sıkıntılarla, ağlayarak sızlayarak, gece gündüz demeden aradığı nurdur.

فَأَنْتَ لَا غَيْرُكَ مُرَادِي وَلَكَ لَا لِسَواكَ سَهْرِي وَسَهَادِي وَلِقَاؤُكَ قُرَّةُ عَيْنِي
وَوَصْلُكَ مَنَى نَفْسِي وَإِلَيْكَ شَوْقِي وَفِي مَحَبَّتِكَ وَلَهْيَ وَالِي هَوَاكَ صَبَابَتِي

“Sensin yalnızca sen, senden başkası değil benim muradım, senin için, yalnızca senin için, senden başkası için değil uykusuz gecele-
rim, seni görmek benim göz aydınlığım, sana ulaşmak ise kalbimin
tek ümididir; sana gelmek, senin sevgini kazanmak tek isteğimdir
ve gönlüm sana bağlanmıştır.”¹¹

Evet, değersiz insana değer katan ve bakır altına dönüştüren iksir gerçekte yüce Allah’ın huzûrî marifet nurunun yansımasıdır. Yüce Allah, gerçek imanın göstergesi olarak kendi muhabbetine işaret ediyor.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾

“İman edenlerin Allah’a olan sevgileri ise çok daha fazladır.”¹²

Kulluğun gerçeği, ancak kul, ‘muhabbet-i ilahî’ye bağlandıktan sonra insanın kalbine yansır. Yüce Allah’ın muhabbetine giden yol ise o yüce hazretin şuhûdî marifetinden geçer. İmam Cafer Sadık (a.s) bu marifet, muhabbet ilişkisine değinerek şöyle buyuruyor:

¹⁰ Mefatihul- Cinan, İmam Hüseyin’in (a.s) Arafat duası bölümü.

¹¹ Mefatihul- Cinan, Münacat-ı Hamse Aşer, Münacatu'l- Mürîdîn.

¹² Bakara, 165.

“Akıl sahipleri, akıllarını kullanarak bu vesileyle Allah'ın sevgisine ulaşan kişilerdir.”¹³

İmam Cafer Sadık (a.s) hadisin devamında ilahi muhabbetin meyvelerini açıklarken şöyle buyuruyor:

فَإِذَا بَلَغَ هَذِهِ الْمَنْزِلَةَ جَعَلَ شَهْوَتَهُ وَمَحَبَّتَهُ فِي خَالِقِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ نَزَلَ
الْمَنْزِلَةُ الْكُبْرَى فَعَايَنَ رَبَّهُ فِي قَلْبِهِ وَوَرِثَ الْحِكْمَةَ بِغَيْرِ مَا وَرِثَهُ الْحُكَمَاءُ
وَوَرِثَ الْعِلْمَ بِغَيْرِ مَا وَرِثَهُ الْعُلَمَاءُ وَوَرِثَ الصِّدْقَ بِغَيْرِ مَا وَرِثَهُ الصِّدِّيقُونَ:
إِنَّ الْحُكَمَاءَ وَرِثُوا الْحِكْمَةَ بِالصُّمْتِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرِثُوا الْعِلْمَ بِالطَّلَبِ وَإِنَّ
الصِّدِّيقِينَ وَرِثُوا الصِّدْقَ بِالْخُشُوعِ وَطُولِ الْعِبَادَةِ

“Kul bu makama vardığında ise bütün istek ve sevgisini rabbine adar. Bunu yaptığında ise o yüce makama varıp rabbini kalbinde görmeye başlar, hikmet sahiplerinin ulaştığı yoldan farklı bir yolla hikmete ulaşır, âlimlerin ulaştığı yoldan farklı bir yolla ilime ulaşır ve siddıkların ulaştığı yoldan farklı bir yolla sadakate ulaşır. Hikmet sahipleri sessizlikle hikmete ulaşırlar, âlimler ilim peşinde koşarak ilime ulaşırlar, siddıklar ise huşu ve uzun ibadetlerle sadakate ulaşırlar.”¹⁴

Ancak ilahî marifet ve muhabbet, kolayca elde edilmiyor ve bu yolun yolcusu ancak büyük sıkıntılardan sonra bu cevhere ulaşabilir. Bu yolun yolcusunun önündeki en önemli engelin, yolun kendisini bulmak olduğunu söylersek yanlış bir şey söylemiş olmayız. Zira yanlış bir yolda ilerlemek, kişiye, uzun yıllar boyunca katlanmış olduğu sıkıntılar ve zorluklardan başka bir şey kazan-dırmayacağı gibi hedeften uzaklaşmasına da vesile olacaktır. Bu sebeple her şeyden önce doğru irfânı bulmaya çalışmalıyız ve titizlikle bu yönde çaba göstermeliyiz.

Bu doğrultuda konuyla ilgili yeterli araştırma ve tecrübeye sahip olan güvenilir belli başlı uzmanlar ve üstatlardan yardım almak ve İslamî öğretileri yakından tanıyan bu şahsiyetlerden yararlanmak

¹³ Biharu'l- Envâr 26. Cilt, sayfa: 403, 46.Bab, 15.Hadis.

¹⁴ Biharu'l- Envâr 26. Cilt, sayfa: 403, 46.Bab, 15.Hadis.

bizim için çok yol açıcı olacaktır. Bu maksatla çağımızın büyük İslam âlimlerinden Üstat Ayetullah Muhammed Taki Misbah'ın farklı oturumlarda beyan ettiği değerli sözler bir araya getirilerek elinizdeki eser oluşmuştur.

Umarız Yüce Allah bütün işlerimizde bizlere ihlâs nimetini nasip eder ve amellerimiz O'nun dergâhında kabul görür.

Birinci Bölüm

Genel Bilgiler

İnsandaki Eğilimler

İnsanın doğumuyla başlayıp ölümüyle biten süreç içinde insan ruhu birçok aşamadan geçmektedir ve insan bu aşamaların her birinde kendine has istek ve ihtiyaçlara sahiptir. Kendimizi bildiğimiz andan itibaren, hayatımızın içinde bulunduğumuz bu dönemine kadar hepimiz ruhumuzdaki farklı değişimleri hissetmişizdir. Buna ‘içsel tecrübe’ veya felsefe diliyle ‘huzûrî ilim’ diyoruz. Bu bahsettiğimiz tecrübelerin bir bölümü bütün insanlar için geçerlidir ve bütün insanlar az veya çok bu tecrübeleri yaşıyorlar. Örneğin dünyaya gözlerini yeni açmış olan bir bebeğin bütün hareketleri ve çabası karnını doyurmak doğrultusundadır ve bu aşamadaki insan bundan başka bir şey düşünmüyor. Bu sebeple insanoğlunun ilk ihtiyacı açlığını gidermektir ve belirli bir süre boyunca başka bir isteği yoktur. Doğal olarak hiçbirimiz hayatımızın ilk günlerini hatırlamıyoruz; ama bunu yeni doğmuş diğer insanlara bakarak görebiliriz. Bebeklik dönemindeki insanların yemekten başka bir şeye ilgi göstermediklerini kendi gözlerimizle görüyoruz. Zaten bu sebeple ellerine geçen her şeyi ağızlarıyla tatmak istiyorlar.

Bu dönem sonrasında, yani insan ruhunun tabii, fitrî ve gayri ihtiyari olarak bir miktar tekâmül bulmasından sonra insanoğlu yemek ve içmek dışındaki şeyleri de kavramaya başlar. Örneğin bu dönemdeki çocuklar anne ve babanın sevgisini, özellikle anne sevgisini anlıyorlar ve onların şefkatli bakışları ve kucağına alıp sevmesinden haz duyuyorlar. Bu, çocuk için yeni bir ihtiyaç ve istektir. Çocuğun karnı tok olabilir; ancak

anne ve babasının sevgisinden yoksun olduğu için üzüntü içinde olabilir. İşte bu, çocuktaki yeni bir ihtiyacın belirtisidir.

Bu aşama sonrasında çocuk, oyun oynamaya meyleder. Oyun oynamak, yüce Allah'ın insanda bırakmış olduğu fitrî bir ihtiyaç olduğu için hiç kimsenin çocuğa oyunu sevmesi gerektiğini öğretmesine gerek yok. Bu eğilim çocukta kendiliğinden meydana gelir. Bazen çocuktaki bu eğilim yemek ve içmeği çocuğa unutturacak kadar güçlü olabiliyor ve çocuk, yemek içmek veya uyku saatinden saatler geçmesine rağmen bunu fark etmeyebilir bile. “İnsanoğlu bu aşamalardan geçiyor” derken “bir önceki ihtiyacını geride bırakıp da yeni bir ihtiyaçla tanışıyor” demek istemiyorum. İnsandaki yemek ve içmek isteğinin, hayatının sonuna kadar devam ettiğini herkes biliyor.

Tekâmül ve büyümenin sonraki aşamalarında tabii ve fitrî olarak insanda meydana gelen ihtiyaçlardan birisi karşı cinse olan eğilim ve cinsel ihtiyaçtır. Bu his, insanoğlunun tekâmül süreci içinde hayatın belirli bir döneminde öğretilmeksizin ve kendiliğinden meydana gelir. Çocuk ilk başta bu eğilimini tam olarak anlayamıyor ve neyin peşinde olduğunu, tam olarak ne istediğini bilmiyor. Ancak zamanla bu ihtiyaç kendisini daha açık bir şekilde göstermeye başlar ve daha anlaşılır bir hale gelir. Ergenlik çağına gelindiğinde ise tamamen açık bir şekilde kendisini gösteriyor ve insan neyin peşinde olduğunu tam olarak algılıyor. İnsandaki bu eğilim bu dönem sonrasında ise gençlik döneminin zirvesine kadar hiç durmaksızın büyüme yönünde hareket eder. Bu istek kız çocuklarında daha erken kendisini gösteriyor ve kız çocukları dokuzlu onlu yaşlarda bu isteği hissediyorlar. Ancak hiç kuşkusuz insanın ruhunda meydana gelen bu eğilim, fiziğinden ve vücudundaki fizyolojik değişimden bağımsız değildir ve vücuttaki birtakım gelişmelerle birlikte gelişir.

Gerçek şu ki insan ruhunda meydana gelen yenilikler ve yeni arzu ve istekleri fiziğindeki değişikliklerle uyumludur. Bu süreç esnasında vücuttaki birtakım organlarda, bezelerde ve hormonlarda birtakım değişiklikler meydana geliyor. Ancak buradaki önemli nokta, bu fizyolojik değişimler ve vücutta meydana gelen yeniliklerin, ruhtaki değişimler için ancak bir mukaddime ve ön hazırlık konumunda olmasıdır. İnsandaki

bütün ihtiyaç ve istekleri algılamak ise ruha aittir. İnsan vücudu bunların hiçbirisini algılayamaz. Zira algılamak işi yalnızca ruha aittir.

Burada söylenmesi gereken diğer bir konu ise her biri farklı bir dönemde meydana gelen bu değişiklikleri insanın önceden algılayamamasıdır. Örneğin çocukluk yaşlarındaki bir insan kesinlikle cinsel isteğin ne olduğunu algılayamaz, bunu anlamak onun için imkânsızdır ve hiçbir şekilde bu istek ve ihtiyacın ne olduğu çocuğa anlatılamaz. Bir çocuğa cinselliğin ne olduğunu ve nasıl doyuma vardığını ne kadar anlattırsanız anlatın, bunu anlayamaz.

Çocuk, cinsel haz diye bir haz olduğunu, bu hazzın, yemek içmek hazzından tamamen farklı olduğunu ve bu hazla karşılaştıramaz derecede yoğun olduğunu anlayamaz. Cinselliği algılayamayan çocuk için kesinlikle bu konunun anlaşılması imkânsızdır. Çocuk, yemek içmek ve oyun dışında hiçbir haz tanımıyor. Dolayısıyla bu bağlamda ona anlatabileceğimiz tek şey, cinselliği bal tadına benzetmektir. Oysa cinsel haz ve balın tadı tamamen farklı iki hazdır ve kesinlikle karşılaştırılmazlar.

İnsanın Ruhsal İhtiyaçları ve Bu İhtiyaçların Görünmez Evreleri

İnsanoğlu, buraya kadar değindiğimiz değişim ve evreler dışında insana farklı şekillerde kendini gösteren diğer evrelerden de geçiyor. Bu değişim ve evreler en az iki yönden birinci evrelerden farklıdır. Birinci fark çok hissedilir olmamasıdır. İkinci fark ise insanların ruh hali ve yeteneklerine göre farklılık göstermesi ve insanlarda farklı şekillerde kendini göstermesidir. Yemek içmek isteği, oyun isteği ve cinsel istek bütün insan fertlerinin açıkça hissettiği isteklerdir ve her ne kadar insanlardaki bu istekler kişiden kişiye farklı olsa da bu isteklerin orta seviyeye yakın bir seviyesini hemen hemen bütün insan fertleri yaşayarak hissediyor. Ancak birtakım istekler var ki bazı insanlarda çok güçlü olmasına rağmen diğer bazı insanlarda yok denecek kadar az ve siliktir. Bu sebeple buradaki istek seviyesi farkı, birinci gruptaki isteklere göre çok fazladır. Örneğin sanata olan eğilim, özellikle birtakım özel sanatlarda insanlar arasında çok farklılık gösterebiliyor. Bu eğilim ve istek kimi insanlarda, bütün hayatlarını etkileyecek şekilde kendini gösteriyor. Ama aynı zamanda sanatın

ne olduğunu algıladığından bile şüphe edeceğimiz kadar sanata ilgisiz kimi insanlarla karşılaşabiliyoruz.

Bütün insanlar yeşil ormanlara bakarken, denizi seyrederken ve yüksek dağların girinti ve çıkıntılarını seyrederken bundan haz duyarlar. Ancak bazı insanlar bu manzaralara bakarken her şeyi unutup kendinden geçercesine büyük bir haz duyarlar. Bu tür insanlar bazen saatlerce âdeta hiç göz kırpmaksızın bir çiçeğe veya bir ağaca bakabiliyorlar. Bu eğilim ve istek bazı insanlarda ise yeni güzellikler yaratmak isteği şeklinde kendini gösteriyor. Ressamlık, hattatlık, şiir ve edebî metinler yazmak insan-daki bu istek ve eğilimden kaynaklanıyor. Bir şiir dinlerken hiçbir şeyden duymadığı hazı duyan insanlar tanıyorum. Kimi insanlar güzel sesten, âdeta kendinden geçecek kadar etkileniyor. Ama aynı zamanda diğer insanlar bu duyguyu yaşamıyor ve tabii güzellikler veya sanat konularına aynı ilgiyi göstermiyorlar. Bu eğilim ve isteği kendinde bulan insanlar iç-lerindeki bu duyguyu hissedebildikleri gibi diğer insanlar da bu halleri bu insanlarda görebiliyorlar.

Geçici ve Kalıcı Eğilimler

İnsandaki istekler ve eğilimler konusundaki diğer bir husus ise bu eğilimlerin süre olarak farklı olmasıdır. Birtakım eğilimler insan hayatının tamamında kendini gösterdiği halde diğer bir takım eğilimler insanın tekâmül seyrindeki sadece bir zaman dilimine özgü olabiliyor. Bu tür eğilimler bu süre sonunda tamamen unutulur ve artık insan bu yönde bir istek hissetmez. Çocukça oyunlara olan eğilim, bu bahsettiğimiz ikinci tür eğilimlerdenidir. İnsanoğlu hayatının çocukluk döneminde kendi yaşına uygun oyunlar ve oyun araçlarına oldukça büyük bir ilgi duyar. Ancak ergenlik çağına yaklaştıkça bu tür şeyleri bir kenara bırakır ve düne kadar gözü gibi baktığı oyuncaklarına dönüp bakma isteği bile duymaz.

İnsandaki birtakım eğilimler vücut ve organlarıyla pek ilintili değildir ve bu eğilimlerin filizlenmesi, yoğunluk kazanması veya sönük hale gelmesi kişinin yaşı veya genç olmasıyla, kilolu veya zayıf olmasıyla ilgili değildir. Bu tür eğilimlerin bir bölümü kimi durumlarda kişinin yaşlanması ve fiziki güç kaybı yaşamasıyla daha da yoğunlaşıyor ve daha bir güçlü hale geliyor. Örneğin ‘saygı görme isteği’ bu türden bir eğilimdir.

İnsanoğlu yaratılışı itibarıyla diğer insanların gözünde değerli olmaktan ve saygı görmekten hoşlanır. İnsandaki bu saygı isteği insanın kulağı, gözü, eli, ayağı, cinsel organı veya herhangi bir diğer organlarıyla bağlantılı değildir. İnsanoğlu, hangi yaşta olursa olsun yüce bir şahsiyete sahip olmaktan hoşlanır ve diğer insanların saygısını kazanmayı arzular. İnsandaki bu eğilim hiçbir zaman yaşlanmaz veya unutulmaz ve ölüm anına kadar insanla birlikte dir. Birçok insan ölüm sonrasında iyi anılmak için ve insanlar arasında saygıyla yâd edilmek için yaşamı boyunca çaba sarf eder. Bu istek ve eğilim, zamanla azalan değil, aksine yaş geçtikçe artan bir eğilimdir.

Kendiliğinden Filizlenen ve Kendiliğinden Filizlenmeyen Eğilimler

Buraya kadar bahsettiğimiz eğilimlerin ortak özelliği, insanın herhangi bir çaba göstermesine bakmaksızın kendiliğinden açığa çıkıp da gelişen eğilimler olmasıydı. Şimdi burada soruyoruz kendimize; acaba insandaki bütün eğilimler bu türden midir? Acaba insanda kendiliğinden gelişmeyen ve filizlenip de gelişmesi için insanın çaba harcamasını gerektiren eğilimler de var mıdır?

Bu sorunun cevabı evettir. İnsan, ancak çabayla gün yüzüne çıkarabileceği birtakım potansiyellere sahiptir. İnsandaki bu potansiyel eğilimler, yapı itibarıyla ancak insanın çabasıyla kendini gösteren eğilimlerdir. Bu türden eğilimler için 'aşk' eğilimini örnek gösterebiliriz. Edebî eserlerde, şiir, roman veya hikâye kitaplarında büyük aşklar yaşayan insanlar okumuşuzdur. Belki siz kendiniz bile bu durumu bizzat yaşamışsınızdır. Aşk, bir insanın diğer birine güçlü bir şekilde bağlanması ve sevdiğini, kendisine gülümser şekilde görmek arzusu taşımasıdır. Âşık olan bir insan sevgilisinin gülümsemesini gördüğü zaman âdeta dünyadaki her şeyi elde etmişçesine sevinir. Sevgilisinin üzüntüsünü gördüğünde ise bütün dünya gözünde kararır.

İşte çok silik bir şekilde insanda kendini gösteren bu eğilim, ancak onunla ilgilenen insanlarda güçlü bir eğilime dönüşebiliyor. İnsan, bu eğilimin peşinden gittiği ölçüde bu eğilim de büyür; bu eğilime meydan verdiği ölçüde bu eğilim de güçlenir. İnsan, sevgilisini düşündükçe, onu

hayal edip güzelliklerini aklında canlandırdıkça, sevgilisinin aşkı da aynı ölçüde kalbinde büyür ve aşk ateşi kalbini sarmaya başlar. Ancak insan, içinde bulunduğu bu eğilime meydan vermezse, aklını ve kalbini meşgul eden bu eğilimi bilinçli bir şekilde söküp atmak isterse veya günlük sorunlar ve meşguliyetler insanı bu eğilimden alıkoyarsa zamanla bu eğilim de güçsüzleşir ve sönüp gider.

Dolayısıyla insanda kendi kendine büyüyen eğilimler olduğu gibi büyük ölçüde insanın katkısıyla büyüyen eğilimlerin olduğunu da söyleyebiliriz. İnsan dilerse bu eğilimlere meydan verip büyümesini sağlayabilir veya önünü alıp büyümesini önleyebilir.

İrfânî Eğilimler Kendi Kendine Gelişen Eğilimlerden midir?

Burada kendimize soruyoruz; acaba insandaki irfân eğilimi, kendi kendine gelişen eğilimlerden midir? Yoksa gelişmek için insanın özel çabasını gerektiren türden eğilimlerden midir?

Dini öğretiler ve büyük zatların söyleyip de büyük düşünürlerin onayladığı veriler, insandaki birtakım ilk başta kendisinin bile tam olarak algılayamadığı ve çabalarla gelişim kaydettiği eğilimlerin varlığını onaylıyor. İnsan, ilk başta bu eğilimleri tam olarak algılayamıyor ve ne olduğunu tam olarak anlayamıyor. Bir şeyin peşinde olduğunu, bir şeyi kaybettiğini hissediyor; ancak ne olduğunu, kim olduğunu ve nerede olduğunu bilemiyor. Kendisinde bir ihtiyaç hissediyor; ancak neye ihtiyaç duyduğunu veya kime ihtiyaç duyduğunu tam olarak algılayamıyor. İşte bu, kulluk içgüdüdür. İnsan her ne kadar fitrî olarak ve yaratılış itibarıyla Allah'ı arayan bir varlık olsa da kendisi tam olarak bu eğiliminin bilincinde değildir. İşte bu eğilim bazen kendisini gösteriyor; ama ne yazık ki kısa bir süre sonra bir hicap perdesi onun güzel yüzünü örtüyor ve insan bu eğilimini unutuyor. Hepimiz arada bir kalbimizin derinliklerinden esip de ruhumuzu okşayan bir esinti hissediyoruz. Ancak çoğu zaman maddi ve manevî birçok engel bu esintinin önünü kesiyor ve dünyevi kirlilikler bu esintiyi solumamızı engelliyor.

İçimizdeki bu gizli eğilimi uyandırıp, canlılık kazandırıp güçlü bir hale getirmek istiyorsak büyük bir azim ve gayretle çalışmalıyız. Bu

eğilimi kendimizde uyandırdıktan sonra ise maddi ve dünyevi eğilimlerimiz içinde kaybolup gitmemesi için, hayvani isteklerimizin altında ezilmemesi için, ona özenle bakmalıyız, onu gözümüz gibi korumalıyız ve ilgi odağımız haline getirmeliyiz.

Elimizdeki bir takım deliller şunca insanın içinde, çok az da olsa birtakım insanların çocukluk döneminde çok güçlü bir kulluk içgüdüsüne sahip olduğunu, bu insanların hızla bu içgüdülerine canlılık kazandırıp yetişkin bir eğilim haline getirdiklerini, sevgililerini tanıdıklarını ve onu tanımak yolunda bilinçli bir şekilde büyük gayret sarf ettiklerini gösteriyor. Bu tür insanlar istisnai insanlardır. Bu insanlara 'peygamber' veya 'veli' diyoruz. Şu anda bile bu tür insanlar var olabilir. Bu tür insanların bir bölümü, doğum anında bile bizim algılayamadığımız birtakım şeylerin farkındadırlar veya anne karnındayken bile birtakım konuları algılayabiliyor veya dile getirebiliyorlar.

Bu tür olayların benzerlerini diğer alanlarda gördüğümüzde ise bu olayların gerçekleşmiş olabileceğine daha fazla inanmaya başlıyoruz. Üç yaşındaki bir çocuğun, on dört, on beş yaşındaki çocukların bile öğrenmekte güçlük çektiği konuları rahatlıkla öğrenebildiği haberini şu yaşadığımız dönemde duyuyoruz. Dört yaşındaki bir çocuğun bütün Kur'an'ı ezberlediğini duyuyoruz. Yaşadığımız asırda bu yönüyle öne çıkan kişi, bütün Kur'an ve Nehcül-Belaga'yı çok küçük yaşta ezberleyen Dr. Muhammed Hüseyin Tabatabaî'dir. Bu çocuğun beyin yetenekleri bütün insanları hayrete düşürmüştür. İşte zaman zaman ortaya çıkan bu tür insanlar Allah'ın birer alametidir ve varlıklarıyla, Allah'ın, diğer sıradan insanlardan daha üstün yeteneklere sahip insanlar yarattığını gösteriyorlar.

Bu gibi istisnai durumlar elbette ki üzerinde çok duracağımız konular değildir. Burada kendimiz gibi normal yeteneklere sahip, sıradan eğilimler taşıyan insanlardan bahsediyoruz. Biz ve bizim gibi sıradan insanlar, içimizde bizi Allah'a ve manevîyata yönlendiren gizli bir eğilim hissediyoruz. Ancak işin başında bu, bizim için pek de açık bir eğilim değildir ve bu eğilimin net bir şekilde ortaya çıkması için çaba harcamamız gerekiyor. Bu süreç sonrasında ise bu eğilimin filizlenmesi ve iyice gelişmesi bizim çaba ve gayretimize bağlıdır. Yani sonuçta her halükarda bu eğili-

min gelişmesi ve kemale ermesi bizim göstereceğimiz çabaya bağlıdır ve kendi kendine gayri ihtiyari olarak gelişmeyecektir.

Ahlak konusu genel olarak ve irfân veya seyr u sülûk konusu irfân ve ahlak üstatlarının tanımladığı şekliyle, işte bu tür bir konu üzerinedir. Ahlak, irfân ve seyr u sülûkun temelini oluşturan esas, insanın ulaşabileceği kemal hali üzerinedir. Ancak her şeyden önce bu kemalin algılanması, bizim yapmamız gereken iştir. Sonraki adımda ise bu yönde adım atmak ve bu eğilimin doyumu için çaba harcamak, insanın kendi istek ve iradesiyle yapması gereken iştir. Bütün peygamberler ve vasilelerin bütün çabaları nihayette insandaki bu eğilimi uyandırıp zirveye vardırmak içindir. Bu gerçeği bilmek, bu eğilimin ne denli değerli ve paha biçilmez olduğunu anlatmak için yeterlidir.

İnsandaki En Temel Eğilim Olarak İrfan

İnsandaki bu eğilimin, temel eğilim olduğunu, önemini ve üstünlüğünü algılayabilmek için şunlar üzerine düşünmeliyiz; evet, peygamberler toplumu adalete ulaştırabilmek için ayaklandılar. Evet, peygamberler zalimlerin zulüm elini mazlum insanların üzerinden çekmek için geldiler. Evet, peygamberler, insanlara Allah'ın kelimini ve hikmeti öğretmek üzere peygamberliğe seçildiler. Evet, peygamberler sosyal, ekonomik, siyasî, askerî, hukukî, medenî ve sağlıkla ilgili birtakım hükümleri insanlara sunmuşlardır. Ancak şu söylediklerimiz, peygamberlerin aslî görevleri olarak düşünülmemelidir ve peygamberlerin nihai hedefi olarak algılanmamalıdır. Bu tür bir düşünce kesinlikle yanlıştır. Bütün bu söylediklerimiz birer ön hazırlıktır ve orta hedefler olarak görülmelidir. Nihai hedef ise başka bir şeydir.

Kesinlikle toplumlar adalet ilkesi üzerine kurulmalıdır, zulüm tamamen kalkmalıdır, herkes hak ettiğine ulaşmalıdır, insanlar arasındaki sosyal ve insani bağlar sağlıklı hale gelmelidir ve toplumdaki insanlar her yönden sağlıklı bir hayata sahip olmalıdırlar. Ancak bütün bunlar niçin olmalıdır? Bütün bunlar olmalıdır, insanlar gerekli ruhi ve manevî yükseliği yakalayabilsinler diye, bütün bunlar olmalıdır, insanlar nihai hedeflerine yani 'kurb-i ilahî'ye (Allah'a yakınlaşmaya) ulaşabilsinler diye.

İran İslam Devrimi Lideri merhum Ayetullah İmam Humeyni defalarca konuşmalarında bu gerçeğe işaret ederek bu devrimin ve adalet üzerine kurulu bir devlet oluşturma'nın nihai hedef olmadığını, aksine bütün bu yapıların, insanların daha fazla rablarıyla tanışabilmesi için birer mukaddime olduğunu vurgulamışlardır. Ahlak, irfân ve 'seyr ü sülûk'un doğru açıklaması ise insanın içinde taşıyıp da kendisini Allah'a yönlendiren güç ve yeteneği, kendi çabasıyla ve bilinçli bir şekilde doğru yöne yönlendirip güçlendirmesidir. Dolayısıyla gerçek irfânı, "bir insan için düşünülebilen en yüce makama varmak için gösterilen çaba" olarak tanımlamalıyız.

İrfan Nedir?

İrfan ve marifet terimleri kelime anlamı itibariyle aynı anlamı taşıyor ve her ikisi de 'tanımak' anlamındadır. Bu tanımak, duyular, akıl, anlatım veya kalp yoluyla gerçekleşmiş olabilir. Dolayısıyla kelime anlamı itibariyle önemli bir fark gözlemlenmiyor ve bütün bunlar için irfân sözcüğünü kullanılabilir. Ancak ıstılâhî anlamları konusunda 'irfân' ve 'marifet' sözcükleri farklı anlamlar taşıyor ve 'irfân' sözcüğü kendine has bir anlama sahiptir. Bu bağlamda 'marifet' sözcüğü daha geniş bir anlama sahiptir ve bütün bilgi kaynaklarını kapsıyor; ancak 'irfân' sözcüğü fiziki duyular, deneyler, akıl veya nakil yoluyla değil de kalbi şuhûd veya bâtinî kazanım ile elde edilen bilgiler için kullanılıyor. Hiçbir aracı olmaksızın malumun direkt olarak kazanılma şekli olan kalbi şuhûd ve bâtinî kazanım, felsefe ilminde 'ilm-i huzurî' olarak adlandırılıyor. 'ilm-i huzurî' husûlî ilmin aksine deney, düşünmek, delil sunmak ve zihinsel kavramlar yoluyla elde edilmez. Kavramlar, düşünmek ve tefekkür yoluyla ilerlediğimiz sürece elde edilecek sonuç da kaçınılmaz olarak aklî türden olacaktır. Oysa irfân, huzûrî bir kazanımdır ve kavramlar türünden değildir.

Huzûrî bilgi ve kazanımlar sayıca fazladır ve huzûrî olarak elde edilen her bilgiye irfân diyemeyiz. Kısaca irfân, yüce Allah'ı ve onun sıfat ve fiillerini deliller ve tefekkür yoluyla değil de kalbi ve bâtinî kazanım yoluyla tanımak anlamındadır. İrfan, Allah'ı tanımak anlamındadır. Ancak gıyabî bir bilgi ve akıl veya delillerle tanımak şekliyle değil, aksine

kalbî bir şekilde, onun varlığını kalbinin derinliklerinde görerek tanımak anlamındadır.

Felsefî ve kelamî deliller ışığında, Allah'a yönelik elde ettiğimiz bilgiler, tümüyle, gaip olan ve hazır bulunmayan bir varlığın vasıflarıdır.¹

Bizler birer insan olarak herhangi bir şeyle ilgili bilgi edinirken bazen o şeyin kendisini görmeksizin ve sadece özelliklerini duyarak bu bilgiyi elde ediyoruz, bazen de o şeyin kendisini görerek ve onunla yakından tanışarak bu bilgiyi elde ediyoruz. Bu kural insanların Allah bilinci için de geçerlidir. İnsanların büyük bir çoğunluğunun taşıdığı Allah bilinci birinci türdendir ve tanımlar ve vasıflara dayalıdır. Bu tür bir tanımakla insan, Allah'ı bulmuyor ve sadece onun birtakım vasıf ve özellikleriyle tanışıyor. Hadislerde bu tür bir bilgiye 'gaip bilgi' adı verilmiştir. Ancak yüce Allah'ın kulları içinde Allah'a yönelik çok daha yüce bir marifet ve bilgi taşıyan insanlar var. Zihinsel suretler, kavramlar, düşünce ve hicapların yer almadığı bir bilinç.

Kavramlar ve zihinsel suretler aracılığıyla kazandığımız bilgiler gerçekte hicaplar ardından elde edilen bilgilerdir. Evet, hicaplar, ince ve yoğun hicap olarak ikiye ayrılıyor; ancak en ince hicap bile sonuçta hicaptır. Bir camın ardında bahçedeki çiçeklere baktığınızda direkt olarak çiçekleri görmüyorsunuz, aksine önce camı ardından da çiçekleri görüyorsunuz. Ancak bu cam çok temizse camın varlığını fark etmeyebilirsiniz bile. Kimi durumda ise söz konusu hicap çok yoğundur. Örneğin aynı bahçedeki çiçekleri kalın bir perdenin arkasından seyretmek gibi.

Yüce Allah'a yönelik sahip olduğumuz marifet de aynı şekildedir. Genel olarak biz, yüce Allah'ı kavramlar, vasıflar ve aklî delillerle tanıyoruz. İşte bu, dolaylı ve hicap ardından tanımaktır. En sağlam felsefî ve kelâmî deliller dâhil, tüm bu türden deliller, insana, gaip bir varlığı tanıtmaktan öteye geçmiyor. İrfan, bu bahsettiğimiz kavramsal ve giyabi bilginin huzûrî ve görsel tanımaya dönüşüp de en ince hicaplar dâhil tüm

¹ Tuhefu'l- Ukul kitabında İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakledilen bir hadis, benzer bir içerik taşıyor. Hadisin bir bölümü şöyledir: Allah'a idrak ile değil de sıfat ile kulluk ettiğini düşünen kişi gaip birisine gitmiştir. ... Hazır bulunani görerek tanımak, sıfatlarını duyarak tanımaktan öncedir ve gaip olanın sıfatlarını duyarak tanımak kendisini görerek tanımaktan öncedir. Tuhefu'l- Ukul, Sayfa: 261.

hicap ve engellerin kalktığı yerde, yani yüce Allah'ı kalp gözüyle müşahade ettiğimiz yerdedir. Her ne kadar vereceğim örnek bazı yönleriyle konumuza yabancı olsa da konunun daha iyi anlaşılması için bir örnek vermek istiyorum. Şu yaşadığımız dünyada birtakım görmediğimiz, tatmadığımız ve belki de adını bile hiç duymadığımız meyvelerin var olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla bu meyvelerin tadını bilmiyoruz. Şimdi, bu meyvenin adını size söylerlerse, resmini çizerlerse, fotoğrafını veya videosunu size gösterirlerse, özelliklerini, içerdiği maddeleri, hangi hastalıklara iyi geldiğini ve kısaca bütün özellikleriyle size anlatırlarsa acaba bu meyvenin tadını ağzınızda hissedecek misiniz? Evet, size verilen bu bilgiler söz konusu meyveyi daha iyi tanımanıza sebep olacaktır; ancak bu meyvenin tadını bilmenin tek yolu, meyvenin kendisini tatmaktır.

Hayatı boyunca tatlı bir şey yememiş olan birisine tatlının tadı ne kadar anlatılırsa anlatılsın bu şahıs tatlının tadını anlayamaz. Bal, bal demekle ağız tatlanmaz. Tatlının tanımı ve anlatılması kişinin aklında zihinsel kavramlar şeklinde birtakım vasıflar ve tanımlar oluşmasına sebep olabilir; ancak bunların hiçbiri tatlının tadı değildir. Tatlının tadını algılamamanın tek yolu tatlı bir yiyecek veya içeceğin tadına bakmaktır. İnsan, tatlı yiyerek bu tadı algılamışsa artık bu tadı algılayabilmek için birisinin anlatımına, herhangi bir kitap veya yazı okumaya ve benzeri araçlara ihtiyaç duymayacaktır.

Yüce Allah'a yönelik insanların sahip olabileceği husulî ve aklî marifet ile huzûrî ve irfânî marifet arasındaki fark da buna benzer. Ancak huzûrî ve irfânî marifetin değeri ve derinliği burada anlattıklarımızdan çok daha yücedir. Burada söylediklerimiz sadece bu örneklerle konunun biraz daha anlaşılır hale gelmesini sağlamak içindi. Yüce Allah'ı akıl, felsefe, kelam ve delillerle tanımak bir konuyu duymaya benzer; ancak onu kalp yoluyla, bâtinî ve kalbî şuhûd ile tanımak görmeye benzer. Duymakla görmek aynı olabilir mi?

Nazarî İrfan ve Amelî İrfan

Daha önce değindiğimiz üzere irfânın sözlük anlamı tanımaktır. Istilahî anlamı ise yüce Allah'a yönelik insanın elde ettiği bâtinî ve

şuhudî bilinçtir. Ancak 'irfân' kelimesi benzer farklı ıstılahî anlamlarda da kullanılıyor.

İrfan kelimesi aslı itibariyle bâtinî ve kalbî şuhûd anlamında olsa da farklı bir ıstılahî kullanımda bu tür 'müşahadelere' ve 'mükaşefelere' dair bilgiler için kullanılıyor.

Bunun açıklaması şudur: İrfan aslı itibariyle yüce Allah'ı, onun sıfat ve fiillerini huzurî ve şuhudî olarak algılamaktır. Bu sebeple bu algılama şekli, kavramlar, zihinsel suretler ve kelimeler türünden bir algılama şekli değildir, aksine görerek algılamak türündendir. Ancak bu tür bir algılamayı yaşayan şahıs bunu diğer insanlara aktarırken kaçınılmaz olarak kelimeler ve sözcüklerden yardım almalıdır. Bu sebeple yeni bir ıstılah olarak 'irfân' sözcüğü burada huzurî ve bâtinî algılamaları anlatmak için kullanılan cümleler için de kullanılıyor. İşte bu, 'nazarî irfân' dedikleri şeydir ve işrak felsefesinde olduğu gibi bazı düşünürler bunu aklı delillerle pekiştirmeye çalışmışlardır. Öte yandan bu tür bir şuhûda ulaşmak genellikle birtakım kendine has çetin ameller ve sıkıntılı süreçler ardından mümkün olabiliyor. Bu ameller veya diğer bir tabirle bu seyr u sülûk yöntemi için de 'irfân' sözcüğü 'amelî' vasfıyla birlikte kullanılıyor. Dolayısıyla kısaca 'amelî irfân' insanı huzurî bilgi ve şuhûd-i ilahî'ye ulaştıran kendine has pratik yöntemlerdir.

Bu açıklamadan yola çıkarak nazarî irfânın kelimeler ve zihinsel kavramlar türünden olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla irfânı nazarî insanın kalbini doyuramaz ve insan ruhunu huzura vardırılmaz. Nazarî irfân, ancak insanın aklını ikna edebilir ve nihayetinde felsefe kadar değerli olabilir.

Felsefî tabirle; nazarî irfân, huzurî ilimden husulî ilim almaktır, huzurî ilim ve bâtinî şuhûdu kelimeler ve zihinsel kavramlar kalıbına dökmektir. İrfanın hakikatine yani yüce Allah'ı bâtinî olarak müşahade etmek ve onu huzurî ilimle algılamak gerçeğine varmış olan bir insan bu gerçeği diğer insanlara açıklarken kaçınılmaz olarak kelimeler ve kavramlardan yardım almak zorundadır. Bu durumda bu kelimeleri duyan şahıs, bu gerçekleri bizzat yaşamamışsa, bu hakikati algılayamaz ve ancak birtakım önbilgiler, benzetmeler ve benzeri araçlardan yardım alınarak bu şahıs söz konusu hakikate bir miktar yaklaşılabılır. Belirli bir yemeğin

tadını almamış olan birisini veya belirli bir çiçeğin kokusunu almamış olan birisini düşünün. Bu şahsın söz konusu tat veya kokuyu algılayabilmesi için iki yol düşünülebilir.

Birinci yol söz konusu yemeği bu şahsa tattırmak veya söz konusu çiçeği bu şahsa bizzat koklatmaktır. İkinci yol, bu tadı veya kokuyu bizzat almış olan birisinin, yaşadıklarını bu şahısla paylaşması ve bu duyguyu anlatmasıdır.

İkinci yol, yani kelimeler, kavramlar ve anlatım yoluyla bu işi yapmak istediğimizde kaçınılmaz olarak benzetmeler, mecaz ve diğer yöntemlere başvurmamız. Ancak bu işin sonunda söz konusu bilgiyi tam olarak aktaramayacağımız kesindir ve bu şahıs hiçbir zaman bu anlatımlarla bu tat veya kokunun gerçekte ne olduğunu algılayamaz. Diğer bir örnek olarak görme kabiliyetinden yoksun olarak dünyaya gelmiş olan birisini düşünün. Böyle birisi doğal olarak renkler konusunda herhangi bir fikre sahip değildir ve bu konuyu algılayabilmesi için kaçınılmaz olarak kelimeler ve kavramlar, yani benzetmeler ve diğer anlatım araçlarından yardım almak zorundayız. Ancak işin sonunda bu şahsın hiç de açık olmayan, belirsiz bir bilgiye sahip olacağı kesindir.

İrfânî konularda tam olarak bu durum yaşanıyor. Bir ârif, diğer bir ârifle konuşurken her ikisinin de ulaşmış olduğu irfânî gerçekler aynı seviyedeysen kolaylıkla birbirlerinin sözünü anlayacaklardır. Ancak bir ârif, yaşamış olduğu irfânî gerçekleri bu gerçekleri yaşamamış olan birisine anlatmak isterken aynen tat veya koku örneğinde olduğu gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Bu ârif kaçınılmaz olarak sahip olduğu huzurî ilim ve irfânî hakikatleri, husûlî ilim ve kelimeler kalıbına dökmelidir ve benzetmeler, mecaz ve diğer anlatım yöntemlerinden yardım alarak bu hakikatleri, eksik ve müphem bir şekilde olsa da karşı tarafa aktarmaya çalışmalıdır. İşte bu sebeple nazârî irfânın kendine has bir felsefe olduğunu söylüyoruz. Zira kelimeler ve kavramları kullanarak felsefe üslubuna benzer bir üslup takınıyor. Ancak nihayetinde buradaki anlatımlar yüce Allah ve onun sıfatlarına yönelik huzurî marifet üzerine olduğu için buna nazârî irfân diyoruz.

Binaenaleyh nazârî irfân sahipleri aslında bu gerçekleri huzurî ilimle algıladıklarını ve bu hakikatleri kelimeler ve kavramlar kalıbıyla bize

aktardıklarını söylüyorlar. Dolayısıyla bu iddiada bulunan şahıs bir peygamber (a.s) veya masum imamlardan (a.s) birisi ise birinci olarak bize anlattıkları bu hakikatleri gerçekte algılamış oldukları kesindir ve ikinci olarak da algıladıkları şeyin gerçekten ibaret olduğu, hayal, vehim veya şeytani ilkaat olmadığı kesindir. Ancak peygamber ve masum imamlar dışındaki diğer insanlar kuşkuludur. Yani birinci olarak yalan söylemedikleri ve gerçekte bu hakikatleri algılamış oldukları bizim için kesinlik kazanmalıdır ve ikinci olarak karinelerden yola çıkarak algılamış oldukları şeylerin şeytani ilkaat veya nefsanî canlandırmalar değil de rabbani inayetler olduğu bizim için kesinlik kazanmalıdır. Aksi halde peygamberler (a.s) ve masum imamlar (a.s) dışındaki insanlar konusunda bu insanların söyledikleriyle ilgili zerre kadar tereddüt taşıyorsak bu sözler bizim için herhangi bir değer taşıyamaz ve sadece bu insanların kendisi için bağlayıcı olabilir.

Bütün bunlar bir yana hakikat peşinde olan bir insan için nazarî irfânın var olup olmaması pek önemli olmamalıdır. Gerçek bir ârifin aradığı şey ancak kalp ile algılanan ve kelimelerin var olup olmamasının etkilemediği hakikattir. Bu sebeple bu kelimelerin kişi tarafından bilinip bilinmemesi irfânî hakikatlere varmasını etkilemez. Okuma ve yazma bilmeyip de bu sebeple algıladıkları hakikatlerin küçük bir bölümünü bile açıklayamayan âriflerin sayısı az değil. Dolayısıyla irfân alanında üç ana unsurdan bahsedebiliriz.

Birinci unsur; tavsiye edenlerin iddiasına uygun olarak insanı şuhudî ve bâtunî marifete, yüce Allah, onun sıfatları, isimleri ve bu isimlerin mazharlarına yönelik huzurî ilime ulaştıran özel kural ve komutlardır. Buna ‘ameli irfân’ deniliyor.

İkinci unsur; irfânın aslı ve hakikati olarak bildiğimiz, irfân yolunda ilerleyen sâlik için gerçekleşen kendine özgü ruhî haller ve nihayetinde mukâşefe ve müşahedelerdir.

Üçüncü unsur; şuhudî ve huzurî olarak elde edilen gerçekleri anlatmak için kullanılan sözcüklerdir. Bu sözcükler her ne kadar irfân yoluna gitmemiş olan insanlar için anlaşılır görünse de hakiki anlamını ancak gerçek ârifler anlayabilir. Bu, nazarî irfândır.

Diğer yandan bir nevi kolaylık ve tolerans tanıyarak hakikat ve saadete varmak amacıyla gerçekleştirilen bütün seyr u sülûklar ve bu yolda insan için meydana gelen bütün ruhi haller ve şühûdlara ‘irfân’ adını verebiliriz. Bu anlamdaki irfân, Hint ve Buda irfânını, birtakım Sibiryâ ve Afrika kabilelerinin irfânını da içine alıyor. Buradaki bu tolerans aynen örneğin ‘din’ sözcüğünü Budizm ve taşâ tapmayı bile içine alacak şekilde geniş bir kavramda kullanmaya benzer.

Tasavvuf ve İrfan

‘Tasavvuf’ terimi büyük ihtimalle ‘sûf’ sözcüğünden alınmıştır. ‘Sûf’ sözcüğü, ‘yün’ anlamında olduğu için ‘tasavvuf’ da ‘yün giyinmek’ anlamındadır. Yün giysi ve benzeri sert ve rahatsız edici giysiler giymek aslında zorluklara göğüs germek, konfor düşkünlüğü, hazcılık ve rahatlıklardan uzak durmanın bir tür sembolüdür. Sûfî sert giysiler giyip de kendisini sıkıntılara düşürerek bu şekilde maddi manevî bütün bağlardan kurtulmak ve sınır tanımaz nefsinı eğitmeğe çalışıyor. Bu sebeple tasavvuf daha çok ameli irfânla örtüşüyor. Nitekim irfân sözcüğü daha çok nazarî irfânı çağrıştırıyor ve bu tür irfânla daha çok örtüşüyor.

Sûfî olarak bilinen insanlar genellikle bütün zamanlarda kâmil bir insanın var olduğuna inanıyorlar. Kâmil insan olarak bilinen ve ‘kutup’ olarak da adlandırılan bu insan bütün insanlara egemendir ve bütün insanlar ondan yardım alıp, bütün güzellikler için onun kapısına gitmelidirler. Kutuplar da kendi içlerinde farklı seviyelere sahiptirler ve alt seviyedeki kutup bir üst seviyedekinden yardım almalıdır. Sûfîler kendi içlerinde farklı gruplar ve fırkalara sahiptir. Burada bazı grupların kendine has anlayış ve inançlarından söz edebiliriz. İleriki bölümlerde yeri geldikçe bu konuya değineceğiz.

İslam şeriatına bağlı Şia topluluğunda sûfî ve tasavvuf kavramları olumlu karşılanmıyor ve genellikle az çok sapkınlıklar içeren gruplar için kullanılıyor. Ancak tarih boyunca kimi dönemlerde olumlu bir kavram olarak kullanılmıştır ve belki günümüzde bile birtakım bölgelerde kutsal bir kavram olarak kullanılıyor olabilir. Örneğin Kirmanşah ve çevresindeki birtakım bölgelerde sûfî kelimesinin kutsal bir anlam taşıdığı

söyleniyor. Sonuçta dediğimiz gibi Şia toplumunun geneli bu kavramı olumsuz olarak kabul edilen, inancında ve hayat tarzında az çok eğrilikler olan insanlar için kullanıyor. Ancak ‘ârif kelimesine geldiğimizde durum tamamen tersine dönüyor ve insanların genelinin bu kavrama olumlu yaklaştığını görüyoruz. Arif kavramı günümüze kadar toplum içindeki kutsal anlamını korumuştur.

Ârif Kimdir?

İrfanın hakikat ve mahiyetini kısaca “yüce Allah’ı şuhudî olarak tanımak” olarak açıklarsak doğal olarak gerçek ârif, bu marifete varmış olan insan anlamındadır. Bu sebeple tek bir cümlede ârifi ‘Kalbî ve ruhuyla yüce Allah’ı bulmuş olan insan’ olarak tanımlayabiliriz. Arif’in irfândaki kademesi de Allah’a yönelik sahip olduğu şuhudî marifet ve kalbî bulguya bağlıdır. Dolayısıyla ârif olabilmek için herhangi bir ayin yapılmak veya falanca unvana sahip olmak gerekmiyor. Zira irfânın hakikati ve özü olan şuhudî marifet ve kalbî bulgu gözle görülmeyen bir hakikattir ve kişinin kendisi dışında hiç kimse tarafından görülemez. Diğer insanlar ancak birtakım emare ve işaretlerden yola çıkarak bu insanın söz konusu makama varıp varmadığını tahmin edebilirler. Ancak bu durum diğer insanların bâtunî hallerine egemen olan insanlar için geçerli değildir. Fakat sıradan insanlar için geçerli olan bu emare ve işaretler insanlarda kesin bilgi oluşturamaz ve nihayetinde bu yönde bir zan oluşmasına sebep olabilir.

Bu nedenle birisinin ârif olup olmadığını öğrenmek için sahip olduğu ün ve makama bakılmaz. Buradaki belirleyici unsur, kişinin yüce Allah’a yönelik sahip olduğu şuhudî marifettir. Falanca şahsın ‘ârif’ unvanına sahip olduğunun söylenmesi veya irfân tarihinde ‘ârif’ birisi olarak anılması önemli değil. Önemli olan şey ve hakiki irfânın ruhunu oluşturan şey bu şahsın, kalp gözüyle yüce Allah’ı müşahade edip etmediğidir. Ayrıca şunu da söylemeliyiz ki gerçek irfân cevherini elde etmiş olan insanlar hiçbir zaman gösteriş peşinde olmamışlardır ve unvan için hiçbir çaba harcamamışlardır. Aksine kendi ruhânî halvetlerinde mabutlarıyla münacat etmenin hazzını yaşıyorlar ve bütün unvanların bağından kendilerini kurtarmışlardır.

Şia büyükleri içinde ister âlim kesimi ister diğer kesimlerde irfânî olarak çok büyük makamlara varmış olup da isimleri bile bilinmeyen birçok büyük zattan söz edebiliriz. Bu insanlara yönelik sahip olduğumuz iyimser bakış, herhangi bir şekilde halk içinde meşhur olmuş olan diğer âriflerden daha fazladır. Örneğin Seyyid Bahru'l- Ulum²,

² Adı Seyyid Muhammed Mehdi'dir. Baba adı ise Seyyid Murtaza Tabatabaî Burucerdî'dir. Soy olarak İmam Hasan'ın evlatlarındandır. Seyyid Bahru'l- Ulum bir cuma akşamında şevval ayı 1155 hicri yılında ilim ehli temiz ve takva sahibi bir ailede Kerbela şehrinde gözlerini dünyaya açtı. Seyyid'in dünyaya geldiği gecede babası rüyasında İmam Rıza'nın (a.s) Muhammed bin İsmail bin Bezî'den (İmam Musa Kazım ve İmam Rıza'nın (a.s) dostlarındandır) onların evinin üzerinde bir mum yakmasını istediğini ve Muhammed bin İsmail'in yaktığı mumun ışığının göklere kadar her yeri aydınlatıldığını görür. Uykudan uyandıği anda ise kendisine yeni bir evlat sahibi olduğu müjdesi verilir. Seyyid Bahru'l- Ulum takva ve ahlak bakımından peygamberleri andıracak bir yapıya sahipti öyle ki o yüce zatın şahsiyetini anlamak bile birçok insan için çok çetindir. Seyyid Bahru'l- Ulum vaktini birkaç bölüme ayırıyordu. Nefes şehrinde olduğu dönemde gecenin karanlık saatlerinde yarınki ders hazırlığı için ayırdığı vakit sonrasında Kûfe camisine gider sabah saatlerine kadar rabbiyle münacat eder dua ve Kur'an'la sabahlardı. Seyyid Bahru'l- Ulum aynı zamanda öğrencilerinin manevî halleriyle yakından ilgilenir bu konuda herhangi bir kusur gördüğünde çok üzülmüdü. Bir defasında birkaç gün ardı ardına ders vermedi. Bunun üzerine öğrenciler bir aracı göndererek ders olmamasının sebebini öğrenmek istediler. Seyyid cevap olarak şöyle buyurmuştur: Geceleri Nefes sokaklarında onca yürümeme rağmen bunca öğrenci içinde hiçbir zaman Allah'a yalvarış sesi duymadım, bu tür öğrenciler ders almayı hak etmiyorlar. Bunu duyan öğrenciler derinden etkilenip kendilerini düzeltme yoluna gittiler. Bunun üzerine talebelerindeki bu ahlaki değişimi gören Seyyid, yeniden ders vermeğe başladı. Bahru'l- Ulum lakabını ilk olarak Aga Mirza Mehdi İsfahani (1153 – 1218 hicri) kendisine vermiştir. Seyyid Bahru'l- Ulum 1186 yılında İmam Rıza'nın mezarını ziyaret etmek ve aynı zamanda İran'daki alimlerle görüşmek niyetiyle Meşhed şehrine gitti ve burada kaldığı altı veya yedi yıl boyunca alimlerle yaptığı ilmi müzakerelerin yanı sıra Aga Mirza Mehdi İsfahani'nin derslerine de katıldı. Seyyid, bu dönem zarfında felsefe, akaid ve kelam ilimlerini bu zattan öğrendi. Öğrencisinin üstün zeka ve derin bilgilerinden oldukça etkilenen üstat bir gün ders esnasında Seyyid'e dönüp şöyle dedi: Kardeşim sen ilim deryasının. Bunun üzerine Seyyid, (Bahrul Ulum) lakabıyla anılmaya başlandı.

Seyyid Bahru'l- Ulum defalarca Hz Mehdi'nin yanına gitmekle şerefelenmiştir ve bu görüşmelerle ilgili birçok olay dillerde dolaşüyor. Örneğin Mirza Hüseyin Lahici, Seyyid'in öğrencilerinden biri olan Şeyh Zeynel Abidin Salması'nın şöyle anlattığını naklediyor: Bir gün Seyyid Bahru'l Ulum Hz Ali'nin (a.s) türbesine girdiğinde şu şiirleri söylemeye başladı: Senin gibi kalpleri çalan birisinden Kur'an duymak ne güzel, senin yüzüne bakıp da rabbın sözünü dinlemek ne güzel. Seyyid Bahru'l- Ulum'a neden bu şiiri okuduğunu sorduğumda ise şöyle buyurdu: Hz Ali'nin (a.s) türbesine girdiğimde mevlam Hz Mehdi'yi (a.s) gördüm, mezarın başucunda yüksek sesle Kur'an okuyordu. O güzel sesi duyduğumda bu şiiri söyledim.

Seyyid Bin Tavus³, İbn Fahd Hilli⁴ ve benzeri şahsiyetler, Şia'nın

³ Reziyyuddin Seyyid bin Tavus lakabıyla bilinen Ali bin Sâduddin Ebu İbrahim, hicri 589 yılında Muharrem ayının on beşinci gününde Hille şehrinde gözlerini dünyaya açtı. On üç vasıta ile İmam Hasan'ın (a.s) evladıdır. Seyyid bin Tavus en büyük fakih seviyesine geldiğinde Hille şehrindeki alimler geçmişteki alimlerin geleneğine uygun olarak Seyyid'in fetva kürsüsüne oturmasını ve insanlara yol göstermesini istediler. Ancak Seyyid bin Tavus Hakka suresinin 44. Ayetini (Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı) hatırlatarak gerçek dışı sözler konusunda yüce Allah'ın, habibi Muhammed Mustafa'ya (s.a.a) karşı bile bunca sert olduğuna dikkat çekmişlerdir ve bu teklifi geri çevirmişlerdir. Ancak Hille halkı ikinci defa Seyyid'in kapısını çalıp en azından Hille'nin kadısı olmasını kabul etmesini istemişlerdir. Ama Seyyid bu öneriyi de geri çevirmiştir ve şöyle buyurmuştur: Yıllardır aklımla nefsim kavga halindeler ve ben bunca yıl boyunca bu ikisinin arasını bulamazken nasıl kalkıp da koskoca şehrin anlaşmazlıklarını gidereceğim. Gidin de kendisi ve nefsi arasında sulh yapabilmiş olan birisini bulun, gidin de şeytanımı yenmiş olan birisini bulun. Seyyid bin Tavus, yüce Allah'ın özel lütfuyla baktığı kullardan birisiydi. Seyyid Muhammed bin Muhammed Avi, Necef şehrine giderken yol arkadaşı Seyyid bin Tavus'la ilgili gördüğü sadık rüyasını Seyyid bin Tavus'un kendisine şöyle anlatıyor: Rüyamda seni gördüm Seyyid, elinde bir lokma yiyecek vardı ve "bu lokma mevlam Mehdi'dendir" diyordun. O lokmadan koparıp biraz da bana verdin.

Seyyid bin Tavus'un kendisi bir yolculukla ilgili yaşadığı bir olayı şöyle anlatıyor: Perşembe günü gündeğümüyla birlikte mevlam Ali'nin (a.s) türbesine girdim. Burada Hz Ali'nin teveccühü ve mukâşefe yığını beni sardı. Öyle ki ayaklarım ve bütün vücudum titremeğe başladı, kendimden geçip yere yığılacak gibi oldum ve neredeyse ruhumu teslim edecek hale geldim. İşte bu halde iken yüce Allah kendi ihsanıyla bana birtakım hakikatleri açtı.

Seyyid bin Tavus mevlası Hz Mehdi'yle (a.s) yakın irtibat halindeydi ve Hz Mehdi'nin (a.s) yakın ilgi gösterdiği ender insanlardan birisiydi, öyle ki Seyyid bin Tavus İmam Mehdi'nin (a.s) sesini tanıyordu. Bu gerçeğin göstergelerinden birisi yine Seyyid bin Tavus'un kendi anlattığı Samerra seferidir. Seyyid bu olayı şöyle anlatıyor: On üç Zilkade 638 yılı çarşamba akşamı Samerra'daydım. Fecir vaktinde mevlam Hz Mehdi'nin sesini duydum; dostları için şöyle dua ediyordu: Allah'ım onları bizim üstünlük kazandıran hükümdarlık yaptığımız yıllarda hayata döndür.

Seyyid bin Tavus hicri 664 yılında bir pazartesi sabahı hayata veda etti ve mübarek na'şı Necef şehrinde kendisinin önceden hazırlamış olduğu mezarla toprağa verildi.

⁴ İbn Fahd El-Hilli (757 – 841 hicri) Şia'nın önde gelen büyük alim ve fakihlerinden birisidir. İbn Fahd ilmi eğitimi yanı sıra büyük ahlak üstatlarından yararlanarak aynı zamanda ahlaki olarak kendini geliştirdi ve bu alanda da büyük makamlara ulaştı. Allame Tabatabai'nin irfân üstadı kamil ârif Seyyid Ali Gazi, İbn Fahd'le ilgili şöyle buyuruyor: İrfân tarihi boyunca üç kişi 'Tevhitte temekkün' makamına varmışlardır; Seyyid bin Tavus, Ahmed bin Fahd Hilli ve Seyyid Mehdi Bahru'l- Ulum. Bu büyük ârifin buradaki buyruğu aynı zamanda Seyyid bin Tavus ve Seyyid Bahru'l- Ulum'un yüce makamını da bize gösteriyor.

İbn Fahd'ın seçkin eserlerinden birisi 'Uddetu'd- Dai' kitabıdır. Bu kitap aynı zamanda dua ve ahlak kitapları içinde en önemli eserlerden birisidir.

sahip olduğu büyük fakih ve muhaddislerdir. Bu büyük zatlar aynı zamanda çok büyük ve değerli manevî makamlara da ulaşmış insanlardır. Ancak kendi dönemlerinde kesinlikle ârif, sûfî ve benzeri unvanlarla tanınmamışlardır. Şia âlimleri içinde Mukaddes Erdebilî⁵,

İbn Fahd ile ilgili şöyle anlatılıyor: Mâna ehli, takvalı bir alim rüyasında bütün alimlerin bir araya geldiği çok görkemli bir toplantı yapıldığını; ancak İbn Fahd'ın bu toplantıya katılmadığını, "İbn Fahd nerede?" diye sorduğunda ise "O, peygamberlerin toplantısına katıldı" cevabını aldığını görür. Bu şahıs bir süre sonra İbn Fahd'ın yanına gidip "Siz ne yaptınız da peygamberlerle oturup kalkma şerefine vardınız?" sorusunu sorar. İbn Fahd bu soruya şöyle yanıt verir: Ben fakirdim ve sadaka verecek durumda değildim; ancak konumumu ve saygınlığımı kullanarak insanların sorunlarını çözmeğe çalışırdım. Bu yüzden bana bu makam verilmiş olabilir.

⁵ İsmi Ahmed olan Mukaddes Erdebilî, hicri dokuzuncu yüzyılda Erdebil şehrinde gözlerini dünyaya açtı. Mukaddes Erdebilî hazırlık derslerini Erdebil'de aldıktan sonra eğitimini tamamlamak için Nəcəf şehrine gitti. Mukaddes Erdebilî burada sadece ilim almakla yetinmeyip ilim ve ameli birleştirdi. Ahmed ismiyle Nəcəf'e giriş yapan Mukaddes Erdebilî zahitlik ve takva bakımından çok ilerlemiş olsa gerek ki 'Mukaddes' lakabını aldı ve bu adla tanınmaya başlandı. Aynı zamanda ilmi olarak çok yüce makamlara varan Mukaddes Erdebilî, ilmi camiada 'muhakkik' lakabını aldı. Mukaddes Erdebilî'yle aynı dönemde yaşamış olan Seyyid Mustafa Tefrişî kendisiyle ilgili şöyle yazıyor: Yücelik, güvenilirlik ve doğruluk konusunda kelimeler onu anlatamaz. Kendisi büyük bir fakih ve büyük bir kelim alimidir. Çok yüce bir insandır. Döneminin en takvalı ve en âbid insanıdır.

Allame Meclisî, kendisiyle ilgili şöyle yazıyor: Muhakkik Erdebilî, takva, züht ve fazilet bakımından çok yüce bir makama vardı ve son dönemde yaşayan alimler içinde onun bir benzerini bulamıyorum. Yazmış olduğu kitaplarda onun araştırmacı ve titiz ruhunu görebilirsiniz.

Mukaddes Erdebilî'nin manevî ve ahlakî yapısıyla ilgili birçok olay naklediliyor. Ancak bu anlatımlar içinde dersleriyle ilgili olanlar daha çok ilgi çekicidir. Bu konuyla ilgili şöyle anlatılıyor: Bir gün ders esnasında öğrencilerden birisi (Molla Abdullah Şuşterî) Mukaddes Erdebilî'ye, anlattığı konuyla ilgili bir soru sordu; ancak Mukaddes Erdebilî'nin verdiği cevapla ikna olmadı ve sorusunu farklı bir şekilde tekrarladı. Üstat ve öğrenci arasındaki bu tartışma uzun sürünce üstat kısa bir duraklama yaptıktan sonra "Bu konu burada kalsın dersimize devam edelim, ders sonrasında sizinle özel olarak konuşuruz" dedi ve derse devam etti. Ders sonrasında Mukaddes Erdebilî, öğrencisine çok açık ve anlaşılır bir açıklama yaparak aklındaki bütün sorulara cevap verdi. Üstadın dedikleriyle ikna olan Molla Abdullah Şuşterî üstadına "Neden bu açıklamayı ders esnasında yapmadınız?" diye sordu. Bunun üzerine Mukaddes Erdebilî şöyle buyurdu: Ders esnasında diğer insanlar da vardı, oradaki tartışma, üstünlük kazanma çabası şüphesi taşıyor olabilirdi; ancak burada böyle bir ihtimal söz konusu olamaz zira sadece yüce Allah söylediklerimize şahittir.

Mukaddes Erdebilî, hicri 993 yılının recep ayında hakkın rahmetine kavuştu ve mübarek na'şî Hz Ali'nin türbesine yakın bir yerde toprağa verildi.

Şeyh Ensarî⁶, Şeyh Cafer Kaşifu'l-Ğita⁷ ve benzeri büyük âlimleri yâd

⁶ Şeyh Murtaza Ensarî (1214 – 1281 hicri) Şia dünyasının son dönem en büyük fakih ve âlimlerin birisidir. Öyle ki kendisi için 'son fakih ve son müctehit' lakabı bile kullanılmıştır. Şeyh Ensarî, Sahib-i Cevahir'den sonra hicri 1266 – 1281 yılları arasında on beş yıl boyunca Şia dünyasının taklit mercii ve havza-yı ilmiyenin baş idarecisi idi. Şeyh Ensarî'nin iki önemli eseri 'Resail' ve 'Mekasib' son yaklaşık bir buçuk asır boyunca Şia'ya ait havza-yı ilmiyede ders kitabı olarak okutuluyor. Şeyh Ensarî sahip olduğu büyük ilmi seviyenin yanı sıra büyük manevî makamlara da sahipti. Öğrencisi Allame Hac Mirza Habibullah Reştî üstadıyla ilgili şöyle yazıyor: İlim ve amelde ismet makamının hemen ardındaki kişidir.

Şeyh Ensarî elindeki onca vucuhâtı şer'iyye'ye rağmen çok fakirce bir hayata sahipti. Hatta kendisine getirilen hediyeleri bile öğrencilerine ve ihtiyaç sahiplerine verirlerdi. Konuyla ilgili şöyle anlatılıyor: Bağdat tacirleri kendi aralarında yüklü bir para toplayarak bir notla birlikte Şeyh Ensarî'ye gönderiyorlar. Notta şöyle yazıyor: Bu para kendi aramızda topladığımız bir meblağdır ve kesinlikle vucuhât-ı Şer'îye değildir, bunu sizin için topladık, en azından yaşlılık yıllarınızı zorluklarla değil de genişlik içinde geçirmeniz için. Ancak Şeyh Ensarî bu parayı kabul etmedi ve şöyle buyurdu: Bir ömür boyunca fakirlikle yaşadım, yazık değil mi şu son dönem için fakirler listesindeki ismini sildireyim ve bu büyük uhrevî fazileten kendimi mahrum bırakayım.

Şeyh Ensarî'yle ilgili birçok keramet nakledilmiştir. Örneğin öğrencilerinden birisi şöyle anlatıyor: Necefe ilk gittiğimde Şeyh Ensarî'nin derslerine katılıyordum; ancak dersden hiçbir şey anlamıyordum ve bu durum beni çok rahatsız ediyordu. Bu durumdan kurtulmak için birtakım hatimler yaptım; ama hiçbir faydası olmadı. Nihayetinde kırım bir kalple Hz Ali'den yardım istedim. Aynı gece rüyamda Hz Ali'yi gördüm. Kulağıma "Bismillahirrahmanirrahim" dedi ve gitti. Sabahında derse katıldığımda üstadın bütün anlatıklarını anlıyordum. Zamanla ön sıralara doğru ilerledim ve artık üstada zor sorular sormaya başladım. Bir gün ders esnasında sorularımı üstadı çok yordum. Ders sonrasında Şeyh Ensarî beni çağırdı ve sessizce kulağıma "Senin kulağına bismillah diyen kişi bana veledalline kadar söyledi" dedi ve gitti. Bunu duyunca olduğum yerde donup kaldım. Ben bu rüyayı o güne kadar hiç kimseye anlatmamıştım. İşte orada Şeyh Ensarî'nin büyük keramet sahibi birisi olduğunu anladım.

Hac Aga Seyyid Tacuddin Dezfûlî, Ahvaz şehrinin saygın imamlarından. Kendisi birkaç aracıyla Seyyid Muhammed Ali ismindeki büyük babasının şöyle anlattığını naklediyor: Hz Ali'nin türbesini ziyaret etmek için Necef şehrine gittiğimde yanımdaki bütün para bitti ve para isteyecek hiç kimseyi de tanıımıyordum. Gidip tanımadığım birisine istemekten de çekindim. Bunu üzerine akşam namazı için Hz Ali'nin türbesine gittim ve Hz Ali'den yardım istedim. Ancak içimden şöyle dedim: Bana yardım etmezsen nasıl olursa olsun senin altınlarının bir bölümünü alıp harcayacağım. O geceyi aç bir şekilde geçirdim. Sabah olduğunda baktım birisi yüksek sesle benim ismini söylüyor. Yakına gittim ve "benim" dedim. O adam şöyle dedi: Ben Molla Rahmetullah, Şeyhin hizmetkarıyım. Şeyh seni burada bulabileceğimi söyledi ve yanına istedi. Şeyh Ensarî'nin yanına gittiğimde bana bir para kesesi verdi ve şöyle dedi: Burada otuz İran tümeni var. Bunları ceddim sana vermiştir. Parayı alıp bir iki adım uzaklaşınca şeyh beni çağırdı ve sessizce şöyle dedi: Hz Ali'nin (a.s) altınlarına dokunmayacaksın. Bunu duyunca çok şaşırdım. Zira bunu sadece aklımdan geçirmiştim. Ben bu olayı o büyük âlimin kerametlerinden birisi olarak biliyorum.

⁷ Şeyh Cafer-i Kebir, Şeyhü'l- Meşayih ve Kaşifu'l- Ğita isimleriyle tanınan Şeyh Cafer Necefî, hicri on iki ve on üç yıllarında Iraklı Şiilerin taklit mercii ve büyük Şii

edebiliriz. Bu değerli zatlar her ne kadar keramet ve mûkaşefelere bilinmeseler de birçok büyük âriften daha büyük bir manevî makama sahip olduklarını ve yüce Allah'a olan yakınlık yönüyle de birçok büyük âriften önde olduklarını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Bu sebeple birisinin kalkıp da olağanüstü işler yapması veya çok ince ve karmaşık irfânî konuları dile getirmesi bu şahsın ârif bir zat olduğunu ve irfânî makamlara sahip olduğunu göstermez. Burada önemli olan unsur kişinin yüce Allah'a yönelik sahip olduğu şuhudî marifettir ve bu da daha önce değindiğimiz üzere ancak ve ancak kişinin kendisinin fark edebileceği bir durumdur. Yani diğer insanlar bu durumu fark edemezler.

Bu yolda değerli olan şey kalptir, kelimeler ve kavramlar değil. İrfânî konuları açıklamak ise bu konuları bizzat yaşamış olan insanların yapabildiği bir iş olduğu gibi bu konuları irfân hocalarından öğrenmiş olup

alimlerden birisidir. Hicri 1156 yılında Necef şehrinde dünyaya geldi. Ön hazırlık kitaplarını babasının yanında okudu ve ileri düzey fıkıh ve usul derslerini Vahid Behbehânî ve Seyyid Bahru'l- Ulum gibi seçkin alimlerin yanında okudu. 'Kaşfu'l- Ğıta' isimindeki kitabı bu şahsiyetin içtihat ve fıkıh yönüyle ne denli başarılı olduğunu açıkça gösteriyor. Kendisi bu kitabı hicri 1222 yılında İran'a yaptığı yolculukta yanında bir tek Allame Hillî'nin 'Kavaid' kitabı varken kaleme almıştır. Bu kitabı yazdıktan sonra 'Kaşifu'l- Ğıta' lakabını aldı. Şeyh Ensârî'nin şöyle dediği naklediliyor: Bu kitabın kurallarına hakim olan birisi benim nezdimde müctehittir. Seyyid Bahru'l- Ulum'un vefatını müteakip Şeyh Cafer, bütün Irak, İran ve diğer ülkelerdeki Şiilerin liderliğini üstlendi. Şeyh Muhammed Hasan Necefî (Sahib-i Cevahir), Şeyh İbrahim Kelbasî ve Seyyid Muhammed Bakır Şiftî bu yüce zatın öğrencilerindendir.

Şöyle naklediliyor: Şeyh Cafer'e "Masumların, hayatları boyunca hiçbir günah yapmadıkları doğru mu? Böyle bir şey mümkün mü?" diye sorulduğunda Şeyh Cafer şöyle buyurdu: Ben masum olmayan bir insanım ve son kırk yıl boyunca tek bir mekruh bile işlemedim. Masum olanı artık siz düşünün.

Şeyh Caferle ilgili diğer bir olay şöyle anlatılıyor: İsfahan şehrindeyken Şeyh Cafer bir gün elindeki bir meblağ parayı fakirler arasında dağıttı ve sonrasında namaza durdu. Fakir bir insan olayı duyunca Şeyh namazdayken geldi ve kendi payını istedi. Şeyh, namaz sonrasında bu kişiden özür diledi ve elindeki paranın bittiğini, bir sonraki defada bunu telafi edeceğini söyledi. Ancak bu şahıs öfkeyle şeyhin yüzüne tükürdü. Öyle ki şeyhin sakalı tükürükle kirlendi. Bunun üzerine şeyh mihraptan kalkıp cemaate döndü ve eteğini açarak şöyle dedi: Şeyhin sakalımı seven bu fakire yardım etsin. Kısa bir süre içinde şeyhin eteği parayla doldu ve şeyh Cafer bu paraların tamamını o fakire verdi.

Şeyh Cafer Kaşifu'l Ğıta hicri 1228 yılında Recep ayının 22. veya 27. gününde hayata veda etti ve kendisinin Necef'te yaptırmış olduğu medresenin bir odasında toprağa verildi.

da bizzat yaşamamış olan insanların da yapabileceği bir iştir. Isulahî anlamıyla 'irfân', yani şuhûdî marifet, kesinlikle bu marifeti açıklayacak sözcükleri veya bu sözcüklerin anlamını bilmekle ilgili değildir. Bu sözcükleri bilen birisi irfânın kendisine sahip olmayabilir veya irfânın kendisine sahip olan birisi bu sözcükleri bilmeyebilir. Ama aynı zamanda insan irfânın kendisine sahip olup da sonrasında bu sözcükleri öğrenmiş de olabilir. Mantık ilmi deyimiyle bu ikili arasındaki bağ 'umum ve husus min vecih'tir. Dolayısıyla kişinin irfânı terimleri çok iyi bilmesi ve çok ince irfânî konulara açıklık getirebilmesi bu kişinin ârif olduğunu göstermediği gibi aynı zamanda kişinin bu konuda yetersiz olması ârif olmadığını göstermez. Aynı şekilde kişinin kerametler göstermesi ve olağanüstü işler yapabilmesi onun irfân ehli birisi olduğunu göstermediği gibi herhangi bir olağanüstü durum kendisinden görülmeyen kişinin de irfân ehli olmadığını söyleyemez.

İrfan, Felsefe ve Akıl

İrfânı 'yüce Allah'ı huzurî ve şuhudî olarak tanımak' şeklinde açıkladık. Bu açıklamadan yola çıkarak irfânî bulguların, akli bulgular karşısında olduğunu söyleyebiliriz. Akli bulgular, deliller, kavramlar, düşünceler ve kelimelerle ilintilidir. Oysa irfânî bulgular, şuhûd ve huzurî bulgular türündendir. Dolayısıyla bu iki tür bulgunun tamamen farklı olduğunu ve birbirinin karşısında yer aldığını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Sonuçta tamamen akli yöntemlerle problemlerine cevap bulmaya çalışan felsefe, irfânın karşısında yer almalıdır. Felsefenin işi gerçekleri bulmaktır ve bu iş için kullandığı araç ise akıl ve zihinsel kavramlardır. Felsefe hiçbir zaman akli verilerin ötesine geçemez. Bu sebeple felsefeden beklenen şey Allah'ın varlığını kanıtlamaktır ve bizi Allah'a ulaştırması beklenemez. Akıl ve felsefe yoluyla ancak ve ancak Allah'ı tanıyabiliriz. Ancak onu müşahade etmek ve onu bulmak başka bir şeydir. Bu iş, ancak irfânın yapabileceği bir iştir.

Felsefe ve irfânın yolları farklıdır ve esasen mahiyetleri de farklıdır. Felsefe, zihinsel ve akli bir yapıya sahipken irfân, huzurî ilim ve şuhûd türündendir. Ancak bu ikilinin hiçbirisi diğerinin yerini dolduramaz ve

her biri kendi yerinde değerli ve gereklidir. Burada felsefe karşısında yer aldığını söylediğimiz irfân, ‘nazarî irfân’ değildir. Zira daha önce değindiğimiz üzere nazarî irfân, kavramlarla ilgili bir ilimdir. Bu sebeple nazarî irfân yapı ve mahiyet itibariyle felsefeye benziyor ve insana kavramlar dışında bir şey kazandırmıyor.

Konuyla ilgili buraya kadar söylediklerimiz herkesin kabul ettiği gerçeklerdir; ancak ihtilaf konusu olan ve irfânı kabul edenlerle etmeyenlerin temel ihtilaflarından birisi, keşif ve şuhûd ile elde edilebileceğini varsaydığımız irfânî verilerin akılla incelenebilir olması ve ‘şu doğrudur şu yanlıştır’ şeklinde değerlendirilmesidir. Bu sorunun cevabını bulmak önemlidir; zira birçok ârif bâtınî olarak elde ettiklerini iddia ettikleri akılla açıklanamayan bir takım iddialarda bulunuyor. Bu verilerin akıl tarafından algılanıyor olmaması doğal olarak onaylamak veya reddetmek hakkını da akıldan alacaktır.

Örneğin bu tür tartışmalara konu olan mevzulardan birisi ‘vahdet-i vücut’ meselesidir. Bu konuya farklı açıklamalar getirilmiştir.

Kimileri vahdet-i vücut meselesini, “Allah dışında hiçbir varlığın var olmaması ve diğer varlıklar olarak düşünülen şeylerin aslında yalnızca hayalden ibaret olduğu” şeklinde açıklamışlardır.

Kimileri ise bu meseleyi “Allah’ın ilmi dışında hiçbir varlığın var olmaması” şeklinde açıklamışlardır. Bu açıklamaya binaen vahdette bir tür kesret düşünülmüştür.

Bu meselenin daha çok dillerde dolaşan diğer bir açıklaması ise irfân yolunda ilerleyen sâlikin bu işin nihayetinde ‘fenafillah’ makamına varması ve kendisinden geriye ismi dışında hiçbir şeyin kalmamasıdır.

Bu meselenin daha ılımlı bir açıklaması ise sâlikin bu yolda ilerleyip de Allah dışında hiçbir varlık görmediği makama varmasıdır. Yani onun gözünde bütün varlıkların Allah’ta yitmesi. Daha doğru bir tabirle, tıpkı zayıf bir ışığın güneşin ışığında kaybolması gibi, her şeyin Allah’ta yitmesini görmesi.

Sonuç itibariyle irfânı savunan ve reddedenlerin tartışma konusu olan bu ve benzeri konularda reddeden kesim genellikle aklî deliller

kullanarak ve akli verileri esas alarak âriflerin iddia ettiği konuları reddetmeye çalışıyor. Buna karşın savunan kesim, işin nihayetinde bu tür konuların akıl ötesi konular olduğunu savunarak bu konulara akli açıklama getirmekten kaçınıyor.

Bu sebeple bu tartışmalar sonucunda şöyle bir temel soru doğuyor: Acaba aklın değerlendiremediği gerçekler var mıdır?

Burada kısaca şunu söyleyebiliriz; aklın işi her ne kadar kavramlar olsa da, Allah'ın varlığı bir yana diğer varlıkların zatına varmak bile her ne kadar akıl alanının dışında olsa da aklın 'selbî' veya 'icabî' hükümleri çok açık olursa veya 'bedihî' bir hükme dayanırsa kesinlikle inkar edilemez hale geliyor ve kavramlar yoluyla dışarıdaki varlıklara tatbik ediliyor. Öyle ki bu hükümlerin yanlış olduğunu düşünmek kesinlikle çelişkiyle sonuçlanır. Felsefî anlatımla, aklın işi varlığın özüne varmak olmasa da aklın varabildiği yüzeysel varlık marifetinin itibarında hiçbir şüphe olamaz.

Vahdet-i vücud meselesine gelince, yüce Allah dışındaki varlıkların varlığını reddetmek ve kesreti hiçbir şekilde kabul etmemek, sadece akli hükümleri reddetmekle kalmıyor; insanın sahip olabileceği bütün huzûrî ilimleri ve insanın bütün fiillerini ve eylemsizliklerini reddetmekle sonuçlanıyor. Bu durumda keşif ve şuhûd için herhangi bir itibar ve değer söz konusu olamaz; zira onun en büyük delili, huzûrî olmasıdır.

Dolayısıyla vahdet-i vücud meselesi bu tür bir açıklamayla kesinlikle kabul edilemez. Ancak bu mesele için Molla Sadra'nın Hikmet-i Mütealiye'de getirmiş olduğu açıklamayı kabul edebiliriz. Bu açıklamanın özeti şöyledir: Var edilmiş olan varlıkların varlığı, onu var edenin varlığıyla ilgili ve bağlantılıdır. Daha doğru bir ifadeyle bağlantı ve ilginin ta kendisidir. Yani kendi başına değildir ve hiçbir bağımsızlığı yoktur. Arif'in vardığı gerçek de budur zaten. İşte diğer varlıkların bu türden olan bağımsızlığının reddedilmesi, 'hakiki vahdet-i vücudun reddedilmesi' olarak adlandırılır.

Burada sorumuzu şu şekilde değiştirebiliriz: Acaba aklın hükmünü keşif ve huzûrî ilmin önüne geçirebilir miyiz? Diğer bir deyişle husûlî türden bir ilim olan akli verilere dayanarak huzûrî türünden ilimlerin itibarını sorgulayabilir miyiz?

Bu sorunun cevabı olarak şöyle diyebiliriz; saf huzûrî ilimler, gerçekte gerçeğin ta kendisini bulmaktır. Dolayısıyla gerçekliği sorgulanamaz. Ancak huzûrî ilim, genellikle husûlî ilim türünden olan zihinsel açıklamalarla birliktedir. Bu ikiliyi birbirinden ayırmak çok titizlik gerektiren bir iştir ve her birinin hükümlerinin diğerine isnat edilmemesi konusunda çok dikkat edilmelidir. Bu arada hata payı olan ve zaman zaman aklî delillerle reddedilen şey işte bu husûlî ilim türünden olup da söz konusu huzûrî ilmi anlatan zihinsel açıklamalardır. Bazen ârif, müşahede ettiği ve huzûrî olarak bulduğu gerçeğe yanlış bir zihinsel açıklama ile izah getirmeğe çalışıyor. İşte bu gibi durumlarda hata içeren şey, huzûrî olarak algılanan gerçek değil, o yöndeki husûlî verilerdir. Vahdet-i vücud konusunda ise ârif tarafından müşahade edilen şey bağımsız varlığın yalnızca yüce Allah'a mahsus olmasıdır. Ancak bir müsamaha ile bunun için 'vücûd-i hakiki' deniliyor ve buna dayanarak diğer varlıkların hakiki varlığı reddediliyor.

Ancak insan için gerçekleşebilen huzûrî ilim ve 'mukâşefelere' konusunda büyük ârifler bu tür olayların kimi durumlarda şeytanî ve itibardan yoksun olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Bu türden mukâşefelere birtakım karinelerle fark edilebilir ve nihayetinde kitap ve sünnetin kesin delilleriyle doğruluğu ölçülebilir. Elinizdeki kitabın ileriki bölümlerinde, özellikle 'keşif ve keramet' konusuyla ilgili bölümde bu konuya daha detaylı açıklama getireceğiz.

İslam'da İrfan Konusu

İslam tarihine baktığımızda öteden beri 'irfân' ve 'tasavvuf' adıyla birtakım eğilimlerin varlığını ve bunların hicri dördüncü ile sekizinci asırlar boyunca İran ve Türkiye gibi birçok İslamî ülkelerde zirveye ulaştığını görüyoruz. Günümüzde ise birçok tasavvuf kanadı dağınık bir şekilde bütün İslam coğrafyasında ve özellikle Kuzey Afrika ülkelerinde varlığını sürdürüyor. İslam'daki bu tür eğilimlerin benzerlerini diğer dinlerin tarihinde de görebiliriz. İşte bu benzerliği göz önünde bulundurduğumuzda şöyle bir soru akıllara geliyor: Acaba İslam'da 'İslamî irfân' diye bir şey var mı? Acaba Müslümanlar irfânı diğer dinlerden mi aldılar ve günümüzde 'İslamî irfân' diye var olan şey gerçekte İslam'ın değil de

Müslümanların irfânı mıdır? Gerçekte İslam dini ‘irfân’ adlı bir şey getirmişse bile acaba bu, bugünkü irfânla aynı irfân mıdır yoksa zamanla değişimlere uğramış mıdır?

Bu soruların cevabı olarak kimileri irfânın İslam’daki yerini tamamen yalanlayarak irfânı sonradan çıkarılmış batıl bir bidat olarak kabul etmişlerdir. Kimileri ise irfânı, İslam dışı; ancak İslam’la uyum içinde bir bulgu olarak kabul etmişlerdir. Bir görüşe göre ise ‘tasavvuf’ burada de-ğindiğimiz ikinci görüşe uygun bir bulgudur. Bu görüşü savunanlar tasavvufu Hristiyanlıktaki ruhbaniyete benzeterek olumlu bidat olarak kabul etmişlerdir. Kur’an-ı Kerim ruhbaniyet konusunun Hristiyanlıkta ve yüce Allah’ın Hz. İsa’ya indirmiş olduğu dinde olmadığını ve havariler tarafından çıkarıldığını açıkça ifade ediyor; bununla birlikte bu olayı reddetmiyor. Kur’an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ﴾

“Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar.”⁸

Üçüncü bir gruba göre ise irfân, İslam’ın bir parçası olmakla kalmayıp İslam’ın özü ve ruhudur. Bu görüşe göre irfân, aynen İslam’ın diğer parçaları gibi Kur’an-ı Kerim ve Resulullah’ın (s.a.a) sünnetinden alınmıştır ve kesinlikle diğer dinlerden alındığı düşünülemez. İslam’daki irfânla diğer irfânlar arasındaki benzerlik ise bu irfânın diğer dinlerden alındığına delil olamaz. Nitekim İslam’daki birtakım dinî kuralların diğer dinlerle benzerlik taşıması bu öğretilerin diğer dinlerden alındığına delil oluşturmaz.

Bence son görüş daha uygundur; ancak irfânın İslam’da asil bir yere sahip olması, İslam dünyasında ‘irfân’ ve ‘tasavvuf’ adına var olan bütün eğilimlerin doğruluğu anlamına gelmez. Nitekim İslam dâhilindeki birtakım grup veya kişilerin tüm eğilim ve inançlarını İslamî birer inanç veya davranış olarak kabul etmek mümkün değildir. Aksi halde İslam’ı tamamen zıt inançlar olarak tanımlamalıyız veya birbirine zıt İslamların varlığını onaylamalıyız.

⁸ Hadid, 27.

Biz burada asil İslamî irfânın varlığını onaylarken ve Peygamber efendimiz (s.a.a) ve onun hakiki halifelerini bu irfânın zirvesinde görürken Müslüman arif ve sûfiler içindeki İslam dışı unsurların varlığını inkâr etmiyoruz ve tasavvuf ehli grupların birçok düşünce ve davranışlarını tartışılabilir birer düşünce ve davranış olarak görüyoruz.

Kur'an-ı Kerim'in ayetleri, Peygamber efendimiz (s.a.a) ve onun pak Ehli Beyti'nin (a.s) buyruklarını dikkatle inceleyenler kesinlikle nazari irfânla ilgili, irfâni seyr u sülûk yöntemleri ve adabıyla ilgili birçok değerli ve ince bulgulara rastlayacaklardır. Örneğin zatta, sıfatta ve fiilde tevhid konularına işaret eden İhlas Suresi'nin ayetleri, Hadid Suresi'nin ilk ayetleri ve Haşr Suresi'nin son ayetlerini örnek gösterebiliriz veya bu surenin yüce Allah'ın tüm varlık âleminde hazır olduğunu, bütün varlığa egemen olduğunu ve bütün varlıkların tekvini olarak tesbih halinde olduğunu ifade eden ayetlerine işaret edebiliriz.⁹

⁹ Yüce Allah Hadid suresinin birinci, ikinci ve üçüncü ayetlerinde şöyle buyuruyor: Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azîzdir, hakîmdir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir. O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir.

Yüce Allah, aynı surenin dördüncü ayetinde şöyle buyuruyor: Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.

Yüce Allah Haşr Suresi'nin yirmi iki, yirmi üç ve yirmi dördüncü ayetlerinde şöyle buyuruyor: O, öyle Allah'tır ki, O'ndan başka ilah yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, esirgeyendir, bağışlayandır. O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehdir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehdir. O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir.

Yüce Allah Nur Suresi'nin kırk birinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi duasını ve tesbihini (öğrenmiş) bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir.

Yüce Allah İsra Suresi'nin kırk dördüncü ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır.

Yüce Allah Rad Suresi'nin on beşinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.

Yüce Allah Nahl Suresi'nin kırk sekiz ve kırk dokuzuncu ayet-i kerimelerinde şöyle buyuruyor: Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçü-

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, seyr u sülûk yöntemi olarak kabul edebileceğimiz birtakım yöntemler ve kurallar açıklanmıştır. Örneğin tefekkür ve düşünmekle ilgili ayetler, daimi teyakkuz ve mütezekkir olmakla ilgili ayetler, teheccüd ve gece ibadetleriyle ilgili ayetler, oruç tutmakla ilgili ayetler, gece boyunca uzun secde ve zikirler yapmakla ilgili ayetler, huşu ve tevazu ile ilgili ayetler, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini duyunca secdeye kapılmak ve gözyaşı dökmekle ilgili ayetler, ibadetlerde ihlas sahibi olmakla ilgili ayetler, yalnızca Allah rızası ve ilahi aşkın bir getirisi olarak iyiliklerde bulunmak, tevekkül etmek ve Allah'a karşı rıza ve teslimiyet taşımakla ilgili ayetler.¹⁰

lerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner. Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

Yüce Allah Fussilet Suresi'nin elli üç ve elli dördüncü ayet-i kerimelerinde şöyle buyuruyor: İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması, yetmez mi? Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi kuşatmıştır.

Yüce Allah Nisa Suresi'nin yüz sekizinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Allah yaptıklarını kuşatıcıdır.

Yüce Allah Nisa Suresi'nin yüz yirmi altıncı ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Allah, her şeyi kuşatıcıdır.

Yüce Allah Bakara Suresi'nin yüz on beşinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Artık nereye dönerseniz dönün, orada Allah'a dönmüş olursunuz.

Yüce Allah Hac Suresi'nin on sekizinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

¹⁰ Burada yukarıda değindiğimiz konuların yalnızca küçük bir kısmına örneklerle işaret etmek istiyorum.

Yüce Allah Bakara Suresi'nin yüz altmış beşinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise çok daha fazladır.

Yüce Allah Maide Suresi'nin elli dördüncü ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Allah, sevdiği ve kendisini seven bir toplum getirecektir.

Yüce Allah Beyyine Suresi'nin sekizinci ayet-i kerimesinde şöyle buyuruyor: Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.

Yüce Allah Fecir Suresi'nin yirmi yedi, yirmi sekiz, yirmi dokuz ve otuzuncu ayet-i kerimelerinde çok hoş ve ince bir tabirle şöyle buyuruyor: Ey iyiden iyiye inanmış, şüpheden kurtulmuş can. Dön Rabbine, ondan râzı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak. Artık katil kullarımın arasına. Ve gir cennetime.

Yüce Allah Bakara Suresi'nin yüz on ikinci ayet-i kerimesinde kendisini tamamiyle yüce Allah'a teslim etmiş olan kullarıyla ilgili şöyle buyuruyor: Evet, kim, özü halis olarak yüzünü tertemiz bir sürette Allah'a çevirir, ona teslim olursa onun mükâfatı Rabbinin katundadır. Onlara ne korku vardır, ne de mahzun olurlar.

Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine ilaveten hadis kaynaklarımızda konuyla ilgili Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) buyrukları veya dua şeklinde sayamayacağımız kadar çok kaynak mevcuttur. ¹¹

Yüce Allah İnsan Suresi'nin yirmi birinci ayet-i kerimesinde ihlâşlı bir şekilde, yalnızca Allah rızası için diğerlerine iyilikte bulunan insanlarla ilgili şöyle buyuruyor: Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.

Yüce Allah aynı surenin yirmi altıncı ayet-i kerimesinde resulünü (s.a.a) şöyle yönlendiriyor: Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et.

Yüce Allah Bakara Suresi'nin iki yüz yedinci ayet-i kerimesinde onun rızası için canını feda eden insanlara işaret ederek şöyle buyuruyor: İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.

Yüce Allah Ra'd Suresi'nin yirmi ikinci ayet-i kerimesinde onun rızası için sabır yolunu seçen insanlara işaret ederek şöyle buyuruyor: Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabrederler.

Yüce Allah Leyl Suresi'nin on dokuzuncu ve yirminci ayet-i kerimelerinde yapmış oldukları iyilikler karşısında herhangi bir karşılık veya teşekkür beklemeyen ve yalnızca onun rızasını kazanmak için iyiliklerde bulunan insanlara işaret ederek şöyle buyuruyor: Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde ibadetlerde ihlâşlı olmak konusuna değiniyor. Örneğin Zümer Suresi'nin iki ve üçüncü ayet-i kerimelerinde şöyle buyuruyor: (Resûlüm!) Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et. Bilin ki hâlis din yalnız Allah'ındır.

Yüce Allah Al-i İmran Suresi'nin yüz doksan birinci ayet-i kerimesinde bütün hallerde Allah'ı anan kullarına işaretle şöyle buyuruyor: Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz.

Yüce Allah İsra Suresi'nin yetmiş dokuzuncu ayet-i kerimesinde Peygamber efendimize (s.a.a) hitaben "makam-ı mahmud ve Allah'ın yakınlığını kazanmak istiyorsan gece namazı kıl" şeklinde emirde bulunuyor ve şöyle buyuruyor: Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, makamı mahmud'a ulaştıracağı umulur.

Yüce Allah aynı surenin yüz dokuzuncu ayet-i kerimesinde müminlerin, Kur'an ayetlerini duyarken yaşadıkları halleri anlatırken şöyle buyuruyor: Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.

Yüce Allah Hud Suresi'nin yirmi üçüncü ayet-i kerimesinde iman ve salih emeller dışında farklı bir özelliğe sahip olan müminleri anıyor ve Allah'ı andıklarında sükûnete varan, onunla iken hiçbir sıkıntı taşımayan müminleri anarken şöyle buyuruyor: İnanıp da güzel işler yapan ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedî kalırlar.

¹¹ Burada şu büyük okyanusun bir katresi misali birkaç örnekle kitabımızı nurlandırmak istiyorum:

Hz Ali (a.s) Nur Suresi'nin otuz yedinci ayet-i kerimesini (Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır) okuduktan sonra şöyle buyurdular: *Yüce Allah, kendisini anmayı*

Ancak burada da diğer birçok konuda olduğu gibi bu ve benzeri ayet ve hadisler konusunda kimileri tefrit yolunu seçerken kimileri de ifrat yolundan gitmişlerdir.

Birinci grupta yer alanlar çok dar ve yüzeysel bir yaklaşımla bu tür ayet ve hadislerin içini boşaltıp da sahip oldukları yüce anlamları bu ayet

kalplerin aydınlık aracı kıldı. ... Dünya malının karşılığı olarak Allah'ı anmayı seçmiş olan insanlar vardır ve hiçbir ticaret ve alışveriş onları bundan alıkoyamaz. ... Dünya hayatını bitirip de kıyamette yaşıyor gibiler, dünya ötesi hayatı kendi gözleriyle görüyor gibiler, berzah ehlinin gizli hallerini biliyor gibiler. ... Berzastaki halleri diğer insanlara anlatıyor gibiler.

Şabaniye münacatında şöyle okuyoruz: Allah'ım sana gelmenin en yüce seviyesini bana nasip eyle ve kalp gözlerimizi sana bakmakla nurlandır. Öyle ki kalp gözleri nur perdelarini aşip da yücelik kaynağına varsın ve ruhlarımız senin kutsi izzetine bağlansın.

İmam Hüseyin (a.s) Arefe duasında rabbiyle şöyle münacat ediyor: Allah'ım dünyadaki iz ve eserlerin çokluğundan ve dünya hallerinin değişikliğinden, her şeyle kendini bana anlatmak istediğini, seni hiçbir halde unutmamamı istediğini anladım. ... kendi varlığında sana ihtiyaç duyan bir şey nasıl senin varlığın için delil gösterilebilir? Acaba senin dışındaki bir varlık senin sahip olmadığın bir açıklığa sahip olabilir mi ki senin için bir açıklayıcı olabilsin? Ne zaman görünmedin de sana gelmek için bir rehber ihtiyacı duyulsun? Ne zaman uzak oldun da ki bizi sana getirecek olan şey nişaneler olsun? Seni kendisini kolluyor olarak görmeyen göz kör olsun. Kendi muhabbetinden bir pay vermediğin kul nasıl da ziyana uğramıştır. ... Allah'ım senin dergâhına yakın kulların vardığı hakikatlere beni de ulaştır ve sana gelen kulların yolundan yürüt beni. ... Seni kaybeden neyi elde etmiş olabilir ki. Seni kazanan neyi kaybetmiş sayılabilir ki. Senin yerine başka bir şeyin peşinde olan, ümitsizlik dışında bir yere varmadı ve senin dışında bir sığınak arayan hüsrana uğradı. ... Kendini her şeye tanıttın öyle ki her şey seni tanıdı. Sensin her şeyle kendisini bana tanıtan, öyle ki her şeyde seni görüyorum açıkça.

İmam Zeynel Abidin (a.s) Münacatu'l- Müridin duasında rabbiyle şöyle münacat ediyor: Allah'ım bizi sana gelen yollara götür ve sana gelen en kısa yollarda yürüt bizi. ... Sensin yalnızca sen, başkası değil gönlümün arzusu; sensin yalnızca sen başkası değil uykumu benden alan. Sana varmaktır gözümün aydınlığı, sana varmaktır en büyük arzum isteğim, senin sevgindedir bütün sevincim.

İmam Zeynel Abidin (a.s) Münacatu'l- Arifin duasında rabbiyle şöyle münacat ediyor: Allah'ım sana gelme aşkının bir ağaç misali göğüslerinin derinliklerine kadar kök saldı ki kişilerden kıl bizi. Allah'ım bütün kalpleri senin muhabbetinle kaplı olan kullarından kıl bizi. Onlar düşünce yuvalarına sığınıyorlar ve sana yakınlaşma ve şehîd bahçelerinde geziniyorlar. ... Onların gözleri sevgililerine bakmakla aydınlanıyor.

İmam Zeynel Abidin Münacatu'l Muhibbîn duasının bir bölümünde şöyle dua ediyor: Allah'ım senin muhabbetini tadıp da başka kapıya giden olabilir mi? Allah'ım senin yakınlığınla ünsiyet bulup da bir an için senden gafil olan olabilir mi?

İmam Cafer Sadık (a.s) kulların ibadetlerini üç kısma böldüğü bir hadiste şöyle buyuruyor: Kullar üç kısma ayrılıyor; kulların bir bölümü korku üzerine Allah'a ibadet ediyorlar. Bu, kölelerin ibadetidir. Diğer bir bölümü sevap ümidiyle Allah'a ibadet ediyor. Bu, işçilerin ibadetidir. Diğer bir bölümü ise ona sevgi duydukları için ona kulluk yapıyorlar. İşte bu hür insanların ibadetidir ve en üstün ibadet budur.

ve hadislerden almaya çalışmışlardır ve çok yüzeysel bir anlam yüklemeye çalışmışlardır. Öyle ki yüce Allah için bile cismani iniş ve yükseliş gibi değişkenlik gerektiren birtakım haller yüklemeye çalışmışlardır. İşte bu yaklaşıma sahip olan insanlar İslam'da 'irfân' adında bir şey olduğunu kökten reddeden insanlardır. Diğer yandan karşı cephede yer alanlar, birtakım sosyal etkenlerin etkisi altında kalarak ve birtakım yabancı unsurları işin içine katarak dinî kaynaklarımız ve kitap ve sünnetten alındığını söyleyemediğimiz birtakım inançlara bürünmüşlerdir. Öyle ki bu inançların bir kısmı yorum ve teville yer bırakmayacak kadar açık bir şekilde Kur'an ve sünnete aykırıdır. Bu düşünceye sahip insanlar bir yandan kendilerinden birtakım ameller çıkarıyor veya diğer inançlardaki âdet ve örflerin taklitçiliğini yaparken diğer yandan ârif makamına eren kişiden bütün dinî yükümlülüklerin kalktığına inanıyorlar.¹² Bu tür bir düşünceye sahip olanlara cevap olarak şöyle demeliyiz: Allah'a yakınlık konusunda Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Hz. Ali'den (a.s) daha yakını düşünülemez. Ancak bu kişiler hayatlarının sonuna kadar diğer insanlardan bir adım önde olacak şekilde ibadetlerini yerine getirmişlerdir ve her zaman bu konuyu önemsemişlerdir.

Bütün tasavvuf ehli ve ârif diye bilinenlere aşırı iyimser bir yaklaşımla bakanlar bu tür eğilimler için birtakım yorum ve tevellere başvurmuş olsalar da gerçek şu ki en azından bu tür eğilimlerin bir bölümü hiçbir şekilde kabul edilemez. Genel olarak ilmî ve irfânî şahsiyetlerin yüceliğine kapılıp da bu insanların bütün doğrularına gözü kapalı bir şekilde inanmak veya bu insanları eleştirilemez insanlar bilmek yanlıştır. Ancak bu insanların eleştirilebilir olduğuna inanmak bütün ölçüsüz, basit veya taassuplara dayalı düşünceleri onaylamak veya bu insanların olumlu yönlerini görmezden gelmek anlamında değildir.

¹² İşin ilginç tarafı bu düşüncenin Kur'an-ı Kerime isnat edilmesi ve Hicr Suresi'nin doksan sekiz ve doksan dokuzuncu ayetlerinin delil gösterilmesidir.

Yüce Allah bu ayet-i kerimelerde şöyle buyuruyor: Artık Rabbine hamd ederek tenzih et ve secde edenlerden ol. Ve sana yakîn gelinceye dek Rabbine ibadet et!

Şöyle deniliyor: Yüce Allah ibadet süresini yakîn aşamasıyla sınırlamıştır. Yani kul, yakîn aşamasına gelinceye dek ibadetle yükümlüdür; ancak yakîn'e ulaşmış olan bir ârif artık ibadetle yükümlü değildir.

Bu tür bir delilin çok çürük ve içi boş olduğu, bu ayet-i kerimenin tefsirine kısa bir göz atmış olan kişiler için açıktır; ancak yine de kitabın ileriki bölümlerinde konuyla ilgili yeterli açıklama yapılacaktır.

Sonuçta insan her zaman hak ve hakikat peşinde olmalıdır, adalet ve insaf yolunda ilerlemelidir, delilsiz mesnetsiz olumsuz bakışlardan uzak durmalıdır ve hakkı bulup da haktan ayrılmamak için Allah'tan yardım dilemelidir.

İrfan ve Şeriat, Yan Yana mıdır, Karşı Karşıya mıdır?

Burada dikkate alınması gereken diğer bir konu, irfân ile şeriat hükümleri arasındaki bağın niteliğidir. Diğer bir deyimle tarikat ile şeriat arasındaki bağın niteliği. Kimilerine göre irfân, hakikatlere varmak için İslam dininin onaylamış olduğu veya en azından menetmediği başlı başına bir yoldur. Bu görüşü taşıyanların bir bölümü, irfânî makamlara varmak için esasen hiçbir dine bağlı olmayı bile gerekli görmüyor. Bu görüştekilerin diğer bir bölümü ise herhangi bir dine bağlı olmayı veya daha ılımlı bir yaklaşımda olanlar ilahî dinlerin birine bağlı olmayı yerli görmüşlerdir.

Burada söylenmesi gereken konu şu ki İslam'a göre irfân yolu ve irfânî seyr u sülûk, şeriata paralel, şeriat yolunun yanındaki bağımsız bir yol değildir. Aksine aynı yolun daha ince ve daha dikkat gerektiren bir parçasıdır. 'Şeriat' tabirini, zahiri hükümlere özgü bir tabir olarak kabul edersek 'tarikat' ve 'hakikat' tabirlerini bu gerçeğin paraleli olarak veya içindeki bir gerçek olarak kabul etmeliyiz. Şöyle ki ancak şeriata uyularak tarikat veya hakikate ulaşılabilir. Örneğin şeriat, namazın zâhiri yönüne şekil vermekler yükümlüyken tarikat, namaz kılan şahsın namaz esnasında dikkatini namaza ve ibadete ve daha doğru bir tabirle namazın bâtinî yönü ve kemaliyle yükümlüdür. Şeriat, kulların, cehennem korkusuyla veya cennet arzusuyla ibadete yönelmesini istiyor; oysa irfân, kulların, niyetlerini Allah rızası dışında bütün niyetlerden temizlemesini istiyor. Yani Ehlibeytin (a.s) buyruklarında "*hür insanların ibadeti*" olarak tanımlanan ibadete yönlendiriyor insanları. Şeriatta şirkten söz ederken kastedilen şey, 'şirk-i celî' yeni taş ve benzeri şeylerden imal edilmiş putlara tapmaktır. Ancak tarikatta şirk konusu 'şirk-i hafî' ve 'şirk-i ahfâ' yani gizli ve çok gizli şirk konuları, çok daha incelikle ele alınıyor. Burada, Allah dışındaki varlıklara herhangi bir şekilde ümit bağlamak, Allah dışındaki varlıklardan herhangi bir şekilde korkmak, yardım beklemek veya sevgi

duymak (müstakil bir yön taşıyorsa ve ilahi emirler doğrultusunda değilse) bir tür şirk olarak kabul ediliyor. Bu sebeple şeriat ve tarikat yolundan ilerlemek hakikate varmakla sonuçlanmalıdır.

İşte bu yolda ilerleyenler için insanların uydurduğu türlü bidat ve ayinler yardımcı olmak bir yana gerçek irfâna varmak için birer ayak bağından başka bir şey değildir. Haram yönü taşımayan ameller bu durumda iken haram sayılan amellerin durumu çok açıktır. Bu tür işler kişide geçici bir takım irfânî dedikleri hallere sebep olsa da sonuç olarak hüsrarla sonuçlanacaktır ve insanı felakete sürükleyen şeytanî tuzaklardan birisidir. Dolayısıyla bu tür yöntemlere inanmamalıyız. Doğru yol, yüce Allah'ın açıklamış olduğu yoldur ve bu yolun dışındaki bütün yollar dalalettir. Öyleyse haktan sonra sapıklıktan başka ne var? ¹³

İleriki bölümlerde 'tarikat' ve 'şeriat' konularıyla ilgili daha detaylı bilgiler vermeğe çalışacağız.

¹³ Yunus, 32.

İkinci Bölüm

İrfânî Öğretilerdeki Tahrifler ve Sapmalar

Semavi Dinlerdeki Tahrifler

Bir önceki bölümde irfânın gerçeğini ‘yüce Allah’ı tanımak’ olarak tanımladık. Bu bölümde yüce Allah’ı, sıfat ve fiillerini düşünce ve delil yoluyla değil de kalbî ve bâtinî bir buluşla bulmayı irfânın hakikati olarak tanıttık. Kısaca irfân, Allah’ı tanımak demektir; ancak gıyabî bir bilgi ve akıl yoluyla gerçekleşen bir tanımak değil de kalp ile gerçekleşen bir buluşla ve Allah’ın varlığını ruhumuzun derinliklerinde hissederek onu tanımak anlamındadır.

Dolayısıyla irfânın hakikati Allah’a varmak ve onun varlığının bilincine varmaktan başka bir şey değildir. Bu sebeple dinin hakikati, ruhu, özü ve amacı irfâna varmaktan başka bir şey değildir.

Bir önceki bölümde ayrıca irfânî eğilimlerin yani Allah’ı aramak ve Allah’ı sevmek eğilimlerinin fitrî bir eğilim olduğunu söyledik. Fitrî eğilimler ise daha önce söylendiği gibi bütün insanlarda ve bütün zamanlarda var olan ve var olması hasebiyle bu yönde herhangi bir farklılık taşımayan eğilimlerdir. Kur’an-ı Kerim bu gerçeği onaylar mahiyette şöyle buyuruyor:

﴿فَطَرَتِ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾

“(Resulüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir.”¹

Allah’ın, yaratmış olduğu varlıklarda fitrî olarak bıraktığı eğilimler değiştirilemez. Bu sebeple insanoğlu şu dünya üzerine var edildiği günden

¹ Rum, 30.

İtibaren bu tür eğilimlere sahip olmuştur ve bu eğilimlerini doyurmak için elinden gelen tüm çabayı göstermiştir. İnsanı, kemaline ermesi için yaratmış olan Allah ilk günden beri kemal yolunu insana göstermiştir. Bu sebeple ilk insan bir peygamberdir.

Ancak yüce Allah'ın insanlara maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamaları için şariat ve din kalıbıyla ve peygamberler (a.s) aracılığıyla sunmuş olduğu öğretiler zamanla türlü etkenler sebebiyle sapmalar ve tahriflere uğramıştır.²

İslam, ilahî dinin doğuşunu ilk insanın yaratılışıyla beraber görüyor ve ilk insanı ilahî bir peygamber olarak tanıtıyor. Biz Müslümanlar insanların Hz. Adem'den (a.s) geldiğine inanıyoruz, Hz. Adem'i (a.s) Allah'ın bir peygamberi olarak biliyoruz ve hak inancı evlatlarına öğrettiğine, bu sebeple ilk insanların tek Allah'a inanan insanlar olduğuna inanıyoruz. Sonraki zamanlarda ise aşamalı olarak ve farklı etkenler sebebiyle bu tevhidi din, şirk içerikli inançlar haline getirilmiştir ve günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde varlığını sürdüren putperestlik ve benzeri şirk içerikli inançlar tümüyle daha önce var olan tevhidi dinlerin şirkle yoğrulmuş halidir.

Zaman açısından İslam dinine en yakın olan din, maalesef günümüzde şirk içerikli inançlarla yoğrulmuş olan Hristiyanlık dinidir. Hiç şüphesiz Hz. İsa (a.s) hiçbir zaman insanları kendisine tapmaya davet etmedi ve hiçbir zaman "Ben Allah'ım" veya "Allah'ın oğluyum" demedi. Ancak Hristiyanlığa mensup insanlar farklı etkenler ve farklı amaçlarla Hristiyanlık dinini şirkle birleştirdiler ve Hristiyanlığın esasını teslis inancı üzerine kurdular. Bu insanlar yüce Allah için üç unsur veya kendi tabirleriyle üç 'uknum' inancına gitmişlerdir. Baba, oğul ve kutsal ruh veya diğer bir inanışla baba, anne ve oğul.³

² Sosyoloji yönüyle bu konu, hâla tartışılan konulardan birisidir. Kimi sosyologlar yukarıdaki görüşü savunurken kimileri ilk olarak insanların şirkle yoğrulmuş inançlara sahip olduğunu ve zamanla tek tanrılık görüşüne varıldığını savunuyorlar. Bu görüşü savunanlara göre örneğin bir kabilenin önde geleni hayatını kaybettiğinde o şahsın heykeli yapılıyor ve o heykele saygı duyuluyordu. Bu ise zamanla heykellere tapmakla sonuçlanmıştır. Ancak İslam dini bu görüşü kesin bir dille reddediyor.

³ Hristiyanların bir bölümü teslis inancını "baba, oğul ve kutsal ruh" olarak açıklıyor. Bu inanışa göre oğul, Hz İsa'dır kutsal ruh ise baba ve oğul arasındaki varlıktır. Ancak Hristiyanların diğer bir bölümü kutsal ruh yerine Hz Meryem'e inanıyor ve Hz Meryem'in heykelini kiliselere koyup ona tapıyor.

Kur'an-ı Kerim birçok ayeti kerimede Hristiyanların bu inancını sorgulamıştır.

﴿ لَا تَقُولُوا ثَلَاثَةً ﴾

“(Allah) üçtür” demeyin.”⁴

﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۚ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ۚ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴾

“Dediler ki: «Çok esirgeyici (Allah) bir evlat edindi». Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir.”⁵

Bu nedenle günümüz Hristiyanlığındaki teslis inancı kesinlikle kendisini Hristiyanlığın ‘azizleri’ olarak bilen kişilerin uydurduğu bir inançtır. Bunu niçin uydurdıkları konusu ise uzun bir hikâyeye sahiptir ve bizim buradaki konumuzun dışındadır. Sonuç şu ki İslam dininin ilk dönemlerinde Hristiyanlık gibi büyük bir semavî ve tevhidi dinde tahrifler yapıldığını görüyoruz. Oysa Hristiyanlık dini tevhide dayalı bir dindir ve insanlar tarafından tahrif edilip şirk içerikli bir din haline getirilmiştir. Bu tablonun benzerlerini maalesef önceki dinlerde de görüyoruz.

Peygamberlerin (a.s) insanlara getirmiş olduğu dinler tümüyle tevhide dayalı dinlerdir ve semavî dinler içinde tevhide dayalı olmayan bir din yoktur. Günümüzde türlü şirklerle yoğrulmuş halde gördüğümüz inançlar tümüyle insanların uydurmuş olduğu inançlardır.

Dolayısıyla ilk semavi din, tevhide dayalı bir dindi ve ilk insanlar da tevhit inancı taşıyan insanlardılar ancak zamanla ve örneğin birtakım insanların makam sevgisi veya heves peşinde olması gibi sebepler neticesinde şirk içerikli dinler meydana geldi.

Dinin ruhu ve özünü oluşturan hakiki irfân da aynı şekilde ilk olarak peygamberler (a.s) tarafından insanları hidayete kavuşturup içlerindeki

⁴ Nisa, 171.

⁵ Meryem, 88 - 90.

fitrî irfân eğilimini doyurmak için getirilmiştir; ancak zamanla ve tarih süreci içerisinde farklı etkenler sebebiyle tahrif ve sapmalara uğramıştır.

Belirli inançlar, hükümler ve ahlaki kurallardan oluşan din, bir vücut misalidir ve bu vücudun ruhu, yüce Allah'a yönelmek ve ona ulaşmaktır. İnsan, ruhuyla değer kazanmıştır ve insandan beklenen şey, ruhunu kemale erdirmesidir. Vücut ise ruhun kemale ermesi yönünde sadece bir araçtır. Bu sebeple bütün peygamberlerin (a.s) aslî hedefi insanları Allah'a ulaştırmak ve insan ruhunu melekûtî bir ruh haline getirmektir. Yani bütün peygamberlerin (a.s) aslî hedefi insanların manevî tekâmülû ve irfân yolundan ilerlemesidir. Peygamberlerin (a.s) insanlara sunmuş olduğu manevî ve ruhî tekâmül yolu ilahi bir yoldur ve hiçbir eğrilik içermez; ancak ne yazık ki ilahî dinlerin inanç ve hükümleri tahriflere uğrayıp yeni bir şekil aldığı gibi dinlerin irfânî ruhu da nazarî olarak, inanç ve amel, yani seyr u sülûk yönüyle birçok tahriflere maruz kalmıştır.

Dinler tarihine baktığımızda eski dinlerdeki irfânî izleri kolaylıkla görebiliyoruz. Hinduizm, Budizm, Cuki inançları⁶ ve diğer Hint inançlarında

⁶ Cuki veya diğer bir deyimle Yogi, Hint saduları ve yoga felsefesi takipçileri için kullanılan bir isimdir. Yoga'nın sözlük anlamı vahşi hayvanları ehlileştirmektir. Farsçadaki kelime karşılığı 'Yuğ' sözcüğüdür. Yani hayvanın ağzına bağlanan gem. Bu sözcük, hakikat peşinde olan sâlikin, nefsinin ağzına bağladığı gema işaret ediyor. Bu yolun takipçileri kendilerini zorluklara atarak ve büyük zorluklara göğüs gererek ruhlarını eğitmeyi ve maddî bağlardan kurtarmayı amaçlıyorlar. İşte Cukiler bu tür aşırı sıkıntılara katlanarak birçok olağanüstü güç elde edebiliyorlar. Yoga felsefesinin kurucusu milat öncesi ikinci yüzyılda yaşamış olan 'Patanjali' adında bir felsefecidir. Bu filozofun insanın kurtuluşu için geliştirmiş olduğu yönetime 'Yoga' deniliyor. Bu filozof, hayat felsefesini 'Raga Yoga' isimli bir kitapta bir araya getirmiştir ve Ebu Reyhan el-Biruni gibi büyük İslamî bilim adamları bu eseri Arapçaya çevirmişlerdir.

Yoga felsefesi genel olarak riyazet ve fizikî sıkıntılara dayalıdır. Bu felsefenin takipçileri bu yöntemlerle nefislerine tam bir egemenlik kurmayı, ruhlarını bağılıklardan arındırmayı ve bütün maddî bağlardan kurtulmayı amaçlıyorlar. Yoga yönteminin hedef ve amacı sadece nefsanî isteklerden kurtulmak veya ruhu bağlardan arındırmak değildir. Aksine bu yöntemin asıl hedefi keşif ve şuhûd sınırlarına varmak, varlığın hakikatine varmak ve mutlak hakikate bağlanmaktır.

Cukiler fizikî büyük zorluklara sabır göstererek nefislerini ehlileştirmek, karanlık maddî perdeleri aralamak ve bu vesileyle mutlak manevîyata ulaşmayı hedefliyorlar. Cukilerin yaptığı riyazetlerin bir kısmı hareketsiz kalmak, kan tutmak ve nefes prensibi, dikkat toplama, beyin gücüne yoğunlaşmak, bütün düşüncelerden kurtulmak, insanın bütün görünen ve görünmeyen şahsiyetini yok eden işler yapmaktır. Bu alıştırma ve riyazetler genellikle bağdaş kurup uzun süre düşünmek şeklinde yapılıyor. Ancak ayakta durmak, baş aşağı asılı kalmak, eğik şekilde kollar asılı olarak

bir tür irfânî eğilim açıkça görünüyor. Bütün dinler içinde dünya peşinde en çok koşan mensuplarıyla tanınan Yahudilik dininde bile bu konu geçerlidir. Yahudilerin inancı maddiyat ve cisimle yoğunlaşmıştır. Öyle ki elimizdeki tahriflere uğramış mevcut Tevrat kitabı yüce Allah'ı cismani bir varlık olarak tanıtıyor. Yahudilerin düşünce yapısı maddiyat eksenli bir düşüncedir ve Yahudilerin dünya malına gösterdikleri rağbet diğer din mensuplarında pek görülüyor. Ancak bütün bunlara rağmen bazı Yahudi bilim adamı veya âlimlerde irfânî eğilimler görebiliyoruz. Hatta bunların bir kısmı irfânın önde gelen şahsiyetlerindendir ve Hz. İsa (a.s) ile aynı dönemde yaşamışlardır. Hristiyanlar içinde ise bu eğilim geçmişte ve günümüzde bolca göze çarpıyor.

Dolayısıyla İbrahîmî dinler ve günümüzde putperestlik haline getirilmiş olan Hinduizm ve Budizm gibi dünyaca ünlü bütün dinlerde irfânî eğilimler görülüyor ve bu inançların büyüklüğü manevî ve irfânî tekâmül yönünde birçok sıkıntı ve riyazetlere göğüs germiş kişilerdir. Günümüzdeki Budizm inancı, Cuki inançları ve Çinli, Tibetli veya Hintliler arasında yaygın olarak görülen inançların tümü irfânî eğilimlerden

durmak, çivilerle dolu bir alanda yaşamak ve benzeri yöntemler de bu riyazetlerin diğer bir parçasıdır. Bu riyazetler yıllar boyu devam edebilir ve örneğin önüne su koyup da susuz kalmak gibi yöntemlerle de beraber olabilir.

'Habs-i dem' veya 'kan tutmak', bir Cuki'nin sıkıntılarla dolu bir aşama sonrasında nefes sayısını azaltmasıyla gerçekleşiyor ve bu süre sonrasında Cuki, birkaç nefesle çok uzun bir süre hayata devam edebiliyor. Cukiler bu yöntemle kalp atışını ve vücutlarının diğer fonksiyonlarını kendi kontrollerine alıyorlar. Bu yöntem sonrasında insan vücudu hayatta kalmak için yeni bir yöntem uyguluyor ve bu şekilde hayatta kalmayı başarıyor. Batılı araştırmacılar Cukiler üzerinde yapmış oldukları araştırmalar sonucu bu durumun gerçek olduğu kanısına varmışlardır. Örneğin 'Brosse' isminde bir Fransız bilim adamı liderliğindeki bir heyet 1936 yılında yapmış olduğu bu araştırmaları yayınlamıştır. Bu araştırmada göze çarpan raporlardan birisi bir Cuki'nin bu yöntemle yıl boyunca sadece birkaç nefesle yetinebileceği gerçeğidir. Bu araştırmada şöyle yazıyor: Bir Cuki'yi altı ay boyunca toprağa gömün, altı ay sonra topraktan çıkarılınca bir nefesle hayatına devam edecektir.

Yoga'nın kurucusu 'Patanjli', 'Raga Yoga' isimli kitabında nefis terbiyesi için sekiz yöntem söylüyor; 1- Nefsânî isteklerden uzak durmak 2- Cuki yöntemlerine bağlılık 3- Belirli bir şekilde oturmak. 4- Nefes kontrolü ve 'Om' kelimesini tekrarlamak 5- İçeriyi yöneltmek ve maddiyata sırt çevirmek 6- Dikkat toplamak 7- Düşünmek 8- Fena makamı veya İşûr'a'ya varmak.

Cukiler, Yoga ayinine uyarak dikkat toplamak yöntemiyle vücutlarının herhangi bir organını uyuşturabileceklerine, diledikleri zaman görünmez hale gelebileceklerine, vücutlarını tamamen durdurabileceklerine ve gelecek veya geçmişle ilgili bilgilere ulaşabileceklerine inanıyorlar.

kaynaklanmıştır. İşte bütün bunlar genel anlamda irfâna olan eğilimin fitrî bir eğilim olduğunu ve insanların fitrî eğilimlerini doyurması gereken dinin ise doğal olarak insanın bu ince ve latif fitrî isteği için birtakım yöntemler önerdiğini gösteriyor. Aslında irfân bütün dinlerin hakikati ve ruhudur diyebiliriz. Diğer dinî konular ise şu vücudun gövdesi ve diğer görünen parçalarıdır.

Ancak ne var ki bu öğretiler, insanlara sunulduğu şeklini kaybetmiştir ve zaman içerisinde türlü büyük değişim ve tahriflere uğramıştır.

Esasen yeni peygamber gönderilmesinin önemli sebeplerinden biri bu tahrif ve sapmalardır. Bütün peygamberler (a.s) zamanın gereksinimleri ve o dönemde yaşayan insanların kapasitesini göz önünde bulundurarak Allah'a ve hakikate varmanın yollarını insanlara göstermişlerdir. Ancak zamanla bu dinin öğreti ve inançlarında, teorik esaslarında ve pratik yöntemlerinde birtakım yanlış ve sapmalar görüldüğü için bir sonraki peygamber bu sapmaları gidermek için insanlara gönderiliyordu.

Burada söylemek istediğimiz şey, İslam dininin bu kurala dâhil olduğudur. Günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanların inançlarında birçok değişimler olduğu ve hurafe ve sapmaların İslam adına kol gezdiğini görüyoruz. Maalesef söz konusu hurafe ve sapmalar İslam'ın yalnızca bir bölümüne özgü değildir ve aşağı yukarı tüm inanç, ahkâm, adap alanlarında ve siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda göze çarpıyor.

Bu sebeple İmam Humeyni'nin en büyük çabası, kendi tabiriyle Öz Muhammedi İslam'ı insanlara sunmak ve İslam'a iliştilen kirlilikleri İslam toplumundan uzaklaştırmaktır.

Kitabın bu bölümünde irfânla ilgili tahrifler ve sapmalara değinip irfân yolunu tutanların önündeki tehlikeler ve tuzaklardan bahsedeceğiz ve bir sonraki bölümde hakiki irfân konusuna açıklık getirip hakiki irfânın özelliklerini açıklamaya çalışacağız.

Dinlerin Tahrif Edilmesindeki Bilinç veya Bilinçsizlik

Geçmiş semavi dinlerde gerçekleşmiş olan tahriflerin birçoğu bilinçli bir şekilde ve bu dinin önde gelen bilginleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Birçok örnekte din bilginleri nefsanî isteklerine yenik düşüp Allah'ın kitabı ve dinini değiştirmeye yeltenmiştir. Dinlerdeki tahriflerin bilinçli bir şekilde gerçekleşmiş olduğunu Kur'an-ı Kerim de onaylıyor.

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾

“İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler.”⁷

Diğer bir ayet-i kerimede ise az bir farklılıkla şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامَ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾

“Allah nezdinde hak din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler.”⁸

Bazı Hristiyan ve Yahudi din adamlarının yaptığı yanlışlıklardan birisi kendi yazdıkları şeyleri Allah'a isnat etmektir. Kur'an-ı Kerim konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾

“Elleriyle (bir) kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için «Bu Allah katındandır» diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların.”⁹

⁷ Bakara, 213.

⁸ Al-i İmran, 19.

⁹ Bakara, 79.

Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in açık ifadesiyle dinler üzerinde gerçekleştirilmiş olan tahriflerin birçoğu kasıtlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Ancak bazı durumlarda bu iş, herhangi bir kasıt olmaksızın gerçekleşmiştir. Örneğin mevcut nüshaların istenmeyerek silinmesi, tercüme yapan şahsın istenmeyerek konuyu doğru bir şekilde aktaramaması ve benzeri durumlardan kaynaklanan sapmalar.

Bu sebeple yüce Allah'ın açıkça koruyacağını vaat etmiş olduğu Kur'an-ı Kerim kitabı dışındaki diğer tüm semavî kitaplar tahriflere uğramıştır.¹⁰

Hız. Nuh (a.s) ve Hız. İbrahim'in (a.s) kitapları günümüzde mevcut değildir. Tevrat o kadar tahrif edilmiş ki çoğu yerde kendi kendini yalanlıyor duruma düşmüştür. Örneğin Hız. Musa (a.s) tarafından getirilmiş olduğu iddia edilen mevcut Tevrat'ta "Musa falan tarihte dünyadan göçtü" tabiri yer alıyor. Acaba Hız. Musa (a.s) hayatta iken bu ayeti indirmiş olabilir mi?

Tevrat'ın her tarafını sarmış olan hurafeler bu kitabı gülünç bir hale getirmiştir. Mevcut Tevrat'taki meşhur hikâyelerden birisi "Allah'ın yeryüzüne inip Hız. Yakup (a.s) ile gürüşmesi" hikâyesidir. Tevrat şöyle diyor: Bir akşam Allah yeryüzüne indi ve Yakup peygamberle gürüşmeye başladı. Yakup peygamber o kadar güçlüydü ki Allah'ın sırtını yere getirdi ve göğsüne sıkıca oturdu. Sabah vakti yaklaşmasına rağmen Yakup peygamber Allah'ın üzerinden kalkmıyordu ve Allah'ın "kalk artık" şeklindeki adeta yalvarmalarını hiçe sayıyordu. Güneş doğmaya yüz tutarken Allah dedi ki: Kalk artık şimdi insanlar gelip beni bu halde görürlerse bütün haysiyetim hiç olur. Bunun üzerine Yakup peygamber dedi ki: Bana bereket vereceksen eğer kalkarım. Allah bunu kabul etti ve Yakup kalkıp da Allah'ın gökyüzüne geri dönmesine müsaade etti.

Burada anlattığımız bu hikâye mevcut Tevrat'ın küçük bir bölümüydü. Acaba sağlıklı bir akıl bu saçmalıkların Allah tarafından indirilmiş rahmani vahiyler olabileceğine inanabilir mi?

İncil konusuna gelince, esasen yüce Allah tarafından indirilmiş olan böyle bir kitap dünyada yok. Hristiyanlık tarihi boyunca birçok incilin var olduğunu; ancak zamanla bunların bir bölümünün kenara bırakılıp

¹⁰ Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik ve elbette onu yine biz koruyacağız. Hicr, 9.

yok olduğunu görüyoruz. Günümüzde Hristiyanların elinde dört farklı İncil olduğunu ve bu kitapların birleşiminden ‘Yeni Ahit’ dedikleri kitabın oluştuğunu görüyoruz. Bu dört İncil’in her biri havarilerin birisinin ismini taşıyor. Örneğin Yuhanna İncili, Matta İncili ve diğer İnciller. Ancak hiçbirisi Hz. İsa’nın (a.s) ismini taşıyor. Elimizdeki mevcut İnciller Hz. İsa’nın (a.s) hayatını anlatıyor ve tarih kitabına benzer bir yapıya sahiptir. Örneğin Hz. İsa’nın (a.s) hangi yerlere gittiğini ve oranın halkına ne dediğini, oradaki halkın Hz. İsa’ya (a.s) ne sorduğunu ve benzeri konuları anlatıyor.

Neticede ‘Yeni Ahit’ kitabı içerdiği bağdaşmazlıklara ilaveten kesinlikle semavi bir kitap yapısına sahip değildir ve zaten Hristiyanlar da İncil’in Allah tarafından indirilmiş olan semavi bir kitap olduğunu söylemiyor.

Söylemek istediğimiz şu ki irfân, her ne kadar ilahi ve vahye dayalı bir kökene sahip olsa da, her ne kadar dinin hakikatini ve özünü oluşturmuş olsa da ilahî dinler ve semavî kitapların tahrif edilip değiştirildiği gerçeğini göz önünde bulundurularak bu dinlerden alınmış olan mevcut irfânlar şaibesiz hakikat gözüyle bakılmamalıdır ve bu irfânlar tahriflerden ve bâtıl inançlardan uzak öğretiler olarak görülmemelidir. Mevcut irfânların farklı ve zaman zaman çelişkili öğreti ve yöntemleri bu gerçeğin açık bir kanıtıdır. Daha önce de değindiğimiz gibi semavî kitaplar arasında bütünlüğünü koruyabilen tek kitap Kur’an-ı Kerim’dir. Ancak İslam dininin Kur’an dışındaki bölümleri birçok önemli tahrif ve saptırmalara maruz kalmıştır ve günümüzde bu saptırmaların etkisini düşünsel veya ameli alanlarda üzümlere görüyoruz. İslam’a mensup onca inanç ve ameli fırka bu sapmanın bariz bir göstergesidir.

İslam’ın İlk Dönemlerinde Gerçekleşmiş Olan İki Sapma Örneği

Asıl konuya girmeden önce ve irfânda gerçekleşmiş olan sapmaların sebepleri ve aşamalarıyla ilgili konuya açıklık getirmeden önce, İslam’daki sapmaların nasıl gerçekleştiğini açıklamak amacıyla burada gerçekleşmiş olan birkaç sapmaya değinmek istiyorum. Burada İslam’ın ilk dönemlerinde, yani Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Hz. Ali’nin (a.s) yaşadığı dönemde gerçekleşmiş olan iki sapma örneğini vermek istiyorum. Bu

örnekler, açık Kur'anî öğütler ve yaşayan liderler olmasına rağmen sapmaların nasıl gerçekleştiğini göstermek için yeterli olacaktır.

Birinci örnek: Resulullah'ın (s.a.a) döneminde gerçekleşmiştir. Kıyametle ilgili ahiretteki sıkıntıları anlatan ayetler indiğinde bazı sahabeler bir nevi dünyevi hazlardan tamamen uzak durma kararı aldılar. Kimileri gece uykusunu kendisine yasaklayıp sabahlara kadar uyanık kalmayı seçti. Kimileri ise gün boyunca bütün yiyecek ve içeceklerden uzak durup bütün ömrünü oruçlu geçirmeye karar verdi. Bu kişilerden birisi Osman bin Mez'un'dur. Bu şahıs kadınlardan uzak durmayı ve bir köşeye çekilip hayatı boyunca ibadet etmeyi seçti. Osman bin Mez'un, inancına bağlı çok iyi bir insandı ve ileriki zamanlarda büyük takva makamlarına ulaştı. Ancak bahsettiğimiz bu dönemde böyle bir yanlış karar almış, kendisini tecrit etmişti. Osman bin Mez'un'un eşi Peygamber efendimizin (s.a.a) akrabasıydı ve doğal olarak Peygamber efendimizin (s.a.a) evine gidip geliyordu. Bir defasında Peygamber efendimizin (s.a.a) evine gittiğinde dağınık ve düzensiz hali Peygamber efendimizin (s.a.a) eşinin dikkatini çekti ve neden bu halde olduğunu sordu. Bunun üzerine Osman bin Mez'un'un eşi şöyle dedi: Bir süredir eşim beni görmüyor bile, durum böyle iken kendimi kimin için güzelleştireyim? Peygamber efendimizin (s.a.a) eşi, Osman'ın neden bu hale geldiğini sorunca Osman bin Mez'un'un eşi "bilmiyorum bir süredir sadece ibadet ediyor ve bana bakmıyor bile" yanıtını verdi. Bu durum Peygamber efendimize (s.a.a) bildirildiğinde Peygamber efendimiz (s.a.a) Osman'ı çağırdı ve neler olduğunu anlatmasını istedi. Bunun üzerine Osman bin Mez'un şöyle dedi: Azap ayeti indiğinden beri bütün dünyevî hazlar bizim için önemini yitirmiştir ve biz uykudan, yemekten ve cinsel hazlardan uzak durarak bu şekilde ahiret sıkıntılarından kurtulabilmeyi ümit ediyoruz. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyurdular: Siz yanlış yoldasınız. Yüce Allah beni sizin için önder ve peygamber seçmiştir. Ben ne zaman böyle şeyler yaptım? Ben sürekli oruçlu muyum? Ben eşlerimden uzak mı duruyorum? Ben güzel yemekleri kendime haram mı ettim? Ben sizin peygamberiniz olarak bir gün oruçluysam diğer gün oruç değilim, vaktimin bir kısmını eşlerimin yanında geçirdiysem diğer kısmını ibadetle geçiriyorum. Siz, benim peşimden geliyorsanız eğer kendi çıkardığınız bu yeni yöntemleri bir kenara bırakıp beni örnek almalısınız.

Osman bin Me'zun, Peygamber efendimizin (s.a.a) bu sözlerini duyunca gittiği yolun yanlış olduğunu anladı ve Allah'a giden yolun düşündüğü gibi olmadığını fark etti. Bunun üzerine hayat tarzını Peygamber efendimizin (s.a.a) sünnetine uygun şekilde değiştirdi.¹¹

İkinci örnek: Hz. Ali'nin (a.s) hilafeti döneminde yaşanmıştır. Hz. Ali (a.s), hilafeti döneminde üç büyük savaş yapmak zorunda kaldı. Bu savaşların üçünde de karşı karşıya gelenler Müslümanlardı ve bu sebeple bu savaşlar Hz. Ali'nin (a.s) ordusu için büyük bir sınavdı aynı zamanda. Hz. Ali'nin (a.s) döneminde de günümüzde örneklerine rastladığımız çarpık anlayışlı insanlar bolca vardı ve Hz. Ali'nin (a.s) safında yer alan insanlar bilgisizlik veya yanlış değerlendirmeler sonucu sürekli bu insanlarla savaşmak konusuna itirazlarda bulunuyorlardı. Bu insanlar şöyle diyorlardı: Allah'a, Peygambere (s.a.a) ve Kur'an'a inanıp da bizim gibi namaza duran insanlarla nasıl savaşalım? İki kişinin (Hz. Ali (a.s) ve Muaviye) koltuk kavgası yüzünden Müslüman kardeşimizi öldürmemiz doğru mu? Dünyevi işler yüzünden kavga etmek tamamen yanlıştır. Gidin kendi aranızda sorununuzu çözün ve Müslümanların canıyla, malıyla kavgalarınızın bedelini ödemeyin.

İşte bu kargaşalı dönemde kimileri, Muaviye'nin yanında yer almaları da bu tür yorumların arkasına sığınarak Hz. Ali'yi (a.s) de yalnız bırakılar. Bu şahıslardan birisi 'Hasan Basri' isminde bir şahıstı. Hasan Basri tasavvufun önde gelen şeyhlerindendir ve tasavvuf ehlinin önemli bir bölümü kendisini bu şahsa mensup görüyor. İslam'daki tasavvuf ise yaklaşık olarak bu şahıstan itibaren başlıyor.

Hz. Ali'nin (a.s) hilafeti sırasında Cemel savaşının alevleri Basra'da Talha ve Zübeyir tarafından körüklenince Hz. Ali (a.s) bu fitneye son vermek için İslam ordusunu Basra'ya yönlendirdi. Ancak savaş başlamadan önce Hasan Basri Basra'dan ayrılmak istedi. Bunun üzerine Hz. Ali (a.s) Hasan Basri'ye neden savaşa katılmadığını sordu. Hasan Basri; "İbadet etmeyi seviyorum ve ibadet etmek istiyorum" deyince Hz. Ali (a.s) "Allah yolunda cihat etmek de bir ibadettir" buyurdular. Bunun üzerine Hasan Basri; "öldüren de ölen de her ikisi cehennemdedir şeklinde bir ses duydum" dedi. Hz. Ali (a.s) "Bu sesin kime ait olduğunu anladın mı" diye

¹¹ Biharu'l-Envar cilt: 70 Sayfa: 116, 51'nci Bab, 4'ncü Hadis.

sorduğunda ise “Hayır” dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: İşte o, senin kardeşin şeytandı.

Bütün gaybî sesler Allah’tan mıdır? İnsan, yaptıklarını Kur’an ve sünnetle ölçmelidir, Allah’ın ne buyurduğuna bakmalıdır, Peygamberin (s.a.a) sünnetine bakmalıdır ve Resulullah’ın (s.a.a) emirleri doğrultusunda hareket etmelidir. Gayptan gelen bir ses insan için delil ve kanıt oluşturmaz. Doğru ve yanlış birbirinden ayırmak için insanın ölçüsü Kur’an ve Resulullah’ın (s.a.a) sünneti olmalıdır.

Hz. Ali burada aslında Hasan Basri’ye şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin”¹² ayeti gereğince Resulullah’ın (s.a.a) yerindeki halife olan bana itaat edip savaşa gelmelisin.

Ancak bütün bunlara rağmen Hasan Basri, Hz. Ali’ye (a.s) itaat etmedi ve savaşa katılmadı.¹³

İnziva Düşüncesi Batıl Bir Düşüncedir

Hasan Basri’nin düşünce yapısına sahip olan insanlardan başlamış olan ve bir örneğini Osman bin Maz’un’da da gördüğümüz yanlış düşüncelerden birisi irfânî, inzivaya çekilmek, toplumdan ve insanlardan uzak durmak ve bir köşeye çekilip tüm vaktini ibadet ve zikirle geçirmek olarak görmektir. Bu düşünce yapısındaki insanların delili ise Allah’a ancak kalbî bir yaklaşımla yakınlık kazanılmasıdır. Yani insanın yüce Allah’a olan kalbî yakınlığı ne kadar fazlaysa o kadar Allah’a yakındır. Bu sebeple Allah’a daha fazla yakınlık kazanmak isteyen insanlar, diğer insanlar ve tüm dünyevî işlerden uzak durup, engel sayılabilecek tüm bağlardan kopmalı ve bir köşede tüm vaktini zikir ve ibadetle geçirmelidir. Bunun sayesinde zamanla ve aşamalı olarak tüm kalbî yönelişleri Allah’a olacaktır ve Allah’a tam bir yakınlık kazanmış olacaktır.

Bu düşünce yapısına sahip insanlara şöyle demeliyiz:

Evet, kalben Allah’a yönelmek insanı Allah’a yakınlaştırıyor; ancak burada bahsettiğimiz şey, kalbin yalnızca bir boyutudur ve insan yalnızca bu boyuttan ibaret değildir. Allah’a yakınlık kazanmak konusundaki ana

¹² Nisa, 59.

¹³ Biharu’l-Envar cilt: 32 Sayfa: 225, 4’üncü Bab, 175’inci Hadis.

ölçü, kulluktur ve (eksiksiz bir yakınlık kazanmak için) kul olmak özelliği insanın tüm boyutlarını kapsamalıdır. İnsanın her bir organı kendine has kulluk gerektiriyor. Kulluk, insanın gözünde, kulağında, elinde, ayakta dilinde ve ayrıca kalbinde olmalıdır.

Evet, kalbin kulluğu sürekli Allah'ı gözetmektir; ancak insan, kalpten ibaret değildir ve kalbin tek işi de gözetmek değildir. İnsanın kalbi aynı zamanda iman, şefkat, sevgi, öfke ve diğer birçok şeyin yuvasıdır. Bir şeye yönelmek ve bir şeyi göz önünde tutmak kalbin yalnızca bir boyutudur ve kalbin yapabileceği işlerin birisidir yalnızca.

Evet, bu iş çok önemlidir ve diğer ibadetlerin ruhudur aynı zamanda. İbadetlerin değeri ibadet edenin şaibesiz temiz niyeti ve kalbin Allah'a yöneldiği ölçüdedir. Ancak burada bahsettiğimiz "Allah'a yönelmek" işi, kendisini diğer organlarda da göstermelidir. Bunun anlamı, hiçbir şey görmemek için, hiçbir şey duymamak için, hiçbir şeye yönelmemek için elini kolunu gözünü kulağını kapatıp bir köşede ibadet etmek değildir.

Evet, hadislerde açıkça ifade edildiği gibi ve Resulullah'ın (s.a.a) ve pak Ehlibeytin (a.s) sünneti olduğu gibi, insan gecenin bir saatinde, diğer insanların uykuda olduğu sessiz vakitte kalkıp da vaktinin bir bölümünü Allah'a kalbi yakınlık kazanmak için ibadetle geçirirse bu, farz yükümlülüklerle çakışmadığı sürece çok güzeldir. Allah sevgisi iddiasında samimi olduğunu söyleyen bir insan gecenin bir vaktinde, gecenin son üçte birinde sıcak yatağından ayrılp namaz kılarsa, secdeye kapılıp bütün her şeyden koparak yalnızca ve yalnızca Allah'a yönelirse işte bu insan samimidir. Ancak şunu bilmek lazım ki gece ve seher vakti ibadetleri her ne kadar Allah'a yönelmek için en güzel yollardan biri olsa da insanın tüm hayatı geceyle sınırlı değildir ve İslam, kesinlikle "gece sabaha kadar ibadet edip de sabah akşama kadar dinlenin" demiyor. Bu insan ne zaman ilim ve bilgi peşinde gitmelidir? Ne zaman Allah yolunda cihat edip insanları iyiliklere davet edecektir ve kötülüklerden sakındıracaktır? Ne zaman geçimini sağlamak için ve fakirlerin elinden tutabilmek için helal rızık peşinde gidecektir? Acaba irfân, gece sabaha kadar ibadet edip de sabah akşama kadar dinlenmek ve günah işlememiş olmakla avunmak anlamında mıdır? Diyelim ki birisi bu yöntemle hiçbir günaha bulaşmamayı başardı, acaba bu insanın bu yöntemle günahattan uzak durması bir değer sayılabilir mi? İrfan konusunda bu tür düşüncelere sahip olan insanların bir kısmı,

şöyle düşünüyor: İnsan, bu yöntemle ilerlerse belirli bir süre ibadet ve zikirle geçirdikten sonra Allah'a ulaşıyor ve 'insan-ı kâmil' makamına varıyor. İşte bu süre sonrasında bütün zorunluluklar onun üzerinden kalkıyor ve artık hiçbir farz veya haram onun için söz konusu değildir.

Acaba gerçekten böyle midir? Bu mesele bu kadar basitse neden bu yolu bizden daha iyi bilen peygamberler (a.s) ve imamlar (a.s) kendilerini onca sıkıntılara atıyorlardı? Bu mesele böyleyse neden İmam Hüseyin (a.s) Kerbela çölüne gidip de kendi canından olacağına, bütün ailesi katillerinin eline esir düşeceğine bir köşeye çekilip de ibadet etmeyi seçmedi? Neden bunu yapmadı?

İşte İslam'ı Peygamber efendimizden (s.a.a) almış olan Ehlibeytin (a.s) hayatına baktığımızda kemale ermek ve hakikate varmak yolunun bu olmadığını anlıyoruz. Seyr u sülûk yolu kapsayıcı olmalıdır ve insanın bütün boyutlarını içine almalıdır. Allah'ın izniyle sonraki bölümde bu konuya daha fazla açıklık getirmeye çalışacağız.

Tahrif ve Sapmaların İki Ana Sebebi

Varlık âlemi var olduğundan beri günümüze kadar meydana gelmiş olan ve bundan sonra meydana gelecek olan tüm tahrif ve sapmaların iki temel sebebi bulunuyor ve tüm sapmalar bu iki kaynaktan besleniyor. Birisi bilgisizlik diğeri ise heva ve heveslere uymaktır. Bazen birileri bilinçli ve kasıtlı bir şekilde bazı konuları yanlış bir şekilde açıklıyor ve bu yanlış açıklamanın yayılması için çalışıyor. Bazen de birileri gerçeklere ulaşamadıkları için bu yanlışlara saplanıp kalıyor. Kısaca bütün yanlış ve sapmaların temelinde ya insanların bilgisizliği var veya insanların art niyeti. Bugüne kadar gerçekleşmiş olan bütün sapmaların temelinde bu iki şey var ve üçüncü bir şey düşünülemez.

Nehcü'l- Belaga kitabında Hz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bütün fitnelerin başlangıcı peşinden gidilen nefsanî istekler ve kendinden çıkarılmış hükümlerdir.¹⁴

Bidatlerin temelini atan kişiler menfaatlerini bu bidatlerde arayan kişilerdir ve bu vesileyle nefsanî isteklerine ulaşmayı hedefliyorlar veya

¹⁴ Nehcül-Belağa 50.nci Hutbe.

gerçekte kötü niyetli olmayan insanlardır ve herhangi bir sapma yaratmak istemiyorlar; ancak cahillikleri yüzünden sapmaların temelini atan insanlara dönüşüyorlar.

Dünya var olduğu günden beri hiçbir ümmet bu iki sapma etkeninden tamamen korunamamıştır ve bu durum dünya sonuna kadar devam edecektir. Bunun sebebi ise bu dünyanın sınama alanı olmasıdır.

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ﴾

“Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının dö-lünden) yarattık; onu imtihan edelim diye.”¹⁵

İmtihan ise ancak insanın önünde iki seçenek olup da birisini seçme özgürlüğüne sahip olmasıyla gerçekleşiyor. Bu sebeple insanın imtihanı, ancak her zaman insanın önünde iki yol yani hayır ve şer yolu, hidayet ve sapma yolu açık olduğu sürece anlamını koruyabiliyor ve ancak bu durumda gerçek bir imtihan sayılabilir.

Sonuçta Müslümanlar dâhil, bütün milletler bu iki etkenden kurtulamamıştır ve kurtulamayacaktır da. İslam tarihi boyunca birileri bilgisizlik yüzünden sapma yoluna ayak basarken birileri de nefsanî isteklerini bu sapma ve saptırmalarda gördüğü için İslam’da türlü yanlışlar oluşmasına sebep olmuştur. İslam tarihinin başından beri ve Peygamber efendimizin (s.a.a) hayatı döneminde dahi birilerinin menfaatleri İslam’ın getirdiği bazı kurallarla çelişiyordu. Bu insanlar bazen bu durumu bir itiraz şeklinde Peygamber efendimize (s.a.a) söyleyecek kadar küstahlaşabiliyordu. Oysa Kur’an-ı Kerim ve Peygamber efendimizin (s.a.a) açık ifadesinde yer aldığı üzere Peygamber efendimiz (s.a.a) kesinlikle dinî konularda kendi başına konuşmazdı ve söylediği her şey Allah tarafındandı.

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾

“Kendi hevasından konuşmaz. O ancak kendisine vahyedilen bir vahi-yidir.”¹⁶

¹⁵ İnsan, 2.

¹⁶ Necm, 3 ve 4.

İşin şaşırtıcı yönü ise aynı kişilerin daha sonra Peygamber efendimizin (s.a.a) yerini doldurmak üzere aday olması ve onun yerine oturmasıdır. Günümüzde ise Müslümanların çoğu bu kişileri Resulullah'ın (s.a.a) yerine geçen seçkin insanlar olarak tanıyor.

Peygamber efendimizin (s.a.a) hayatı döneminde birilerinin açıkça itirazda bulunduğu konulardan birisi 'Temettü umresi' konusudur. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de açıklanmıştır ve İslam hükümleri gereğince hac görevini yerine getirmek isteyen kişilerin belirli bir bölümü 'Temettü haccı' niyetiyle ihrama girmelidir. Temettü haccında kişi önce temettü umresi niyetiyle ihrama giriyor ve umre amellerini yerine getirdikten sonra ihramdan çıkıyor. Hac günleri geldiğinde ise Arefe gününde yeniden ihrama giriyor ve gerekli amelleri yerine getiriyor. Haccın diğer şekillerini yerine getiren diğer hacılar ise iki defa değil sadece bir defa ihrama giriyorlar ve hac amellerinin sonuna kadar ihramdan çıkmıyorlar. Yirmi dört şey ihramdakilere haramdır ve ihramdan çıkıncaya dek bu haramlar devam eder. Ameller yerine getirilince ise bu haramlar kalkıyor ve fikhî deyişle kişi artık 'muhi' oluyor. Bu haramlardan birisi erkek ve kadının cinsel olarak birbirinden alabileceği tüm hazlardır. Temettü haccında umrenin bitimi ile haccın başlangıcı arasındaki zaman süresinde kişi, ihramdan çıktığı için haliyle bu yasak da, diğer yasaklar gibi kalkıyor ve eşler bu yönüyle birbirinden yararlanabiliyorlar.

Peygamber efendimizin (s.a.a) hayatı döneminde hac için Mekke'ye giden hacıların bir bölümü yeni hüküm gereğince temettü haccı niyetiyle ihrama girip umre amelleri sonrasında ihramdan çıkmalıydı ve doğal olarak hac günleri gelip de yeniden ihrama girinceye dek eşlerin cinsel yakınlaşması dâhil diğer ihram yasakları da bu hacılardan kalkmış oluyordu. Bu durum, Allah Resulü (s.a.a) ve yanında giden sahabelerin, içinde oldukları şartlar gereği tek bir ihram bağladığı yıla denk gelmişti. Yani o yıl, Peygamber efendimiz (s.a.a) ve yanında gidenler temettü haccı yapanların aksine ihramdan çıkmaksızın hacılarını bitirmeliydiler. Bu durumu Müslümanlar ilk olarak yaşıyordu ve yeni vahiy gereği Müslümanların bir bölümü şu şekilde diğer bölümü ise diğer şekilde hac yapmalıydı. İkinci halife, o yıl, şartları gereği temettü haccı için ihram bağlaması gereken kişilerdendi ve daha önce açıklandığı üzere temettü haccında,

umre ihramı sonrasında eşlerin cinsel yaklaşımı dâhil olmak üzere tüm ihram yasakları geçici olarak kalkıyor. İlk olarak uygulanan bu hüküm, ikinci halife dâhil bazılarının hoşuna gitmedi ve onlar bu hükmü şaşkınlıkla karşıladı. Şöyle diyorlardı: Böyle bir şey olabilir mi? İnsanlar ibadet için onca yol gelsinler, dünya zevklerinden bir nebze uzaklaşıp da rablerine kulluk etmek için onca zahmete katlansınlar, tam da bu ibadetin ortasında insanlara “gidin de eşlerinizle birlikte olun” denilsin, sonra da insanların başından, yüzünden gusül sularının aktığını görelim. Böyle bir şey olabilir mi?

İkinci halife ve diğerlerinin bu rahatsızlığı sadece kalplerinde sakladıkları türden bir rahatsızlık da değildi. Bu insanlar açıkça bu itirazlarını dile getiriyor ve “Peygamber (s.a.a) ihramda iken biz vücudumuza güzel koku ve yağlar sürüp de kadınlarımızın yanına gitmekten hayâ ederiz” diyorlardı.¹⁷

Evet, umre ve hac arasındaki birkaç günlük zaman için yüce Allah insanların ihramdan çıkmasını uygun görürken, bunlar -Allah esirgesin- bu hükmün yanlış bir hüküm olduğunu düşünüyorlardı ve ihramdan çıkıp da belirli bir süre sonra yeniden ihrama girmeyi kendilerince uygun-suz bir iş olarak görüyorlardı.

Maalesef ikinci halife, geçici evlilik konusunda da aynı tutuma sahipti ve bu hükmü de uygun görmüyordu. Bu sebeple Peygamber efendimizin (s.a.a) döneminde insanlara duyurulup da uygulanmış olan ve birinci halifenin de karşı gelmediği bu hükmü yasakladı. Maalesef bu yasak sonraki dönemlerde yerleşik bir hüküm haline geldi ve bugün artık Sünni toplumunun neredeyse tamamı geçici evliliği gayri meşru görüyor.

Hiz. Ali (a.s) konuyla ilgili şöyle buyuruyor:

فَلَوْلَا مَا زَنَى إِلَّا شَقِئٌ أَوْ شَقِيَّةٌ لَّأَنَّهُ كَانَ لِلْمُسْلِمِينَ غِنَاءٌ فِي الْمُنْعَةِ عَنِ الزَّانَا

“Eğer o¹⁸ olmasaydı şaki ve bedbaht insanlar hariç hiç kimse zina yapmazdı. Zira muta nikâhı Müslümanları zinaya muhtaç olmaktan çıkarıyor.”¹⁹

¹⁷ Biharu'l- Envar cilt: 21, sayfa: 385 ve 386, 36.ncı bab, 10.ncu hadis.

¹⁸ Bu yasak.

¹⁹ Biharu'l Envar cilt: 53 sayfa: 30, 28nci bab, birinci hadis.

Sonuçta hâlâ devam eden ve maalesef izlerine Şii toplumunda bile rastladığımız bu düşünce tarzı İslam'daki en büyük sapmalardan birisidir. Daha önce de açıkladığımız gibi bu düşüncenin kökleri Peygamber efendimizin (s.a.a) dönemine kadar uzanıyor ve o dönemde bile birileri Allah'ın hükümlerine karşı duydukları rahatsızlığı dile getiriyorlardı. İşte Peygamber efendimizden (s.a.a) sonra işin başına geçen bu yapıdaki insanlar Allah'ın hükümleri ve İslamî öğretilerle ilgili bidatlerin temelini attılar. Peygamber efendimizin (s.a.a) hemen akabinde yapılan bu değişiklikler, Müslümanların inanç, hükümler ve toplumsal ve bireysel davranışlar konusunda ciddi ihtilaflar yaşanmasına sebep oldu. Ehlibeyt'in (a.s) yaşadığı sıkıntılar ve onlara reva görülen zulümler de buradan kaynaklandı. Ancak Ehlibeyt (a.s) sahip oldukları ilahi tedbir ve düşünceyle ve gösterdikleri büyük sabır ve metanetle iki buçuk asırlık bir süre içinde İslam'ın temellerini toplumda oturtabildiler ve İslam'ın ana temellerinin dağılıp da yok olmasını önleyebildiler. Ehlibeyt'in (a.s) dâhice önlemleri ve okyanus misali sabrı olmasaydı İslam dini ilk on yıllarda tamamen yok olurdu ve günümüzde İslam'dan eser kalmazdı.

Sonuçta İslam tarihi boyunca kimileri bilinçli bir şekilde İslam'da bir takım sapmalar yarattılar ve kimileri de bilinçsizlikleri yüzünden birtakım sapmalara sebep oldular. İnsanların bilinçsizliği ise bazen doğal sebeplerden kaynaklanmıştır ve bazen de art niyetli insanların önceden tasarladığı birtakım hazırlıklar sonucu meydana gelmiştir. Ayrıca bilinçsizlik seviyesi de her zaman aynı olmamıştır ve gerçekleştirilen yanlış ve inhıraflar da insanların bilinçsizliği oranında derinlik kazanmış veya hafif bir hal almıştır.

Nihayetinde bu sapmaların bir bölümü bizim buradaki konumuzla alakalıdır. Yani Allah'a yakınlık kazanmak yöntemleri ve 'irfân' diye adlandırılan konuda gerçekleştirilen sapmalar. Burada da birileri bilinçli olarak kendilerinden birtakım yanlış yöntemler uydurmuştur ve birileri de bilinçsizce bu yöntemlerin peşinden giderek bu yöntemlerin kendine yer edinmesine vesile olmuştur. Bu yanlış ve batıl yöntemler asırlar boyunca bir nesilden diğerine intikal etmiştir ve bunun bir sonucu olarak günümüzde birbirini reddeden ve sadece kendisini hak üzere gören türlü fırka ve düşünce tarzlarına şahidiz. Bu arada doğruyu ve yanlışını birbirinden ayırmak için pek çaba gösterilmiyor ve herkes kendindeki inançla

avunup onunla yetiniyor. Bu meydanda genellikle insanların kavmiyet taassubu her şeyin önünde geçiyor ve her fırka kendi sahip olduğu anlayış tarzını savunup da diğer anlayış tarzlarını bir şekilde reddetmeye çalışıyor. Oysa bu insanlar gerçekten hakikatin peşinde olsalardı ve gerçekten Allah'a yakınlık kazanmak isteselerdi doğru bir yöntemi esas alarak hakkı batıldan ayırmalıydı ve bu şekilde kendilerini sapkınlıktan kurtardıkları gibi diğer insanların da daha fazla sapkınlığa sürüklenmesine vesile olmazlardı.

İrfanda Yapılan Sapmalar Üzerine Bir Değerlendirme

Diğer bir bakışla irfânda yapılan sapmaları üç bölüme ayırabiliriz. Bu meselenin bir boyutu 'kutup' olarak adlandırılan sapkın ve bâtil grupların liderleriyle ilgilidir. Diğer boyutu bu liderlerin arkasında yer alan ve türlü propaganda yöntemiyle insanları bu kişilere yönlendiren arka plan-daki kişilerin amaçları ve niyetleriyle ilgilidir. Meselenin üçüncü boyutu temiz niyetli saf insanların bu tuzaklara nasıl düştükleriyle ilgilidir. Yani temiz bir niyete sahip olan insanların nasıl oluyor da bu düzenbaz insanların tuzağına düşüyor sorusu üzerinedir.

Bu grupların liderleriyle ilgili bölüme gelince, bu insanların hedefi aynen tarih boyunca birçok mezhebin meydana gelmesine vesile olan şeytanın askeri misali insanların amacı ve hedefidir. Daha önce değindiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim'in de onayladığı üzere dinlerde meydana gelen birçok ihtilaf ve ayrılma o dinin âlimleri tarafından, şahsi ve dünyevi menfaatler sebebiyle gerçekleşmiştir.

﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمْ

الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ﴾

“Allah nezdinde hak din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki kiskançlık yüzünden ayrılığa düş-tüler. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler bilmelidirler ki Allah'ın hesabı çok çabuktur.”²⁰

²⁰ Al-i İmran, 19.

Kur'an-ı Kerim diğer bir ayeti kerimede şöyle buyuruyor:

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾

“İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler.”²¹

Bu liderlerin bu yanlışları ve sapmaları yaratmak için taşıdıkları amaç ve hedefleri iki ana başlık altında toplayabiliriz; makam ve servet.

Yeni gruplar yaratmaya çalışan geçmişteki ve günümüzdeki insanların birçoğu bu işi para ve servet için yapıyor. Bu insanlar, varlıklı insanlar başta olmak üzere diğer insanları kendilerine çekip bu insanların sahip olduğu maddi güçlerden yararlanmayı hedefliyorlar. Bu tür bir amaç oldukça alçakça bir amaçtır ve ancak çok alçak bir kişiliğe sahip olan insanlar bu yöntemlere başvurmuştur. Ancak derin araştırma verilerine dayanarak birçok fırkanın kurulmasındaki ana hedefin bu olduğunu söyleyebiliriz.

İkinci amaç yani makam ve mevki hedefi bir önceki hedefe göre daha üst seviyede yer alıyor. Birçok kişi bu amaçla yeni gruplar ve yeni ayinler uydurmuştur ve liderlik sevdasıyla, şöhret ve sevilme düşüncesiyle dinî öğretileri tahrif edip bu alanda sapmalara yol açmıştır. Makam sevdası, şöhret ve sevilme isteği büyük insani kemallere ulaşmış olan insanlarda bile varlığını sürdüren ve yok edilmesi çok zor içgüdülerdendir. Seçkin insanlar için hayvani isteklerden vazgeçmek pek zor bir iş değildir ve bu tür isteklerden özellikle gayri meşru olduğu durumlarda vazgeçen birçok insana rastlayabiliriz. Ancak makam sevgisine gelince durum çok farklıdır. Bu içgüdüü yenmek ve ona egemenlik sağlamak o kadar zor

²¹ Bakara, 213.

ki ahlak âlimleri arasında şöyle bir deyim olarak dillerde dolaşıyor: Sıddık insanların kalbinden çıkan son şey makam sevdasıdır.

İnsanların geneli için yemek, içmek, cinsel istekler ve benzeri hayvani içgüdüleri kontrol etmek öfke ve gazabı kontrol etmekten daha kolaydır. Cinsel isteğini kontrol edebilip de öfkesine hâkim olamayan ve öfke anında çok uygunsuz işler yapabilen, bu anda çok uygunsuz kelimeler ağzından çıkabilen insanlar az değildir.

Ancak bu ikisinden daha zor olanı, mal mülk peşinde olma isteğini kontrol etmektir. İnsan birtakım alıştırmalarla ve birtakım işleri tekrarlamak suretiyle zamanla öfkesini kontrol altına alabilir ve öfkeli olduğu vakit kontrolünü kendi elinde tutabilir. Aynı şekilde yaşın ilerlemesi tabii olarak insandaki cinsel isteğin güçsüzleşmesine yol açıyor. Ancak insanın mal ve servete olan bağlılığı bunun aksinedir ve yaşın ilerlemesiyle zayıflamadığı gibi hadislerde de açıklandığı üzere aksine daha da güç kazanıyor.

İnsan yaşlandıkça iki haslet onda gençleşiyor; mal sevgisi ve yaşam sevgisi.

Kendi kullanamayacağını bildiği halde hayatının son gününe kadar mal biriktirmeğe devam eden çok yaşlı insanlar görülmüştür. Mal biriktirme hırsı bazen insanda deliliği aratmayacak kadar güçlü hale geliyor. Dolayısıyla bu eğilim ve içgüdüyle savaşmak önceki iki içgüdüyle savaşmaktan çok daha zordur.

Sonuçta ancak bu tuzağı geride bırakıp da dünya malı bağından kurtulabilen ve kendilerini dünya esaretinden kurtaran insanlar kurtuluşa erebilirler. Ancak çok az sayıda insan kendisini makam sevgisi bağından kurtarabilmiştir. Meşhur olmak ve sevilmeğe gönül bağlamak ve makam sevgisi insanın derinliklerine kadar kökleri uzayan bir bağıdır ve bu bağdan kurtulmak tezkiye yolunda yapılması gereken en çetin işlerden birisidir. Daha önce de değindiğimiz gibi ahlak âlimleri ve seyr u sülûk yolunda ilerleyenlerin söylediği sözlerden birisi şudur: Sıddık kulların kalbinden çıkan son şey, makam sevgisidir. Sıddık makamı, bir insanın ulaşabileceği büyük manevî makamlardan birisidir. ‘Sıddık’ sözcüğü kelime olarak ‘sıdk’ ve ‘sadakat’ sözcüğünden alınmıştır. Yani Allah’ın sadık bir kulu olduğunu yaptıklarıyla ispatlayan şahıs. Kur’an-ı Kerim birçok

ayeti kerimede peygamberleri (a.s) anarken onların yüce makamına değinmek için bu kelimeyi kullanıyor. Örneğin büyük peygamberlerden birisi olan Hz. İbrahim (a.s) için şöyle buyuruyor:

“Kitap’ta İbrahim’i an. Zira o, sıddık bir peygamberdi.”²²

Kısaca sıddık makamı çok yüce bir makam olmasına rağmen sıddık kulların, kalplerinden söküp de atabildikleri son şeyin makam sevgisi olduğu söyleniyor.

Dolayısıyla bu hedef sadece karınlarını ve cinselliklerini doyurmaya çalışan düşük seviyeli insanların hedefi değildir. Aksine bu tür insanlar makam ve liderlik sevdasıyla bir işe kalkışmaktan çok uzaktırlar. Şehvet, öfke ve servet gibi diğer tuzaklardan kurtulmayı başaran insanlar makam sevgisi tuzağıyla karşılaşılıyorlar. Makam ve şöhret tutsağı bir insan, mal ve servet esiri olmadığı gibi bütün malını ve servetini şöhret için harca-yabilir. Bazı insanlar çok zahitçe bir hayat tarzı benimsiyorlar, az yiyip az yatıyorlar, sade bir hayat takınıyorlar, sahip oldukları malları fakirlere yardım etmek ve diğer hayır işler için harcıyorlar ve bütün bunları sadece ve sadece insanlar içinde iyi anılmak amacıyla ve diğer insanların beğenisini kazanmak için yapıyorlar. Hatta bazı insanlar bütün mal varlıklarını sadece ve sadece öldükten sonra insanlar arasında büyüklükle anılmak için harcıyorlar.

Sonuçta makam sevgisi bazı durumlarda insanların kendilerinden birtakım inançla ilgili uydurmalar yapmasına sebep oluyor. Yeni bir din, yeni bir mezhep veya yeni bir fırka uydurarak etraflarına topladıkları insanların taparcasına sevgi ve saygısını kazanmak bu insanların hedefidir. Bu tür bir deliliğe sahip olan insanlar şeytani hedeflerine varmak için insanların saadetini yok etmeği kolaylıkla göze alıyorlar. Doğal olarak bu insanlar kolay bir şekilde hakka boyun eğmeyeceklerdir ve deliller karşısında aşırı bir direnç göstereceklerdir. Onlara göre sahip oldukları hedef, bütün delillerin önünde geliyor. Makam, liderlik, sevilme ve saygı tutsağı bu insanlara göre bütün hakikatler ve doğrular onların ilahlık mabedinde kurban edilmelidir.

²² Meryem, 41.

Servet ve Güç, Sahte Ariflerin Kullandığı Yemdir

Yeni inanç ve gruplar üretenlerin, insanları kendilerine çekmek için kullandıkları yöntemler büyük oranda birbirine benziyor. Bu insanlar genellikle ilk olarak zengin ve varlıklı insanları hedef olarak seçiyorlar. Sonuçta bu tür bir planı yürütmek her şeyden önce ekonomik bir güç gerektiriyor. Güç kullanmak insanları uydurma bir inanca inandırmak için uygun bir seçenek değildir. Bunun için reklam ve iştah kabartma gibi yöntemlere başvurulmalıdır ve bu yöntemler de ancak ekonomik bir güç sayesinde uygulanabilir. Dolayısıyla kendisinden yeni uydurma inançlar çıkaranların ilk işi zengin ve varlıklı insanları avlamaktır.

Peki, zengin insanları çekmek için hangi yöntem kullanılmalıdır? Cevap çok basit; insanda fitrî olarak var olan dinî duygular ve irfân içgüdü. Daha önce değindiğimiz üzere fitrî olarak ve yaratılış itibarıyla insanda Allah peşinde olmak duygusu ve irfânî konulara eğilim içgüdüdür. Bu art niyetli insanlar, yüce Allah'ın insanlara vermiş olduğu bu fitrî eğilimleri kötüye kullanarak bu insanların güvenini kazanmaya çalışıyorlar. İnsanlar doğal olarak ve yaratılışları itibarıyla bu eğilimlerini doyumaya çalışıyorlar. Bu insanlar ise uydurdukları inançlarla insanların bu eğilimlerine yön vermeye çalışıyorlar ve bu şekilde insanları kendi istedikleri yönde kullanıyorlar. Gerçekte bu insanlar, insanların dinî eğilimlerini sahte inançlarla doyurarak onları kendi hedefleri doğrultusunda kullanmış oluyorlar.

İnsanların irfânî yönünü doyurmanın en kolay yolu çok az bir çabayla büyük irfânî makamlara ulaşılabilmesini insanlara inandırmaktır. İnsanın tabiatında rahatlık peşinde olmak vardır ve insan her zaman az bir çabayla büyük sonuçlar elde edebilmek arzusunu taşıyor. Bu gerçek, irfân için de geçerlidir ve bir gecede bütün aşamalardan geçip de büyük irfânî makamlara ulaşmayı gerçekçi gören insanların sayısı az değil. İşte sahtekâr insanlar, insanların tam da bu yönünü kullanarak kirli emellerine ulaşmayı hedefliyorlar. Şöyle diyorlar: En kısa zamanda ve en az sıkıntıyla saadete ulaşmak istiyorsanız Allah'a varmış olan bir kutba biat edin. İşte bu kadar kolay. Bir el öpmek ve bir biatle bütün sorunlar çözülecektir ve mânâ âleminin bütün kapıları, cennetin bütün kapıları ardına kadar size açılacaktır. Yıllarca ibadetle uğraşıp kendinizi yormaya hiç

gerek yok. Onca dinî hükmün inceliklerini aklınızda tutup her an stres yaşayacağınıza bir defa sayın kutba biat edin yeter. Sayın kutup bir defa elini sizin başınıza sürdü mü iş bitti. Biraz gecikme yaşansa da tedirgin olmayın, yakında büyük manevî makamların tadını çıkaracaksınız.

Bu eşkıya sıfatlı sahtekâr insanlar bu tür hayalleri insanlara aşılayarak onları Allah'a varmak için çok kolay ve masrafsız bir yol olduğuna inandırmaya çalışıyorlar. İstedığınız kadar günah yapıp dilediğiniz pisliğe bulaşabilirsiniz, bunun telafisi için sadece sayın kutba bir biat etmeniz yeterlidir ve biat da ücretsizdir.

İnsan gerçekten bu yolla en yüce irfânî makamlara ulaşabiliyorsa bundan daha iyi ne olabilir. Bütün günahlar serbesttir ve tüm günahların tek telafi yolu sayın kutba bir defa biat etmektir. En fazla haftada bir zikir halkalarına katılırsınız ve yılda bir defa kutbu yakından ziyaret ederseniz, olur biter. Sonrasında ise artık hiçbir şeyi düşünmenize gerek yok.

Birileri insanları bu düşüncelere inandırabilirse doğal olarak amacına ulaşmak yönünde çok büyük başarılar elde edecektir.

İnsanların kanını emerek büyük servetler elde edip de vicdan azabından kurtulmak için servetinin küçük bir parçasını sayın kutba bahşedip bir gecede geçmişindeki bütün haksızlıkları sildiren ve aynı gecede büyük irfânî makamlara sahip olup da Allah'ın arşında özel bir köşeye oturtulan insanlar az değildir.

Gerçekten bu işin yolu buyusa bu düşüncedeki insanlar hiçbir zarara uğramadıkları gibi sayın kutba sundukları birkaç hediyeyle en büyük insanî makamlara ulaşmışlardır ve ahirette peygamberler ve evliyaların yanında yer alacaklardır. Bu insanlar, zamanın kutbuna bağlandıkları için artık hiçbir sorun yaşamayacaklardır.

Maalesef bu yöntem çok etkili olmuştur ve iki grup insan bu yöntemden daha fazla etkilenmiştir. Birinci grup az önce bahsettiğimiz varlıklı insanlardır. İkinci grup ise bir ömür boyunca insanlara olmadık haksızlıkları yapıp da hayatının son yıllarında vicdan azabından kurtulmak için bu yola baş koyan eski devlet adamlarıdır. Özellikle eski yıllarda yönetimden aldıkları destekle insanları türlü şekillerde ezen köy ağaları, beyler ve benzeri insanlar kapkaranlık kalplerindeki son iman ışığı sönmemişse

ve hala kıyamet ve ahiret hesabına inanıyorlarsa bu yola başvuruyorlardı. Bu insanlar, tüm yaptıklarına aynen devam edip de aynı zamanda ahiret azabından da kurtulmak istiyorlardı ve bunun yanında onlara evliyaulahla komşu olmak vaat edildiğinde artık bu yolda az bir harcama yapmak gözlerine gelmiyordu bile.

Uydurma gruplar ve mezhepler çıkaran insanlar her zaman ikinci gruptaki yağlı lokmaları avlamaya çalışmışlardır. Bu sahtekâr insanların kullandığı yöntem ise her zaman aynı yöntemdir. Telkinlerle güç sahibi insanları yapmış oldukları ve yapacakları haksızlıklar yönünden rahatlatmak. Sayın kutba bir defa biat edip, ona saygı gösterip, arada bir zikir söyleyip de kalın bir bıyık bırakarak bütün muhtemel uhrevî sorunlardan kurtulmayı ve evliyaulah safında yer almayı vaat etmek.

Yeni inançlar uyduran sahtekâr insanlar, bu iki gruptaki insanları avladıktan sonra yani servet sahibi ve güç sahibi insanları ele geçirdikten sonra bu insanları diğer insanları ele geçirmek için birer araç olarak kullanacaklardır. Örneğin fakir insanları çok varlıklı müritlerinin yanına göndererek ve bu insanların mali sorunlarını bu şekilde çözecek bu insanları kendilerine bağlıyorlar. Aynı şekilde filan beyin, falan ağanın yönetimindeki bölgede yaşayan insanların bu kişinin eziyetlerine daha az maruz kalmak adına onun inancına girdiğini ve bu şekilde kendisini bir nebze korumaya aldığını görüyoruz. Yani yönetici ile aynı inancı paylaşmak onun eziyetlerinden bir nebze korunmak için bir araç olarak kullanılıyordu. Sonuç olarak zengin ve güç sahibi insanları avlamak normal halkı avlamak için çok müsait bir zemin oluşmasına vesile oluyordu.

Sahte İrfan ve Tasavvullardaki Sömürgeci İzleri

Keşke bu mesele buraya kadar söylediklerimizle sınırlı olsaydı. Maa-lesef asıl önemli sorun arka plandaki karmaşık ve tehlikeli büyük karanlık olaylardır. Yani sömürgeci güçlerin bu araçları kullanarak yürüttükleri karanlık planlar. Elimizdeki veriler, yeni inançlar uyduran insanların, sömürgeciler için, karanlık amellere ulaşmak yönünde bulunmaz birer araç oluşturduğunu gösteriyor.

Farklı ülkelerin son birkaç yüz yıl tarihini araştırdığımızda veya İran'ın son birkaç yüz yılına baktığımızda yeni meydana gelen inançların perde arkasındaki kirli sömürgeci elleri kolaylıkla görebiliyoruz. Bu olayın arkasındaki gerçekler, olayın yaratabileceği büyük tehlikeyi anlatmak için yeterlidir. Maalesef bu mesele üzerine detaylarıyla yoğunlaşmak bizi asıl hedefimizden uzaklaştıracaktır ve detaylı bir şekilde bu konu üzerinde duramayacağız; ancak bu konuyu detaylarıyla incelemek insanın önüne çok ibret verici ve düşündürücü olaylar sergiliyor. Elimizdeki veriler bu yıllarda meydana gelmiş olan bölünmelerin tamamına yakın büyük bir bölümünün bu tür uydurma yalancı irfânlardan beslendiğini gösteriyor.

Geçmiş yüzyılda yaşanmış olan bu olayların bir örneği 'Kiniaz Dalghorki' örneğidir. Rus bir şehzade olan Dalghorki, dönemin Çar yönetimi tarafından İran'da yeni gruplar ve bölünmeler oluşturmak suretiyle İranlıların İslam inancını ve Şii din adamlarına olan bağlılığını azaltmakla yükümlüydü. Söz konusu ajan, İran'a gittikten kısa bir süre sonra görüşünde Müslüman oldu ve dini eğitim almaya başladı. İran'da ve Irak'ta birçok büyük âlimin derslerine katıldı ve büyük ilmi seviyelere ulaşmayı başardı. Derslerine katıldığı büyük âlimlerden birisi Seyyid Kazım Reştî'dir. Bu derste planlarına uygun şahısla karşılaştı ve bu şahısla yakın arkadaşlık kurdu. Bu şahıs sonraları "Seyyid Ali Bab²³" olarak tanınan Seyyid Muhammed Ali Şirazi'den başkası değildi. Dalghorki bu şahıstaki

²³ Bir Muharrem, hicri 1235 doğumludur. Ali Muhammed Şirazi ilk eğitimini Şeyh Âbid isimli bir üstadın yanında aldı. Küçük yaşta babasını kaybettiği için dayısıyla birlikte Buşehr kentine gitti ve bir süre ticaretle uğraştı. Ticaret yaptığı sırada Arapça eğitimi almayı da ihmal etmedi ve diğer gençlerin aksine güncel bilimlere fazla ilgi göstermiyor tasavvuf zikirleri ve riyazetlerle ilgileniyordu. Ali Muhammed, Buşehr kentinin kavurucu uzun yaz günlerinde çatıya çıkıp güneşin önünde uzun dualar okuyordu. Bazı uzmanlar, bu işin bir sonucu olarak birtakım sinirsel sorunlara yakalandığına inanıyorlar. Daha sonra Kerbela kentine gitti ve dönemin Şeyhlik şeyhi, Seyyid Kazım Reştî'nin derslerine katıldı. Kiniaz Dalghorki'yle bu derste tanıştı. Bu tanışma sonrasında Ali Muhammed, Dalghorki'yle yaptığı iki yıllık arkadaşlığı sürecinde arkadaşının telkinleri sonucunda birtakım iddialarda bulundu. Sözlerindeki çelişkili ifadeler bir süre bu sözlerin insanlar tarafından anlaşılmasına engel oldu. Yazılarına baktığımızda en az beş defa iddialarını değiştirdiğini görebiliyoruz. İlk olarak 'zikriyyet' iddiasında bulundu ve 'Seyyid-i Zikr' olarak tanınmaya başlandı. Daha sonra 'babiyyet' iddiasında bulundu ve Hz Mehdi (a.s) ile görüşüğünü, Hz Mehdi'ye (a.s) açılan kapı olduğunu ve insanların ona gelerek Hz Mehdiyle (a.s) dolaylı bir şekilde bağlantı kurabileceğini söyledi. Daha sonra bir adım ileri giderek mehdilik iddiasında bulundu ve vaat edilen Hz Mehdi (a.s) olduğunu söyledi. Ancak bununla yetinmedi ve mehdilik iddiasından

zaafları kullanabilmek için onunla oldukça yakın bir arkadaşlık kurdu. Seyyid Ali Muhammed, nargile içmeyi seviyordu ve Dalghorki bu açıktan yararlanıp arada bir nargile közüne haşhaş koyuyordu. Bunun doğal bir sonucu olarak Seyyid Ali Muhammed hafif bir sarhoşluk yaşıyordu ve Dalghorki bu esnada ona birtakım telkinlerde bulunuyordu. Dalghorki bir süre sonra Ali Muhammed'e "Sen İmam Mehdi'nin (a.s) elçisisin ve ben senin bu makamına inanıyorum" şeklinde sözler söylemeye başladı. Bu telkinler sonucunda zamanla Ali Muhammed'in kendisi de buna inanmaya başladı ve yarı sarhoşken benzer iddialarda bulundu. Bu sürecin sonunda ise 'Babiyye' ve 'Bahaiyye'²⁴ inancının temellerini attı.

bir süre sonra yeni bir peygamber olduğunu ve yeni bir din, yeni bir kitap getirdiğini söyledi. Beşinci ve son iddiası ise yazılarından anlaşıldığı üzere ilahlık iddiasıdır. Bu iddialar hicri 1260 yılında (miladi 1884) başladı ve inişli çıkışlı altı yıllık süreç sonrasında yaşanan onca olay ve ayaklanmanın bir sonucu olarak dönemin Tebriz Valisi Emir Kebir'in emriyle kurşuna dizilerek idam edildi.

²⁴ Bahailik inancı Seyyid Ali Muhammed Şirazi'nin öğrencilerinden birisi olan ve 'Bahau'llah' lakabıyla bilinen Mirza Hüseyin Ali Nuri tarafından kuruldu. Mirza Hüseyin Ali, iki Muharrem hicri 1233 yılında (21 Ekim 1844) Tahran'da dünyaya geldi. Dolayısıyla Seyyid Ali Muhammed'den iki yaş büyüktür. İlk eğitimini Tahran'da ve Mirza Nazar Hakim ve benzeri tasavvuf büyüklerinin yanında aldı. Irak'ın Süleymaniye şehrinde olduğu iki yıl boyunca da Şeyh Abdurrahman Arif yanında ders almaya devam etti. Babiler ve Bahailer, Bab ve Mirza Hüseyin Ali'nin eğitim görmediklerini ve hiçbir üstattan ders almadıklarını, aksine ledünni bir ilme sahip olduklarını söylüyorlar. Ali Muhammed Bab, Nasıruddin Şah'a yazmış olduğu yazıda şöyle yazıyor: Ben insanların okuduğu bilinen ilimlerin hiçbirini okumadım ve hiçbir medresenin kapısından içeri girmedim. Ama tarihi olarak Bab ve Baha'nın bir süre eğitim gördüğü; ancak bu yönde kayda değer bir ilerleme sağlayamadıkları kesindir. Mirza Hüseyin Ali, tasavvufa oldukça yakın bir ilgi duyuyordu ve iddialarındaki tasavvuf izleri gizlenemeyecek kadar açıktır.

Mirza Hüseyin Ali yirmi yedi yaşında Bab ile tanıştı ve bu yıllarda Seyyid Ali Muhammed hapiste olduğu yıllarda onun inancını benimsemiştir. Bab'ın ölümünü müteakip, bir süre Bab'ın vasiyetiyle yerine geçmiş olan kardeşi 'Subh-i Ezel' olarak tanınan Mirza Yahya'nın müridi olarak kaldı. Ancak kısa bir süre sonra Mirza Yahya'nın emrinden çıkıp peygamberlik iddiasında bulundu ve Bab'ın vaat etmiş olduğu Allah'ın gönderceği kişi olduğunu söyledi. Her ne kadar Bab, kendisinden iki bin bir yıl sonra bu şahsın geleceğini söylemiş olsa da Mirza Hüseyin birkaç yıl sonra Mesih'in dünyaya geri dönüşü olarak kendisini tanıttı.

Mirza Hüseyin Ali'nin 'Bahau'llah' ve 'Baha' lakabını alması ise şöyle gerçekleşti: Bab, Gurgan ilinin Bidest bölgesinde bir araya gelen müritlerine yazmış olduğu mektupta önde gelen birkaç müridine belirli lakaplar vermiştir. Örneğin Molla Hüseyin Boşruye'i için 'Babu'l Bab' lakabı, Muhammed Ali Barfuruşu için 'Kuddus' lakabı ve Zerrin Tac için 'Tahire' lakabı tanımıştır; ancak Mirza Hüseyin Ali için herhangi bir lakap tanımamıştır. Bunun üzerine Mirza Hüseyin Ali öfkeli bir şekilde bu gruptan ayrılmak

Evet, Bahaîliğin kuruluş tarihçesi Müslümanlar arasına fitne fesat sokmak için yeni mezhepler kurmaya çalışan bir Rus ajanına dayanıyor.

Tamamen uydurma olan bu dinin kuruluşundan yaklaşık iki asır geçiyor ve bu süre içinde binlerce kişi bu sahte dinin tuzağına düşmüştür. Günümüzde Bahaîler birçok ülkede, Avrupa, Amerika ve diğer bölgelerde dağınık bir şekilde yaşıyorlar, kendilerine has birtakım kuruluşlara sahiptirler ve düzenli bir şekilde bir araya geliyorlar. Son dönemlerde 'Yeni İslam' adı altında kendi inançlarını yaymaya çalışıyorlar. Bahaî kuruluşlar, gözle görülür bu çalışmaların yanı sıra içeriğini bilmediğimiz pek çok gizli çalışmalar da yapıyor. Ben kendim bizzat Afrika'nın çok uzak bölgelerinde, İslam'ı tanıtmak için herhangi bir çalışmanın yapılmadığı bölgelerin birinde Bahaîlerin çalışmalarına şahit olmuşumdur. Bu bölgede 'Yeni İslam' adı altında insanları Bahaîliğe yönlendirdiklerini kendim bizzat gördüm. İşte bütün bu olanlar önceden hazırlanmış bir planla İran'a gelip de dinî eğitim alan, Seyyid Kazım Reştî'nin dersinde Ali Muhammed Şirazî ile tanışan ve ona telkinlerde bulunarak sahte bir inancın doğmasına sebep olan bir Rus ajanının eseridir.

Seyyid Ali Muhammed Bab, kendisiyle birlikte Seyyid Kazım Reştî'nin dersine katılan ve tasavvuf eğilimi taşıyan birkaç arkadaşına sahipti. Bu arkadaşları da her biri farklı bölgelerde 'Şeyhiyye'²⁵ benzeri yeni bir mezhep ve eğilimin doğmasına vesile oldular.

istemiştir;ama grup üzerinde etkin olan ve aynı zamanda Tahire lakabını almış olan Zerrin Tac, Hüseyin Ali'yi ikna edip ona 'Bahau'llah' lakabını vermiştir.

Bahailer, Mirza Hüseyin Ali Nuri'yi kendi peygamberleri ve liderleri olarak tanıyorlar. Bu şahıs hicri 1269 yılında ortaya çıkmıştır ve peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Mirza Hüseyin Ali hicri 1309 yılında yetmiş altı yaşında iken Filistin'in Akka bölgesinde öldü ve bu bölgede toprağa verildi.

²⁵ Bu fırkanın kökü Şeyh Ahmed İhsaî'ye (Hicri 1166 - 1241) dayanıyor. Şia bilginleri Şeyh Ahmed İhsaî'nin kimliği ve sahip olduğu görüşler konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Kimileri bu şahsı tekfir etmiştir ve Kaşifu'l Gıta gibi kimileri de bu şahsın sözlerindeki çift yönlü ve yoruma çık sözlerden ötürü bu şahsın tekfir edilemeyeceğini söylemiştir.

Şeyh Ahmed İhsaî yüce Allah'ın 'adalet' sıfatıyla ilgili bu sıfatın diğer sıfatlardan üstün tutulmaması gerektiğine ve usul-i din'in bir parçası olarak sayılmaması gerektiğine inanıyordu. Mead konusuyla ilgili ise insanın kıyamet gününde bugün sahip olduğu fizikî bileşimle yani et, kemik, cilt ve benzeri organlarla değil de 'Hur-i Gelya'i' diye tabir ettiği yeni ve farklı bir fizikî bileşimle yeniden dirileceğine inanıyordu. Şeyh İhsaî bu görüşü gereğince İmam Mehdi (a.s.) konusunda çok farklı bir görüşe sahip-

Bu fırkaların bir bölümü zamanla kendiliğinden yok olmuştur; ancak 'Şeyhiyye' gibi birtakım gruplar hala yaşamlarını sürdürüyorlar.

Bunun diğer bir örneği ise 'İsmailiyye' ve 'Kadiyanı'²⁶ gibi onlarca sahte fırkanın Hindistan bölgesinde doğmasıdır. Bu fırkaların kurucuları çoğunlukla sömürgecilerin ve özellikle İngilizlerin kullandığı kişi-

tir. Bu görüşe göre İmam Mehdi (a.s) kendi tabiriyle 'Hur-i Gelya' alemine çekilmiş- tir ve farklı bir vücutla yeniden bu dünyaya dönecektir. İşte bu görüş, Ali Muham- med Bab'ın kullandığı görüşlerden birisidir.

Şeyh Ahmed İhsaî'nin ölümünden sonra müritleri daha yoğun bir şekilde bu görüş- lerin peşinden gitmeye devam ettiler. Seyyid Kazım Reştî, üstadından sonra Şeyhiyye grubuna on yedi yıl boyunca liderlik etmiştir. Daha önce de söyledığımız üzere Sey- yid Ali Muhammed Bab, Seyyid Kazım Reştî'nin öğrencilerinden birisidir. Seyyid Ka- zım Reştî'nin diğer bir öğrencisi ise Hac Kerim Han Kirmanî'dir. Bu şahıs hocasından sonra Kirman bölgesinde Şeyhiyye'nin liderliğini eline aldı ve günümüzdeki Kirman Şeyhiyyeleri bu şahsın bir eseridir.

²⁶ Diğer adıyla 'Ahmediyye' grubu, Gulam Ahmed Kadyanî (Hicri 1255 - 1326) isimli bir şahsa dayanıyor. Bir rivayete göre Hindistan'da Pencab eyaletine bağlı Kadiyan bölgesinde doğdu ve başarılı bir eğitim süreci geçirdi. Babası onun İngilizler için çalışmasını istese de hiçbir zaman bu yönde bir adım atmadı ve bir köşeye çekilerek sahip olduğu gayrimenkullerin geliriyle hayatını sürdürmeyi tercih etti. Kırk yaşında iken 'Barahin-i Ahmediyye' adında bir kitap yayınladı ve oldukça büyük bir ilgi gördü. Elli yaşında iken yüce Allah tarafından kendisine vahiy indiğini duyurup insanlardan kendisine biat etmelerini istedi. Bu davetin ardından insanların bir bölümü ona inandı. Gulam Ahmed bu davetten yalnızca bir yıl sonra kendisinin Mesih, Mehdi ve Tarakışna olduğunu duyurdu ve bu sebeple hayatının sonuna kadar Hristiyanlar, Müslümanlar ve Hinduların eleştiri hedefi haline geldi.

Gulam Ahmed'in ölümünden sonra müritleri ikiye ayrıldı ve peygamberlik iddia- sında bulunup bulunmadığı, bu iddiada bulunmuşsa gerçekte neyi kastettiği ko- nusunda müritleri arasında ihtilaflar yaşandı. Gulam Ahmed'in ölümünden sonra Mevlevi Nureddin, bu grubun lider olarak seçildi. Mevlevî'nin 1914 miladi yılında ölmesinden sonra ise Ahmediyye fırkasının önemli şahsiyetleri ve batı kültürü be- nimsemiş olan azınlık bir bölüm bu gruptan ayrılıp Gulam Ahmed'in öğretilerini yaymak amacıyla Lahor kentinde 'Ahmediyye İslamı'nı Yayma Derneği' adlı bir ku- ruluş kurdular. Ancak Gulam Ahmed'in müritlerinin büyük bir bölümü Kadiyan'da kalarak Gulam Ahmed ve ailesine bağlı kalmaya devam ettiler. İşte bu grup 'Ahme- diyye cemaati' olarak biliniyor.

'Kadiyanî' ve 'Mirzayî' isimleriyle de bilinen Ahmediyye cemaati Pakistan'ın 1947 yı- lındaki kuruluşundan sonra Hindistan'daki merkezleri yani Kadiyan'ı terk ederek Pakistan'a ve Lahor kentinin yüz kırk beş kilometre yakınındaki bir bölgeye taşın- dılar ve bu bölgeye 'Rebve' ismini verip yeni bir şehir inşa ettiler. Kendi iddialarına göre yaklaşık yarım milyon nüfusa sahiptirler. Kendi aralarındaki uyuşmazlıkları ola- bildiğince dini yöntemlerle çözmeğe çalışıyorlar. Ahmediyye cemaati 'şura meclisi' is- minde bir meclise sahiptir; ancak nihai karar dinî lidere aittir. Her Kadiyanî gelirinin dörtte birini zekat olarak bu dinî kuruluşa veriyor.

lerdir. Bildiğiniz gibi Amerika'dan önce İngiltere, dünya çapındaki ilk ve en büyük sömürgeci güçtü ve Müslümanların dünya çapında yaşadığı birçok sıkıntı bu yaşlı tilkinin bir eseridir. Her ne kadar ileriki zamanlarda Amerikalılar İngilizlerin dünya çapındaki bu rolünü üstlenmiş olsa da aynı yöntemleri uygulayarak bu planları yürüttükleri gözlerden kaçmayan bir gerçektir.

Sonuç itibariyle bugün baktığımızda bu sahte fırka ve mezheplerin büyüklerini Avrupa ve Amerika ülkelerinde göz kamaştırıcı saraylar içinde görüyoruz. Bu sahte dini önderlerin dünyanın diğer ucundaki zavallı müritleri ise onlarca sıkıntıyla bir araya getirdikleri paraları büyük bir şevk ve istekle liderlerine gönderiyorlar. Bu liderler de ellerini şu zavallı müritlerin başına sürüp onlara vermiş oldukları paraların kabul edilmesi şerefini yaşıyorlar. Ama seyrek de olsa bazı durumlarda insanları kandırmak için bu paraları geri çeviriyorlar ve “kabul etmiyoruz” diyorlar. Hindistan'daki İsmailiyye grubunun bir kolu olan ‘Agahanî’ grubu mensupları her yıl liderlerinin ağırlığına ona değerli bir hediye sunuyorlar. Bazen altın bazen diğer bir değerli metal veriyorlar. Hatta bir defasında liderlerinin ağırlığına pırlanta vermişlerdir. Birçok Afrika ülkesindeki sağlık merkezleri, eğitim ve benzeri merkezler İngilizler tarafından beslenen burada bahsettiğimiz İsmailiyye grubunun elindedir. Ben şahsen bu merkezlerin bir bölümünü yakından görmüşümdür. ‘Agahan’²⁷ isminde tam donanımlı

Gulam Ahmed Kadiyanî'nin diğer müritleri yani ‘Ahmediyye İslamı’nı Yayma’ kuruluşuna tabi olanlar Gulam Ahmed'i peygamber olarak tanımıyor ve bu şahsı bir müceddid olarak insanlara tanıtıyorlar. Bu grubun merkezi Lahor kentidir ve sayı olarak diğer gruptan çok daha az bir sayıya sahiptirler. Ancak çalışma bakımından diğer gruptan çok daha ileridirler ve İslamî öğretilerin tüm dünyada yayılması için oldukça büyük bir çaba gösteriyorlar. Çok yetenekli din adamlarına sahiptirler ve ilk aşamada insanları İslam'a davet ediyorlar. Bu grubun yaptığı çalışmalardan birisi Kur'an-ı Kerimi farklı dillere çevirip dünyanın çeşitli bölgelerindeki insanları Kur'an'la tanıştırmaktır.

²⁷ Agahan, İsmailiyye fırkasının Nezzariyye kolunun lideri için kullanılan genel bir isimdir. Bu lakap ilk olarak Şah Halilullah Mahallî'nin oğlu Hasan Ali Şah (Birinci Agahan) için kullanılmıştır. Gacar şahlarından Fethali Şah, Halilullah Mahallatî'nin öldürülmesinden sonra Hasan Ali Şah'ı yanına aldı ve kendi kızıyla evlendirdi. Birinci Agahan saraydakiler ve Hac Mirza Agasi gibi birtakım kişilerin tahriki sonucu hicri 1256 yılında Kirman bölgesinde bir ayaklanmaya liderlik yaptı; ancak başarılı olamayınca Sind bölgesine kaçıp burada İngilizlere mevcut ayaklanmayı yatıştırmak yönünde yardımlarda bulundu. Bu olaylar sonrasında defalarca İran'a dönmek istese de bunu yapamadı. İran'a dönemeyince Mumbai bölgesine gitti; ancak İran yönetiminin isteği

bir hastane yapıyorlar ve “bu hastane Agahan’ın şu Afrika ülkesi halkına hediyesidir” diyorlar. Ücretsiz bir şekilde hasta muayenesi yapıyorlar ve tedavi edip evine gönderiyorlar. Bu hastaneye gelip de birkaç gün tedavi altına alındıktan sonra sağlıklı bir şekilde evine dönen kişi elinde olmadan bu gruba sevgi duyuyor ve kendiliğinden onlara katılıyor.

Bu yöntem ve kısaca anlatmaya çalıştığımız bu plan, uluslararası bir yöntemdir ve herhangi bir mezhep ve gruba özgü değildir. Bu grup ve mezhepler çoğunlukla benzer yöntemlerle İngiliz ve Amerikan yönetimlerinin eliyle kurulmuştur ve yaygınlaştırılmıştır. Burada “çoğunlukla” dememizin sebebi ise sadece ihtiyata uymuş olabilmek içindir. Zira bu söz konusu grupların bir bölümüyle ilgili yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak detaylarıyla yakından tanıdığımız gruplar bu şekilde kurulmuştur ve benzer yöntemlerle yaygınlaştırılmıştır.

İngiliz, Amerika ve diğer sömürgeci güçlerin bu yöndeki amaç ve hedeflerine gelince; daha önce değindiğimiz üzere baştaki hedeflerden birisi Müslümanlar arasında ihtilaf ve ikilik yaratmaktır. İki şehir, iki kabile veya iki ırk arasında ihtilaf yaratmak bile onlar için küçümsenmeyecek bir hedeftir. Örnek olarak geçmiş dönemlerde emeksiz zahmetsiz çok kolay bir şekilde İran’da meydana getirmiş oldukları ve neredeyse İran’ın tüm illerini etkilemiş olan “Haydari” ve “Nimeti” kavgasıdır²⁸. Ben şahsen bu kavgalara şahit olmamışımdır ve yaş itibarıyla de bu olayları hatırlayacak

üzerine oradan uzaklaştırıldı ve bir süreliğine Kalküta bölgesine gitmek zorunda kaldı. Kalküta’da bir süre kaldıktan sonra yeniden Mumbai’ye dönen birinci Agahan bu bölgeyi kendi grubunun merkezi haline getirdi. Birinci Agahan’ın ölümünden sonra oğlu Ali Şah veya ikinci Agahan İsmailiye grubunun imamı ve lideri oldu. Ancak bu liderlik uzun sürmedi ve kısa bir süre sonra hicri 1303 yılında daha sekiz yaşında olan oğlu Sultan Muhammed Şah veya üçüncü Agahan babasının yerine geçti. Bu şahıs miladi 1906 yılında Hindistan’daki Müslümanları Britanya’nın arkasına almak için Hindistan Müslümanlar Birliğini kurdu. Üçüncü Agahan 1930 yıllarında ve sonraki yıllarda uluslararası camiada Hindistan Müslümanlarının lideri olarak biliniyordu. Üçüncü Agahan uzun hayatı boyunca oldukça büyük bir servet ve makama ulaştı ve Cenevre şehrinde hayata veda etti. Hayatı döneminde oğlu Ali Han’ı velayet olarak seçmiş olmasına rağmen vasiyeti üzerine torunu Kerim Han yani dördüncü Agahan onun yerine geçti.

²⁸ Haydariyye tarikatı Şii bir tarikattır ve hicri yedinci asırda yaşamış olan Şeyh Sadreddin’e mensuptur. Bu tarikat Horasan’dan başlayarak İran’ın geneline yayıldı. İbn Batuta, Haydariyye fırkasının bariz bir özelliği olarak aşırı zahitlik konusunda değiniyor ve bu gruba mensup dervişlerin evlenmekten uzak durduğunu söylüyor.

kadar büyük değilim; ancak bu olayları babamdan ve yakından bu kavgalara şahit olan diğer kişilerden duymuşumdur. Sömürgeci güçler bölgedeki adamlarını planlı bir şekilde kullanarak insanları “Haydarî” ve “Nimeti” diye iki gruba ayırmayı başarmışlardı. Halk arasındaki bu ikilik özellikle Aşura gününde kendini gösteriyordu. Haydarî grubu bir sloganla yürürken Nimeti grubu farklı bir sloganla hareket ediyordu ve hangi grubun ilk önce şehrin büyük tekke veya türbe binasına gireceği konusunda her yıl kavgalar yaşıyor, kanlar dökülüyor ve insanlar ölüyordu. Bu ihtilaf ve ikilik sadece bununla sınırlı değildi ve yıl boyunca tüm sosyal olaylarda bu ihtilaf göze çarpıyordu. Oysa bir kişi dahi Haydarî'nin ne demek olduğunu, Nimeti'nin ne anlama geldiğini, bu iki kavramın nereden geldiğini ve bu kavganın ne için olduğunu biliyordu.

Şeytanlar ve sömürgeci güçler her zaman bu tür çekişmeleri farklı adlar altında insanlar içinde yaratmaya çalışmışlardır ve bu vesileyle halkı parçalara bölüp karşı karşıya getirmişlerdir. Buradaki hedef insanları aynı yönde hareket etmekten alıkoymaktır. Birisi sosyal bir hareket başlattığında birilerinin çıkıp da karşı koyması buradaki baş hedeflerden birisidir. Örneğin olumlu bir sosyal harekete Haydarî etiketi yapıştırarak Nimeti

Safevi döneminde halkın bir bölümü Şeyh Safiyyuddin Erdebili'ye bağlandı ve Şah İsmail'in babası Şah Haydar'ın adını seçerek Haydarî adıyla tanındı. Bu grup daha sonra Kızılbaş grubunu oluşturdu ve Şah İsmail'i kamil mürşit, büyük sûfi ve kutup olarak seçti. Bu grup, Şah Abbas döneminde ‘Nimeti’ olarak bilinen Şah Nimetullah Veli'nin müritleriyle karşı karşıya geldi ve Şah Abbas Kızılbaşların zaferini önleyebilmek için bu grubu silahsızlandırdı.

Nimetullahiyye tarikatı ise yine Şii bir tarikat ve hicri sekizinci yüzyılın büyük şair ve tasavvuf lideri Şah Nimetullah Veli Kirmanî tarafından kurulmuştur. Şah Nimetullah Veli, Yezd ve Semerkand bölgelerinde yıllarca yaşadıkdan sonra hayatının son yirmi beş yılını Kirman şehrinin yakınındaki Mahan bölgesinde kendi yaptığı bir tekke de geçirdi. Ölümünden sonra bu tekkede toprağa verildi ve günümüzde burası bir ziyaret yeridir. Şah Nimetullah Veli o dönemde yaşayan genel halkın çok sevip saydığı bir kişidir ve ‘veli’ ve ‘şah’ yani ‘âriflerin şahi’ olarak adlandırılmıştır.

Nimetullahî tarikatı sekizinci asırdan günümüze kadar İran ve Hindistan bölgelerinde dağınık bir şekilde yaşamını sürdürmektedir ve birçok küçük gruba bölünmüştür. Hicri onuncu yüzyılda Şii mezhebinin İran'da resmi mezhep olarak tanınmasıyla birlikte Haydariyye ve Nimetullahiyye tarikatları halk arasında geniş bir şekilde yayılmaya başladı. Özellikle büyük şehirlerde hızla yayılan bu iki tarikat daha fazla mürit toplayabilmek için birbiriyle yarışlıyordu. Hicri onuncu, on birinci ve on ikinci asırların tarihine baktığımızda İran şehirlerindeki bu iki tarikat yarışmasının izlerini oldukça açık bir şekilde görebiliriz.

grubunun en azından geri çekilmesi veya Nimetî etiketiyle Haydarî'lerin bu hareketten uzak durmasını sağlamak gibi. Türk Fars kavgası, Arap Acem kavgası, Burucerdî Hurremabadî kavgası ve benzeri kavgaların tamamı aynı hedef doğrultusundadır. Yani Müslümanlar arasında ikilik yaratmak ve Müslümanların bir olmasını engellemek. Bir ümmetin birliğini bozmak, bir milletin bir olmasını engellemek, bir kavim, bir şehir halkı ve benzeri toplulukların birliğini engellemek.

Sömürgecilerin, kendi amaçları doğrultusunda kullandığı en etkili ihtilaf araçlarından birisi mezhebi ihtilaflardır ve bunun en bariz örneği Şii Sünni ihtilafıdır. İslam düşmanlarının, bu ihtilafları körükleyerek elde ettiği menfaatler sayılmayacak kadar büyüktür. Mezhebi ihtilaflar yalnızca Şii Sünni ihtilafıyla sınırlı değildir ve sömürgeciler bu bağlamda türlü ihtilaflar üretmeyi başarmışlardır. Bunun küçük bir örneği ‘Şeyhî’ ve ‘Balaserî’ adları altında Kirman, Yazd ve civar bölgelerde insanların iki gruba bölünmesidir. İnsanların bir bölümü Şeyh Ahmed İhsâî ve Hac Kerimhan Kirmanî’nin müridi olduğunu söylüyor ve kendini “Şeyhî” diye tanımlıyor; diğer bir bölümü ise farklı bir din adamının müridi olduğunu söylüyor ve kendini “Balaserî” diye tanımlıyor. Bu büyük ihtilaf ise iki din âliminin “Masum İmam’ın mezarının baş bölümünde namaz kılınabilir mi kılınamaz mı?” tartışması üzerine başlamıştır. Yani “ziyaret için masum imamların türbesine gittiğimizde acaba mezarın baş bölümündeki bölgede namaz kılabilir miyiz yoksa biraz geride mi namaz kılmamız gerekiyor?” sorusu büyük bir ihtilafın başlangıcı olmuştur. Fakihlerin büyük bir bölümü mezarın baş kısmının olduğu bölgenin önünde saygı gereği namaz kılınmaması gerektiğini ancak bu bölümün önünde değil de hizasında namaz kılmanın sakıncasız olduğunu söylüyorlar. Ancak fakihlerin küçük bir bölümü mezarın baş kısmının hizasında dahi namaz kılınmaması gerektiğini ve ancak arka kısmında namaz kılınabileceğini savunmuşlardır. İşte bu konu insanların ihtilafa düşmesi için bir malzeme oluşturmuştur ve “Şeyhî” ve “Balaserî” gruplarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Ne var ki İran İslam devrimiyle birlikte bu ihtilafların büyük bir bölümü kendiliğinden ve insanların bilinçlenmesiyle ortadan kalktı ve Allah’ın izniyle mevcut küçük ihtilaflar da insanların bilinçlenmesiyle ortadan kalkacaktır.

Kısaca sömürgeci güçlerin yeni gruplar üretmesinin sebebi ve mevcut bölünmeleri derinleştirmek için var olan gruplara türlü destekler vermesinin sebebi insanları karşı karşıya getirmektir.

Bütün bunlar, işin aslında “ikilik yarat ve yönet” tezi doğrultusundadır. Şeytanlar ve sömürgeci güçlerin buradaki asıl hedefi kendi menfaatlerini garantiye almaktır. İhtilafın konusu önemli değil, önemli olan insanların kavga etmesi ve bunun sonucunda bütün gelirlerin önceden ayarlanmış havuza akmasıdır.

Bu sebeple bu tür olaylarla karşılaştığımızda çok dikkatli olmalıyız ve farkında olmadan düşmanın bir unsuru olarak onların menfaatleri için çalışan birisine dönüşmemeliyiz. Bazen biz farkında olmadan ‘insanları doğruya sevk edelim’ niyetiyle bu tür tuzaklara düşüp insanların bölünmesine ortam hazırlıyor durumuna düşebiliriz. İnsanları falan grubun pençesinden kurtarmak niyetiyle yeni bir ihtilaf ve bölünmeye sebep oluyorsak işte bu tam da düşmanın avucunu ovuşturarak beklediği şeydir. Şeytanların tek istediği şey insanların karşı karşıya gelip kavgaya tutuşmasıdır ve kimin galip kimin mağlup olduğuyla hiç ilgilenmiyorlar. Onlar için tek önemli olan şey ihtilafların var olması ve insanların kavga halinde olmasıdır. Bu savaşta her iki taraftan ölen her fert onlar için birer kazançtır.

Bu sebeple bu meydana adım atmak ve konuyla karşı karşıya gelmek çok büyük dikkat ve aşırı titizlik ve zekâ gerektiriyor. Bu doğrultuda kesinlikle aceleci olmaktan ve önceden düşünülmemiş plansız davranışlardan uzak durulmalıdır. Aksi halde bu iş, İslam toplumuna biraz daha zarar vermek ve İslam düşmanlarına yarar sağlamaktan başka bir sonuç vermeyecektir.

Sömürgeci güçlerin yeni inançlar üretmek doğrultusunda peşinde oldukları ikinci hedef, Marksizm’i önlemektir. Bildiğiniz üzere yetmiş yıl boyunca ve yaklaşık doksanlı yılların başlarına kadar dünyanın önde gelen önemli meselesi Doğudaki Marksizm ve komünizm düşüncesiyle Batıdaki kapitalist ve liberal düşüncesinin savaşıydı. Batı ülkeleri ve başlındaki Amerika, kapitalist düşünce kampında yer alıyordu ve baş düşman olarak Marksizm düşüncesini gördükleri için var güçleriyle bu düşünceyle savaşıyorlardı. Marksizm kampı, “din afyondur” sloganını esas

olarak bütün din ve mezheplere şiddetle karşı çıkıyordu. Bu sebeple dinsizliğin yayılması sonuç itibariyle Marksizm kampının lehine ve liberal kampın aleyhine bir sonuç doğuruyordu. İnsanların dindarlığa yönelmesi ise Marksizm düşüncesinin yayılması önünde büyük bir engel oluştuyordu. Bu sebeple Avrupa ülkeleri ve Amerika, başta Amerika ve İngiltere olmak üzere kendi menfaatlerini koruyabilmek için ve Marksizm'in yani Sovyetler Birliği'nin etkinliğini azaltabilmek için türlü din ve inançların yayılmasına yardımcı oluyorlardı. Komünizmin etkinliğini önlemek için insanların herhangi bir inanca bağlı olması yeterliydi ve bu inancın türü önemli değildi. Ancak her zaman bu dinin Amerika için zararlı bir din olmamasına özen gösteriliyordu. Yani İmam Humeyni'nin "Amerikan İslam'ı" diye tabir ettiği din. Günümüzde birtakım Batı ülkelerinde örneklerini gördüğümüz 'ılımlı İslam' türleri gibi.

Dolayısıyla yeni dini mezhep ve gruplar üretmek aslında komünizm ve Sovyet gücünü azaltmak için bir araç olarak görülüyordu ve bu etken, Batılı ülkelerin bu tür işlere kalkışması için ikinci bir sebep oluştuyordu. Evet, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu etken de kendiliğinden kalkmış oldu; ancak bu etkenin yetmiş yıl boyunca canlılığını koruduğu gerçeğini göz ardı edemeyiz. Birinci etken yani ihtilaf yaratmak taktiği ise yüzlerce yıldır önemli bir etken olarak varlığını sürdürmüştür ve bu gerçek günümüz için de geçerlidir.

Burada yeni din, mezhep ve grup üretenlerin üçüncü bir hedef taşıdığını ve bu hedefin son yüzyıldaki İslamî bilinçlenmeyle birlikte ve özellikle İran İslam devrimiyle birlikte doğduğunu söyleyebiliriz. İran'daki İslam devrimi ve son yüzyılda İslam dünyasının genelinde görülen İslamî hareketler, Amerika ve Avrupalı müttefiklerine İslam'ın, kendileri için komünizmden çok daha tehlikeli olabileceğini gösterdi. Bu sebeple birçok sosyolog, düşünür ve teorisyeni bu tehlike için bir çare bulmak üzere görevlendirdiler.

İslam'ı kökünden yok etmek, Amerika ve Avrupalı müttefikleri için bir seçenek olamazdı zira bu tür bit girişim komünizm düşüncesinin yayılması için bir zemin hazırlıyordu. Dolayısıyla bu güçler İslam'ı yok etmek düşüncesini çaresizce bir kenara koyarken aynı zamanda insanların uyanmasını ve İran İslam devrimi benzeri bir olayın yaşanmasını

önleyecek üçüncü bir yol bulmak zorundalardı. Yani komünizmin yayılmasını önleyecek ve aynı zamanda Avrupalıların menfaatlerini temin edecek olan bir İslam modeli düşünülmeliydi.

Bu hedef için uygun görülen plan insanların dini ve irfânî duygularını sahte ve değiştirilmiş bir İslam'la tatmin etmektir. Yani tamamen bireysel bir İslam anlayışı ve kişinin Allah'la olan bireysel ilişkisine şekil vermekle yetinip, sosyal veya siyasî ilişkilerle ilgilenmeyen bir İslam modeli. Bu planın ilerlemesi için en uygun seçenek tasavvuf ve sûfilîğin insanlar arasında yaygın hale getirilmesiydi. “Siz sadece kendi manevî tekâmülünüzü düşünün” düşüncesini insanlara telkin eden bir düşünce modeli. “Siyasetle işiniz olmasın, dünya işleriyle ilgilenmeyin” düşüncesini insanlara aşılayan inanç modeli. “Olur da bir gün manevî tekâmülünüz için güç ve iktidar sahipleriyle anlaşmak zorunda kalırsanız bunu yapabilirsiniz” düşüncesini insanlara normal bir düşünce olarak sunan inanç şekli.

İran'ın son yarım asırlık tarihine baktığımızda tasavvuf şeyhlerinin tamamına yakın büyük bir bölümünün mevcut yönetim ile oldukça yakın bir ilişkiye sahip olduklarını görüyoruz. Bu dönem içinde başbakan, bakan, milletvekili ve benzeri büyük siyasî koltuklara oturan insanların birçoğunun tasavvuf ile ilişkili olduğu görülüyor. 1960'lı yıllarda İran'daki mevcut iktidar bir anda tasavvufun yayılması için büyük adımlar atmaya başladı ve çok büyük ve görkemli tekkeler inşa etti. Bunun yanı sıra batıl grup ve mezhepler yeniden canlandırmaya başladı ve mason teşkilatları için büyük maddi imkânlar tanındı. Bu olaylar inkâr edilemez belgelerle İran tarihinde tescillenmiştir. Ünlü bir tasavvuf dergâhına bağlı olan Dr. İkbâl bunun bir örneğidir²⁹. En tanınmış dergâhlarından birine bağlı olan İkbâl ailesi döneminde, birçok görkemli tekke inşa edildi ve sûfilîğin yayılması için büyük çalışmalar yapıldı. Bu dönem içinde sûfî büyükle-

²⁹ İkbâl ailesi Pehlevî sarayında oldukça etkili olduğu söylenen kırk aileden birisidir. Dr Menuçehr İkbâl bir tabiptir ve babası Horasan bölgesinin büyük gayrimenkul zenginlerindendir. İkbâl ailesi bir asrı aşkın bir süre boyunca Horasan bölgesinde etkili olmuştur ve zaten bu sebeple Dr Menuçehr saraya davet edilmiştir. Dr İkbâl milletvekili olarak başladığı siyasî hayatına elçilik, emir subaylığı, Tahran Üniversitesi rektörlüğü, başbakanlık ve bakanlık görevleriyle devam etti. Dr İkbâl'in son görevi ise petrol bakanlığında yönetim kurulu başkanlığı yapmaktır. Üç buçuk yıl boyunca başbakanlık koltuğunda oturan Dr İkbâl, Pehlevî döneminde en uzun süreyle başbakanlık yapabilen kişi oldu.

rine ait birçok yazılı eser kitap olarak basıldı ve halk arasında dağıtıldı. İran İslam devrimi sonrasında bile bu dönemde basılmış olan kitapların bir kısmı yurt dışında kaliteli kâğıtlara basılıp kaçak yollarla yurt içine getirildikten sonra halk arasında dağıtıldı. Günümüzdeki mevcut birçok tasavvuf eseri Fransa, Almanya, Amerika ve benzeri ülkelerde basılmış olan kitaplardır. Bu ülkelerde görkemli saraylarına kurulmuş olan ve zahitçe hayatlarını buralarda sürdüren sûfî şeyhleri ve tasavvuf kutupları bu kitapların basılmasını organize ediyor ve ‘zavallı halkın hidayete ermesi’ niyetiyle bu eserleri onların eline ulaştırıyorlar. İnsanların cehalet içinde yüce irfânî hakikatlerden uzak haline derinden ‘üzülen’ bu ‘ekstra yüce insanlar’ bu eserlerin yazılmasından tutun da basılmasına ve kaçak bir şekilde ülkeye sokulup halk arasında dağıtılmasına kadar bütün sıkıntıları ‘büyük bir azim ve şevk ile’ sırtlanıyorlar ve bu eserleri halkın eline ulaştırıyorlar.

Sonuçta kısaca düşmanın İran İslam devriminden sonraki son yirmi otuz yıllık süreç içindeki tasavvufu yayma çabasındaki asli amacı insanların dini ve irfânî eğilimlerini gerçek İslam’dan uzaklaştırmaktır. Bunun sebebi ise insanların dini eğilimlerinin yok edilemediğini zamanla elde ettikleri tecrübelerle anlamalarıdır. Diğer sebebi ise bunu başarabilseler bile bu işin ancak komünizme bir hizmet olduğunu ve Amerika ve Avrupalı müttefiklerinin zararına bir eylem olduğunu bilmeleridir. Bu sebeple insanları doğru yönde değiştirip kitleleri harekete geçiren İslam seçeneğini ve İnsanların irfânî eğilimlerini bastırıp İslam’ı tamamen halk arasından silmek seçeneğini bir kenara bırakıp üçüncü seçeneği yani uydurma dinler ve uydurma inançları yaymak seçeneğine gittiler. Seçilen bu üçüncü seçenekte yer alan inanç toplumsal kitlelerin harekete geçmesini önleyecek bir yapıya sahip olmalıydı ve insanları siyasî yönde bilinçlenmekten uzak tutmalıydı. Bu tür bir inanç gereği siz gerçekten Allah’ı istiyorsanız bir ev, dergâh veya tekkede bir araya gelip sabaha kadar “hu” çekip nefesiniz tükenince baygın düşmelisiniz. Ancak sabah olduğunda bu dergâhın kapısından namaz kılmış veya kılmamış (hiç önemi yok) bir şekilde ayrıldığınızda ülkede neler döndüğüyle hiç ilgilenmemelisiniz, Amerika’nın ülkenizde neler yaptığı sizi ilgilendirmemelidir ve falanca büyük din âliminin neden şu veya bu sözü söylediği sizi ilgilendirmemelidir.

Bu tür sahte irfânlarda din âlimleri yüzeysel insanlar olarak tanıtılıyor, irfânın ne olduğunu bile anlamayan ve dinin kabuğu misali olan birtakım farzlar ve sünnetlerle sabahını akşam eden, dinin özü ve içeriğinden habersiz olan, çok şey bildiğini zanneden bir avuç her şeyden habersiz zavallı insan. Din adamlarının yönetim ile yaşadıkları sıkıntı ve kavgalar ise dünya kavgası olarak bu tür sahte irfân müritlerine tanıtılıyor. “Siyasî faaliyetler eşittir dünya hevesi” düşüncesi verilmeye çalışılıyor. Bu anlayışa göre gerçek anlamda ârif olan zat ancak ve ancak şeyh veya kuttup ile biat edip bütün siyasî işlerden ve ayrıca bütün din âlimlerinden uzak duran ve kendisini zikir halkalarına ve sabahlara kadar “hu” çekmeye adanmış kişidir.

Bu tür sahte irfânların en önemli temel taşlarından birisi insanları siyasî ve sosyal faaliyetlerden uzaklaştırmanın yanı sıra ayrıca din âlimlerinden de uzaklaştırmaktır. Zira âlimler insanları doğruya yönlendirerek sömürgeci güçler için çok büyük potansiyel bir tehlike oluşturalırlar. Amerika, İngiltere ve diğer sömürgeciler her ne kadar önceden de, bir âlimin, menfaatlerine yönelik potansiyel bir tehlike olduğunu bilseler de İmam Humeyni’nin liderliğiyle gerçekleşen İran İslam devriminden sonra bu gerçeği kendi gözleriyle görmenin acısını yaşadılar ve bu yöndeki çalışmalarını kat kat artırdılar.

Kısaca irfân yolunda ilerlerken çok dikkatli ve bilinçli olunmalıdır. Zira bu yol üzerinde birçok tuzak kurulmuştur ve doğru yoldan ayrılma tehlikesi yoğun bir şekilde bu yolda ilerlemek isteyen kişileri tehdit ediyor. Tasavvuf meselesi günümüzde sömürgeci güçlerin gerçek İslam ve gerçek irfânla savaşmak için kullandığı güçlü bir silahtır ve bu silahla İslam’ı etkisizleştirmek istiyorlar. Maalesef günümüzde birçok saf insan bu tuzağa düşmüştür ve sahte bir inanç tuzağında olduğunun farkında bile değildir.

Üçüncü Bölüm

Gerçek İslamî İrfan'ın Özellikleri

Belirleyici Özellikleri Bilmenin Önemi Nedir?

Pahalı olan ürünlerin sahtesi de çoktur. Pırlanta çok pahalı ve çok değerli bir üründür; ancak çok az ürün bu kadar sahte ürüne sahiptir. Altın çok değerlidir; ancak altına benzer ürünler çok fazladır. Piyasada birçok türde ve renkte değerli taş mevcuttur; ancak bu ürünlere benzer cam ve plastik ürünler de çok fazladır. İşi bilmeyen insanlar farkında olmadan kandırılıp gerçek ürün yerine sahte ürünler alabiliyor. Gerçek ve sahte altın birbirine çok benziyor olabilir ve birçok kişi bu ikisini ayırt edemeyebilir; ancak işi bilen bir insan elindeki mihenk taşıyla kolaylıkla sahte altınları ayırıp bir kenara koyabiliyor.

İrfan da aynı şekilde birçok sahtesi olan çok değerli bir cevherdir. Birçok sahtekâr insan bu cevherin adını kullanarak temiz kalpli insanları kendi amacı doğrultusunda kullanmaya çalışıyor. Birçok kişi benzer amaçlarla türlü dergâhlar açmıştır ve maalesef birçok insan bu tuzaklara düşmüştür. Bu işi bilip de işin uzmanı sayılabilecek insanlar ise maalesef sayıca çok azdır. İrfan iddiasında bulunan insanlar çoktur; ancak irfân cevherine ulaşmış olup da irfânî kemallere sahip olan ve bu yoldaki doğru ve yanlışları birbirinden ayırabilen insanlar çok azdır.

İrfan çok değerli ve yüce bir gerçektir, insanın kemali yönündedir ve hatta insanın kemal halinin ta kendisidir; ancak arif olarak tanınan kişilerin tümü veya bu yolda ilerliyor gibi görünen insanların tamamı irfânın gerçeğine ulaşmış değildir ve bu insanların tamamı bu yüce makama varmış olamaz. Aynen Kur'an gibi. Kur'an-ı Kerim yüce bir hakikatten

ibarettir ve tamamen nur ve aydınlıktır. Ancak Kur'an üzerinde çalışan insanların tümü bu hakikatten yararlanmış değildir ve yararlanan insanlar da aynı seviyede yararlanmış değildir.

Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ﴾

“Gerçekten size Allah’tan bir nur, apaçık bir kitap geldi. Rızasını arayan Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.”¹

Bu ayeti kerime gereğince Kur'an'a yönelen bütün insanlar ondan faydalanamaz ve ancak Allah'ın rızasını göz önünde bulundurarak hareket edenler bu nurdan bir pay alabilirler. İşte bu özelliğe sahip olan insanlar Allah'ın rızası yönünde harcadıkları çaba miktarınca Kur'an nurundan yararlanacaklardır. Diğer insanlara menfaat ve yarar sağlayan Kur'an nuru bu özellikten yoksun olan insanlar için herhangi bir yarar taşımadığı gibi aksine zarar veriyor.

Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾

“Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.”²

Kur'an-ı Kerim tamamıyla nur olmasına rağmen bu grupta yer alan insanlar için karanlıktan başka bir sonuç doğurmayacaktır. Bu gruptaki insanlar, Allah'ın rızasını umursamayan insanlardır ve doğru yolda ilerlemek gibi bir niyet taşımıyorlar. Bu insanlar, Kur'an-ı Kerim'i bir basamak ve bir araç olarak kullanarak kendi karanlık emellerine ulaşmayı amaç edinen insanlardır. Allah'ın dinini maddi menfaatlere ulaşmak için bir araç olarak kullanan bu insanlar kesinlikle Kur'an'ın nurundan faydalanamazlar.

¹ Maide, 15 ve 16.

² İsra, 82.

Dolayısıyla çok dikkatli olmalıyız ve isimler ve unvanların bizi kandırmasına müsaade etmemeliyiz. İrfan, arif ve seyr u sülûk denilen her yerde bu hakikatler olmayabilir. Temiz niyetli olmasına rağmen gerçek irfânın özelliklerini bilmediği için sahte irfâncıların tuzağına düşen insanlar az değildir. Bu yolun özelliklerinden habersiz olduğu için doğru yolda ilerleyeyim derken kendisini sapkınlıkların ortasında bulan temiz kalpli insanlar az değildir.

İşte bu gerçekler, gerçek irfânın özelliklerini bilmenin ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Ayrıca bu özellikleri bilmek bizi sahte irfânların tuzağına düşmek tehlikesinden koruduğu gibi doğru irfân yolunda ilerlemek için içimizde yeni bir şevk yeni bir istek yaratabilir.

İrfanın Sosyal Tarihi

İnsanın ruhi halleri ve ruhani tekâmülü ile ilgili konular için belirli bir tarih söyleyemiyoruz ve insanların hangi zaman diliminde bu konulara yöneldiğiyle ilgili herhangi bir tarih söylenmemiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim ve hadislerden de anlaşıldığı üzere ilk insanın peygamber olduğunu kabul edersek bu konunun başlangıç tarihi olarak yeryüzündeki ilk insanın var oluş tarihini söyleyebiliriz. Zira ruh konusu ve insanın ruhani tekâmülü, vahiy ile insana iletilen öğretilerin başında yer alıyor ve ilk insanı bir peygamber olarak düşünecek olursak kesinlikle bu konular vahiy aracılığıyla bu peygambere iletilmiştir ve onun aracılığıyla da çocuklarına aktarılmıştır. Ancak bu gerçeği bir kenara koyacak olursak en eski kavimleri anlatan bu döneme ait yazılı veya diğer eserler bu tür konuların bu kavimler için bir aktif konu olduğunu ve bu kavimler içinde manevî faziletler yönünde çaba sarf eden insanların var olduğunu gösteriyor.

Ayrıca konuyla ilgili yine çok eski kavimlere dayanan bir gerçek ise ruhun güçlenmesinin ve ruhani yeteneklerin gün yüzüne çıkmasının maddi ve cismani zevklerden vazgeçmeğe bağlı olduğu gerçeğidir. İnsanoğlu ruh ve cisim ayrımını fark ettiği dönemden beri ve ruhani kemallerle cismani kemalleri ayırt edebildiği günden beri ruhani kemalleri ancak cismani zevkler ve fizikî arzulardan uzak durarak elde edebildiğini

fark etmiştir. Diğer bir tabirle laubali ve lakayt bir hayat tarzının ruhani erdemler ve faziletlerle örtüşmediğini fark etmiştir. Dolayısıyla tarih bakımından bu konuyu bu yönde bilinen ilk konu olarak dile getirebiliriz. Ancak daha önce değindiğimiz gibi yine de bu konu ve benzeri konular ilk olarak peygamberler (a.s) tarafından dile getirilmiştir ve insanlara öğretilmiştir.

Daha önce de değindiğimiz üzere yüce Allah'ın peygamber aracılığıyla insanlara ulaştırmış olduğu hakikatler zamanla tahriflere uğratılmıştır ve değiştirilmiştir. Dinin temel konuları yani Allah inancı, peygamber inancı ve kıyamet inancı bütün peygamberlerde (a.s) aynı olmasına rağmen bu konular bile akıl almaz tahrif ve değişimlere uğratılmıştır. Tek Allah'a inanmak inancı bütün peygamberlerin (a.s) ortak inancı olmasına rağmen bu inanç bile zamanla tahriflere uğratılmıştır ve puta tapmak benzeri inançlara dönüştürülmüştür. Bu putların içinde adını bile anmaya utandığımız türden putların var olması bu gerçeğin korkunç boyutlarını gözler önüne seriyor. Peygamberlik inancı ise bazı peygamberleri Allah'ın oğlu, Allah'ın vücuda bürünmüş hali ve bir mabut olarak görmeğe kadar tahrif ve değişimlere uğratıldı. Aynı şekilde kıyametle ilgili birçok hurafe ve asılsız bilgi insanlara ahiret inancı olarak aşılandı.

Bu senaryo dinlerin inanç bölümüyle sınırlı kalmadı ve dinlerin pratik kanun ve kurallarında da kendi yerini buldu. Dinlerin bu bölümünde bu tür tahriflerin örnekleri sıkça görülüyor. Bu tahrifler bazen söz konusu dinin tamamıyla değişime uğramasına kadar ileri gidebiliyordu ve bu durumda yeni bir peygamberin insanlara tamamen yabancı yeni bir dinle gelip insanları doğruya iletmesi gerekiyordu.

Dinlerin insanların günlük işleriyle ilgili hükümleri, gözle görülür işlerle ilgili olmasına rağmen bunca tahrif ve değişime uğrayabildiyse kelimelerle bile tam olarak ifade edilemeyen gayri hissi irfânî konuların durumunu artık siz düşünün. Dinlerin bu bölümünde meydana getirilen eğrilikler her zaman diğer bölümlerin kat kat fazlası olmuştur. İnsanların yaşadığı ifrat ve tefritler ve ayrıca nefsani istekleri bu tür tahrif ve değiştirmelerin meydana gelmesinde önemli rol almıştır.

İrfan ve manevî erdemleri kazanmanın yolu, zâtı itibarıyla nefsânî isteklerle örtüşmüyor olsa bile melun İblis'in kandırma ustası olduğunu

unutmamak gerek. Bütün insanları kandırmak üzere yüce Allah'ın izzeti üzerine yemin etmiş olan bu insan düşmanı varlık³ kandırma işini çok büyük bir ustalıkla yapıyor. Öyle ki apaçık nefsanî isteklerin peşinde gitmek olan bir işi ilahî bir vazife gibi insanlara tanıtıyor ve insanları bu işi yaparak Allah'a daha da yakınlık kazanacakları yönünde ikna ediyor.

Dolayısıyla şeytanın bu yöndeki etkin konumunu da göz ardı etmemeliyiz. Kendisi için bütün saadet kapılarını sımsıkı kapatmış olan bu varlık tüm insanları saadetten alıkoymak için elinden gelen bütün çabaları gösterecektir elbet. Şeytanı endişelendiren konu insanların manevî yükselişidir ve şeytan bütün çabasını bu yönde harcıyor. İnsanların maddî yükselişi ve dünyevi ilerleyişleri ise onun için tedirgin edici bir gelişme değildir. Şeytanın peşinde olduğu şey insanları doğru yoldan alıkoymak ve Allah'a varmalarını önlemektir.

﴿لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ﴾

“Ant içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım.”⁴

Evet, şeytan kendisi için yasaklatığı yüceliklerin tüm insanlar için de ulaşılamaz hakikatler olmasını ve elinden gelen tüm çabayı gösterip bütün araçları kullanarak insanların Allah'a yakınlık kazanmasını engellemek istiyor. Tamamıyla alıkoymadığı insanları ise kısmî bir şekilde mümkün olduğu kadar engelliyor. Şeytanın tarih boyunca hangi araçlar ve hangi yöntemleri kullandığı konusu ise başlı başına büyük bir konudur ve ayrıca bu araçları ve yöntemlerin tamamını sıralamak kolay bir iş değildir. Şu kadarını bilelim ki şeytan öylesine güçlü ki tarih süreci içerisinde birtakım insanları kandırarak kulluk yapmak niyetiyle başladıkları yolun sonunda, kendilerini Allahlık iddiasında bulunurken bulmalarını sağlamıştır. Yani şeytanın en büyük sevinç kaynağı olan şey ve insan için ondan daha büyük bir sapkınlık düşünölemeyen durum. Şeytanın diğer bir yöntemi ise birtakım insanları kandırmak suretiyle onları birer büyük örnek olarak insanlara sunmak ve insanları bu şekilde grup halinde doğru yoldan saptırmaktır.

³ Bakınız Sad, 82.

⁴ Araf, 16.

Sonuç itibariyle manevîyata yönelmek gerçeği insanlık tarihinde çok eski bir tarihe sahiptir ve en eski kavimlerde bu tür eğilimler gözlemlenmiştir. Belki de günümüze kadar ulaşmayı başaran en eski kitaplar dinî kitaplardır ve bu kitaplarda içinde Hindulara ait kitaplar en eski eserler olabilir. Bu kitaplardan birçoğu tahrif edilmiş olmasına rağmen insanın ruhanî yükselişiyle ilgili birçok bilgiye ulaşmak mümkündür ve bu bilgiler içinde tahrif edilmemiş değerli öğütler de göze çarpıyor.

Hatırladığım kadarıyla bu kitaplarda gözüme çarpan konulardan birisi Tevhid Suresi'nin mealini andıran bir konuydu. Oysa Hindular puta tapan bir topluluktur ve sahip oldukları inancın ruhu, tevhit inancıyla örtüşmüyor; ancak buna rağmen tevhit içerikli konulara bu kitaplarda rastlamak mümkündür. Her ne kadar bu konular tahrif edilmiş olan onca konunun yanında gerçek değerini yitirse de buna rağmen bu kitapların asıl itibariyle doğru konular ihtiva eden kitaplar olduğunu ve peygamberlerin öğütlerinden alındığını göstermek için yeterlidir. Bu bilgileri gördüğümüzde bu kitapların zamanla tahriflere uğradığını ve tevhit inancını haykıran bu kitapların belirli bir süre sonrasında birer şirk ve putperestlik eserine, yani günümüzdeki haline geldiğini anlıyoruz.

Kur'an-ı Kerim bu gerçeği yer yer dile getiriyor. Örneğin bütün ümmetler için mutlaka bir peygamber ve elçi gönderildiğini anlatan ayeti kerimeler bunun bir örneğidir.

﴿وَأِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾

“Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur.”⁵

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ غِيبُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

“Ant olsun ki biz, «Allah’a kulluk edin ve tağuttan sakının» diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik.”⁶

Biz Müslümanlar olarak yüce Allah tarafından yüz yirmi dört bin peygamber gönderildiğine inanıyoruz, oysa bunca peygamber içinde

⁵ Fatur, 24.

⁶ Nahl, 36.

sadece yirmi altı peygamberin adını biliyoruz ve bu peygamberlerle ilgili çok kısıtlı bilgilere sahibiz. Diğer peygamberlerin hangi tarihte, nerede ve hangi kavimlere gönderildiğiyle ilgili hiçbir bilgiye sahip değiliz. Dolayısıyla Hindistan'da, Çin'de, Japonya'da ve dünyanın diğer bölgelerinde birtakım peygamberlerin gelip de insanları doğruya yönlendirmiş olması ve zamanla bu peygamberlerin öğretilerinin tahrif edilip günümüzdeki şirk içerikli dinler haline gelmiş olması uzak bir ihtimal değildir. Tıpkı Arap Yarımadası'nda gerçekleştiğini bildiğimiz olayların benzerleri gibi...

Konuyla ilgili olarak, Yahudiler diğer kavimlere oranla maddiyata daha çok meyleden ve dünya peşinde koşmalarıyla bilinen bir kavimdir. Fakat buna rağmen bu kavimde irfân yönüyle büyük aşamalar kat eden ve bu yönde oldukça ilerleyen büyük âriflerin var olduğunu biliyoruz. Dünya aşkı ve zenginlik hevesi, fitratlarının üstünü örtüp de ikinci karakterleri haline gelen bu insanlar içinde bu tür insanların var olması oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Bu âriflerin böylesi bir kavim içinde var olması, ister istemez bu kavim içinde bir peygamberin ve ilahî öğütlerin olup da sonradan bu öğütlerin değiştirildiği ihtimalini insanın aklına getiriyor. Ancak bu az sayıdaki değerli insanın bu öğüt ve bilgileri diğer kavimlerden almış olma ihtimalini de göz ardı edemeyiz.

İslam ve Müslümanlar dışındaki diğer kavimler içinde manevîyat ve ruhî kemaller konusuna daha çok ilgi gösteren topluluk Hristiyanlardır. Bunun bir sebebi ise Hristiyanlığın ilk başından beri ruhbanîyet ve zahitlikle birlikte sesini duyurmasıdır. Bu gerçeği tetikleyen sebep ise Hz. İsa (a.s) ve havarilerin insanların elinden kaçıp da dağlara sığınması ve burada oldukça sıkıntılı şartlar altında uzun bir süre yaşamasıdır. Havarilerin bilinçli bir şekilde seçmiş olduğu bu hayat tarzının daha sonra dolaylı ve kinayeli bir şekilde yüce Allah'ın onayını aldığını söyleyebiliriz.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ ﴾

“Kendilerinden çıkardıkları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar.”⁷

⁷ Hadid, 27.

Dolayısıyla Hristiyanlar içinde birtakım insanların manevîyat ve ruhani hallere yoğun ilgi gösterdiğini duyduğumuzda veya okuduğumuzda bu durum bizi şaşırtmıyor. Günümüzde bile Hristiyanlar içinde benzer özellikler taşıyan insanların var olduğunu biliyoruz.

Sonuçta manevî faziletler ve ruhi kemaller konusu her zaman din ve vahiy kaynaklı olmuştur. Ayrıca biz yeryüzüne inen ilk insanın bir peygamber olduğuna inanıyoruz ve insanlığın varlığını peygamberlik ve vahyin varlığıyla eş zamanlı biliyoruz.

Diğer yandan baktığımızda kaç bin yıl içinde birçok yeni dini anlayış, yeni fırkalar ve bölünmelerin meydana geldiğini görüyoruz. Bütün bu bölünmelerin özgeçmişini, eğilimlerini, içeriğini, bağlantılarını ve başlarındaki liderlerin ihanetlerini araştırmak başlı başına geniş bir inceleme gerektiriyor ve burada bu konulara değinecek durumda değiliz. Burada bizim için önemli olan şey doğru, hakiki İslamî irfânı tanımak ve doğru bir seyr u sülûkun özelliklerini bilmektir. Müslümanlar içinde İslam adını taşıyan ve hakiki İslamî irfân olduğunu iddia eden birçok irfânî akımın var olduğunu biliyoruz. Burada hakiki İslamî irfânı bulabilmek yönünde önümüzü açmak ve bu alandaki doğruları yanlışlardan ayırmak için kullanabileceğimiz birtakım araçları tanıtmak istiyoruz. Bu yönde Kur'an-ı Kerim çok sağlam bir araç olarak bize yardımcı olacaktır. Ancak Kur'an sayesinde gerçek İslamî irfânı arayan temiz kalpli insanlara doğru yolu tanıtabiliriz. Fakat bu alandaki birçok tefrika ve bölünmenin nefsanî heveslerden kaynaklandığını ve mantık üzere kurulan delillerle hiçbir bağlantısı olmadığını unutmamalıyız. Doğal olarak bu tür bölünmeleri mantıklı deliller sunarak ve Kur'an'ın ayetlerini delil göstererek çözemeyiz. Kulaklarını mantıklı delillere kapatıp da nefsini rehber edinen insanlara binlerce mantıklı delil getirseniz bile bütün bu delilleri kabul etmeyeceklerdir ve çok basit bir şekilde size "ikna olmadım" diyeceklerdir.

Burada şu veya bu fırka demeden hiçbir fırka veya şahsı kastetmek-sizin, sadece ve sadece Allah katındaki görevimizi yerine getirebilmek adına doğru bir irfânın özelliklerini tanıtmaya çalışacağız. Bu özelliklerle tanışan insanların kendisi oturup düşünmelidir ve bu özelliklerle örtüşmeyen sahte irfânları bir kenara koyup bu tuzaklardan uzak durmaya çalışmalıdır.

Söylenmez Sırlar

Günümüzde irfân ve irfânî hakikatlerden bahseden birçok farklı grupta karşılaşırız ve bu grupların her birinin kendisine has birtakım geleneklere sahip olduğunu görürüz. Bugün karşı karşıya olduğumuz bu tablo aslında İslam'ın ilk yıllarında başlamış olup, tüm bu inişli çıkışlı yıllar içinde farklı renklere bürünerek günümüzdeki şekli almış tarihi bir akımdır. İslam'ın ilk yıllarında “zahitler” ve benzeri unvanlarla tanınan insanlar günümüzdeki bu akımın ilk çekirdeklerini oluşturmuşlardır. Taşdıkları unvandan da anlaşıldığı üzere bu insanların başlıca özelliği maddiyat ve maddî zevklerden uzak durmaktır. Ancak zamanla bu akıma yeni birtakım özellikler ve gelenekler eklendi ve bu özellikler zahitlik ve tasavvufun olmazsa olmaz bir parçası olarak sonraki nesillere intikal etti. Bu özellik ve geleneklerin gayri Müslimlerden alınmış olma ihtimali ise çok güçlü bir olasıdır. Ayrıca İslam dininde bu yönde çok açık bir komut olmadığı için birileri bu yönde kendilerince gerekli gördükleri birtakım işleri gelenek haline getirip bir sonraki nesle bu işin olmazsa olmaz bir parçası olarak tanıtmışlardır. Buna ilaveten gayri Müslimlerden alınmış olan gelenekleri doğru göstermek için bazı Kur'an ayetleri ve hadisler amaca uygun bir şekilde yorumlanmıştır. Ancak diğer kavimlerle olan temaslar da bu yönde etkili olmuştur. Sonuç olarak bu etkenler bir bütün olarak el ele verip, Müslümanlar arasında irfân ve tasavvuf adı taşıyan birçok farklı gruplaşma ve bölünmenin meydana gelmesine sebep olmuştur.

Gayri Müslimlerin bu yöndeki genel yöntemi vücudun gücünü azaltmak ve maddiyata yönelmesini tamamen önlemektir. Günümüzdeki Hindu fırkaları, başta Cukiler olmak üzere bu yöntemi uyguluyor ve oldukça ağır fiziki sıkıntılara katlanarak ruhlarını güçlendirmeye çalışıyorlar. Örneğin yemeklerini oldukça azaltıyorlar. Hatta birkaç gün peş peşe sadece birkaç badem yemekle yetinmiyorlar. Bu yönde yaptıkları diğer bir riyalet ise nefes sayısını zamanla azaltmaktır. Bunu yaparak uzun bir süre nefessiz kalabilmeyi hedefliyorlar. Bu insanlara göre bu tür işler insanın ruhunu güçlendiriyor. Gerçek şu ki bu Hint saduları bu işleri yaparak birtakım güçler elde ediyorlar ve bu işin sonunda belirli bir güce sahip oluyorlar.

Müslümanlar içindeki irfânlara baktığımızda, bu tabloyu örnek alıp da marifete ulaşmanın bir yolu olarak insanlara sunan gruplara rastlıyoruz. Açıklama olarak da “İslam’da bu tür tavsiyeler olmayabilir ancak bu daha çok havarilerin seçip de daha sonra yüce Allah tarafından kabul gören ruhbaniyet gibidir” açıklamasını yapıyorlar. Kimileri ise Kur’an-ı Kerim’in ayetlerini ve Peygamber Efendimizin (s.a.a) hadislerini farklı şekillerde yorumlayarak bu konunun İslam’da belli başlı bir yeri olduğunu ispatlamaya çalışıyor.

Acaba değerlerin en büyüğü olarak marifetullahı gösteren ve en önemli mesele olarak yine bu konuya işaret eden İslam dini bu hedef için herhangi bir yol belirlememiş olabilir mi? Acaba İslam dini bu kadar önemli ve değerli bir konuda insanları başıboş ve kendi hallerine bırakmış olabilir mi? Acaba İslam dini bu hedef için bir yol belirlemeyip, bütün insanları kendi başlarına bir yol çizmeleri için veya başka birisinin çizmiş olduğu yoldan yürümeleri için serbest mi bırakmıştır? Kesinlikle bu görüşü kabul edemeyiz.

Acaba yemek ve içmek gibi en küçük konulara kadar insanlara detaylı bilgi sunan böylesi eksiksiz bir din, en önemli konuların başında gelen böylesi önemli bir konu için sessiz kalmış olabilir mi? En cüz’î konularda bile insanları doğruya yönlendiren bu din en önemli meselede insanları kendi hallerine bırakıp da ‘diğer insanların çizmiş olduğu yoldan gidin’ demiş olabilir mi? Acaba bu din bunca önemli ve hassas bir meselede insanları, kendi uydurdukları yoldan ilerlemek üzere serbest bırakmış olabilir mi? Kesinlikle bu görüş doğru değildir.

Aynı zamanda böyle önemli bir konu sadece bazı insanlara dile getirilmemesi gereken bir sır olarak söylenip halktan saklanmış da olamaz. Tasavvufçuların birçoğu ve belki de tamamı seyr u sülûk yolunun bir sır olarak Allah Resulü (s.a.a) ve Ehlibeyt (a.s) tarafından birtakım özel kişilere söylendiğini ve bu sırrın sineden sineye kendilerine kadar geldiğini iddia ediyorlar. Benzetmek gibi olmasın; ama aynen bizim, “bir önceki imamın imamet emanetlerini bir sonraki imama intikal ettirdiği” inancımız gibi onlar da her kutbun seyr u sülûk yolunu bir önceki kutuptan aldığına inanıyorlar. Bu inanç gereğince bu yolda ilerlemek isteyenler kaçınılmaz olarak kutbun izinden gitmelidirler ve başka bir seçeneğe sahip değildirler.

Birçok kişinin anlayamadığı ve taşımak için gerekli liyakate sahip olmadığı değerli ve yüce konuların varlığını inkâr etmiyoruz. Bu konular ancak sır olarak söylenebilir; ama bu sırlar bu yolun aslıyla ilgili değildir ve sadece birtakım manevî aşamalar ve irfânî kemaller için geçerlidir. Bütün sıradan insanların anlamayabildiği ve kelimelerle ifade edilemeyen birtakım manevî kemallerin varlığı inkâr edilemez elbet. Bu yüce konular kelimeler kalıbına sığmayacak kadar yücedir ve kelimelere sığdırılmaya çalışıldığında gerçek anlamını yitiriyor. Dolayısıyla sıradan insanlar bu kavramları algılayamıyor. Ancak daha yolun başındaki bir insanın birtakım konuları algılayamaması gerçeği bu yolun tamamen bir sır olarak ancak ve ancak kutup tarafından insanlara sunulması gerektiği iddiasından çok farklıdır. Nereden başlanılması gerektiği ve hangi yoldan ilerlenmesi gerektiği, herkesin bildiği bir konudur. Bu yolun bir sırdan ibaret olduğu ve bu yoldan ilerlemek için ancak ve ancak bir kutba başvurulması gerektiği görüşü kesinlikle kabul edilemez. “Kutup, beğendiği kişilere kendince layık oldukları kadar bu sırdan tattıracaktır” görüşü kesinlikle temelsiz bir görüştür. Hiç kuşkusuz hakiki seyr u sülûkun genel hatları elimizdeki Kur’an ve sünnette açıklanmıştır ve bu yolda daha önemli olan konular üzerinde tabii olarak daha fazla durulmuştur.

Ancak Müslümanların silik veya yoğun bir şekilde diğer inançlara yönelip de bu inançlardaki ayinleri almalarının sebebi daha çok, insanları İslam’daki maddiyata yönlendiren komutlardır. Kuşkusuz İslam’daki birçok yönlendirme ve hüküm ticaret, alışveriş, evlilik ve aile geçimi, seyahat ve benzeri dünyevî ve maddi olarak algılanan konular üzerinedir. İşte ilk bakışta dünyevî işler olarak algılanıp da irfânî konularla örtüşmediği düşünülen bu konularla ilgili hükümleri gören birtakım insanlar, bu hükümleri insanların geneli için inmiş olan hükümler olarak yorumlayıp İslam’ın özünün başka bir şeyden ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşe göre İslam’ın özünü oluşturan komutlar, insanların genel haliyle örtüşmediği için bir sır olarak özel insanlara verilmiştir ve günümüzde bu sır sadece sayın kutbun nezdindedir. Bu sırra ulaşmak isteyenlerin ise sayın kutba başvurmaktan başka bir seçeneği yoktur.

İşte bu bakış tarzı şeriat ve tarikat ayırımı görüşünün doğmasına sebep oldu ve zamanla birileri kalkıp İslam’ın, genel halka hitap eden

“şeriat” adında bir dizi komutlara sahip olduğunu, bunun yanı sıra özel insanlara hitap eden ‘tarikat’ adında diğer bir komut dizisine sahip olduğu görüşünü ortaya attı. Bu görüşe dayanarak şöyle diyorlar: “Kabuk misali bu dış yüzeyi aşıp da dinin özüne vardığımızda artık dinin zahiri amellerine uyma zorunluluğunuz kalkmış oluyor ve namaz bile kılma-yabilirsiniz.”

Bu tür yanlış ve mesnetsiz görüşler kesinlikle şeytanın apaçık tuzaklarından birisidir. Daha önce değindiğimiz gibi şeytan, insanı kulluk ve Allah yolundan alıkoymak için elinden gelen bütün çabayı gösterecektir. İşte bu tuzak, şeytanın kullandığı ve birçok insanı avlayıp felakete sürüklediği tuzaklardan birisidir.

Gerçek şu ki İslam, Allah’ı tanımayı ve marifetullahı en büyük değer olarak insanlara tanıtmıştır ve insanları bu gerçeğe götürecek bütün detayları cömertçe insanlara anlatmıştır. İslam dini insanı bu gerçeğe götürecek ana yolları ve bu yolda insanın daha çok önemsemesi gerektiği konular üzerinde daha çok durarak daha önemli konuları bu şekilde insanlara tanıtmıştır. Ayrıca bu komutlar kesinlikle özel bir gruba özgü değildir ve tüm insanların ulaşabileceği ve uygulayabileceği komutlardır. Ancak İslam dinini diğer dinlerden üstün kılan bir özellik bütün insanların kendi kapasitelerince bu dindeki bilgi kaynaklarından faydalanabilmesi ve manevî tekâmül yönünde hareket edebilmesidir.

Yüce Allah bizim kemalimizi bizden daha çok istiyor. Yüce Allah bizi, bize sevgi duyan bütün insanlardan daha çok seviyor ve kendimize duyduğumuz sevgiden daha çok sevgi duyuyor bize. Hadis kaynaklarımızda Yüce Allah’ın insanlara olan sevgisinin anne sevgisinden daha çok olduğu dile getirilmiştir. Evet, annenin evladına duyduğu sevgi yüce Allah’ın sonsuz sevgisinin yalnızca küçük bir yansımasıdır. Peygamberlerin (a.s) gönderilmesi ise bu sevginin bir göstergesidir ve yüce Allah insanları sevdiği için onları doğru yola iletmeleri için onlara peygamber ve elçiler göndermiştir. Yüce Allah bu sevgi gereği insanı kemaline götüren yolları en kısa ve en güzel şekilde insanlara tanıtmalıdır. Yüce Allah insanlara duyduğu sevgi gereği en sevdiği kullarını elçi olarak insanlara gönderip onca sıkıntıya, onca tehlikeye göğüs germelerine rıza gösterdiyse, yine aynı sevgi

gereği kendisine gelmenin en kısa yollarını, insanın kemaline giden en kısa yolları bu elçiler aracılığıyla insanlara tanıtmalıdır.

Yüce Allah cimri olabilir mi? Peygamberler görevlerini eksik bir şekilde yerine getirmiş olabilirler mi? Acaba yüce Allah sonsuz rahmet ve sevgisine rağmen kendisine giden en kısa yolları insanlara tanıtmamış olabilir mi? Bunu engelleyecek bir sebep düşünülebilir mi? Yüce Allah'ın cimrilik yapıp da bu 'söylenmez sırları' insanlardan esirgemiş olması ve sadece birtakım özel insanlara söylemiş olması yüce Allah'la ilgili bir ihtimal olamaz. Yüce Allah doğru yolu insanlara tanıtmak konusunda cimrilik yapmış olamaz. Yüce Allah'a giden yolları insanlara tanıtmak üzere görevlendirilmiş olan peygamberlerin (a.s) bu yönde herhangi bir kusur yapmış olması da olası değildir. Zira peygamberler (a.s) masum ve hatasız insanlardı ve kendilerine verilen görevleri en ince detayına kadar itina ile yerine getirmişlerdir. Yüce Allah tarafından seçilip elçi olarak gönderilen insanların kesinlikle kendi akraba veya arkadaşlarını kayırıp da değerli bilgileri sadece bu insanlara verdikleri düşünülemez.

İnsanların farklı kapasitelere sahip olduğu gerçeğini inkâr etmiyoruz ve bütün insanların bütün bilgileri kavrayabileceğini iddia etmiyoruz. Ancak kemale doğru yol alabilecek durumda olan insanlara kendi kapasitelerince bilgi verilmelidir. Peygamberlerle (a.s) ilgili şöyle bir söz nakledilmiştir:

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ نَكَلِّمُ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

“Biz peygamberler insanlarla akıllarının ölçüsünce konuşuruz.”⁸

Ancak bunun anlamı Allah'a giden yolları insanların genelinden saklı tutup da sadece birtakım özel insanlara söyledikleri değildir. Peygamberler bu konulara açıklık getirirken bütün insanların kendi kapasitelerince yararlanabileceği şekilde açıklamışlardır. Diğer bir deyimle bu yolu, insanlara tarif ederken herkesin kendi gayreti miktarınca ilerleyebileceği bir şekilde göstermişlerdir. Doğal olarak daha gayretli insanlar bu yolda daha başarılı olacaklardır ve daha ileri kemal düzeylerine ulaşabileceklerdir.

⁸ Biharul-Envar Cilt: 2, Sayfa: 242, 29'uncu bab, 35'inci hadis.

Burada Kur'an ayetleri ve hadislerin 'muhkem' ve 'müteşabih' olarak iki gruba ayrılma sebebini daha iyi anlıyoruz. Kur'an'ın niçin biri 'zâhîr' ve diğeri 'bâtın' olmak üzere iki yönlü olduğunu daha iyi anlıyoruz. Bunun sebebi daha derin bir bakışa sahip olan insanların bu derin bilgilerden yararlanabilmesi ve bu derin bakıştan yoksun olan insanların ise muhkemat ve zevahir ile yetinmesidir.

Sonuç olarak kesinlikle yüce Allah veya peygamberlerin (a.s) cimrilik yapıp da Allah'a giden en kısa yolları insanlara tanıtmamış oldukları düşünülemez. Ayrıca insanların farklı seviyelerde olmasının sebebi ise yine kendilerinin çalışma ve gayret düzeyleriyle alakalıdır.

Akıl Açısından Doğru İrfanın Özellikleri

İslamî irfânın başlıca önemli özelliklerini söylerken önce akıldan başlayıp devamında ise ayetler, hadisler ve masum zatların hayatından örneklerle konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

İrfanın başlıca önemli özelliklerine açıklık getirmeden önce bu konuların anlaşılır olabilmesi için birkaç ön bilgi vermek zorundayız.

Birinci mukaddime: Birinci bölümde geçtiği üzere irfânın hakikati, yüce Allah'ı kalbî olarak görmektir. Burada irfânın; yüce Allah'ın sıfatlarını ve fiillerini, düşünce ve delillerle değil de kalbi olarak tanımak anlamında olduğunu söyledik. İrfan, Allah'ı tanımak anlamındadır; ancak gıyabi ve akıl yoluyla, delillere dayanarak gerçekleşen bir tanımak değil, aksine kalp ile; bütün ruh ve can ile gerçekleşen bir tanımak. Amelî irfân ise bu doğrultuda düzenlenen bir programdır ve bu programın nihai hedefi insanı bu makama ulaştırmaktır. Arifler bu makam için farklı tabirler kullanmışlardır; ancak burada kelimeler üzerine durmak istemiyoruz. Masum zatlardan (a.s) nakledilen dualarda ise bu makam için 'kurb', 'vusul' ve benzeri tabirler kullanılmıştır.

Elinizdeki kitabın diğer bir bölümünde ise insan ruhunun madde ötesi mücerret bir varlık olduğunu dile getirdik. Dolayısıyla ancak kendisiyle aynı türden olan, yani fizik ötesi bir şey onun yüceliğini sağlayabilir. Buradan çıkan sonuç "insanın marifetle kemale ulaştığı" gerçeğidir. Ancak insanın kemaline yol açan burada bahsettiğimiz marifet, her

şeyden önce husûlî bir marifet değildir ve ayrıca huzurî olmasının yanı sıra sadece ve sadece yüce Allah’a yöneliktir. Bu sebeple insanın yüce Allah’a yönelik taşıdığı huzurî marifet arttıkça kemal yönünde bir o kadar ilerlemiş oluyor.

İkinci mukaddime: Burada bahsettiğimiz bu makam ve aşamaya varmak bir insanın varabileceği en yüce makam olmasının yanı sıra aynı zamanda insanın yaratılış gayesidir de. Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruyor:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”⁹

Yüce Allah bu ayet-i kerimede “kul olmayı” bir insanın nihai hedefi olarak açıklıyor. Ancak kul olmanın kendisi Allah’a varmak için bir mukaddime ve ön hazırlıktır. Dolayısıyla amelî irfân insanın yaratılış hedefi dışında bir hedef edinemez ve işin sonunda insanı, yüce Allah’ın burada açıklamış olduğu bu hedefe ulaştırmayı amaçlıyor.

Üçüncü mukaddime: Yüce Allah hikmet sahibidir ve bu sebeple insanda var etmiş olduğu her bir parçayı, insana nihaî hedefine varmak yönünde bir yere kadar yardımcı olmak üzere yaratmıştır. Bu genel bir kuraldır; hikmet sahibi bir varlık belirli bir amaç doğrultusunda bir ürün yaptığı zaman bu üründe kullanılan bütün parçaları onu nihai hedefine götürecek şekilde tasarlıyor ve hiçbir zaman hiçbir yararsız veya zararlı sayılabilecek bir parça kullanmaz. Bu nedenle mutlak hikmet sahibi olan ve hikmetin kaynağı olan Allah, yaratmış olduğu insan adındaki bu varlıktaki bütün parçaları insan için düşünülen nihai hedef doğrultusunda yaratmıştır.

Bu mukaddimleri göz önünde bulundurduğumuzda gerçek bir ârifin başlıca özelliği olarak çok yönlü olmasını görüyoruz. Burada yaptığımız açıklamalar gereğince “irfân” denince kastettiğimiz irfân türü, insandaki bütün imkânlar, insanın bütün yetenek ve güçlerini kapsayan irfândır. Doğru yönde ilerleyen bir irfânda kesinlikle insandaki güçler, yetenekler

⁹ Zariyat, 56.

ve özelliklerin bir bölümü gerekli, diğer bölümü gereksiz veya zararlı görülemez. Burada yaptığımız açıklama çerçevesinde yüce Allah, bizde var etmiş olduğu bütün özellikleri, onlardan yararlanarak nihai hedefimize varmamız yönünde bize yardımcı olmak üzere yaratmıştır. İşte bu değerlendirme esasınca kendimizde gördüğümüz birtakım yetenek ve özellikleri yaratılış amacımız doğrultusunda görmemek veya bu amaca aykırı olarak görmek, yani yok edilmesi gereken birer fazla veya zararlı unsur olarak görmek çok yanlıştır. Bunu anlamak için herhangi bir ayet veya hadise gerek yok ve bu yönde herhangi bir ayet veya hadis olmasa bile akıl, kendi başına, yüce Allah'ın insana kazandırmış olduğu bütün özelliklerin, onun kemaliyle bir tür bağlantıya sahip olduğunu, yani bu özelliklerin hiçbirinin faydasız veya zararlı olmadığını anlıyor.

Bu gerçeği irfân diliyle ve irfânî terimlerle anlatmak istersek şöyle demeliyiz: “İnsan-ı kâmil” yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatının zuhur ettiği varlıktır. Yani irfânın nihaî gayesi olan insan-ı kâmil, yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatının kendini onda gösterdiği kişidir. Diğer bir deyimle insanda var olan özelliklerin her biri yüce Allah'ın fiillerinden birisidir ve bunların her biri yüce Allah'ın bir sıfatından kaynaklanıyor. Bu nedenle bir insan için düşünülebilen en yüce ve nihai kemal, kendisinin var olmasına sebep olan bütün bu ilahi esma ve sıfata hakkıyla bürünmesi ve bu esma ve sıfatın bir nevi aynası haline gelmesidir. İnsan bu esma ve sıfatın bir bölümünden yoksun olursa ve bu esma ve sıfatı kendisinde fiiliyata dökemezse bu, kişinin zayıf olduğunu ve eksikliğini gösteriyor ve kesinlikle bu kişinin kemaline işaret değildir.

Dolayısıyla hakiki ve doğru bir irfânın birinci özelliği kapsayıcı olmasıdır. Herhangi bir irfân kolu kalkıp da insandaki güçleri ve tabii özellikleri görmezden gelirse, bu güç ve özellikleri tamamen yok etmeye çalışırsa ve bu yönde adım atmayı faydasız, zararlı ve insani tekâmül önündeki bir engel olarak görürse işte bu bakış tarzı, bu irfân kolunun doğru yolda olmadığını ve eksik ve zayıf bir kaynaktan beslendiğini gösteriyor.

Burada hakiki İslam irfânının ikinci özelliği kendini gösteriyor. Yani insanın fitratına ters olmamak veya diğer bir deyimle insan fitratına uygun olmak. Birinci özelliği söylemeden önce yaptığımız ön açıklama bölümünde ve bu bölümdeki diğer açıklamalarda yüce Allah'ın insana

birtakım güçler ve yetenekler kazandırdığı gibi aynı zamanda insana bu güç ve yetenekleri fiiliyata dönüştürme isteği verdiğini söyledik. Diğer bir deyimle insanda var olan bütün eğilimler onun kemaliyle ve yaratılış gayesiyle bir şekilde ilintilidir. Yüce Allah bu eğilimleri insana vererek insanı, kemaline yol açacak işlerin peşinde gitmeye yönlendirmiştir. Bu nedenle fitrî birer eğilim olarak insana verilmiş olan bu temayüller kemal yönünü bulmak açısından insana büyük yardım sağlayabilir.

İnsandaki herhangi bir eğilimin varlığının (sınırları, özellikleri ve diğer detaylar bir yana) insanın kemaliyle hiçbir bağlantıya sahip olmadığı veya kemaline tamamen ters olduğu düşünülürse; bu, yüce Allah'ın -haşa- boş bir iş yaptığı veya kendi amacının tersine hareket ettiği anlamına geliyor ve bunların ikisi de kabul edilemez. Bu nedenle insanda fitrî bir özellik olarak var olup da insanın kemaline yabancı olan veya kemaline ters olan bir eğilim düşünülemez. Dolayısıyla insanın fitratına ters öğretiler içeren bir irfân kolu, doğru bir irfân olamaz. Bir irfân kolunun bu tür komutlar ve öğretilere sahip olması bu irfânın doğrudan uzak ve eksik bir irfân olduğunu gösteriyor.

Kesin olan bir şey varsa o da yüce Allah'ın insana vermiş olduğu bütün eğilimlerin bir şekilde insanın kemaliyle uyumlu olması ve insan kemaliyle bağlantısız veya insan kemaline karşı olmamasıdır. İnsandaki fizikî veya fizik ötesi eğilimler ve içgüdülerin her biri istisnasız olarak bir hikmet ve bir hedef doğrultusunda insana kazandırılmıştır. Bu nedenle insandaki maddî ve hayvanî içgüdülerinin insanın kemali önündeki bir engel olarak görmek ve bu içgüdülerini yok etmeye çalışmak kesinlikle doğru bir bakış tarzı değildir. Örneğin insandaki cinsel içgüdü, insanın yaratılışı itibarıyla fitrî ve tabii olarak yüce Allah'ın insanda var etmiş olduğu bir eğilimdir. Bu eğilim burada getirdiğimiz açıklama gereğince insanın nihaî kemaliyle bağlantılı olduğu için yüce Allah tarafından insanın bir parçası olarak seçilmiştir. Dolayısıyla bu eğilimle savaşmak ve bu eğilimi tamamen yok etmeye çalışmak kesinlikle doğrudan bir tür sapmadır ve herhangi bir irfânda bu tür bir tavsiye görülürse işte bu, bu irfânın doğru yolda olmadığını göstermek için yeterlidir. İnsandaki bu eğilim için söyleyebileceğimiz en açık sebep ve hikmetlerden birisi insan neslinin devam etmesidir. Ancak bu sebep, bu eğilim için söylenebilecek tek sebep

ve hikmet değildir. Bu eğilim için bir dizi sebep sıralayabiliriz ve aklımıza gelmeyen başka sebepler de olabilir.

Esasen insandaki maddî eğilimler insanın tekâmülüyle çıkışıyor durumda olsaydı birçok ayet ve hadiste bu maddî olarak gördüğümüz konular iyiliklerin karşılığı olarak insanlara tanıtılmazdı. Kur'an'daki ayetlerin açık ifadesi müminlerin salih amellerinin karşılığı olarak ahiretteki görkemli saraylar, yemyeşil bahçeler, güzelliği anlatılamayan eşler ve benzeri şeyler olduğunu gösteriyor. Bu ise bu tür şeylerin insan önünde bir engel oluşturmadığını ve insanın kemaliyle çıkışmadığını gösteriyor.

Evet, burada tartışılacak bir konu varsa, bu fitrî eğilimlerin yönlendirilmesi, itidal halinde tutulması ve doğru yöne yönlendirilmesiyle ilgilidir. İşte bu konu, bizi doğru irfânın üçüncü özelliğine götürüyor. Şöyle ki hemen hemen hepimiz sahip olduğumuz fitrî eğilimlerin birbiriyle çakıştığını ve bu eğilimlerin tamamının doyurulmasının imkânsız olduğunu yaşayarak anlamışızdır. Örneğin insanoğlu eğlenme, yeni şeyler öğrenme ve cinsel eğilime sahiptir. Fakat bu eğilimlerin her birini temin etmek ancak diğer eğilimlerin bir kenara bırakılmasıyla mümkün olabilir ve bu eğilimlerin her biri bir diğerinin önünde engel oluşturduğu için aynı zamanda bütün bu eğilimleri doyurmak imansızdır. Bu nedenle insanoğlu bu eğilimlere belirli sınırlar koymak zorundadır ve bu sınırları belirlerken kendisini yaratılış hedefine götürecekt en iyi şekilde bunu tasarlmalıdır.

Dolayısıyla insandaki istekler, eğilimler ve fitrî temayülleri belirli bir düzen ve sınırlamaya tabi tutmanın kaçınılmaz olması kesindir. Ancak burada tartışılan konu bu sınırlama ve düzenin kim tarafından ve hangi ölçüler üzerine yapılması gerektiğiyle ilgilidir.

Bu soruya cevap olarak şöyle demeliyiz; bazı durumlarda ve bir yere kadar insanın kendi fitratı insanı yönlendirecek bir lider ve önünü aydınlatacak bir rehber olarak yeterlidir. İnsandaki bazı içgüdüler sadece belirli zamanlarda ve belirli yerlerde aktif hale geliyor ve bunun dışında sessiz ve isteksizdir. Örneğin açlık ve susuzluk hissini hepimiz taşıyoruz. Ancak her zaman için ve sürekli bir şekilde yemek veya su içmek eğilimi taşımadığımız için bu eğilim sürekli bir şekilde diğer eğilimlerle çakışıyor durumda değil. İnsandaki cinsel istek insan hayatının belirli bir

döneminde kendini gösteriyor ve bu dönem öncesinde aktif değildir veya çok silik bir şekilde kendini gösteriyor. Bu tür eğilimlerde bahsettiğimiz program ve çizelge insanın kendi fitratı önderliğinde yapılıyor.

Ancak fitratın buradaki etkinliği çok kısıtlıdır ve insan yalnızca fitratının rehberliğine güvenerek bu eğilimler için kusursuz bir program hazırlayamaz. Çoğu zaman insandaki bir içgüdünün güçlü olması diğer içgüdüleri gölgede bırakıyor ve bu durum bu içgüdülerin unutulmasıyla sonuçlanıyor. Bu durum özellikle maddî içgüdülerde geçerlidir. Bu içgüdüler çoğu zaman çok güçlü olmaları hasebiyle insandaki manevî eğilimleri tamamen bir kenara itebiliyor ve manevî içgüdülerin unutulmasına sebep oluyor. Bazen insandaki cinsel istek önündeki hiçbir engeli görmeyecek şekilde alevleniyor. Bu durumda insan sadece ve sadece bu eğilimini doyurmaya odaklanıyor ve hiçbir fayda veya zararı düşünemez hale geliyor.

Kısaca yaşayarak öğrendiğimiz gerçeklerden birisi insan fitratıyla veya aklıyla bu eğilimler için belirli ve sağlıklı sınırlar belirlenememesidir. İşte burada şeriatın izinden gitme gerekliliği kendini gösteriyor ve İslamî irfânın üçüncü özelliği yani “şeriata uygun olmak” özelliği daha anlaşılır hale geliyor.

Bu açıklamaya dayanarak sahip olduğumuz eğilimleri yönlendirmek için kaçınılmaz olarak dinî kurallar ve şeriata ihtiyaç duyduğumuzu kolaylıkla söyleyebiliriz. İnsanoğlu sahip olduğu bütün güçlerden en iyi şekilde yararlanabilmesi için kaçınılmaz olarak kendisini yaratan ve yarattığı şeyin sahip olduğu güçleri, yetenekleri, onun yaratılış gayesini ve onu bu hedefe götürecek en kısa yolu herkesten daha iyi bilen Allah’a başvurmalıdır. Yüce Allah, insanlara peygamberler (a.s) ve elçiler göndererek, kitap ve din göndererek onlara bu yönde yardımcı olmuştur.

Dolayısıyla akıl bize şeriat ve din yolu dışında herhangi bir yolla yüce Allah’ı müşahade edemediğimizi; ancak bu yolla ona gidebildiğimizi söylüyor. Şeriat çerçevesinden çıkmamak ve şeriat kurallarına en ince detayına kadar bağlı olmak sağlıklı ve eksiksiz bir irfânî programın olmazsa olmaz bir parçasıdır. İnsanı kemaline götürebilen ancak şeriatla uyuşmayan bir irfân düşünülemez. Şeriat kurallarını gözetmemek ve bu

kurallara en ufak bir tersliğe sahip olmak bu irfân kolunun yanlış yolda olduğunu göstermek için yeterlidir.

Kısaca burada açıkladığımız akli delilin özeti şudur; tahrif ve sapmalardan uzak, sağlıklı bir irfânın en önemli belirtileri şunlardan ibarettir: kapsayıcı olmak, fıtrata uygun olmak, dini kurallar ve şariat kurallarıyla uyumsuz olmamak.

Kur'an ve Sünnet Işığında İslamî İrfanın Özellikleri

Sağlıklı bir irfânın belirtileri ve özellikleri yönünde aklımızla varmış olduğumuz sonuçlar aynı zamanda Kur'an ve hadislerle de destekleniyor. Burada bu uyumun detaylarını açmaya çalışacağız.

1. Fıtrata Uygun Olması

Sağlıklı ve hakiki bir irfânın özelliklerinden birinin fıtrata uygunluk olduğunu söyledik. Burada irfânın temelini ve özünü oluşturan “Allah’a yakınlık kazanmak” ve “Allah’ı müşahade etmek” faktörlerinin birer fitrî eğilim olduğuna dikkat çekmekte fayda var. Kendi yerinde açıklandığı üzere insandaki Allah arama isteği, Allah’a doğru gitme isteği, yaratana tanıma isteği ve ona kulluk etme isteği birer fitrî eğilimdir. Dolayısıyla bizi bu amaç ve hedefe ulaştıran yol da fıtratla uyumsuz olamaz.

Burada dile getirdiğimiz bu gerçek sadece İslam dini için değil tüm dinler için geçerlidir. Oysa batıl dinlerin bir özelliği insan fıtratına uygun olmayan hükümler ve kurallar içermektir. Kur'an-ı Kerim ilahî dinlerin fıtrata uygun olduğunu açıklarken şöyle buyuruyor:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ

ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾

“(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur.”¹⁰

¹⁰ Rum, 30.

Bu ayet-i kerime hadislerimizde şöyle açıklanmıştır:

“Yani onları tevhit fitratı üzerine yarattı.”¹¹

İnsanoğlu bütün varlığıyla bağımlı olduğu tek bir Allah’a kulluk ederken fitratının gereğini yapıyor.

Evet, ilahî bir dinin kalıcı olmasının sebebi fitrata uygun olmasıdır. İnsan fitratı değişmez bir gerçek olduğu için buna bağlı olarak insan fitratıyla uyumlu bir şekilde tasarlanmış olan, din adı verdiğimiz yaşam programı da değişime uğramadan hayatına devam edebiliyor. Din temiz yiyecekler yiyin diyor, sağlıksız kirli yiyeceklerden uzak durun diyor, başta anne ve baba olmak üzere diğer insanlara iyilik yapın, adalete uygun hareket edin, kimseye haksızlık yapmayın, insanları incitmeyin, hakkınızı savunun, ikiyüzlü olmayın, güler yüzlü olun ve dostça davranın diyor. Bütün bunlar insanın fitratına uygundur ve insan fitratı bütün bunları onaylıyor. Dolayısıyla din, zorba komutlardan ibaret değildir ve insanları kendi fitratlarının onayladığı işlere davet ediyor. Dinin kalıcı olmasının sebebi de budur zaten. Dinin bir parçası veya daha önce değindiğimiz gibi dinin özü ve aslî amacı olan irfân ise doğal olarak bu kuralla tabidir ve aynı kural irfân için de geçerlidir.

2. Kapsayıcı Olması

Aklî yaklaşımla baktığımızda sağlıklı bir irfân için söyleyebileceğimiz diğer bir özellik, kapsayıcı olma özelliğidir. Konuyla ilgili bölümde sağlıklı ve güvenilir bir irfânın insanın hayatının tüm boyutlarını kapsayabilmesi gerektiğini ve bir veya birkaç boyuta özgü olmaması gerektiğini söyledik. Kapsayıcı olma özelliğinin gerekliliği de aynen fitrata uygun olma gerekliliği gibi Kur’an ayetleri ve hadislerle destekleniyor.

İnsan çok boyutlu bir varlıktır ve yüce Allah birçok unsuru bu varlıkta bir araya getirerek âriflerin deyimiyle “Yüce Allah’ın tüm esma ve sıfatının mazharı olan” bir varlık yaratmıştır. Diğer varlıkların her biri ise yüce Allah’ın belirli bir sıfatının mazharıdır. Bütün varlıklar içinde yüce Allah’ın tüm esma ve sıfatına mazhar olan tek varlık insandır. Örneğin melekler yüce Allah’ın ‘subbuh’ ve ‘kuddus’ sıfatlarının mazharıdır

¹¹ Biharu’l- Envar Cilt: 3, Sayfa: 277, 11’inci bab, 6’ıncı hadis.

ve Bakara Suresi'nin açık ifadesine göre meleklerin zikri de 'subbuhun kuddus'dur.

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾

“Hatırla ki Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın? dediler.”¹²

Melekler bu ayet-i kerimedeki ifadeyle aslında “biz tesbih ve takdis yaptığımız için, senin subbuhiyyet ve kuddusiyetini açığa çıkardığımız için biz halifetullah olmayı hak ediyoruz” demek istiyorlardı; ancak yüce Allah cevap olarak onlara şöyle buyurdu:

﴿إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

“Ben sizin bilmediğinizi bilirim.”¹³

Bu olay sonrasında yüce Allah, isimlerin Hz. Adem'e öğretilmesi konusunu dile getiriyor ve şöyle buyuruyor:

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

“Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. Melekler: Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlim ve hakîm olan ancak sensin, dediler.”¹⁴

Yani Hz. Adem (a.s) bütün isimleri bildiği için halifetullah olabildi. Melekler yüce Allah'ın hiçbir sıfatını bilmiyor değillerdi. Onlar en azından

¹² Bakara, 30.

¹³ Bakara, 30.

¹⁴ Bakara, 31 ve 32.

'subbuh' ve 'kuddus' sıfatlarını biliyorlardı. Ancak Hz. Ademi halifetullah yapan özelliği bütün isimlerin ona öğretilmesiydi.

Öyleyse insan, yüce Allah'ın bütün sıfatlarını açığa çıkarmak ve bu sıfatlara mazhar olabilmek kapasitesine sahiptir. Bu kapasite ve yetenek insana özgüdür ve bu durum herhangi bir insanda gerçekleşirse, yani yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatına sahip olursa işte bu insan halifetullahtır. On iki imamlarla (a.s) ilgili sahip olduğumuz inançta olduğu gibi. Bu büyük zatların ziyaretnamesinde şöyle diyoruz: “Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun ey Allah'ın yeryüzündeki halifeleri.” Doğal olarak bu kapasitesini gün yüzüne çıkarmamış olan birisi fiili olarak halifetullah değildir. Sadece ve sadece yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatına mazhar olan insanlar yüce Allah'ın halifesi olabilirler. Diğer insanlar ise bu makama varmak bir yana hayvanlardan bile daha aşağı durumlarda olabilirler. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği defalarca dile getirmiştir. Bu ayetlerden birisi şöyledir:

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾

“Ant olsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.”¹⁵

Hayvanlardan bile daha aşağı durumda olan kişilerin halifetullah olmadıkları çok açıktır.

Sonuç olarak insan, yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatına mazhar olabilmek özelliğine sahip bir varlıktır. Diğer bir deyimle insan birçok potansiyeli, içinde barındıran bir varlıktır ve bu potansiyeller doğrultusunda hareket ederse hak ettiği makama ulaşabilir. Burada insanların gösterdiği çaba çok farklı olabiliyor. Kimileri sadece bir adımla yetinirken kimileri on adım, kimileri bin adım, kimileri kilometrelerce ve kimileri milyonlarca

¹⁵ Araf, 179.

kilometre bu yolda yol alıyor. Ancak burada önemli olan genel kural, insanın potansiyel güçlerinin kemal yönünde hareket etmesidir. İnsanın özelliği bütün bu yetenek ve potansiyellere sahip olmasıdır ve insanı diğer varlıklardan ayıran özelliği de budur. Bu nedenle bu potansiyellerin yalnızca bir bölümü üzerinde çalışıp da bu bölümü fiiliyata dönüştüren ve diğer potansiyelleri kendi haline bırakan bir insan eksik bir seyr u sülûk yapmıştır ve kâmil bir insanî yolculuk yapmamıştır.

Burada insanın bu potansiyeller yönünde kapsayıcı olma özelliğine sahip olduğunu yeniden hatırlatmak isterim. Kâmil insanı öne çıkaran özelliği yüce Allah'ın bütün isim ve sıfatlarına mazhar olabilmesidir. Yüce Allah, isim ve sıfatlarının bir kısmına mazhar olabilecek birçok varlık yaratmıştır. Ancak bütün varlıklar içinde sadece insan, yüce Allah'ın bütün isim ve sıfatlarına mazhar olabilir ve bu ayrıcalık insana özgüdür. Bu nedenle insan seyrinin özelliği, varlık boyutlarının tamamını kapsaması ve bir veya birkaç sınırlı potansiyeli değil de yüce Allah'ın ona vermiş olduğu bütün potansiyelleri bu yolculukta fiiliyata dönüştürebilmesidir.

Bu sebeple insanın seyr ve hareketi yalnızca bir boyutla sınırlı olursa bu seyr, insanî yönde değildir. İnsan seyri ve hareketinin özelliği çok yönlü olması ve bütün boyutları kapsamasıdır. Zira insanın yaratılış gayesi bütün sıfatlara mazhar olmasıdır. Dolayısıyla sadece belirli bir yönde hareket ederse ve diğer potansiyellerini fiiliyata dönüştürmezse veya daha kötüsü bu potansiyelleri bilerek yok etmeye kalkarsa doğal olarak bütün ilahî isimlere mazhar olma makamına ulaşamaz.

Bu nedenle herhangi bir irfân kolu insanları bütün güçleriyle belirli bir potansiyelleri üzerine yoğunlaşmaya davet ediyorsa ve diğer insanî potansiyelleri bir kenara bırakıyorsa bu irfân kolu doğru yoldan ayrılmış olan bir irfân koludur. Zira iddia ettiği şey, irfândır: insanı, bütün ilahî esma ve sıfatın mazharı olmaya ulaştırmaktır; ancak onların pratikte uyguladığı şey insanları yalnızca bir yöne yönlendirmektir.

Bu konunun daha da anlaşılır olması için bir örnekle konuyu ele alacak olursak insanın manevî tekâmülünü maddî tekâmülüne benzetebiliriz. Sağlıklı, güzel ve çekici bir insan, vücudunun tüm organları arasında bir dengeye hâkim olan insandır. İnsanın belirli bir organı uygunsuz bir şekilde gelişirse, örneğin insanın kolu veya ayağı fazla uzarsa, kafası

olması gerekenden daha büyük olursa bu durumda insanın vücudu çirkin ve gülünç bir hal alacaktır. İnsanın manevî boyutunda da durum aynıdır. İnsanın önüne koyulan yol onu sadece belirli bir veya birkaç insanî yönde geliştirip de diğer boyutlarına yarar sağlamazsa bu yol ve mektebin mahsulü olan insan da kaçınılmaz olarak tek boyutlu olacaktır. Aynen vücuduna göre çok büyük bir kafaya sahip olan insan gibi. Çok büyük gözleri olup da kulak ve burunu görülmeyecek kadar küçük olan insan gibi. Bütün esma ve sıfat yönünde hareket etmiş olmayan bir insan kesinlikle dengeli ve düzgün bir yapıya sahip olmayacaktır.

Bu nedenle varlığımızın bütün boyutlarını geliştirecek olan dengeli bir hareket tarzı benimsemeliyiz. Benimsediğimiz yolda varlığımızın bütün boyutları tümüyle Allah yönünde olmalıdır. Benimsediğimiz yol belirli bir veya birkaç boyutumuzu Allah'a götürürken diğer boyutlarımızı şeytana götürmemelidir. Yalnızca boyutlarımızın bir kısmını Allah'a götüren bu yol kesinlikle bizi Allah'a götürmeyecektir.

Bu nedenle herhangi bir irfân kolunun sizin önünüze koymuş olduğu yol insanın yalnızca bir boyutuna yoğunlaşıyorsa, bu, söz konusu irfân kolunun doğrudan sapmış olduğunu gösteriyor. Örneğin İslam'ın ilk farzlarından birisi Allah'ın düşmanlarına karşı cihat etmektir ve birçok ayet ve hadiste cihadın üstün değeri açıkça ifade edilmiştir. Örneğin yüce Allah Nisa Suresi'nde şöyle buyuruyor:

﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

“Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenler bir olmaz. Allah, malları ve canlarıyla cihat edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vaat etmiştir; ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir mükâfatla üstün kılmıştır.”¹⁶

¹⁶ Nisa, 95.

Cihatla ilgili bir hadis şöyledir:

مَا أَعْمَالُ الْعِبَادِ كُلِّهِمْ عِنْدَ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا كَمَثَلِ خَطَافٍ أَخَذَ بِمِنْقَارِهِ
مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ

“Bütün kulların amelleri, Allah yolunda cihat edenlerin karşısında bir kır-
langıcın gagasıyla deniz suyundan aldığı su misalidir.”¹⁷

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الصَّلَاةُ لَوْ قَتَلَهَا وَبُرِّ الْوَالِدَيْنِ وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“En üstün ameller vaktinde namaz kılmak, anne ve babaya iyilik yapmak
ve Allah yolunda cihat etmektir.”¹⁸

İrfanın nihai hedefi likaullah makamına varmaksa Allah Resulü şe-
hitlerin bir özelliği olarak şöyle buyuruyor:

وَالسَّابِقَةُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى وَجْهِ اللَّهِ

“Şehidin yedinci özelliği vechullah'a bakmasıdır.”¹⁹

Şimdi siz söyleyin; acaba “savaşla kılıçla işiniz olmasın, sizin yapma-
nız gereken şey sadece zikretmektir” diyen bir irfân kolu, insanı sahip ol-
duğu bütün boyutlarıyla yükseltebilir mi? Cihat, insan hayatının bir par-
çası değil mi? İslam'ın ilk on farzlarından biri değil mi? Namaz ve oruç
gibi farz değil mi? Peygamber efendimiz (s.a.a) “bu yoldan giden likaul-
laha ulaşır” buyurmadı mı? Öyleyse nasıl oluyor da birileri kalkıp “siz
cihadi falan bir kenara bırakın da Nadi-Ali zikrini söyleyin, bu zikir na-
mazdan da cihattan da daha faziletlidir” diyebiliyor? Bu tür şeyler söyle-
yen irfânların batıl ve yanlış olduğuna kesin gözüyle bakmalıyız. Bu tür
irfânlar kesinlikle sapkın irfânlardır. Bu tür irfânların peşinden gidenler
kalbin Allah'a yönelmesiyle ilgili bir yönlerini geliştirebilirler; ancak in-
sanın savaş meydanında, canını ortaya koyarak Allah'a yönelmesi gere-
ken yönü bu durumda ne olacak? Acaba bu durumda insanın bu yönü
gelişme fırsatı bulabilir mi?

¹⁷ Kenzu'l- Ummal Hadis No: 10680.

¹⁸ Biharu'l- Envar Cilt: 74 Sayfa: 85, 2'inci bab, 100'üncü hadis.

¹⁹ Vesailu's- Şia Cilt: 15, Hadis No: 19920.

Hakiki bir irfân, insanı bütün yönleriyle Allah'a götüren irfândır. "Allah için çalış, Allah için eğitim gör, Allah için ibadet et ve Allah için evlen" diyen bir irfân. Evet, evlilik bile Allah rızası doğrultusunda olursa bir ibadettir ve insanı Allah'a götürür. Bu tür bir irfânda "Allah'a yakınlık kazanmak için evde eşine yardım et" deniliyor. Allah rızası için evde eşine yardım eden erkeğin yaptığı iş aynı zamanda ibadet ve seyr u sülûktur. Savaş meydanında Allah rızası için Allah'ın düşmanlarıyla çarpışmak bir ibadet olduğu gibi bu da bir ibadettir. Allah'a giden yol, seccade üzerinde zikir söylemekle sınırlı değildir. Bu da bir yoldur; ancak bütün yollar bununla sınırlı değil.

Diğer yandan "İslam dini insanlara ve topluma yarar sağlamak için geldi ve ibadet denilen şey insanlara ve topluma yarar sağlamaktan başka bir şey değildir" diyenler ise farklı bir şekilde kısır bir bakışa sahiptirler. İslam dininde bu da var, diğer şeyler de var. İslam dini "çalış para kazan, çiftçilik yap, iyi bir sanayici ol, eğitim ver, eğitim al, yüksek eğitim için üniversiteye git, Allah yolunda cihat etmek için her zaman hazır ol, gecenin belirli bir bölümünü ibadet için ayır ve bütün bunların yanı sıra işini yaparken Allah'ı unutma ve bütün hallerde Allah'ı göz önünde tut" diyor.

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾

"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar."²⁰

Hadislerimizde "tuvalet ihtiyacınızı giderirken bile Allah'ı anın"²¹ tavsiyesi var.

إِنْ ذَكَرَ اللَّهُ حَسَنٌ عَلَىٰ كُلِّ حَالٍ

"Allah'ı bütün hallerde anmak güzeldir."²²

Görüntü itibariyle en çirkin hallerde bile Allah'ı anmalıyız ve bu hallerde Allah'ı anmak kesinlikle ayıp veya kusur değildir. Bütün bu ameller Allah'ın rızası doğrultusunda yapıldığı sürece bir tür seyr u sülûktur.

²⁰ Al-i İmran, 191.

²¹ Biharu'l- Envar Cilt: 80, Sayfa: 175, 2'inci bab, 21'inci hadis.

²² Biharu'l- Envar Cilt: 80, Sayfa: 175, 2'inci bab, 21'inci hadis.

Acaba Allah'ın bütün esma ve sıfatına mazhar olacak böylesi bir insan yetiştiren bu irfân mı doğru bir irfândır yoksa “tenha bir yerde oturup da zikir söyle, kimseyle işin olmasın, kimsenin elini tutup da doğruya yönlendirmekle uğraşma, kimsenin yanlışını düzeltmek senin işin değil, paralarını bize getirebilirsin, insanlarla pek işin olmasın, siyasetle işin olmasın, kimsenin işiyle sıkıntısıyla ilgilenme” diyen bir irfân mı? Bu irfânların hangisi kusursuz bir insan tasarlayabilir?

Ancak yüce Allah'ın bütün esma ve sıfatına mazhar olabilecek insan, kâmil bir insandır. Hayvanların her biri yüce Allah'ın bir ismini zikir olarak söyleyebilir. Kur'an-ı Kerim her şeyin Allah'ı andığı gerçeğini şöyle ifade ediyor:

﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

“Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.”²³

İki irfân arasındaki fark şudur; çok yönlü insan yani tüm varlık yönleriyle gelişen insan ve tek yönlü insan yani sadece bir yönüne odaklanıp diğer yönlerini unutan insan.

Daha önce değindiğimiz üzere bu tür kısır bakışlar Allah Resulü (s.a.a) ve On iki İmamlar (a.s) döneminde de vardı ve bu zatlar bu tür akımlarla karşılaştıklarında hep insanları uyarıp aydınlatıyorlardı ve bu tür düşüncelerin yanlış düşünceler olduğunu dile getiriyorlardı. Bunun bir örneği Resulullah'ın (s.a.a) Osman bin Mez'un'a yönelik sergilediği tavidir. Bu olayı birinci bölümde açıkladık. Kıyametteki azaplar ve sıkıntılarla ilgili bir takım ayetler Peygamber efendimize (s.a.a) inince Osman bir Mez'un ve sahabelerin bir bölümü bütün ailelerini, iş ve mesleklerini bir kenara bırakıp insanlardan uzak bir yerde gece gündüz ibadet etmeye başladılar. Bu sahabeler kıyametin sıkıntılarından kurtulabilmek umuduyla bütün dünyevî hazzardan uzaklaşma kararı almışlardı; güzel yemekler yemiyorlardı, cinsel hayatlarını silip bir kenara atmışlardı, gündüzleri oruç tutup gece boyunca ibadet ediyorlardı ve kısaca tüm rahat-

²³ İsra, 44.

lık ve zevkleri kendilerine yasaklamışlardı. Peygamber efendimiz (s.a.a) bu olayı öğrenince bu sahabeleri yanına çağırdı ve şöyle buyurdu:

“Ben sizin peygamberiniz ve sizin önderiniz isem eğer, acaba ben sürekli oruçlu muyum? Güzel yemekler yemiyor muyum? Eşlerimden uzak mı duruyorum? Ben belirli bir saat ibadet edip, belirli bir saati eşlerimle birlikte geçiriyorum, bir gün oruç tutup diğer gün yiyorum ve dünya zevklerinden faydalaniyorum. Siz benim dinime inanıyorsanız beni örnek almalısınız ve kendinizden bir hayat tarzı çıkaracağınıza benim hayat tarzımı örnek almalısınız.”²⁴

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim ayetlerini, hadisleri, Allah Resulü (s.a.a) ve On iki İmamların (a.s) hayat tarzını göz önünde bulundurduğumuzda hakiki ve doğru bir irfânın, insanın yalnızca bir veya birkaç boyutunu değil de tüm boyutlarını göz önünde bulunduran bir irfân olduğunu görüyoruz.

3. Şeriat Kurallarına Aykırı Olmaması

Aklı yaklaşımla sağlıklı ve doğru bir irfân için söylediğimiz üçüncü koşul şeriat kurallarına uygun olmak veya diğer bir tabirle şeriat kurallarına aykırı olmamaktır. Bu koşul veya özellik aynı zamanda Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadislerle destekleniyor ve önceki iki koşul gibi aklın yanı sıra nakille de onaylanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayet-i kerimesinde insanların ancak yüce Allah ve onun resulünün peşinden gitmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır. Burada bu ayetlerin bir kısmını gözden geçireceğiz.

﴿ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ﴾

“Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin.”²⁵

﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ ﴾

“(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”²⁶

²⁴ Biharul-Envar Cilt: 70, Sayfa: 116, 51'inci bab, 4'üncü hadis.

²⁵ Araf, 3.

²⁶ Al-i İmran, 31.

﴿ وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

“İşte bu (Kur'an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah'tan korkun ki size merhamet edilsin.”²⁷

Bu ayet-i kerimelerde açıkça görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim, yüce Allah ve resulünün peşinden gidilmesi gerektiği gerçeğini diğer yolları bırakmakla birlikte zikrediyor. İrfanda Allah'a varmak aşkıyla adım adım ileri gidilmiyor mu? İrfanda insanların aradığı şey bu aşkla muhabbet ve marifet merdivenlerini birer birer geride bırakıp 'likauallah' ve 'fenafillah' makamına varmak değil mi? Burada getirdiğimiz ayet-i kerimede Allah dostu olduğunu iddia edenlerin bu iddialarında sadık olmalarının bir belirtisi olarak peygamberin (s.a.a) izinden gitmeleri ifade edilmiştir. Peygamber efendimizin (s.a.a) peşinden gitmek ise ancak ve ancak onun getirmiş olduğu şeriat kurallarına bütünüyle bağlı olmakla ve hiçbir şekilde bu kurallara karşı gelmemekle mümkün olabilir. Şeriat kurallarına bağlı olmak çok önemli olduğu için ve olmazsa olmaz şartlardan birisi olduğu için yüce Allah yer yer bizzat Peygamber efendimizi (s.a.a) muhatap alarak bu konuya vurgu yapmıştır.

﴿ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾

“Rabbinden sana vahyolunana uy. O'ndan başka tanrı yoktur. Müşriklerden yüz çevir.”²⁸

﴿ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴾

“Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen hakkı çiğneyenlerden olursun.”²⁹

﴿ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ﴾

“Sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma.”³⁰

²⁷ En'am, 155.

²⁸ En'am, 106.

²⁹ Bakara, 145.

³⁰ Maide, 48.

﴿وَأِنْ تُطِيعْ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾

“Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırlırlar.”³¹

Kur'an-ı Kerim, Allah ve resulün belirlemiş olduğu yolu bırakıp da diğerlerinin çizdiği yoldan gidenlerin ancak hüsrarla karşılaşacağını ve saadetin ancak ve ancak Allah ve resulün izinden gidip de şariat çerçevesinden ayrılmamakta olduğunu açıkça ifade ediyor.

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ﴾

“Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapkın kim olabilir.”³²

﴿هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır.”³³

﴿قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾

“De ki: Ben sizin arzularınıza uymam, aksi halde sapıtırım da hidayete erenlerden olmam.”³⁴

﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ... وَإِنْ تُطِيعُوا تَهْتَدُوا﴾

“De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz.”³⁵

³¹ En'am, 116.

³² Kasas, 50.

³³ En'am, 153.

³⁴ En'am, 56.

³⁵ Nur, 54.

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾

“Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”³⁶

﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

“O Peygamber’e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen Nûr’a (Kur’an’a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.”³⁷

Şeriat kurallarından ayrılmamanın gerekliliği, peygamber (s.a.a) ve masum imamların (a.s) izinden gidilmesi gerekliliği Kur’an ayetlerinin yanı sıra birçok hadiste de vurgulanmıştır. Bu hadislerle kısa bir göz atmak bile bu kitabın kapasitesini aşıyor bu nedenle sadece iki hadisle yetineceğiz.

Mübarek Şaban ayında öğlen vaktinde okunan Salavat-ı Şabaniye’nin bir bölümü şöyledir:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الْفُلْكِ الْجَارِيَةِ فِي اللَّجَجِ الْغَامِرَةِ يَأْمَنُ مَنْ رَكِبَهَا وَيَغْرُقُ مَنْ تَرَكَهَا الْمُتَقَدِّمُ لَهُمْ مَارِقٌ وَالْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقٌ وَاللَّازِمُ لَهُمْ لَاحِقٌ

“Allah’ım Muhammed ve âline salat eyle, (onlar) sayısız girdap üzerindeki gemi misalidirler. Ona binen güvende kalır, onu bırakan ise boğulup gider. Onların önüne geçen dinden ayrılmıştır, geride kalan ise helak olmuştur. Onlarla beraber olan (varılması gereken yere) varmıştır.”³⁸

Ehlibeyt’in konumunu açıklayan ve en muteber ziyaretlerden birisi olan Ziyaret-i Camie’nin bir bölümü şöyledir:

فَالزَّاعِبُ عَنْكُمْ مَارِقٌ وَاللَّازِمُ لَكُمْ لَاحِقٌ وَالْمُقَصِّرُ فِي حَقِّكُمْ زَاهِقٌ وَالْحَقُّ مَعَكُمْ وَفِيكُمْ وَ مِنْكُمْ وَ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ أَهْلُهُ وَمَعْدِنُهُ

“Size sırt çeviren dinden çıkmıştır, sizinle birlikte olan ise (hakka) varmıştır. Sizin hakkınızda kusur edenler helak olmuştur. Hak sizinle birlikte, sizdedir, sizdendir, size doğrudur ve siz hakkın kaynağı ve hak ehlisiniz.”³⁹

³⁶ Ahzab, 71.

³⁷ Araf, 157.

³⁸ Mefatihul-Cinan, Şaban ayının amelleri bölümü, Ziyaret-i Şabaniye.

³⁹ Mefatihul Cinan, Ziyaret-i Camia-yı Kebire bölümü.

Bu ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere Allah'a varmanın olmazsa olmaz şartlarından birisi din ve şariat kuralları çerçevesinden çıkmamak ve bu komutlara en ince detayına kadar bağlı kalmaktır. Bu yolda ilerlerken karanlıklar içinde kaybolmak istemeyenler Allah Resulü (s.a.a) ve onun pak Ehlibeyti'nin (a.s) izinden gitmekten başka bir seçeneğe sahip değildirler. Onlardan bir adım önde veya bir adım geride değil onlarla beraber hareket etmek insanı varması gereken yaratılış hedefine ulaştırır.

الْمُقَدِّمَ لَهُمْ مَارِقَ وَالْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقَ وَاللَّازِمُ لَهُمْ لَاحِقَ

“Onların önüne geçen dinden ayrılmıştır, geride kalan ise helak olmuştur. Onlarla beraber olan (varılması gereken yere) varmıştır.”⁴⁰

Dolayısıyla diğer insanların şahsi beğenileri ve uydurmuş oldukları yöntemlere tâbi olursak bu durumda başarıya ulaşmamız yönünde hiçbir garanti olmadığı gibi kesinlikle doğrudan uzaklaşıp varmak istediğimiz hedefe varamayacağız.

﴿ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ﴾

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır.”⁴¹

Ancak insanın tüm boyutlarını kapsayan bir irfânın doğru bir irfân olabileceği gerçeği açıklık kazandıktan sonra “bu boyutların her birine ne kadar önem vermeliyiz ve hangisi için ne kadar emek harcamalıyız?” sorusu önümüze çıkıyor. Örneğin ne kadar ibadet etmeliyiz? Ne kadar sosyal işlerle ilgilenmeliyiz? Ailemizle ilgili işlere ne kadar vakit ayırmalıyız? Uyku ve dinlenmek için ne kadar vakit ayırmalıyız? İşte bu soruların tamamı daha önce bahsettiğimiz insani eğilimlerin yönlendirilmesi ve dengelenmesiyle ilgili sorulardır. Bu soruların yanıtını Allah'ın dini yani şeriattan almalıyız. Dinî kurallar çerçevesinde farzlar, haramlar, sünnet ve mekruhlar şeklinde elimizde olan kurallar aslında bu soruların yanıtlarıdır.

⁴⁰ Mefatihul Cinan, Şaban ayının amelleri bölümü, Ziyaret-i Şabaniye.

⁴¹ En'am, 153.

İslam şeriatında bütün alanlar için, namazdan tutun da karı koca ilişkisine kadar, çocuklara yönelik davranış tarzı, komşu ve arkadaş ilişkileri, halk ve imam arasındaki ilişki ve diğer sosyal ilişkiler için bir dizi farzlar ve zorunluluklar açıklanmıştır. Bu farzları yerine getirmek, ister namaz ve oruç gibi ibadet olarak bildiğimiz konulara yönelik olsun ister diğer konulara yönelik olsun birinci öneme sahiptir. Örneğin sabah namazı farzdır ve kesinlikle yerine getirilmelidir. Birisi sabaha kadar oturup da Kur'an'ı başından sonuna kadar okursa; ama sabah namazını yerine getirmezse bu hatim, kesinlikle bu iki rekât namazın yerini tutmayacaktır. Birisi kalkıp da sabah namazının yerini doldurmak için bütün mal varlığını Allah yolunda infak ederse kesinlikle bu infak bu iki rekât namazın insan için yarattığı etkiyi yaratamaz. Dolayısıyla hiç kimse kalkıp da “ben bugün sabah namazı kılmıyorum; ama onun yerine bütün mal varlığımı Allah yolunda ihtiyaç sahibi insanlara bağışlıyorum” diyemez. Bu tür yaklaşımlar insanların, kendilerinin uydurduğu şahsî beğenilerinden başka bir şey değildir ve yüce Allah kesinlikle bu tür yaklaşımları kabul etmeyecektir. İlk önce farz olanı yapmalıyız, hangi alanda olursa olsun, ister ibadet olsun, ister sosyal bir iş olsun, ister siyâsî alanda veya savaş meydanında Allah düşmanlarına karşı çarpışmak olsun. Burada dikkat edilmesi gereken konu bütün farzların bütün insanlar ve bütün şartlar için aynı olmamasıdır. Örneğin savaş meydanındaki erkeklerin sayısı yeterliyse kadınların savaşa katılması farz değildir veya erkekler için bile savaşın farz olması, fiili olarak bir savaşın var olmasına bağlıdır. Fiili olarak bir savaş yoksa cihat farzına uyabilmek için bir savaş çıkarmak farz değildir. Fiili olarak bir savaş olmadığı durumlarda diğer farzlar ön plana çıkıyor. Savaş hali dışındaki durumlarda cihat sevabı almak isteyenler anne ve babalarına hizmet ederek, onları hoşnut ederek, akrabaların sorunlarına çözüm bulmaya çalışarak, şehit ailelerinin sıkıntılarına çare arayarak veya maddi durumu iyi olmayan komşuların halini sorup mümkün oldukça yardımcı olmaya çalışarak bu sevabı elde edebilirler.

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

جَهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ

“Kadının cihadı kocası için iyi kadınlık yapmasıdır.”⁴²

⁴² Biharu'l- Envar Cilt: 18, Sayfa: 106, 11'inci bab, 4'üncü hadis.

Bu hadis gereğince bir kadının cihadı kocasına sevgiyle yaklaşmak, kocası için kendisini güzelleştirmek ve ev ortamını onun dinlenebilmesi için uygun hale getirmektir. Bunu yapan bir kadın cihat sevabı alacaktır.

Dolayısıyla hangi farzların bize dönük olduğu konusunda birçok etken bulunuyor. Zaman, mekân, meslek, makam, sosyal konum ve diğer birçok etken hangi insan için neyin öncelikli olduğu konusunda etkili birer faktördür. Buradaki ana etken bütün bu şartları göz önünde bulundurarak yüce Allah'ın bizden ne beklediğidir. Ancak genel bir kural olarak, şahsi ibadetler veya sosyal hizmetlere öncelik vermek doğru değildir ve bu öncelik için herhangi bir delil yoktur. Örneğin vaktin başında namaz kılmak namazın değerini oldukça artırıyor; ancak birisine borçluysak ve alacaklı olan kişi tam da bu vakitte gelip ısrarla alacağını talep ediyorsa onu bekletip namaz kılamayız. Bu durumda İslam'ın verdiği komut çok açıktır. Namazın fazilet vaktini kaçırarak olsak bile alacaklı olan kişinin borcunu vermek önceliklidir. Yüce Allah bu durum için borcun ödenmesine öncelik vermiştir. Ancak genel bir kural olarak kul hakkının her zaman öncelikli olduğunu da söyleyemeyiz. Örneğin akşam vakti yaklaşmışsa ve namaz vakti geçiyorsa bu durumda alacaklı olan kişi bekletilmelidir ve kaza olmak üzere olan namaza öncelik verilmelidir.

Kısaca kul her zaman kulluğunun gereğini yapmalıdır ve yüce Allah'ın ondan ne istediğine bakmalıdır.

İnsanın Maddî ve Manevî Boyutları Birbirine Karşı mıdır?

İrfan alanında öteden beri bilinen yanlışlardan birisi insanın birbirine zıt iki boyuttan oluşan bir varlık olduğu düşüncesidir. İnsanın biri toprak menşeli diğeri semavî olmak üzere birbirine karşıt iki boyuttan oluştuğu düşüncesi ve bu boyutların her birinin tekâmül seyrinin diğerinin tam tersine olduğu düşüncesi öteden beri irfânî akımlarda görülen bir düşüncedir. Bu düşünceye göre vücudumuza önem verip onu güçlendirdiğimiz ölçüde ruhumuza yönelemiyoruz ve ruhumuzu güçlendiriyoruz. Dolayısıyla ruhumuzu güçlendirmek için vücudumuzu zayıflatıp fizikî gücünü azaltmalıyız.

Bu tür bir bakış tarzına göre insan, dünya işlerine yöneldiği ölçüde uhrevî işlerden uzaklaşıyor ve buna karşın uhrevî işlerle uğraştığı ölçüde dünyevî işlerden uzaklaşmak durumundadır. Yani insan uhrevî yönünü güçlendirmek istiyorsa kaçınılmaz olarak dünya işlerinden uzaklaşmalıdır ve uhrevî yönün güçlenmesi için dünya işlerinden uzaklaşmak kaçınılmazdır. Yahudilik, Hristiyanlık ve diğer inançlardaki mabetlere çekilme olayları işte bu tür bir düşüncenin ürünüdür. Bu düşünce tarzı özellikle Hristiyanlarda bolca göze çarpıyor.

Maalesef bu yanlış bakış tarzı İslam'ın ilk dönemlerinden beri günümüze kadar Müslümanlar arasında da büyüklü küçüklü gruplar halinde taraftar toplamıştır. İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlığı benimsemiş olan Hristiyanlar ve özellikle Manihaizm geçmişi olanlar bu düşüncenin Müslümanlar arasına intikal etmesinde büyük ölçüde etkin olmuşlardır. Bu grupta yer alan insanlar İslamî öğretileri, babalarından almış oldukları önceki din bilgilerine uygun bir şekilde yorumluyorlardı.

Sonuç olarak İslam tarihi daha ilk yıllarında 'zahitlik' ve 'tasavvuf' gibi tabirlerle tanışmıştır ve birileri ta bu yıllardan beri bu tür düşünceleri Müslümanlar arasında yaymaya çalışmıştır. Bu düşünceye sahip insanlara göre ahirette güzel bir hayata sahip olmak isteyenler dünya işlerini tümüyle bir kenara bırakıp dünyevî hazzardan uzak durmalıdır. Bu insanların manevî tekâmül ve iyi bir ahiret hayatı yönündeki tavsiyesi, dünya işlerinden tamamen uzaklaşıp bir köşede kendini ibadete adanmaktır. Bu görüşe göre insan, sadece zaruret miktarınca ve hayatta kalması için gerekli olduğu kadar dünya nimetlerinden yararlanmalıdır. Bu düşünce yapısındaki insanların tavsiyelerinden birisi uzun riyazetlerle kırk gün boyunca sadece bir badem veya bir hurma yiyerek hayatta kalabilecek duruma gelmektir.

Evet, işte bu şekilde bütün dünya ve güzelliklerini bir kalemle silmek gerek. Bu iş burada da bitmiyor. Bu düşünce gereğince diğer insanları kendinizden nefret edecek duruma getirmelisiniz. Bunu yaparak onları kendi halinize bırakacaklardır ve inzivalarını bozmayacaklardır. Geçmişte yaşamış olan ve günümüzde bile kalıntılarına rastladığımız bir takım 'sadu' diye tabir ettiğimiz kişiler ve tasavvufçuların bir bölümü insanları kendilerinden uzaklaştırıp da inzivalarının bozulmasını önlemek

için özellikle insanları kendilerinden uzaklaştıracak işler yapıyorlardı.⁴³ Manevîyat ve irfân yolunun yolcusu olduğunu söyleyip insanın bu iki boyutunun bir araya getirilemez olduğuna inanan insanlar az değil.

Bu insanlar insanın temiz giyinip güzel kokular kullanmasını, evlenip çocuk sahibi olmasını, ev yurt sahibi olmasını, sosyal işlerde aktif olup gerektiğinde savaş meydanında kılıç sallamasını ve aynı zamanda bir arif olmasını imkânsız görüyorlar. Bu tür işlerle uğraşmak insanın dikkatini dağıtıyor. Oysa irfânın olmazsa olmaz şartlarından birisi dikkatini toplamak ve düşüncelerden kurtulmaktır. Bu düşünceye göre özellikle siyasi işlere karışmak büyük günahlardan biridir ve bir sâlik için bağışlanmaz başlıca hatalardan biridir.

İrfan konusunda bu yaklaşıma sahip olan insanların bu sebeple hiç evlenmediklerini, çok zayıf ve cansız bir vücuda sahip olduklarını, diğer insanlarla çok kısıtlı bir iletişime sahip olduklarını, olabildiğince insanlardan ve sosyal olaylardan uzak durmaya çalıştıklarını ve özellikle siyasi işlere hiç karışmadıklarını görüyoruz. Görüntü itibarıyla ise kirli ve dağınık giysiler, uzun ve bakımsız saç ve sakal ve kısaca hoş olmayan bir görüntü, bu grubun belirtilerindendir.

⁴³ 'Melametiyye' veya 'Melametiler' olarak bilinen bu grubun geçmişi birinci hicri yüzyıla dayanıyor. Bu grubun ilk merkezi Nişabur şehridir. Melametiyye'nin bilinen büyükleri olarak Ebu Hafs Nişaburi, Hamdun Kassar Nişaburi ve Ebu Osman Hiyeri isimlerini söyleyebiliriz. Hamdun Kassar Melametiyye'nin şeyhidir ve bu düşünce bu şahıs aracılığıyla yayılmıştır. Melametiyye'nin düşünce tarzı şöyledir: İnsan, her zaman iyi yönlerini diğer insanlardan gizlemelidir ve güzellikleriyle gururlanıp kendini büyük görmemesi için insanların olumsuz bakışlarını üzerine çekecek şekilde davranmalıdır. Melametilere göre Yüce Allah insanın iyi amellerini biliyor dolayısıyla insanların bilmesine hiç gerek yok. Hamdun'un etrafında toplanan kişiler insanların ne düşündüğüyle hiç ilgilenmiyor, sosyal veya dini hiçbir topluluğa katılmıyorlardı. İnsanlar Melametileri toplumdan dışlıyordu ancak melametiler hiç kimseyle bu durum yüzünden tartışmıyor aksine bu durumun hayvani sıfatlardan kurtulmak için bulunmaz bir fırsat olduğunu söylüyorlardı.

Muhyiddin Arabi, kitabının bu gruba ayırdığı bölümünde şöyle yazıyor: insanların gözü önünde olmak durumundan insanların yönelmesini çıkarmak gerek. Bu konuyla ilgili insanların kafasını karıştırıp kendinden uzaklaştırmalısın. Kuds-i Şerifte olduğum sırada gittikçe insanların bana geldiğini ve beni kendi halime bırakmadıklarını görünce bir gün kırmızı bir kadehin içine su koyup insanların göreceği şekilde yüksek bir yerde oturup içmeye başladım. Bunun üzerine insanlar benim şarap içtiğimi sanıp benden nefret ettiler.

Hakiki İslamî irfân konusunda yapmış olduğumuz açıklamalar çerçevesinde bu tür bir yaklaşım kesinlikle yanlıştır ve İslamî öğretilerle örtüşmez. İslam insanın birbiriyle kesinlikle uyuşmayan, tamamen iki farklı istikamete ve birbirinden ayrılması gereken iki farklı yöne sahip olduğunu söylemiyor. İslam hiçbir zaman insanların maddî hayat ve manevî hayattan birini seçmesi gerektiğini ve bu iki hayatı bir arada yaşamanın imkânsız olduğunu söylemiyor. İslam hiçbir zaman bize “siz manevî boyutunuzla hiç uyuşmayan bir maddî boyuta sahipsiniz ve bu iki boyut arasında birisini seçmelisiniz” demiyor. Diğer bir tabirle İslam, insanın maddî ve manevî boyutunun kesin bir şekilde birbirine karşı olduğunu ve bu iki boyutu aynı anda bir hedef doğrultusunda kullanamayacağımızı söylemiyor. Kesinlikle İslamî öğretilerden vücut ve ruh kanun ve kurallarının birbirinin karşısında olduğu sonucunu, bu iki kanun ve kuralın birbiriyle hiç uyuşmadığı ve insanın dünyevî hükümler veya uhrevî hükümler arasında birisini seçmesi gerektiği sonucunu çıkaramayız. Daha önce de söylediğimiz gibi İslam öğretileri bize insanın farklı boyutlara sahip olduğunu, bu boyutların birbiriyle etkileşim halinde olduğunu ve insanın ancak bütün bu boyutlarda ilerlemesi kaydıyla yaratılış gayesine ulaşabileceğini söylüyor. İşte bu öğreti İslamî irfânını diğer irfânlardan ayıran önemli ve temel öğretilerden birisidir.

Diğer bir tabirle İslam dini insanın, biri maddî diğeri manevî iki farklı yöne sahip olduğunu kabul ediyor. İnsanın hayvanî ve insanî olmak üzere iki farklı eğilim ve rağbete sahip olduğunu kabul ediyor. Ancak bu iki yönün kaçınılmaz olarak birbirinin karşısında olduğunu, bir eğilime meydan verirken diğer eğilime sırt çevirdiğini ve bu eğilimin tekâmülünden uzaklaştığını kabul etmiyor. Örneğin insanın yemek yemesi kesinlikle manevîyattan uzaklaştığı anlamına gelmez veya cinsel ilişki yaşaması ve cinsel isteğini doyurması kaçınılmaz olarak ruhî kemallerden uzaklaştığı anlamını taşımaz. Tam aksine İslam bu iki boyutu birbirinin tamamlayıcısı olarak tanıtıyor ve ancak maddî ve manevî boyutlarını doğru bir şekilde yönlendirip çok yönlü bir seyirle kemal yönüne doğru ilerleyen kişiyi kâmil insan olarak tanımlıyor.

İslam'ın maddî, manevî bütün işlerde öne sürdüğü ve insanın tekâmülü yönünde etkin olduğunu söylediği unsur, niyet ve hedeftir. Belirleyici olan

unsur, insanın, maddî veya manevî işlerini yaparken bu işleri Allah için mi kendisi için mi yaptığıdır. Maddî ve manevî işler arasında, dünyevî ve uhrevî işler arasında çelişme yoktur, asıl çelişme insanın kendisi ve isteklerine tapması veya Allah'a tapması arasındadır.

﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَصْلَهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾

“Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü?”⁴⁴

Allah'a kul olmak, toplumdan uzaklaşıp sosyal ilişkileri hiçe saymak, dünyaya sırt çevirmek ve bütün dünyevî hazları bir kenara bırakmak anlamına gelmez. Aksine bütün bunlar Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ve onun belirlemiş olduğu çerçevede gerçekleşirse insanın Allah'a yakınlık kazanmasına vesile olacaktır. Buna karşın geceler boyunca yapılan ibadetler, insanlardan uzak bir köşede yapılan ibadetler ve riyazetler, ilahî olmayan bir niyetle yapılırsa hiçbir değer taşımadığı gibi insanın düşüşüne bile vesile olacaktır. İnsanın yaptığı ibadetler ve çektiği riyazetler örneğin şöhret için veya birtakım olağanüstü ruhî yeteneklere sahip olabilmek niyetiyle yapılıyorsa zerre kadar değer taşımadığı gibi ufak bir adım kadar bile insanı gerçek kemal yönünde ve Allah'a yakınlık kazanması yönünde ilerletemez. İnsanın çektiği riyazetler ona birtakım olağanüstü ruhî yetenekler kazandırabilir; ancak bu yetenekler bu insanın Allah'ın sevdiği, ona yakın bir kul olduğunu göstermez.

İnsanın yaptığı amellere değer katan, değersizleştiren veya bu amelleri değer karşıtı yapan faktör kişinin niyetidir. Bu sebeple görüntü itibarıyla maddî diyebileceğimiz bir iş, Allah'ın rızası doğrultusunda ve şeriat kuralları çerçevesinde yapılırsa buna irfân karşıtı bir iş veya insanın kemaliyle uyuşmayan bir iş diyemeyiz. Evlenmek ve aile kurmak Peygamber efendimizin (s.a.a) sünnetine uymak niyetiyle ve Peygamber efendimizin (s.a.a) “Nikâh benim sünnetimdir. Benim sünnetime sırt çeviren

⁴⁴ Casiye, 23.

benden değildir” buyruğuna uymak niyetiyle yapılırsa bu durumda bu evlilik manevîyattan uzaklaşmanın bir örneği değil tam tersine Allah’a yakınlaşmanın bir örneğidir. Bu durumda bu davranış insanı kemalinden alıkoymadığı gibi onu, kemal yönünde ilerletecektir. Bu düşünce tarzı kendimizden çıkardığımız şahsi bir düşünce veya İslam öğretilerinin bir yorumu değildir. Aksine Peygamber efendimizin (s.a.a) açık ifadesidir. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

الْكَاذُ عَلَى عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“Ailesinin geçimini sağlamak için çalışan kişi Allah yolunda cihat eden gibidir.”

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s) Yanıtı

İmam Muhammed Bakır’ın (a.s), Muhammed bin Münkedir’e vermiş olduğu cevap, hakiki İslam irfânında dünya işleriyle ilgilenmenin ahiret ve manevîyattan uzaklaşmakla eşdeğer olmadığını, aksine Allah rızası için yapılan dünyevî işlerin birer ibadet olduğunu ve insanı Allah’a yakınlaştırdığını gösteriyor. Kendisini bir zahit, âbid ve tarik-i dünya gören Muhammed bin Munkedir bir gün tesadüfen Medine dışına çıktı. Sıcak yaz mevsiminde güneşin en yakıcı olduğu bu dönemde adeta etraftaki tarla ve bahçeler kavruluyordu. Tam da bu sırada Muhammed bin Münkedir cüsseli dolgun bir adamı tarlasıyla ilgilenirken gördü. Aşırı bir şekilde yorgun düşmüş olan bu şahsın iki arkadaşı onun koluna girip yürüyebilmesi için ona yardım ediyorlardı. Muhammed bin Münkedir kendi kendine “bu sıcak havada bunca hırsla dünya işleriyle ilgilenen bu şahıs da kim acaba” diye düşündü. Yaklaştığında ise şaşkınlığı iyice arttı. Zira bu şahsın İmam Muhammed Bakır (a.s) olduğunu gördü. Kendi kendine şöyle dedi: Bunca değerli bir adam neden bu kadar büyük bir hırsla dünya peşinde koşuyor acaba? Onu nasihat edip mutlaka uyarmalıyım.

Bu amaçla yakına gitti ve selam verdi. İmam Muhammed Bakır (a.s) bir yandan terini silerken soluklandığı halde selamın cevabını verdi. Muhammed bin Munkedir şöyle dedi: Sizin gibi değerli bir insanın dünya peşinde olması doğru mu acaba? Hem de bunca sıcak bir havada ve size fazladan bir sıkıntı yaratan bu dolgun vücutla? Kim ölümün ne zaman

geleceğini bilebilir? Belki şimdi bile ölebilirsiniz. Allah korusun; ama bu halde eceliniz gelirse haliniz ne olacak? Bu dolgun cüsseyle bu sıcak havada dünya peşinde koşup bunca sıkıntıya girmek size yakışmaz, asla yakışmaz.

İmam Muhammed Bakır (a.s) elini yanındaki yardımcılarının omuzundan kaldırıp sırtını duvara yasladı ve şöyle buyurdu: Bu halimde ölecek olursam ibadet halinde ve görevimi yaparken dünyadan ayrılmışım. Zira bu yaptığım iş, ibadet ve kulluğun ta kendisidir. İbadetin sadece namaz, zikir ve dua olduğunu mu sandın? Benim bir evim ve giderlerim var. Çalışmayacak olursam sen ve senin gibilere el açmak zorundayım. Ona buna muhtaç olmamak için rızkımın peşinde gidiyorum. Günah halinde olursam eğer işte o zaman ölümün gelip beni bulmasından korkmalıyım. Beni ailemin geçimini temin etmekle yükümlü kılan yüce Allah'ın emrini şimdiki gibi yerine getirirken değil.

Muhammed bin Munkedir şöyle diyor: İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) bu cevabından sonra asıl yanlış yolda olan kişinin kendim olduğumu, asıl nasihat edilmesi gereken kişinin benim gibi yanlış düşünceli birisi olduğunu fark ettim.⁴⁵

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) Yanıtı

Dünya ve ahiret işlerinin ayrı olduğu düşüncesi ve ahirete varmak için dünyaya sırt çevrilmesi gerektiği düşüncesi İslam irfânına yama ile tutturulan en tehlikeli düşüncelerden birisidir. Çok eski bir geçmişe sahip olan ve İslam'ın ilk dönemine dayanan bu düşünce tarzı maalesef günümüze kadar canlılığını sürdürebilmiştir ve günümüzde bile ciddi oranda savunuculara sahiptir. Oysa daha önce de değindiğimiz gibi hakiki İslam irfânının başlıca özelliklerinden birisi kapsayıcı olması ve Allah'a giden yolda insanın tüm yönlerini gözetmesidir.

Hicrî ikinci yüzyılın başlarında kendilerini “zahit” ve “sûfi” olarak tanıtan yeni bir akım meydana geldi. Bu grupta yer alan insanlar kendilerine özgü bir hayat tarzına sahipti ve kendilerince İslam'ın yolu

⁴⁵ Biharul- Envar Cilt: 46, İmam Muhammed Bakır'la (a.s) ilgili bölüm, Sayfa: 287, 6'ncı bab, 5'inci hadis. Ayrıca bakınız: Sayfa: 350, 9'uncu bab, 3'üncü hadis.

diye tabir etikleri bu yola diğer insanları da davet ediyorlardı. Bu gruba göre insanlar dünyevî nimetlerden uzak durmalıdır, müminler iyi giysiler giymemeli, lezzetli yiyecekler yememeli ve güzel bir evde yaşamamalıdır. Bu gruptakiler, dünyevî nimetlerden yararlanan insanlarla karşılaş-tıklarında çok ağır bir şekilde bu insanları kınayıp onları dünya ehli ve manevîyattan uzak insanlar olarak tanımlıyorlardı.

Bu tür düşünceler İslam öncesinde Hindistan ve Çin gibi dünyanın farklı bölgelerinde aktif bir düşünce olarak toplum içinde belirli bir ko-numa sahipti ve daha sonra Müslümanların içinden birileri kalkıp da bu düşüncelere İslami bir görüntü vererek Müslümanlar içinde yaymaya baş-ladı. Bu düşünceler sonraki nesillerde İslam toplumu içinde belirli bir yer edindi ve maalesef çok kısa bir sürede çok geniş bir Müslüman kitlesine yayıldı. Bu düşünce tarzı sadece kendilerini sûfi olarak tanımlayan grup-larla sınırlı kalmayıp diğer gruplara ve hatta kendisini tasavvuf karşıtı ta-nımlayan gruplara bile sıçradı.⁴⁶ Bu düşünce tarzı İslam tarihi boyunca Müslüman toplumuna oldukça büyük ve bazen telafi edilemez büyük za-rarlar vermiştir. Kesinlikle bu yaklaşımı bir hastalık olarak tanımlamalı-yız ve elimizden geldiğince İslam toplumundan söküp atmalıyız.

Konunun önemine binaen burada İmam Cafer Sadık (a.s) ve bir sûfi grup arasındaki tartışmayı hatırlatmak istiyorum. Bu münazaranın öne-mini göz önünde bulundurarak ve İmam Cafer Sadık (a.s) gibi yüce bir şahsiyetin beyanlarını içermesi hasebiyle münazarayı geniş bir şekilde aktarmakta fayda görüyorum. Ancak öncesinde hakiki irfânın peşinde olan bütün hakikat yolu yolcularının bu münazaranın bütün detayla-rına yoğunlaşarak bu yönde büyük ölçüde yol alabileceklerini hatırlat-mak isterim.

Münazara: Medine’de oturan Süfyan Sevrî bir gün İmam Cafer Sadık’ın (a.s) yanına gitti. İmam Cafer Sadık’ın (a.s) yumurtanın zarı gibi ince ve beyaz bir giysi giydiğini gören Süfyan, itiraz diliyle şöyle dedi: Bu giysi senin için uygun bir giysi değil. Sen kendini dünya güzellikleriyle kirle-temezsin. Senden beklenen şey, züht ve takva sahibi olmak ve dünyaya bulaşmamaktır.

⁴⁶ Ancak aynı zamanda bütün sûfi akımları da bu düşünceye sahip değildi.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Sana söyleyeceklerimi iyi dinle. Söyleyeceklerim senin dünyanın için de ahiretin için de yararlıdır. Gerçekten yanılıyor durumda isen söyleyeceklerim senin için çok faydalı olacaktır; ancak İslam'da bir bidat yaratmak istiyorsan ve gerçekleri değiştirmek niyetindeysen bu durum başkadır ve benim söylediklerimin sana bir yararı olmayacaktır.

Allah Resulü (s.a.a) ve sahabelerin o dönemdeki yoksul halini gözünde canlandırıp kıyamete kadar bütün Müslümanların bu hayat tarzını örnek alıp da bu şekilde yaşaması gerektiğini düşünmüş olabilirsin. Ancak sana şunu söylemeliyim ki Peygamber efendimiz (s.a.a) insanların genel olarak fakir olduğu bir dönemde ve yaşam için gerekli olan ilk ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları bir dönemde yaşadı. Peygamber efendimiz (s.a.a) ve sahabelerin bu yaşam tarzı o dönemin genel haline uygun bir yaşam tarzıydı. Ancak bir dönemde yaşam şartları kolaylaşırsa ve Allah'ın nimetlerinden yararlanmak imkânı genişlerse bu nimetlerden yararlanmayı daha çok hak edenler iyi insanlar ve sâlih kullardır, fâsık ve kötü insanlar değil. Bu nimetleri daha çok Müslümanlar hak ediyor kâfirler değil.

Bendeki neyi kusur olarak gördün? Gördüğün gibi Allah'ın nimetlerinden yararlanıyorum; ama Allah'a yemin ederim ki kendimi bildiğim günden beri yaşadığım her gündüz ve gece üzerime gelmiş olan bir hak var mı diye kendime soruyorum ve üzerimdeki hakları anında eda ediyorum.

İmam Cafer Sadık (a.s) sözlerini burada bitirdi ve bu hikmet dolu sözler karşısında cevapsız kalan Süfyan başını eğerek oradan ayrıldı. Süfyan daha sonra başından geçenleri arkadaşlarına anlattığında arkadaşları toplu bir şekilde İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gidip münazara yapmaya karar verdiler. Süfyan'ın arkadaşları İmam Cafer Sadık'ın (a.s) yanına gidince şöyle dediler: Arkadaşımız delillerini açıklayamamış, şimdi biz elimizdeki kanıtlarla seni susturmaya geldik.

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Elinizdeki kanıtlar nedir?

Onlar; "Kur'an ayetleri" deyince İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Hangi kanıt Kur'an'dan daha iyi olabilir. Sizi dinliyorum, söyleyin.

Süfyan'ın arkadaşları şöyle dediler: Kur'an'ın iki ayet-i kerimesi seçtiğimiz yolun doğruluğu için yeterlidir. Birinci ayet-i kerime Resulullah'ın (s.a.a) sahabelerinden övgüyle bahseden şu ayet-i kerimedir:

﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

“Daha önceden (Medine’yi) yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁴⁷

Diğer ayet-i kerime ise şudur:

﴿وَيُطْعَمُونَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينَ وَيَتِيمًا وَاسِيرًا﴾

“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”⁴⁸

Söz buraya gelince köşede oturan birisi yerinden kalktı ve Süfyan'ın arkadaşlarına şöyle seslendi: Şimdiye kadar gördüğüm şey sizin kendi dediklerinize inanmadığınızdır. Siz bu sözlerle insanları kendi varlıklarına karşı soğutup onların varlıklarını ele geçirmeye çalışıyorsunuz. Zaten bundan dolayı sizin güzel yiyeceklerden uzak durduğunuz da hiç görülmemiştir.

İmam Cafer Sadık (a.s) burada müdahale edip şöyle buyurdular: Şimdilik bu sözleri bir kenara bırakın. Bu sözlerin bir faydası yok. Daha sonra Süfyan'ın arkadaşlarına dönüp şöyle buyurdular: Önce söyleyin bakalım, Kur'an'ı delil olarak gösterirken acaba Kur'an'daki muhkem ve muteşabih ayetleri, nâsih ve mensuh ayetleri biliyor musunuz ve bu ayetleri bir-

⁴⁷ Haşr, 9.

⁴⁸ İnsan, 8.

birinden ayırabiliyor musunuz? Bu ümmet içinde yolunu şaşırırlar işte Kur'an'ı iyi tanımadan ona sarılanlardır.

Süfyan'ın arkadaşları şöyle dediler: Bu konuyla ilgili bütün her şeyi bildiğimizi söylemiyoruz; ancak bilgisiz de değiliz.

İmam Cafer Sadık (a.s) bunun üzerine şöyle buyurdular: Şu anda yanlış yolda olmanızın sebebi de budur zaten. Peygamber efendimizin (s.a.a) hadisleri de bu yönüyle Kur'an-ı Kerim gibidir ve (doğru anlaşılması için) konuya tam bir hâkimiyet gerektiriyor. Delil olarak gösterdiğiniz ayet-i kerimelere gelince bu ayetler kesinlikle yüce Allah'ın sunmuş olduğu nimetlerden yararlanmayı yasaklamıyor. Bu ayetler yardımlaşma ve diğer insanlara öncelik tanımakla ilgilidir. Bu ayetler, çok sıkıntılı bir dönemde diğer insanları kendilerine tercih eden ve kendi mallarını diğer insanlara sunan bir topluluğu methediyor. Bu insanlar ellerindeki bu malları kendileri için kullansalardı bile harama düştüklerini söyleyemezdik. Yüce Allah onları bunu yapmak zorunda bırakmamıştı ve aynı zamanda onları bu işten menetmemişti de. Bu insanlar ihsan gereği kendilerini sıkıntıda bırakmak pahasına mümin kardeşlerini kendilerine tercih ettiler ve yüce Allah da bunun karşılığında onlara çok büyük bir mükâfat verecektir.

Dolayısıyla bu ayetler sizin dediklerinize delil olamaz. Siz insanları yüce Allah'ın onlara vermiş olduğu malları kullandıkları için kınıyorsunuz oysa bu ayetler kesinlikle bunu demiyor.

Ayrıca bu ayet-i kerimede ihsan ve iyilik, özel bir dönem ve özel bir konum için geçerliydi ve sonraki zamanlar için yüce Allah genel bir emir vererek bu işin sınırlarını belirlemiş oldu. Bu ayet sonrasında verilmiş olan ikinci emir aslında bu ayetin nâsîhidir ve bizim şimdiki görevimiz birinci ayete değil, ikinci emre uymaktır. İkinci emirde yüce Allah elimizde avucumuzda ne varsa başkalarına verip de kendimizi ve ailemizi sıkıntıya atmayı yasaklamıştır. Zira aile içinde güçsüz, çocuk ve yaşlılar da var ve bu insanların sıkıntılara katlanması düşünülemez. Ben elimdeki ekmeğin tamamını Allah yolunda infak edersem bu durumda geçimle sorumlu olduğum aile fertlerim aç kalacaktır. Bu sebeple Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“Elinde birkaç hurma, ekmek veya biraz para olup da bunu infak etmek isteyen kişi herkesten önce anne ve babasına öncelik tanımalıdır. İkinci aşamada kendisi ve ailesine öncelik vermemelidir. Üçüncü aşamada akrabaları ve mümin kardeşleri, dördüncü aşamada ise Allah yolunda diğer insanlara infak etmemelidir. Dördüncü sıradaki “diğer insanlar” önceki üç kademededen sonradır.”

Allah Resulü (s.a.a) Ensar’dan olan bir sahabenin dünyadan göçtüğünü ve elindeki az buçuk mal varlığını Allah yolunda infak ederek küçük evlatlarına hiçbir şey bırakmadığını duyunca şöyle buyurdu:

“Bunu daha önce bana söylemiş olsaydınız Müslümanlar mezarlığına gömülmesine müsaade etmezdim. Kendisinden geriye insanlara el açmak zorunda kalan çocuklar bıraktı.”

Babam İmam Muhammed Bakır (a.s) Resulullah’ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu bana nakletti:

“İnfak yaparken kendi ailenizden başlayın, yakınlık derecesine göre, daha yakın olana öncelik tanıyın.”

Ayrıca Kur’an-ı Kerim insanları sizin gittiğiniz yoldan sakındırıyor. Kur’an-ı Kerim Allah’ın hakiki kullarını anarken şöyle buyuruyor:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾

“(O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”⁴⁹

Yüce Allah bu ayet-i kerimede bizi aşırı infaklardan sakındırıyor ve bunu bir tür israf olarak bize tanıtıyor. Ayrıca yüce Allah diğer bir ayet-i kerimede israf eden kulları sevmediğini açıkça ifade ediyor. Allah israf edenleri sevmez⁵⁰. Kur’an-ı Kerim bu iş için orta bir sınır belirlemiştir. İnsan elinde avucunda ne varsa infak edip de sonrasında elini açıp “Allah’ım bana rızık ver” şeklinde dua edecek hale düşürmemelidir kendisini. Yüce Allah kesinlikle bu duayı kabul etmeyecektir. Zira Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

⁴⁹ Furkan, 67.

⁵⁰ Enam, 141, Araf, 31.

“Yüce Allah kaç kişinin duasını kabul etmiyor. Onlardan birisi de elini elinin üstüne koyup evinde oturan ve Allah’tan rızık dileyen kişidir.”

Yüce Allah bu cahil ve açgözlü kula şöyle sesleniyor: Kulum benim, sana çalışma yolunu açmadım mı? Sana sağlıklı bir vücut vermedim mi? Sana el, ayal, göz, kulak ve akıl verdim de göresin, duyasin, düşünesin, çalışıp kendi rızıkını kazanasın ve diğer insanlara yük olmayasın diye. Dolayısıyla sana bahane bırakmadım. Çalışmalısın, çaba göstermelisin ve diğer insanlara yük olmamalısın. Çalışıp elinden gelen çabayı gösterdikten sonra belirlemiş olduğum genel takdire uygun olması şartıyla sana bol rızık vereceğim. Birtakım sebeplerden dolayı hayatında genişlik meydana gelmezse bu durumda sen görevini yapmışsın ve kusurlu değilsin.

Yüce Allah mal bağışı yöntemiyle ilgili Kur’an’da bir ayet indirmiştir ve mal bağışında bulunmanın nasıl olması gerektiğini peygamberine öğretmiştir. Bu ayet-i kerime Resulullah’ın (s.a.a) başına gelen bir olaydan sonra inmiştir. Olay şöyledir: Peygamber efendimizin (s.a.a) elinde bir miktar para vardı ve bir gece için bile bu parayı elinde tutmak istemediği için bu paranın tamamını gün içinde fakirlere verdi. Gecenin bir vaktinde bir fakir Peygamber efendimizin (s.a.a) kapısına geldi ve ısrarla yardım istedi. Allah Resulü (s.a.a) bu fakire hiçbir şey verecek durumda olmadığı için fakire yardım edemedi ve bu nedenle çok üzüldü. İşte burada ayeti kerime indi ve cimriliği kınadığı gibi aşırı bir şekilde eli açık olmanın da yanlış olduğunu söyledi.

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا﴾

“Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.”⁵¹

İşte Resulullah’ın (s.a.a) hadisleri bunlardır ve Kur’an ayetleri de bu hadisleri onaylıyor. Kur’an ehli olan insanlar ve Kur’an’a inanan insanlar hiç kuşkusuz Kur’an’ın söylediklerine inanıyorlar.

Yüceliğiyle, takvasıyla ve zühdüyle tanıdığınız Salman ve Ebuzer’in hayat tarzı da söylediğimiz şekildeydi. Salman, yıllık beytülmal payını

⁵¹ İsra, 29.

aldığı zaman bir yıl için gerekli olan miktarı bir kenara ayırırdı. Salmana şöyle dediler: Bunca zahitlik ve takvaya rağmen önündeki bir yılı mı düşünüyorsun? Yarın ölmeyeceğini ve yılsonunu görebileceğini nereden biliyorsun? Salman, cevap olarak şöyle dedi: Belki de hayatta kaldım. Hayatta kalırsam geçimimi bu ayırdığım paradan temin edebilirim. Ey bilgisiz insanlar. Bilmez misiniz ki insan, gerekli miktarda hayat gereçlerine sahip olmazsa hakka uymakta zorlanır ve yavaş davranışlara düşer. Bilmez misiniz ki bu gereçlere sahip olmadığı zaman canlılığını yitirir ve bu gereçlere sahip olunca huzura kavuşur.

Ebuzer'in birkaç deve ve koyunu vardı ve bu hayvanların sütünden yararlanıyordu. Et yemek istediğinde, evine misafir geldiğinde veya ihtiyaç sahibi birilerini gördüğünde bu hayvanların etinden yararlanıyordu. Diğer insanlara et dağıttığı zaman ise onlara ayırdığı kadar kendisine de ayırırdı.

Salman ve Ebuzer'den daha zahit birisi var mıydı? Peygamber efendimizin (s.a.a) onlarla ilgili buyurdıklarını hepimiz biliyorsunuz. Onlar hiçbir zaman zahitlik adına bütün varlıklarını infak etmediler ve sizin bugün savunduğunuz yoldan gidip de ailelerini sıkıntıya düşürmediler.

Sizi uyarıyorum ve babamın babaları aracılığıyla Resulullah'tan (s.a.a) nakletmiş olduğu hadise dikkatinizi çekiyorum. Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyuruyor:

“En şaşkınlık verici şey müminin ruh halidir. Bu halde iken onun vücudunu makasla parçalara ayırsalar bu onun için hayırdan başka bir şey değil, yine ona bütün doğu ve batının hükümdarlığını verseler bu onun için hayır ve saadetten başka bir şey değil. Müminin hayrı sadece fakir olmasına bağlı değil. Mümin hayrı onun iman ve inancına bağlıdır. Zira mümin, fakirlik veya zenginlik, hangi halde olursa olsun bir görevi olduğunu biliyor ve bu görevi yerine getirmeye çalışıyor. Bu sebeple en şaşırılacak şey müminin içinde olduğu haldir. Önüne çıkan bütün durumların, bütün sıkıntılar ve genişliklerin hayır ve saadete dönüştüğü hal.”

Buraya kadar söylediklerim yeterli midir yoksa devam edeyim mi bilmiyorum. İslam'ın ilk dönemleri ve Müslümanların sayıca çok az olduğu dönemler için geçerli olan cihat kuralının bir Müslüman'ın on kâfir karşısında durması gerektiği olduğunu biliyor musunuz? Bir Müslüman

bunu başaramadığı zaman bu kurala karşı gelmiş sayılırdı. Ancak olanakların gelişmesiyle yüce Allah kendi lütfuyla bu kuralı iki kâfir karşısında bir Müslüman olarak değiştirdi.

İslam'ın ceza kanunuyla ilgili bir soru sormak istiyorum size. Mahkemede olduğunuzu ve hâkimin, “eşinizin nafakasını karşılamanız gerektiği” şeklinde bir hüküm verdiğini düşünün. Böyle bir durumda ne yaparsınız? Zahit olduğunuzu, dünyaya sırtınızı döndüğünüzü ve eşinizin nafakasını karşılayacak mali duruma sahip olmadığınızı mı mazeret olarak söylersiniz? Sizce bu mazeret geçerli bir mazeret mi? Size soruyorum hâkimin, eşinizin nafakasını temin etmeniz gerektiği yönündeki bu hükmü size yapılan bir haksızlık mıdır yoksa yerinde bir hüküm müdür? Bu hükmün bir haksızlık olduğunu söylerseniz açık bir yalan söylemiş ve bu suçlamayla bütün Müslümanlara haksızlık yapmış olursunuz. Hâkimin isabetli bir karar verdiğini kabul ettiğinizde ise içinde olduğunuz yolun yanlış olduğunu kabul etmiş olursunuz.

Ayrıca bir Müslümanın yükümlü olduğu zorunlu veya isteğe bağlı mâlî ödemeler var. Zahitliği bütün dünyevî hayat ihtiyaçlarından uzaklaşmak olarak görürsek ve bütün dünya halkının sizin istediğiniz şekildeki hayat tarzını benimsediğini ve hayat için gerekli olan bütün işlere sırt çevirdiğini düşünürsek bu durumda zorunlu mâlî yükümlülüklerin durumu ne olacak? Zekât gibi zorunlu ödemelerin durumu ne olacak? Bu ödemeler, mâlî durumu iyi olmayan insanların daha iyi bir hayat yaşayabilmesi için farz edilmedi mi? İşte bunun kendisi bile dinin, insanların genişlik içinde olmasını istediğini gösteriyor. İnsanların fakirlik içinde olması dinin hedefi olacak olsaydı bu durumda fakirlik içinde olan insanları bu durumdan çıkarmamayı zorunlu kılardı. Zira bu durumda fakir insanlar bu yüce makama varmış sayıldıkları için onları bu saadetten ayırmak yanlış olurdu. Ayrıca fakirler de bu durumda kendilerine gelen yardımları kabul etmemekle yükümlü olurlardı.

Sizin dediğiniz doğruysa esasen hiçbir dünya malını elde tutmak doğru olmamalıydı ve insanlar ellerine gelen bütün dünya mallarını infak etmekle yükümlü olurlardı. Bu durumda zekât için bir mahal kalmazdı.

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere sizin seçmiş olduğunuz yol çok çirkin ve tehlikeli bir yoldur ve insanları çok kötü bir yola davet ediyorsunuz.

Peşinde olduğunuz ve insanları da çağırdığınız yol, Kur'an'ı bilmediğinizden ve Peygamber efendimizin (s.a.a) sünnetinden habersiz olmanızdan kaynaklanıyor.

Bu hadisler, tereddütle bakılacak türden hadisler değildir. Kur'an bu hadislerin doğruluğunu onaylıyor. Siz Peygamber efendimizin (s.a.a) sizin düşünce yapınızla uymayan sahih hadislerini yalanlıyorsunuz. İşte bu başka bir cahilliktir. Siz, Kur'an ayetlerinin anlamında derinleşmiyorsunuz ve bu ayetlerden çıkarılan ince ve şaşırtıcı gerçeklere gözünü kapatıyorsunuz. Nâsih ve mensuh arasındaki farkı, muhkem ve müteşabih arasındaki farkı bilmiyorsunuz. Emir ve nehyi birbirinden ayırmıyorsunuz.

Neden Davud'un oğlu Süleyman, yüce Allah'tan eşi benzeri olmayan bir varlık istedi? Bunun cevabını verebilir misiniz?

﴿ قَالَ رَبِّ اغْنِزْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾

“Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunsun, dedi.”⁵²

Yüce Allah, Süleyman'ın bu dileğini yerine getirdi ve ona çok büyük bir saltanat bahşetti. Süleyman doğru olmayan bir istekte bulunmadı elbette. Burada dikkat edilmesi gereken konu şu ki yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de Süleyman'ı bu isteğinden dolayı kınamadı ve aynı şekilde hiçbir mümin kulun Süleyman'ı bu isteğinden dolayı kınadığı görülmemiştir. Aynı şey Süleyman'dan önce yaşamış olan Davud için de geçerlidir. Yusuf'un hayat hikâyesi de buna benzerdir. Yusuf ülke hazinesini kendi idaresine alabilmek için resmen hükümdardan istekte bulunuyor.

﴿ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴾

“Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim, dedi.”⁵³

⁵² Sad, 35.

⁵³ Yusuf, 55.

İleriki dönemlerde ise bütün Mısır toprakları Yemen dâhil ona emanet edildi. İnsanlar uzak yerlerden gelip ihtiyaçlarını alıp geri dönüyorlardı. Yusuf bu işi yaparken kesinlikle kimseye haksızlık yapmadı ve yüce Allah'ın bu işten dolayı Yusuf'u kınadığını da Kur'an'da görülmemiştir.

Zulkarneyn'in durumu da buna benzerdir. Zulkarneyn Allah'ı seven bir kuldu ve yüce Allah da onu severdi. Bütün yeryüzü onun eline verildi ve doğu ve batıya sahip oldu.

Ey topluluk, bu yanlış yoldan vazgeçin ve gerçek İslam kurallarına tabi olun. Allah'ın emir ve yasaklarının dışına çıkmayın ve kendi yanınızdan kanun kural çıkarmayın. Bilmediğiniz konulara karışmayın ve bu konuları işin ehlinde sorup öğrenin. Nâsîh'in mensuhla olan farkını, muhkemin müteşabihle olan farkını haramın helal ile olan farkını öğrenmeğe çalışın. Bu sizin için daha iyi, daha kolay ve cahillikten daha uzaktır. Cahilliği bırakın. Cahilliğin peşinde gidenler çoktur ve aksine ilim peşinde gidenler azdır.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾

“Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.”⁵⁴

Hadisin her yerinden anlaşıldığı üzere İmam Cafer Sadık (a.s) Allah'a varmak için dünya ve dünyevi nimetlerden uzak durmayı büyük bir yanlış olarak görüyor, bu iki konunun tamamen farklı konular olduğunu ve dünya ve ahiret arasında zati bir çakışma olmadığını açıkça ifade ediyor.

İmam Cafer Sadık (a.s) hadiste yer yer işaret ettiği üzere bu tür bir bakış tarzı gerçekte kişinin bilgisizliğinden, İslamî öğretiler ve Kur'an'ı yeterince bilmemekten ve bu öğretileri gerçek kaynağı olan Ehlibeyt'ten (a.s) öğrenmemekten kaynaklanıyor.

Sözün kısası Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda, Allah Resulü (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) yaşam tarzına baktığımızda dünya ve ahiret arasında

⁵⁴ Yusuf, 35. El-Furu'u Minel-Kafi Cilt: 5, Babu'l- Maişa, Birinci Hadis, Sayfa: 65 – 71. Burada hadisin özetini nakletmeğe çalıştık.

bir ayrılık görülüyor ve dünyevi nimetlerden yararlanmak manevî ve irfânî makamlara varmak önünde bir engel teşkil etmediği görülüyor. Kur'an, Peygamber ve Ehlibeyt irfânında yani asil temiz gerçek irfânda ahiret güzelliklerine ulaşmanın yolu dünyevi nimetlerden yararlanmak değildir. Ahirete varabilmek için dünyadan uzaklaşmak düşüncesi gerçek İslamî değerlerden habersiz olan insanların kendi yanlarından çıkarmış oldukları bir düşüncedir. Hakiki İslam irfânı dengeli bir yoldur ve bu yolda dünya ve ahiretin konumu dengeli bir şekilde belirlenmiştir. Bu irfânın açık komutlarından birisi şöyledir:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَرَكَ دُنْيَاهُ لِدِينِهِ أَوْ تَرَكَ دِينَهُ لِدُنْيَاهُ

“Ahireti için dünyasını veya dünyası için ahiretini bırakan bizden değildir.”⁵⁵

İmam Humeyni Hakiki İrfânın Yaşayan Örneğiydi

İçinde olduğumuz asırda hakiki İslamî irfânı hakkıyla yaşamış olan kişilerden birisi hiç kuşkusuz İmam Humeyni'ydi. Bu büyük zat İslam'ı hakkıyla tanıyordu ve İslam'ın ferdi ve sosyal yönlerini iyi bildiği için öğretilerinde dünyevî ve uhrevî konuları hep göz önünde tutardı. İmam Humeyni, İslamî öğretilerden aldığı ilhamla ferdi ve sosyal işler arasında, dünyevî ve uhrevî, manevî işler arasında bir ayrılık görmüyordu ve her durumda sadece ve sadece yüce Allah'ın ondan ne beklediğine bakıp gerekeni yapmaya çalışıyordu.

Daha önce değindiğimiz gibi önemli olan, insanın niyet ve amacıdır. İnsanın niyeti ilahî olursa ve yaptığı işi yüce Allah'ın rızasını kazanmak için yaparsa bu iş insanın kemaline sebep olacaktır ve insanı manevî ve irfânî yönde ilerletecektir. Bu tür bir işin görüntü itibarıyla dünyevî veya uhrevî olması bir şeyi değiştirmez. İmam Humeyni bu gerçeği hakkıyla kavrayan ve bu gerçeğe inanan kişilerden birisiydi. Bu nedenle işin dış kabuğu onun için önemsizdi. Ferdî veya sosyal olması, dünyevî veya uhrevî olması önemli değildi. Önemli olan bu işin Allah rızası çerçevesinde ve ilahî görev doğrultusunda olmasıydı. İmam

⁵⁵ Biharu'l- Envar cilt: 78, sayfa: 321, 25'inci bab, 3'üncü hadis.

Humeyni bu gerçeği en güzel şekilde hayatının tüm alanlarına yansıtmayı başardı. Eğitim yıllarında büyük bir ciddiyetle eğitime yoğunlaştı ve eğitimin yanı sıra ibadet için ayırması gereken vakti en doğru miktarda bu iş için ayırdı. Bu dönem içinde eğitimi ibadetine engel olmadı ve ibadeti de eğitimine engel olmadı. Siyasî konulara yakınlık göstermesi gereken yıllarda bunu en iyi şekilde yapmayı başardı. Zalim yönetime karşı koyması gereken dönemde korku nedir bilmezcesine elindeki bütün araçları kullanarak bu tehlikeli görevi başarıyla tamamlamayı başardı ve bu yolda ilerlerken sadece ve sadece yapması gereken işi düşünerek büyük tehlikelerin kıyısından yara almadan geçmeyi başardı. İmam Humeyni'nin irfânı Allah eksenli hakiki İslam irfânıydı. İmam Humeyni şöyle derdi: Hayatım boyunca Allah dışında hiç kimseden korkmuş değilim. İmam Humeyni'nin hayatı bu gerçeği gösteren gerçeklerle doludur. İmam Humeyni yalnızca Allah'ı gözeten âriflerdendi ve aşağıdaki ayet-i kerimenin yaşayan bir örneği idi.

﴿الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾

“Onlar ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar.”

İmam Humeyni'nin irfânında büyük cihatla küçük cihat yan yanaydı. İmam Humeyni'nin irfânında ibadet, gece namazı, oruç ve ferdi görevler, sosyal sorumluluklarla yan yanaydı.

Hakiki irfân, insan hayatının bütün alanları için bencillikler yerine Allah eksenli bir hayat sunabilen irfândır. Hakiki irfânda bütün alanlarda esas alınan şey, şahıs ve şahsi menfaatler değil Allah'tır. İmam Humeyni bu irfânın yüce aşamalarını yaşayan birisiydi; ancak bu iş en çetin işlerden birisidir. Bu sebeple eline kılıç alıp da savaş meydanında Allah düşmanlarıyla çarpışmak küçük cihat olarak nitelenirken nefisle yapılan mücadeleye büyük cihat olarak nitelenmiştir. Küçük cihat sınırlı bir zaman dilimi için geçerlidir ve bu zaman diliminde uygulanabilir ancak büyük cihat meydanı her zaman ve her an çarpışmaların yaşandığı bir alandır. İnsan, yaşadığı süre boyunca tüm zamanlarda nefsinin karşısında direnmelidir ve ilahî kurallara uğruna nefsini kılıçtan geçirmelidir.

İrfan yolunda ilerlerken insanın önemsemesi gereken şey bütün işlere ilahî renk kazandırmak ve bütün işleri Allah'ın rızası doğrultusunda yapmaktır. İşte insan bunu başarabilirse artık yapılan işin gece namazı olması, cihat meydanında kılıç sallaması olması, ailesinin geçimini temin etmek için çalışması olması veya siyasî ve sosyal işler olması önemini yitiriyor. İlahî vazife icabı kişinin siyasî veya sosyal bir alanda görev alması icap ediyorsa bu durumda kişi hiç tereddüt göstermeden bu alandaki görevini yerine getirmelidir. Aksi halde Allah kulu olma iddiası, Allah rızasını kazanma derdi ve benzeri iddialar nasıl doğru olabilir? Allah kulu olduğunu söyleyip de yalnızca namaz, oruç, zikir ve dua gibi konularda Allah'ın dediği çizgiden giden ve cihat yükümlülüğünde, siyasî ve sosyal sorumluluklarda ilahî emirleri çiğneyen kişi bu söylediğinde ne kadar isabetli olabilir? İnsan, gerçekten Allah'ın rızasını gözetiyorsa bu durumda yüce Allah'ın insanın ferdi alanıyla ilgili emirleri bu şahıs için sosyal alandaki emirleriyle eşit olmalıdır, yüce Allah'ın ibadetlerle ilgili emirleri bu şahıs için siyasî konularla ilgili emirleriyle eşit olmalıdır. Bir kul, gerçekten kul ise mevlasının tüm emirlerini yerine getirmelidir, yalnızca beğendiği emirlerini değil.

Kısaca gerçek kâmil ârif hayatının tüm alanlarında, bireysel veya toplumsal, maddî veya manevî tüm alanlarda Allah'ı gözetken kişidir. İmam Humeyni bunun gerçekleşebileceğini gösterdi. Hiç kuşkusuz İmam Humeyni bu hayat tarzını, irfânın en üstün örnekleri yani Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt'ten (a.s) öğrenmiştir. Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt (a.s) bu gerçeği, yaşayarak insanlara öğretmişlerdir. Hz. Ali (a.s) gün içinde iş peşinde koşup da siyasî ve sosyal faaliyetlerde bulunurdu, savaş zamanında kılıç kuşanır savaş meydanlarını doldururdu ve akşam vaktinde bir âşık gibi bütün varlığıyla mabuduyla münacat ederdi. Evet, gerçek irfân ve gerçek arif böyledir.⁵⁶

⁵⁶ Burada yeri gelmişken İmam Humeyni ve İran İslam devrimiyle ilgili iki olaya değinmek istiyorum. Seyyid Ali Gazi'nin irfândaki resmi vasisi Şeyh Abbas Guçani şöyle anlatıyor: Necefte iken merhum Gazi'nin dersine katılıyordum. Bu derse gelenler genellikle önceden alınan bir randevuyla derse katılıyorlardı. Dolayısıyla herkes birbirini tanıyordu. Bir gün tanımadığımız genç bir seyyid derse katıldı. Merhum Gazi dersi yarıda kesti ve bu genci karşılayıp oldukça saygı gösterdi. Merhum Gazi bu gence şöyle dedi: Seyyid Ruhullah, zalim sultan ve zalim yönetim karşısında durmak gerek, direnmek gerek, cahillikle savaşmak gerek. Merhum Gazi bunları söylerken İran

Bir Soru

Burada irfân ve seyr u sülûkta adı geçen bir takım büyük isimlerin yöntemi insanın aklına şöyle bir soru getirebilir: Neden bu büyükler burada söylenen yöntemden farklı olarak sürekli insanları bireysel işlere yönlendirip toplumsal ve özellikle de siyasî işlerden uzak durmaya davet ediyorlardı? Bu sorunun yeterince açıklık kazanması için bir ön açıklama yapmalıyız.

Geçmişte ve günümüzde irfân yönüyle ün yapmış olan kişi ve akımları doğru İslamî irfân için açıklamış olduğumuz ölçülerle değerlendirdiğimiz zaman bu irfânların bir bölümünün sahte ve bâtil irfânlar olduğunu ilk bakışta anlayabiliyoruz. Ancak söz konusu âriflerin diğer bir kısmı kısıtlı imkânlar sebebiyle sosyal ve siyasî alanlara müdahale edememişlerdir. Örneğin aşırı baskı altında yaşamışlardır veya hayatlarının önemli bir kısmını hapishanelerde veya baskıcı zalim yönetimlerin aşırı gözetimi altında yaşamışlardır.

Ancak bu ârifler içinde üçüncü bir grup göze çarpıyor. Bu grupta yer alan ârifler kesinlikle ilahî bir niyete sahip olmakla beraber ve gördüğü kadarıyla sosyal ve siyasî alanlarda aktif olabilme imkânına sahip olmalarına rağmen bireysel yönlere ağırlık vermeyi tercih etmişlerdir ve olabildiğince sosyal ve siyasî alanlardan uzak durmaya çalışmışlardır. Burada merakla soruyoruz; neden Allah rızasını amaç edinmiş olan bu ârifler sosyal ve siyasî alanlardan uzak durmuşlardır?

Bu soruya cevap vermeden önce şunu belirtmeliyiz ki uzaktan uzağa kişiler, onların durum değerlendirmeleri ve içinde oldukları

devriminin söylentisi bile yoktu. Merhum Guçani sözlerine şöyle devam ediyor: O gün üstadın bu söyledikleri bizi şaşırttı ve ancak yıllar sonra İran İslam Devriminden sonra bu sözlerin ne anlama geldiğini anladık.

Merhum Nasrullah Şâhâbâdî şöyle anlatıyor: İmam Humeyni Necefe sürgün edilmeden önce rüyamda Huzistan bölgesinde bir savaş olduğunu ve hurma ağaçların baş kısımlarının kesildiğini gördüm. İmam Humeyni Necefe geldiğinde gördüğüm rüyayı ona anlattım. İmam Humeyni şöyle dedi: Sana söyleyeceklerimi yaşadığım sürece hiç kimseye söylememelisin; Babanızın yanında irfân dersi alırken bana şöyle dedi: Başarılı bir devrim gerçekleştireceksin ve Huzistan'da bir savaş olacaktır. Bu savaşta bizim akrabalarımızdan birisi şehit olacaktır. Bakınız: Üsve-yi İrfan Sayfa: 92 ve 93.

gerçek şartlarla ilgili isabetli fikir yürütebilmek gerçekten çok çetindir. Üçüncü bir şahsın içinde olduğu şartları detaylı bir şekilde düşünüp değerlendirebilmek genellikle imkânsızdır. Günümüzde yaşayan insanların içinde oldukları şartları sağlıklı bir şekilde değerlendiremediğimiz halde yüzlerce yıl önce yaşamış olan ve hayatının birçok yönünü bilmediğimiz insanların durumunu nasıl değerlendirebiliriz? Bu nedenler şahıslar üzerine yoğunlaşmanın sağlıklı sonuçlar doğurmayacağına inanıyorum ve bu sebeple şahıslar üzerine yoğunlaşmaktansa ölçüler üzerine derinleşmeyi daha sağlıklı buluyorum.

İrfan ve seyr u sülûkta adı kuşkularla anılmayan bazı büyük âriflerin sosyal ve siyasî alanlardan uzak durması yönünde genel olarak iki etken söylenebilir. Birinci etken bu tür faaliyetler için gerekli şartların oluşmamış olmasıdır. İkinci ihtimal bu şahısların diğer âriflerin aksine bu tür faaliyetleri uygun görmemesidir. Buradaki görüş farklılığı ise ana fikirler üzerinde olabildiği gibi söz konusu durum üzerinde de olabilir. Şöyle ki hadislerimizde Müslümanların canını korumak özellikle önemsenmiştir ve Müslümanların canını tehlikeye atmamak önemle vurgulanmıştır. İslam fıkıhında da aynı şekilde Müslümanların kanının dökülmemesi konusu titizlikle işlenmiş ve bu konuda ihtiyatlı olunması gerekliliği önemle vurgulanmıştır. Aşağıdaki hadis bir Müslüman'ın Allah nezdindeki değerini açıklamak için yeterlidir.

الْمُؤْمِنُ أَكْثَرُ حُرْمَةً مِنَ الْكَعْبَةِ

“Mümin'in değeri Kâbe'den üstündür.”⁵⁷

Kur'an-ı Kerim'de haksız yere bir cana kıymak suçu şöyle anlatılmıştır:

﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾

“Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur.”⁵⁸

⁵⁷ Biharul- Envar Cilt: 68 Sayfa: 16, 15'inci bab, 20'inci hadis.

⁵⁸ Maide, 32.

İşte bu yüzden yalnızca tek bir kişinin canı bile söz konusu olduğunda İslam âlimlerinin oldukça büyük bir ihtiyatla konuya yaklaştığını görüyoruz. Durum böyle iken yüz binlerce ve belki de milyonlarca insanın canı tehlikeye düşecekse bu durumda âlimlerin ne denli büyük bir hassasiyetle konuya yaklaşacakları açıktır. Dolayısıyla eskiden beri âlimlerin bir bölümünün genel görüşü gaybet döneminde yapılacak herhangi bir ayaklanma, beraberinde kan dökülmesini de getirecekse bu ayaklanmanın caiz olmadığından yanaydı.

Ayrıca bu zatların siyasî ve sosyal konularda aktif rol almamasının ikinci bir sebebi olarak bulundukları şartlarla ilgili farklı düşüncelere sahip olmalarını da sebep gösterebiliriz. Yani genel görüş olarak sosyal ve siyasî konularda aktif bir şekilde çalışılması gerektiğine inanmalarına rağmen o günkü şartları bunun için müsait görmedikleri için bu tür işlerden uzak durmuşlardır. Örneğin Emeviler veya Abbasiler döneminde gerçekleşen ayaklanmalarda masum İmamlar (a.s), bu ayaklanmaları yöneten kişileri art niyetli buldukları için bu tür ayaklanmalardan uzak durmuşlardır. Sonuçta herkes şahsî görüş olarak o gün yaşanan bir takım sosyal veya siyasî olaylara karışmamayı daha uygun görebilir ve bu tür olaylardan uzak durmayı tercih edebilir.

İslam tarihinde genel olarak ve İran tarihinde özellikle âlimlerin iyi niyetlerle başlatmış olduğu birtakım sosyal veya siyasî hareketlerin daha sonra art niyetli insanlar tarafından suiistimal edildiğini ve amacından saptırılıp çok farklı bir akım haline getirildiğini hiç kimse inkâr edemez. İşte bu tür acı tecrübeler zaman zaman âlimlerin tereddüt yaşamasını ve başlatmak istedikleri hareketin benzer bir duruma uğraması kuşkusuyla bu tür girişimlerden uzak durmayı tercih etmelerini beraberinde getirmiştir. Bu büyük zatları vazgeçiren şey başlatacakları hareketin yüzlerce Müslümanın canına mal olduktan sonra sonuçsuz kalması veya tam tersine bir sonuç doğurmasıydı.

Bir ihtimal olarak şöyle de düşünebiliriz; bu değerli insanlar, yüce insanlar olmalarına rağmen yeterli siyasî ve sosyal bilgi ve ferasete sahip olmadıkları için içinde oldukları durumu etraflıca değerlendiremi-

yorlardı ve bu sebeple bu yönde herhangi bir sorumluluğa da sahip oldukları söylenemez.

Diğer İrfan Kollarının Öğretilerine Başvurmak

İrfan konusunda önümüze çıkan sorulardan birisi “neden İslamî olmasa bile diğer irfân kollarının öğretilerinden yararlanmamalıyız?” sorusudur. Diğer bir deyimle İslam dışı irfânların pratik bir takım yöntemlerine başvurmak ne tür sakıncalar doğurabilir? Örneğin Hint ve Cuki irfânlarında insandaki odaklanma gücünü artırmak amacıyla mum ışığı veya herhangi bir şeye odaklanıp onun dışında hiçbir şey düşünmemek tavsiye ediliyor. Bir süre bunu yaparsanız zamanla odaklanma gücünüz artacaktır ve ileriki aşamalarda birtakım olağanüstü ruhî yeteneklere sahip olacaksınız. Burada sorulan soru şu: Neden Müslümanlar her şeyden kopup da Allah’a yoğunlaşmak için bu tür alıştırmalar yapmasınlar? Odaklanma yeteneğine sahip olan bir insan, doğal olarak irfânın nihaî hedefine yani Allah’ta fani olmak hedefine daha hızlı ve daha kolay ulaşacaktır.

Bu soruya cevap vermeden önce şunu belirtmeliyiz ki maalesef günümüzde İslam topraklarının her köşesinde farklı isimler altında İslamî değerleri yok etmeğe çalışan birtakım çalışmalar yürütülüyor. Gizli veya açık yapılan bu faaliyetler tamamen planlı hareketlerdir. Bunun bir örneği ise İrfan ve manevîyat adı altında Hint ve Cuki öğretilerini insanlara aşılamanın merkezleridir. Bunun için yurt dışında bir takım konferanslar bile düzenleniyor ve burada Buda veya Cuki irfânlarında belirli konumlara varmış olan Müslümanlara rütbe ve unvan veriliyor. Sonrasında ise bu şahısların bu öğretileri Müslüman toplumlar içinde yaymaya çalıştığı gözlemleniyor.

Gerçek şu ki İslam düşmanları bu tür yöntemlerle temiz düşünceli Müslüman kitlesini kandırmaya çalışıyorlar. İslamî öğretilerle ulaşamayacağını düşündüğü birtakım irfânî hakikatlere Cukilerin yöntemleriyle ulaşmayı uman birisi kendisini kandırmıştır. Allah’a giden yolu Allah’ın kendisi, peygamberler göndererek, bize göstermiştir. Kur’an gibi sağlıklı ve sağlam bir araç elimizde iken kemal yolunda ilerlemek için

kesinlikle yeminli düşmanımız şeytanın hazırlanmasında payı olduğu birtakım diğer araçlara başvurmak çok büyük bir yanlışır.

Bu tür uydurma irfânlarda doğru öğretiler ve doğru yöntemlere rastlayabilirsiniz; ancak daha önce açıkladığımız üzere tamamen bâtl bir irfân kolu yoktur zaten ve bütün bu uydurma irfânlarda bâtl öğretiler hak öğretilerle birlikte insanlara sunulmaya çalışılıyor. Şeytanın yöntemi de budur zaten. Şeytan, yanlışları doğrularla birlikte insanlara aşıyor.

Hz. İmam Ali (a.s) konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

فَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ مِنْ مِزَاجِ الْحَقِّ لَمْ يَخْفَ عَلَى الْمُؤْتَادِينَ وَ لَوْ أَنَّ الْحَقَّ
خَلَصَ مِنْ لَبِيسِ الْبَاطِلِ لَانْقَطَعَتْ عَنْهُ أَلْسُنُ الْمُعَانِدِينَ وَ لَكِنْ يُؤْخَذُ مِنْ هَذَا
ضِغْتٍ وَ مِنْ هَذَا ضِغْتٍ فَيَمَزْجَانِ فَهَذَا كَيْسٌ يَسْتَوْلِي الشَّيْطَانُ عَلَى أَوْلِيَائِهِ

“Hakka bâtl karıştırılmazsa hak, onu arayanlara gizli kalmaz. Hak, bâtlıdan ayrılseydi bâtl üzerine ısrarla duranların dili ondan kesilirdi. Ancak bundan bir pay, ondan bir pay alıp karıştırılıyor ve işte burada şeytan, kendi dostlarına egemen olabiliyor.”

Dolayısıyla bu bâtl yollarda doğru şeylere de rastlayabilirsiniz. Ancak bu, kesinlikle bu yolların doğruluğuna işaret değildir. Daha önemlisi, bu doğruların daha mükemmel halinin İslamî öğretilerde var olmasıdır. Sahip olduğumuz şu güzel yolu bırakıp da neden, bir doğrunun yanı sıra doksan dokuz yanlış barındıran bir yola baş koyalım? Bilmeyip de başkalarından öğreneceğimiz ne var?

İlahî olmayan bâtl şu yollarda nasıl oluyor da doğru hakikatlere rastlayabiliyoruz konusuna gelince, bunun sebebini daha önce açıkladık. Bunun sebebi irfânî ve genel olarak manevî konuların ilahî din ve öğretilerden kaynak bulmasıdır. Ancak ne var ki zamanla bu ilahî dinler üzerinde yapılan değişiklikler aslı itibariyle temiz olan bu öğretileri günümüzdeki hale getirmiştir. Dolayısıyla bu inançlardaki bâtl öğretileri, sonradan tahriflere uğramış olan kısımlar olarak görebiliriz. Hak unsurları ise el değmeden günümüze kadar gelebilen unsurlar olarak değerlendirebiliriz.

Esasen bir dinin tahrif edilmiş olması bu dindeki bütün öğretilerin değiştirildiği anlamına gelmez. Örneğin biz günümüzdeki Tevrat ve İncil kitaplarının tahrif edildiğine inanıyoruz. Ancak bu kitaplardaki bazı konular aynı şekliyle Kur'an-ı Kerim'de de gelmiştir. Örneğin yüce Allah Kur'an'da İsrail oğullarına indirmiş olduğu hükümlerden birisinin kısas hükmü olduğunu açıklıyor. Ayet-i kerimenin meali şöyledir:

﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ

بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصَ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ

“Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o kefarettir.”⁵⁹

Kısas hükmü İslamî öğretilerden birisidir; ancak aynı zamanda günümüzdeki tahrif edilmiş Tevrat'ta da bu hüküm hala varlığını sürdürüyor.

Dolayısıyla bir dinin tahrif edilmiş olması bu dindeki bütün hakikatlerin değiştirilmiş olması ve bu dindeki bütün öğretilerin alt üst edildiği anlamına gelmez. Genellikle tahrif sonrası bu dindeki birtakım hakikatler dokunulmaksızın öylece yerinde duruyor. Semavî dinler şöyle dursun günümüzde artık puta tapmak şeklini alan dinler bile kök olarak semavî ve ilahî bir kökene dayanıyor. Ancak tarih boyunca üst üste gelen tahrifler sonucu maalesef bugünkü hale gelmiştir. Dolayısıyla örneğin günümüzdeki Budistlerin putlar önünde eğilip kalkması bu dinde doğrular ve hakikatten eser kalmadığını göstermez. Budistler doğru konuşmaya değer veriyorlar, öyleyse bu öğreti onlarda var diye doğru konuşmanın yanlış olduğuna mı inanmalıyız? Acaba bu öğreti onlarda var diye Budistliğin hak bir inanç olduğuna mı inanmalıyız? Bu sonuçların her ikisi de yanlıştır. Zerdüşt dininin üç ana öğretisi şöyledir: Doğru konuş, doğru davran, doğru düşün. Bu öğretilerin üçü de doğru öğretilerdir ve İslam dini dâhil bütün inançlar bunu onaylıyor.

⁵⁹ Maide, 45.

Doğru konuşmak her zaman iyidir, doğru davranmak da her zaman iyidir, doğru düşünmek de aynı şekilde. Ancak bu öğretilerin Zerdüşt dininde olması bu öğretilerin yanlış olduğu anlamında olamaz, nitekim Zerdüşt dininin doğruluğu anlamında da olamaz. Kısaca biz diğer inançlardaki doğruları benimsemeye karşı değiliz; ama bu, ancak kendimizde bu yönde bir boşluk olması durumunda doğru bir davranış olabilir. Elimizde doğruluğu garanti edilmiş, eksiksiz bir din ve ilahî kitap varken neden doğru olup olmadığı belli olmayan bir inanca meyledelim? Biraz düşünecek olursak bunun ne denli yanlış olduğunu kolaylıkla anlayabiliriz.

İrfan, Sadece Din Adamlarına Özgü müdür?

Bir önceki açıklamalar aslında burada sorduğumuz sorunun cevabını da açıklıyor. Soru şudur: Neden manevî ve irfânî konuları anlamak ve açıklamak din adamlarının tekeline aittir?

Cevap şu ki böyle bir tekellik yoktur. Din adamları, halkın hak yolla tanışmasını, halkın bu yolda adım adım ilerleyip en yüce manevî makamlara varmasını arzuluyorlar ve din adamları bu yönde çaba göstererek bu insanların şefaatinde yararlanıp cennet ve diğer ilahî nimetlere varmayı arzuluyorlar. Normal halktan birisinin Allah'a büyük yakınlık kazanmasını, onun sevgili kulu olmasını ve benim elimi tutup da cennete götürmesini şahsım adıma isterim. Böyle bir olay bizim övgü kaynağımızdır ve din adamlığını bir ayrıcalık olarak görmüyoruz. Ancak akli bir genel kuralı göz ardı etmemeliyiz. Kural şu ki; her yolu, o yolu daha önce gitmiş olandan ve marifet ve bilgiyi o bilgiye sahip olandan öğrenmeliyiz.

Sizce yeni bir bina inşa etmek isteyen kişi bina projesi ve binanın tasarımıyla ilgili bilgiler için nükleer uzmanına başvurur mu? Acaba nükleer mühendisi, inşaat mühendisinden daha önemli ve daha üstün bir konuma sahip olduğu için inşaatla ilgili bilgiler için de nükleer mühendisine başvurmalıyız diye düşünebilir miyiz?

Bütün alanlarda ancak o alanla ilgili uzmanın görüşü geçerlidir. Bu aklı, genel bir kuraldır. Nükleer uzmanı bina inşaatıyla ilgili bilgilere sahip değildir. Bu nedenle saygınlığı ve değeri kendi yerindedir ve yeri geldiğinde onun dediğine uyulur, ancak inşaat alanında inşaat mühendisinin dediği geçerlidir. Bu kural uyarınca hastalandığımızda bir hekime başvuruyoruz. Âlimler ve büyük din uzmanları da hastalandıklarında tabibin kapısını çalıyorlar ve kesinlikle bunu bir tür küçük düşmek olarak değerlendirmiyorlar.

İşte tam da bu kural uyarınca dinî konularda herhangi bir sıkıntı yaşadığımızda konuyla ilgili uzmanlara, yani din uzmanlarına başvurmalıyız. Bu alanla ilgili sorunlarımız için başvurmamız gereken kişiler din âlimleridir.

Sağlık sorunu yaşayan insanların din âlimlerine başvurması gerektiğini söylemek çok gülünç olur. Baş veya karın ağrısı din âliminin ilgilendiği bir alan değildir. Bunun tersi de geçerlidir. Yani inançla ilgili konulardaki sıkıntılar için örneğin edebiyat uzmanına, tarih veya felsefe uzmanına başvurmak aynı miktarda gülünçtür. Felsefi ve irfânî konular için örneğin Fransızca veya İngilizce dil uzmanına başvurmak ne kadar isabetli olur? Sizce bu ne kadar yol açıcı olur?

Din âlimleri dâhil olmak üzere bütün insanlar inşaatla ilgili sorunları için bir inşaat mühendisine başvurdıkları gibi, sağlık sorunları için bir tabibe başvurdıkları gibi; inşaat mühendisleri, tabipler ve diğer tüm insanlar dinî konularla ilgili yaşadıkları sıkıntılar için din âlimlerine başvurmalıdırlar. “Dinle ilgili konuları din uzmanlarından öğrenmeliyiz” demekten daha doğal ne olabilir? “Bina projesi için veya mide ağrısı için din âlimlerine başvurun” deseydik bu doğrulardan çok uzak mantıksız bir söz olurdu. “Uçak motorundaki sorunları gidermek için bir din âlimi çağırın” deseydik bu çok gülünç bir söz olurdu. Ancak “dini hakikatleri öğrenmek için, aklınızdaki dinle ilgili sorular için bir din uzmanına başvurun” dediğimiz zaman acaba yine mi yanlış veya gülünç bir söz söylemişiz?

Burada din uzmanı derken güvenilir gerçek din uzmanlarını kast ediyoruz. “Dinî konular için din âlimlerine başvurulmalıdır” derken sırtında cübbe başında sarık bütün âlim görünümlü insanları kastetmiyoruz elbet. Büyük lider imam Humeyni, gerçek âlimleri bize tanıttı ve bu âlimlerin kitaplarını okumayı tavsiye etti. İmam Humeyni’nin “din âlimi” diye nitelediği kişi, “vücudumun bir parçası, ömrümün mahsulü” dediği şehit Mutaahharî gibi yüce şahsiyetlerdi.

Kısaca “manevî ve irfânî konuları, yani Allah’a giden yolu illa da sarıklı cübbeli kişilerden öğrenmeliyiz” şeklinde bir takıntıya sahip değiliz. Önemli olan bu kişinin gerekli bilgi ve gerekli uzmanlığa sahip olmasıdır. Ayrıca ‘din âlimi’ derken karşılaştığınız tüm sarıklı cübbeli şahısları kastetmiyoruz. Önemli olan bu şahsın gerçek anlamda bir din bilgini olmasıdır. Kısaca tüm İslamî konularda ve özellikle irfânî konularda çok ama çok titiz davranılması gerektiğini, bu konularla ilgili hakikatleri öğrenmek için neyin nesi olduğu belli olmayan kaynaklara değil, şaibelerden uzak, temiz İslamî kaynaklara başvurulması gerektiğini önemle vurgulamak isterim.

İrfanî Seyrin Kapsayıcılığıyla İlgili Bir Soru

Bu bölümün son sorusu olarak Allah’a giden yolun kapsayıcılığıyla ilgili bir soruyu yanıtlamak isterim. Bölümün başında hakiki irfânın insanın tüm boyutlarını kapsaması gerektiğini geniş bir şekilde açıkladık. Bu bölümde konuya geniş bir açıklama getirdik ve burada yeniden aynı konuları tekrarlamak istemiyorum. Burada sorulan soru şudur: İnsan, bütün boyutlarıyla Allah’a yönelemezse bu durumda insanı nasıl bir durum bekliyor ve bu insan ne yapmalıdır?

Cevap olarak şöyle diyoruz: Bu soru, aslı itibarıyla şeytanî bir telkindir. Bir insanın bütün varlığıyla ve bütün boyutlarıyla Allah’a yönelememesinin anlamı İslam’ın bütün komutlarına uymanın imkânsız olmasıdır. İnsanın, sahip olduğu bütün boyutlarına yönelmesi, şeriatın tüm kurallarına uymasından başka bir şey değildir. İrfanî seyirde kapsayıcı olmak ve insan varlığının tüm boyutlarına yönelmek gerçekte şeriat

kurallarının sadece belirli bir kısmını değil de tümünü uygulamak anlamındadır. Bilinçli bir şekilde ilahî emirlerin bir kısmı göz ardı edilebilir mi? Bu düşüncenin yanlış olduğu çok açıktır. İşte bu yüzden bu soruyu bir şeytanî telkin olarak görüyoruz.

Kapsayıcı bir şekilde irfân yolunda hareket etmenin anlamı zama-nında evlenip aile kurmak, çocuk sahibi olmak, çocuğun eğitimi için çaba harcamak, olabildiğince farz namazları vaktin başında kılmak, oruç tutmak, akraba ziyaretine gitmek, infakta bulunmak, mümkün oldukça günlük sünnet nafîle namazlarını kılmak, gece namazına kalkıp Allah'la münacat etmek, fırsatını buldukça Allah Resulü (s.a.a) ve Ehlibeyt'ten (a.s) gelen dua ve zikirleri söylemek, kalbî bir şekilde Allah'a yönelmek ve benzeri şeyler yapmaktır. Dikkat ederseniz burada saydıklarımız, dinî kurallara uymanın birer örneğidir. Allah'a giden yolda kapsayıcı olmanın anlamı ise bundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla kapsayıcı bir şekilde Allah'a yönelememek kavramı anlamını yitiriyor. Zira bunun anlamı Yüce Allah'ın vermiş olduğu komutların bir bölümüne uyamamaktır.

Evet, birisi gerçekten belirli bir dinî emri yerine getiremiyorsa bu durumda mazeret sahibidir ve bu sorumluluk o konuda ondan kaldırılmıştır. Zira sorumluluğun oluşması için "yapma gücüne" sahip olma şartı vardır. Mide sorunundan dolayı, böbrek sıkıntısından dolayı veya herhangi bir sıkıntıdan dolayı oruç tutamayan kişi için oruç tutmak farz değildir. Burada yanıtlamaya çalıştığımız soru bu gibi durumlara yönelik değil. Soruda şöyle deniliyor: Kapsayıcı bir şekilde ilerlemek çok çetin, yorucu ve ağır bir iş olduğu için sadece belirli boyutlarda ilerleme sağlansın. Bu düşünce karşısında şöyle denmelidir: Allah'a giden yolda kapsayıcı bir şekilde ilerlemenin çetin olması hiçbir şekilde bu yolda ilerlemeyenler için bir mazeret sayılamaz.

Esasen insanî tekâmül yönünde yol almak, insaniyetin zirvesine ulaşmak ve yüce manevî ve irfânî makamlara varmak kolay değildir. Büyük bir zatın tabiriyle bu yolda ilerlemek, göz kirpikleriyle dağı kazımaya benzer. Hiçbir sıkıntıya göğüs germeden kolay bir şekilde Allah'ın veli kulu olmak ve peygamberlerin makamına yakın bir manevî makama

ulaşmak mümkün mü? Böylesine yüce bir hedefe göz dikenler kendilerini bu yolun büyük sıkıntılarına hazırlamalıdır.

Sadi Şirazi'nin deyişiyle:

نابرده رنج گنج میسر نمی شود مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد

*Sıkıntı çekmeden hazineye ulaşılmaz
Ancak çalışan kişi karşılığını hak eder.*

Dolayısıyla Allah'a giden yolda kapsayıcı olmamak düşüncesini ortaya atmak ancak şeytanî bir telkin sonucu olabilir. Kapsayıcı olmak her ne kadar sıkıntılı ve çetin olsa da imkânsız veya insanın gücünü aşan bir iş değildir ve azimle elde edilebilir.

Yüce Allah'ın kendi lütfuyla bu değerli makamlar ve manevî hazların küçük bir bölümünü bu hakir kuluna açmasını niyaz ediyorum. Âmin.

Dördüncü Bölüm

İrfanî Makamlara Ulaşmanın Yolu

Yolu Ararken

يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا غَنِيٌّ لَا أَفْتَقِرُ أَطْعِمْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلُكَ غَنِيًّا لَا تَفْتَقِرُ، يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا
حَتَّى لَا أَمُوتَ أَطْعِمْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلُكَ حَيًّا لَا تَمُوتُ؛ يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا أَقُولُ لِلشَّيْءِ
كُنْ فَيَكُونُ أَطْعِمْنِي فِيمَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلُكَ تَقُولُ لِلشَّيْءِ كُنْ فَيَكُونُ

“Ey Adem’in oğlu, fakirliğe uğramayan zengin benim, sana emrettiklerimi yerine getirirsen seni fakirliğe uğramayan zengin yaparım. Ey Adem’in evladı, ölümsüz hayat sahibi benim, sana emrettiklerimi yerine getirirsen seni ölümsüz hayat sahibi yaparım. Ey Adem’in evladı, olmasını dilediğim şeye “ol” diyorum ve oluyor, sana emrettiklerimi yerine getirirsen seni dilediği şeye “ol” deyip de olanlardan yaparım.”¹

İnsanın herhangi bir aracı olmaksızın yüce Allah’ı tanınmasına “irfân” deniliyor. Düşünce ve kavramlarla gerçekleşen bir tanımak değil, insanın kalbiyle ve bütün varlığıyla Allah’ı bulmasına irfân deniliyor. Burada bahsettiğimiz bu marifet ve tanımak, ayet ve hadis dilinde “kalpler, iman ile onu buluyor” ve benzeri tabirlerle anlatılmıştır. Bu marifet ve tanımak aynı zamanda birçok aşama ve seviyeye sahiptir ve başta Allah Resulü (s.a.a) ve Ehlibeyt’i (a.s) olmak üzere ancak sayılı insanlar bu makamın zirvesine ulaşabilmişlerdir.

Birinci bölümde açıklandığı üzere ‘kurb-i ilahî’ (Allah’a yakınlaşmak) olarak da anılan genel anlamıyla irfân, bütün insanların içinde var olan

¹ Uddetu’l- Dai Sayfa: 291.

fitrî bir gerçektir. Ancak ilgili bölümde de açıklandığı üzere bütün insanlar hayatlarının tüm evrelerinde sahip oldukları bu fitrî gerçeğin farkında olmayabilirler.

Önceki bölümlerde ayrıca insandaki bu eğilimin, insanın en temel eğilimi olduğunu, insanın en belirgin özelliği ve insanı yüce makamlara sürükleyen büyük bir etken olduğunu, bu sebeple de insanın en değerli fitrî eğilimi olduğunu açıkladık.

Burada böylesi bir marifet ve tanımanın mümkün olduğunu varsayarak insanın nasıl ve hangi aşamalar sonrasında bu tür bir marifet ve tanımaya ulaşabileceğini açıklamaya çalışacağız. Esasen irfândaki ana soru bu yolun seyriyle ilgilidir. Her ne kadar bunun mümkün olduğunu kökünden inkâr edenler olsa da birinci bölümde yaptığımız açıklamalarda bu marifete ulaşmanın mümkün olduğunu kanıtlamakla yetinmeyip bu marifete ulaşmanın insan yaratılışının hedefi ve gayesi olduğunu ispatladık. Burada ise bu hedefe varmanın yolunu ve bu yolun özelliklerini anlatmaya çalışacağız.

Allah'a Giden Yolu Bulmak İçin Akıl ve Nakilden Yardım Almak

İrfânî seyir, yani Allah'a doğru seyir halinde olmanın genel hedefi Allah'a yakınlık kazanmaktır. Bu seyir, bir noktadan yani kişinin mevcut konumundan başlayıp 'indellah', 'likaulah', 'fenafillah' ve benzeri tabirlerle anılan nihai hedefte son bulur. Ancak burada andığımız bu tabirlerin her biri normal müminlerin anlayamadığı karmaşık anlamlara sahiptir ve bu kavramların anlamını ancak bu hakikatlere ulaşmış olan insanlar anlayabilir. Normal müminler bu kavramlar sayesinde ancak bu hakikatlerin uzak bir görünümünü akıllarında canlandırabilirler. Sonuç itibarıyla bu başlangıç noktası ve bitiş noktası arasında gidilmesi gereken uzun bir yol vardır ve bu yolda ilerleyenler, içinde bulundukları kusurlarla dolu halden adım adım çıkıp kemallerine doğru ilerlerler. Bu kemal ise görecelidir ve sınırsız aşamaya sahiptir. Burada bu yolun başlangıç ve bitiş noktası arasındaki mesafenin nasıl gidilmesi gerektiği, irfânî makamlar ve insanî kemallere nasıl varılabildiğiyle ilgili gerekli bilgileri vermeye çalışacağız.

Daha önce açıklandığı gibi insandaki irfânî temayül ve Allah'a yönelme isteği fitrî bir eğilimdir. Bu gerçekten yola çıkarak irfân yolunun ve Allah'a giden yolun aynı şekilde insan fitratına ters olmaması gerektiğini genel bir kural olarak tanıyabiliriz. Dolayısıyla bir takım irfânî akımlarda insanın fitratıyla uyuşmayan bazı ameller Allah'a giden yolun koşulları olarak insanlara söyleniyorsa işte bu, o irfân kolunun sahte ve uydurma olduğunu gösteriyor. Bu kural genel olarak İslam dini için geçerlidir ve yüce Allah bu gerçeği Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatıyor:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾

“(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”²

Sahte ve bätül inançların bariz bir özelliği insan fitratıyla uyuşmayan öğretiler içermektir. Aynı gerekçe gereğince insan fitratıyla uyumlu olmayan İslam içi akımlar da birer bätül ve saptırılmış akımdır.

Sonuç olarak bu uzun yolun özelliklerini, aşamalarını, menzillerini ve nasıl gidilmesi gerektiğiyle ilgili gerekli bilgiyi almak için ilk bakışta önümüzde iki seçenek gözüküyor: Akıl yolu ve nakil yolu. Bunu söylerken Allah'a giden yolun iki yol olduğunu söylemiyoruz. Allah'a giden yol birdir elbet ancak bu yolu iki şekilde tanıyabiliriz.

Nakil yolu, daha önce bu yolu gitmiş olan insanlardan yardım almak ve bu insanların dediklerinden yararlanmak anlamındadır. Bu yol, ancak Allah Resulü (s.a.a), Kur'an ve Ehlibeyt (a.s) tarafından sunulmak kaydıyla tam güvenli bir yol olarak kabul edilebilir. Diğer insanların dedikleri yol gösterici olamaz. Zira bu insanların gerçekten bu makamlara varmış olduğunu bilemeyiz, bu insanların gerçek diye zannettikleri şeyin bir hayal olup olmadığını veya bu insanların art niyetli insanlar olmadığını kesin bir şekilde bilemeyiz.

² Rum, 30.

Nakil yolu söz konusu olduğunda bütün peygamberlerin (a.s) bu gerçekleri insanların anladığı dille bulundukları toplumun kapasitesince insanlara sunmaya çalışmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı bu hakikatlerin zaman içinde tahrifler ve değişimlere uğradığı gerçeğini göz ardı etmemeliyiz. Bu sebepten dolayı yüce Allah Peygamber efendimizi (s.a.a) değiştirilemez olan ilahi kitap yani Kur'an ile gönderene dek geçmiş peygamberlerin başlıca önemli görevlerinden birisi değiştirilmiş olan önceki ilahi inançları düzeltmeye çalışmak olmuştur. Ancak yüce Allah'ın, peygamberi (s.a.a) aracılığıyla insanlara anlatmak istediği tüm konuların detayları Kur'an'a sığacak kadar kısıtlı değildir ve bu kitap bu hakikatleri ancak sıkıştırılmış bir şekilde insanlara aktarabilmiştir. Ayrıca Resulullah'ın (s.a.a) mübarek ömrü bu hakikatleri detaylı bir şekilde anlatmaya yetmedi ve Peygamber efendimiz (s.a.a) bu önemli görevi on iki imamlara (a.s) devretti. Bu nedenle insanın saadeti için gerekli olan bütün hakikatlerin kökünü Kur'an'da görebiliyoruz ancak detayını ve anlatımını Resulullah'ın (s.a.a) sünneti ve Ehlibeyt'in (a.s) anlatımında buluyoruz.

Akıl yolu olarak bahsettiğimiz yol, hak yolu ayırt etmek yönünde aklı değerlendirmelerle elde ettiğimiz genel kurallardır.

Burada şöyle bir soru aklınıza gelebilir: İrfan, kalbî ve şuhudî bir eylemdir; akıl ise kavramlar, düşünce ve delillerle ilgilidir. Akla ve delillere dayalı bir bilgi ve marifet, şuhudî ve kalbî marifet ve bilginin karşısındadır. Durum böyle iken irfân yolunda ilerlemek için nasıl akıldan yardım alabiliriz?

Cevap şu ki biz burada aklı, bu yolda ilerlemek için değil de yolun teşhisi için kullanacağız. Diğer bir deyimle akıldan beklediğimiz şey bizi hedefe ulaştırması değil, yalnızca yolu bize göstermesidir. Evet, irfân yolunda ilerlemek için kullanacağımız araç elbette ki kalptir, ancak akıl bir rehber gibi doğru yolu kalbe gösterebilir. Bu önemli görevi aklın yanı sıra nakil de üstlenebilir. Nakil yolundan bahsederken bu yolu daha önce gitmiş olan güvenilir kişilerin anlatımlarından yararlanabileceğimizi söyledik. Burada bu görevi akla yüklerken aklın yol gösterici olma yönüne işaret ediyoruz.

Diğer bir deyimle irfânın özelliklerini ve bu yolun niteliklerini kaçınılmaz olarak akıl veya nakilden almalıyız. Zira bu bilgiyi irfânın kendisinden

alacak olursak kısır döngüyle karşılaşırız. Yani sağlıklı bir irfân seyri için önceden bir seyir yapmış olmamız lazım gelir.

Kendisini ârif olarak tanıtip da türlü irfânî kolun doğmasında imzası olanlar her zaman nakil yolunu tercih ediyor. Yani örneğin “filanca büyük falan irfânî makama varabilmek için şu ameli yapmalısınız buyurmuştur” şeklinde sözler söylüyorlar. Daha önce söylediğimiz gibi bu yöntem ancak gerçekten güvenilir insanların buyrukları için geçerlidir ve bunca hassas bir yolda ancak ve ancak masum zatların buyruğu değer taşıyabilir. Bu yolda masum olmayan diğer insanların buyruklarına güvenmek büyük bir yanıltır. Ancak ve ancak masum insanların buyrukları sorgusuz sualsiz bir şekilde kabul edilebilir.

Masum zatlardan yararlanmak ise direkt ve aracı vasıtasıyla olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir. Bizzat masum zatın huzuruna varabilirsek ve irfân yoluyla ilgili birtakım gerçekleri bu zatın kendisinden öğrenirsek ne mutlu halimize. Ancak içinde olduğumuz zaman diliminde bu tür bir nimetten yararlanamayacağımız açıktır. Dolayısıyla dolaylı bir yararlanmaya mahkûmuz. İşte bu durumda ancak masum zatın buyruğunu bize ulaştırmış olan araçların güvenilir olması durumunda veya bu buyruğun tevatür³ aşamasına ulaşmış olması durumunda bu buyruk kabul edilebilir.

Buna bağlı olarak tasavvuf fırkalarının birçoğu sahip oldukları öğretileri on iki imamlardan (a.s) aldıklarını söylüyorlar. Sünni tasavvuf fırkalarının birçoğu bile sahip oldukları değerleri Hz. Ali'den (a.s) almış olduklarını söylüyorlar. Şeyhlerinin Hz. Ali'den (a.s) başladığını söyleyen Sünni tasavvuf kollarının sayısı az değil. Şii tasavvuf fırkaları içinde ilk şeyhlerinin İmam Rıza olduğunu söyleyen birçok fırkaya rastlayabilirsiniz. Aynı şekilde şeyhlerinin başlangıcı olarak İmam Cafer Sadık'ı (a.s) gösterenler de az değil.

Bütün taassupları bir kenara bırakıp da insaflica düşünecek olursak bu iddiaların hiçbirinin güvenilir olmadığını ve delil olarak gösterilen kanıtların hiçbirinin inandırıcı olmadığını göreceğiz. Bu fırkaların içinde seçere

³ Tevatür aşamasına ulaşmış olan ve mütevatir hadis olarak bilinen hadis, bu hadisi nakletmiş olan râvilerin çokluğu sebebiyle bunca sayıda râvinin bir yalan uydurduğu ihtimalini ortadan kaldıran hadistir.

sahibi olanlar da var. Yani masum imama kadar giden şeyh silsilesini isimleriyle kayıt altına almışlar. Ancak bu şecerelerin hiçbirini inandırıcı değil ve şecerede ismi geçen şahısların güvenilirliğiyle ilgili inandırıcı bir veriye sahip değiliz. Bu fırkaların günümüzdeki en yüce şahsiyeti, yani kutup dedikleri kişilerin yaşam tarzına ve hal ve hareketlerine baktığımızda bazen insanın güvenini tamamen sarsacak davranışlarla karşılaşabiliyoruz. Bu kişilerin içinde, kutup, şeyh ve benzeri unvanları, içlerindeki makam ve dünya tutkunluğu hissini tatmin etmek için kullanan kişilerin sayısı az değil.

Bu sebeple bu tür anlatımlara inanmamız mümkün değildir. Özellikle bu fırkaların kullandığı yöntemlerin birbirinden çok farklı olmasını göz önünde bulundurursak bu tereddüt daha da artıyor. Ayrıca bunu bize aktaran araçların kendi güvenilirliği kesin değildir. Bu araçlar içinde çok değerli zatlar vardır elbet ancak bir senet silsilesi içinde bir kişinin çürük olması bile bütün senedin itibarını sarsıyor. Bütün bunlara ilave-ten bu fırkaların öğretileri içinde kitap ve sünnetle örtüşmeyen birtakım öğretiler de var.

Nakil Yolu Bütün İnsanların Ulaştığı Bir Yoldur

Nakil yolundan bahsetmişken bu yolla ilgili birtakım konulara değinmekte fayda görüyorum.

İnsanın önünde en yüce hedefine yani Allah'a yakınlık kazanma hedefine ulaşması için fitratının da peşinde olduğu ve bütün peygamberlerin üzerinde durduğu sağlam sahih bir yol olduğunu açığa kavuşturduktan sonra yeni bir soruyla karşılaşıyoruz: Bu yol nedir ve hangi özelliklere sahiptir? Soruya verilebilecek genel cevap şudur: Bu yol, yüce Allah'ın insanları yönlendirmiş olduğu ve bu yolu insanlara göstermek için peygamberler göndermiş olduğu yoldur.

Yüce Allah insanların saadetini onlardan daha çok istiyor. Bu, tereddüt edilemez bir gerçektir. Yüce Allah aklımıza gelebilecek bütün insanlardan bize daha şefkatlidir ve bizi bütün insanların sevebileceğinden daha çok seviyor. Yüce Allah'ın sevgisi anne sevgisinden daha büyüktür ve annenin evladına duyduğu sevgi yüce Allah'ın sonsuz sevgisinin küçük bir yansımasıdır ancak. Peygamberlerin (a.s) gönderilmiş olmasının sebebi de aslında Allah'ın insanlara olan sevgisindendir. Diğer bir deyimle

bu sevginin bir gerekçesi insanın kemaline giden en kısa yolu insanlara tanıtmak ve bu yolu onlara sunmaktır.

Dolayısıyla Allah'ın, kullarına yönelik sahip olduğu sevgi bir yandan en sevdiği kullarını yol göstermek üzere insanlara göndermesine sebep olmuştur. Diğer yandan bu peygamberler çok büyük sıkıntılar ve tehlikelere katlanmak pahasına insanları yaratılış gayelerine giden en kısa yola, yani Allah'a yakınlık kazanma yoluna yönlendirmişlerdir.

Acaba yüce Allah, kullarına yönelik sahip olduğu onca rahmet ve şefkate rağmen yaratılış gayesine giden en güzel ve en kısa yolu insanlara göstermemiş olabilir mi? Yüce Allah'ın insanlara bu yolu göstermesinin önünü alabilecek şey nedir? Yüce Allah'ın bu konuda cimrilik yapmış olduğu veya bu konuyu sadece sayılı özel kişilere açmış olduğu düşünülemez elbet.

Ancak kesinlikle ilahi marifet ve bilgiler birçok aşamaya sahiptir ve bütün insanlar bütün bilgileri alabilecek kapasiteye sahip değildirler. Bu gerçek kendi yerinde doğrudur, ancak yüce Allah'ın insanın kemal aşamalarına yönelik yol göstermesi bütün insanların kendi kapasitesince bir adım ileri atabilmelerini sağlayacak şekilde olmalıdır. Bu nedenle yüce Allah'ın insanlara sunmuş olduğu hidayet ve yol göstermesi, bütün insanların kendi kapasitesince yararlanabileceği bir hidayettir ve bu yönde yüce Allah tarafından hiç kimse için herhangi bir cimrilik yapılmamıştır.

Diğer yandan yüce Allah tarafından gönderilmiş olan peygamberler birer masum insandır ve yüce Allah'ın mesajlarını insanlara iletme yönünde herhangi bir yanlış yaptıkları düşünülemez. Peygamberlerin, bu ilahi mesajların bir bölümünü insanlardan gizli tutup da sadece akrabalarına veya arkadaşlarına iletmiş olduğu düşünülemez elbet. Ancak şu da bir gerçek ki peygamberler sahip oldukları bütün yüce ilahi bilgileri rastgele bütün insanlara söyleyecek durumda da değillerdi.

Allah Resulü (s.a.a) konuyla ilgili şöyle buyuruyor:

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ نَكَلِّمُ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ

Biz peygamberler insanlarla, akıllarının ölçüsünce konuşuruz.⁴

⁴ Biharul-Envar cilt: 2, sayfa: 242, 29'uncu bab, 35'inci hadis.

Ancak bu, peygamberlerin, Allah'a giden yolu halka açmadıklarını göstermez. Peygamberler bu konuyu insanlara, herkesin kendi kapasitesince bir pay alabilecekleri şekilde anlatmışlardır. Diğer bir deyimle tüm insan fertleri kendi azim ve himmetlerince yol alabileceği şekilde bu yolu insanlara sunmuşlardır. Doğal olarak bu yolda daha büyük bir azimle ilerleyenler daha büyük makamlara ulaştığı gibi daha az çaba gösterenler daha düşük kemallerle yetinmek zorundadır. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde müteşabih içerikler olması veya zâhir ve bâtın denilen farklı yönler olması daha yetkin insanların daha derin konulardan yararlanabilmesi ve daha alt aşamalardaki insanların zevahirden yararlanabilmesi içindir. Kısaca yüce Allah ve göndermiş olduğu peygamberlerin, insanlara, nihai hedeflerine giden en güzel ve en kısa yolu göstermek yönünde cimrilik yapmış olduğu düşünülemez.

Doğru İrfan Yolunu Öğrenmek İçin Ehlibeyt'in Kapısına Gitmeliyiz

Biz Şii'ler günümüzdeki güvenilir tek nakli yolun, Kur'an-ı Kerim, Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) buyrukları olduğuna inanıyoruz. Burada Müslümanların büyük bir kısmı "Allah'ın kitabı bize yeter" sloganını rehber edinmiştir ve Kur'an'ın tek başına insanı yaratılış gayesine ulaştırabileceğine inanıyor. Oysa bu düşüncenin yanlış olduğu konu üzerinde kısa bir duraksamayla ortaya çıkıyor.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾

"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak için ve düşünüp anlamaları diye sana da bu Kur'an'ı indirdik."⁵

Bu ayet-i kerimede Kur'an'ın, (anlaşılabilirlik için) Peygamber efendimizin (s.a.a) anlatımıyla birlikte olması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Bu nedenle ve bu ayet gereğince Kur'an ayetlerinin inmiş olması, Peygamber efendimizin (s.a.a) anlatımı olmaksızın yeterli olmayacaktır ve

⁵ Nahl, 44.

ayrıca Peygamber efendimizin (s.a.a) ayetlerin açıklamasıyla ilgili buyrukları Kur'an ayetleriyle eşdeğerdir.

Resulullah'ın (s.a.a) buyruklarının Kur'an'la eşdeğer olduğu gerçeğine dikkat çekerek Peygamber efendimizin (s.a.a) bizi kendisinden sonra Ehlibeyt'e (a.s) yönlendirdiğine değinmek istiyorum. Konuyla ilgili birçok hadis-i şerif nakledilmiştir ve Peygamber efendimiz (s.a.a) mübarek hayatının farklı dönemlerinde defalarca bu gerçeğe vurgu yapmıştır. Bu hadislerin başında Şia ve Sünni kaynaklarında nakledilmiş olan 'Sekaleyn Hadisi' yer alıyor. Bu hadis-i şerifte Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyuruyor:

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عَشْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُم بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا

“Sizin için iki değerli emanet bırakıyorum; Allah'ın kitabı ve Ehlibeyt'im. Bu iki emanet Kevser havuzu başında bana gelene dek birbirinden ayrılmayacaktır ve siz bu iki emanete sarıldığınız sürece sapkınlığa uğramayacaksınız.”⁶

Bu ve benzeri hadisler gereğince Peygamber efendimizin (s.a.a) yanı sıra masum on iki imamlar (a.s) da Kur'an'ın açıklayıcısıdır ve onların sözü aynen Peygamber efendimizin (s.a.a) sözü gibi geçerlidir.

İşte sırtımızı bu gerçeklere dayayarak İslam'ın kıyamet gününe dek insanların tüm ihtiyaçlarına yanıt verebileceğini haykırabiliyoruz. Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt'in buyruklarını bir kenara bırakıp da hayatımızdaki tüm soruların yanıtını yalnızca Kur'an-ı Kerim'de ararsak, örneğin namaz gibi en önemli dini vecibelerimizde bile büyük sorunlar yaşarız. Detayları ve ince noktaları şöyle dursun, örneğin gün içinde bir Müslüman'ın yerine getirmesi gereken namazların sayısı bile Kur'an'da açıklanmamıştır. Bu nedenle gerçek anlamda “Allah'ın kitabı bize yeter” sloganını benimseyecek olursak ve bu slogandan vazgeçmezsek namaz gibi en belirgin dini vecibelerimizi bile yapamaz hale geliriz.

Aynı şekilde Ehlibeyt'in (a.s) buyruklarını hiçe sayıp da yalnızca Peygamber efendimizin (s.a.a) buyruklarıyla yetinmek dinî hükümler ve hakikatlerin önemli bölümünü bize kapatacaktır. On iki İmamların

⁶ Biharu'l- Envar cilt: 35, sayfa: 184, 4'üncü bab, 2'inci hadis.

(a.s) sünnetini göz ardı etmek birçok İslamî hükmün bizim için açığa kavuşmamasına, çaresizlik içinde kalmamıza ve İslamî konularda eli kolu bağlı bir şekilde sorularımıza yanıt bulamaz hale gelmemize sebep olmaktadır. Ehl-i Sünnet kanalıyla Peygamber efendimizden (s.a.a) nakledilen hadislerin sayısının bin hadise bile varmaması durumun vahametini göstermek için yeterlidir. Yalnızca bin hadisle bir yere varamayız ve Müslümanların birçok sorunu çözümsüz kalır. Bu yüzden Ehl-i Sünnet camiası tarih boyunca sürekli sıkıntılarla boğuşmuştur ve günümüzde de aynı sıkıntılar devam ediyor.

Biz Şia olarak Peygamber efendimizden (s.a.a) sonra On iki İmamların (a.s) masum birer halef olarak iki yüz elli yıl boyunca insanları doğruya yönlendirdiklerine, bu zaman zarfında İslam'ın temellerini sağlamlaştırdıklarına ve İslamî hükümleri detaylarıyla birlikte insanlara aktardıklarına inanıyoruz. Bu büyük zatlar en çalkantılı dönemlerde bile ilahi tedbirler ve yardımlarla İslamî hükümleri halka aktarmayı başardılar ve yanlarındaki özel yarenlerinin yardımıyla İslamî hükümleri koruyabildiler. İşte bu nedenle günümüzdeki Şii topluluğu Kur'an ve Peygamber efendimizin (s.a.a) buyruklarıyla sınırlı olmayan ve Ehlibeyt'in (a.s) buyruklarını da içine alan çok zengin bir kaynağa sahiptir. Bu kaynak sayesinde güncel sorunlara yanıt bulabiliyoruz. Şii camiasında durum böyle iken diğer İslamî camialar Ehlibeyt'in (a.s) iki yüz elli yıllık öğretisinden yoksun olmakla kalmayıp ellerindeki sınırlı sayıdaki Peygamber efendimizin (s.a.a) hadisleri konusunda bile sıkıntılar yaşıyorlar. Ayrıca Peygamber efendimizden (s.a.a) nakledilen hadisler konusunda Ehli Sünnet camiası içinde büyük ihtilaflar yaşanıyor. Bu ihtilaflar detaylarla sınırlı kalmayıp Peygamber efendimizin (s.a.a) neredeyse her gün insanların içinde tekrarlamış olduğu konularda bile yaşanıyor. Peygamber efendimiz (s.a.a) uzun yıllar boyunca insanların gözü önünde abdest alıyordu ancak Peygamber efendimizin (s.a.a) vefatından sonra abdest alma şekliyle ilgili birçok ihtilaflar yaşandı. Aynı şekilde Peygamber efendimiz (s.a.a) yıllarca insanların gözü önünde namaz kıldı; ancak Peygamber efendimizin (s.a.a) vefatından sonra namaz esnasında ellerimizi birbirinin üzerine mi koymalıyız yoksa eller yanda mı durmalıdır konusunda ihtilaflar yaşandı. Bunca basit ve gözle görülür konularda ihtilaf yaşıyorsa, ancak bilgin ve uzman insanların aklına gelebilecek konuların halini artık siz düşünün.

Masum bir imamın varlığını gerektirecek sebeplerden birisi peygamberin görevini tamamına erdirmektir. Masum on iki imam (a.s) olmayacak olsaydı Peygamber efendimizin (s.a.a) peygamberliği sonuçsuz kalırdı. Konunun önemini daha da belirginleştiren şey bu imamların (a.s) masum olması ve Peygamber efendimizin (s.a.a) buyruklarını kusursuz bir şekilde bize aktarabilmesi gerçeğidir.

Masum On iki İmamlara (a.s) yüce Allah tarafından masum olma özelliğine ilaveten âlim olma özelliğinin verilmiş olması bu zatların elini İslam dini ve Peygamber efendimizin (s.a.a) sünnetini koruyabilmeleri yönünde önemli ölçüde güçlendiriyordu. Bu sayede bu zatlar İslam dininin temellerini binlerce yıl sarsılmadan korunabilecek şekilde güçlendirebildiler. Bu süreç içinde şeytanlar seyirci kalmadı elbet ve uydurma hadislerle, Müslümanların arasını açmakla ve türlü araçlarla İslam'ı tamamen yok etmeye çalıştılar. Ancak Ehlibeyt'in (a.s) tedbirleri bu planların dinin esasına zarar vermesini önledi. Günümüzdeki İslam'da birtakım eğrilikler veya eksiklikler görünüyorsa da bu olumsuzluklar teferruatlarla sınırlıdır ve dinin esasını korunabilmiştir.

Sonuç olarak Allah'a giden yolu öğrenmek istiyorsak kitap ve sünnete başvurmalıyız. İnsanın tekâmülü ve yücelmesi alanında başka bir kaynağa başvuracak olursak karşılaşacağımız sonuç, çıkmaz bir durum veya sapma olacaktır. Kur'an-ı Kerim'in nur saçan ayetleri, Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) yol gösterici buyrukları elimizde duruyor iken belki de İslam'a karşı kin duyan bilmem nereli oryantalist, tarihçi veya bilim adamının dediklerini referans göstermeye ne gerek var? Elimizde bunca değerli ve güvenilir kaynaklar var iken yabancı kaynaklara ne ihtiyacımız olabilir? Bu gerçek bunca açık olmasına rağmen maalesef tarih boyunca yaşanan gafletler ve İslam camiasındaki diğer olumsuz olaylar birçok Müslüman'ın bu süreç içinde doğru yolu bulamamasına sebep olmuştur.

Allah'a Giden Yolun Önündeki Önemli Engel

“Seyr u sülûk” sözcüğünün kelime anlamı yol almaktır. Doğal olarak bütün yol almalarda olduğu gibi bu yol almada da bir başlangıç noktası ve bir bitiş noktası vardır. Bu yoldaki nihai hedef yüce Allah'tır ve

bu yolda ilerleyen şahıs yolun bitiminde şuhûdî marifete ulaşacaktır. Ancak burada andığımız şuhûdî marifet, birçok aşamaya sahiptir ve insanlar bu marifetin farklı aşamalarına ulaşabilirler. Yolun başlangıç noktası ise saha önce söylendiği üzere kişinin mevcut hali ve içinde bulunduğu durumdur. Dolayısıyla kısaca, irfânî bir seyir, insanın mevcut durumundan başlayıp Allah’a yakınlaşmaya doğru devam eder.

Bu yol almanın maddi ve fiziki bir yol alma olmadığı açıktır. Zira yüce Allah maddi bir varlık değildir ve belirli bir mekâna sahip değildir dolayısıyla ona giden yol da maddi değildir. Evet, yüce Allah “Kâbe” adında bir binayı, kendi evi olarak tanıtmıştır ve insanların bu binanın etrafında tavaf yapmasını istemiştir. Ancak bu tavaf esnasında yapılan seyir ve yol alma, insanı Allah’a vardırان seyir ve yol alma değildir. Allah’ın evinin yanında oturup da gerçekte Allah’ın düşmanı olan insanlar az değildir. Bu insanlar tavaf ederken Allah’tan daha da uzaklaşıyorlar.

İnsanı Allah’a vardırان seyir ve yol alma, kalbî bir eylemdir ve insanın içinde gerçekleşen türden bir seyirdir. Bu seyir esnasında insanın ruhu hareket ediyor ve kemal aşamalarını bir biri ardına geride bırakarak Kur’an’ın tabiriyle ‘indallah’ makamına varıyor. Kur’an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴾

“Çok kudretli, mülkünün sonu olmayan (Allah)ın yanında doğruluk makamındadırlar.”⁷

Dolayısıyla seyir u sülûkta dikkat edilmesi gereken yer, kalptir ve burası odak noktası olmalıdır. Allah’a yaklaşan veya Allah’tan uzaklaşan şey, insanın vücudu değil kalbidir. İrfânî bir seyrin sonucu insan kalbinin Allah’a yakınlık kazanması ve ona bağlanmasıdır. İnsanın kalbi Allah’a yakınlık kazanıp da ona bağlandığı vakit nasıl bir hal yaşayacaktır konusuna gelince bunu anlayabilmek için bu durumu bizzat yaşamak gerek. Evet, bir yere kadar bu konu aklî olarak açıklanabilir. Ancak bu tür açıklamaların hiçbirisi hakiki bir irfân doğuramaz ve ancak irfânla tanışmak için bir yol olma niteliği taşıyabilir veya seyir u sülûk esnasında sâlikin yaşayacaklarını anlatabilir.

⁷ Kamer, 55.

Yüce Allah insanın kalbine rahmetle bakarsa onu kendine doğru çeker. Ancak maalesef çoğumuz az veya çok, Allah'tan uzağız ve bizimle Allah arasında birçok engeller vardır. Bu engeller kalkarsa, kalplerimiz Allah'a yaklaşırsa ve insanla Allah arasında bir engel kalmazsa işte bu durumda hayatımız çok değişir ve büyük bir devrim yaşarız.

Kısaca her ne kadar bu durum ancak yaşanarak anlaşılan türden bir durum olsa da Kur'an-ı Kerim'deki konuyla ilgili ayetler, konuyla ilgili elimizdeki hadisler ve birtakım akli değerlendirmelerle bu durumun belirti ve emarelerini öğrenebiliriz. Özetle şunu söyleyebiliriz ki bu makama ulaşmış olan insan, kendinde herhangi bir bağımsızlık görmüyor. Bu irfânî makam için "fenafillâh", "bekabillah", 'makam-ı mahv' (fenafillah) ve benzeri tabirler kullanılmıştır.

Ancak bu kelimelere takılıp kalmamalıyız ve sadece nazarî irfândan belirli bir pay almış olanlar gibi kendimizi birkaç kelime öğrenmiş olmakla kandırmamalıyız. İrfanı nazariye konu olmuş birkaç kelimeyi öğrenmek kesinlikle kimseyi ileri götüremez ve hatta bu durum bir engel olarak kişinin önüne çıkıp nihai hedefine ulaşmasını engelleyebilir. İşte bu nedenle "ilim en büyük hicaptır" deniliyor. Bu kavramları öğrenmek hiçbir sorunu çözmez. Bu kavramlar insanın aklını meşgul edip de aslı hedefinden alıkoyan şeylerdir.

Sonuç olarak 'kurb' makamıyla ilgili şu kadarını anlıyoruz ki hicaplar ve engellerin kalkmasıyla insan, gerçek mabut ve gerçek sevgilisine öylesine bağlanıyor ki kendisinde kesinlikle hiçbir bağımsızlık görmüyor. Bu makama varmış olan insan için eş, çocuk veya dünya malı bağılılığı söz konusu olamaz. Bu makamdaki insanlar sahip oldukları hayat, ilim ve benzeri şeylerin hiçbirini kendilerine ait görmüyorlar.

Acaba bu makam nasıl bir makamdır? Kelimeler ve kavramlarla bu hakikatin uzak bir görüntüsünü bile resmedemeyiz. Bu, hiç tatmadığımız bir meyve gibidir. Bu nedenle kelimelerle ilerlediğimiz sürece ne kadar çaba göstersek de bu durumun hakikatini anlayamayız. Şu anda içinde olduğumuz ruh halinin bir getirisi olarak sahip olduğumuz hayatı kendimize ait görüyoruz. Evet, görüldüğü kadarıyla her canlının hayatı onun kendisine aittir. Ancak gerçek şu ki kendi hayatımız dâhil hiçbir şey bize ait değildir. Bu, kesin delillerle kanıtlanmış olan bir gerçektir.

Ancak bu, aklın anladığıdır ve hissettiğimiz şey farklıdır. Hissettiğimiz şey bağımsızlıktır ve kendi ayağımız üzerinde durduğumuzu zannediyoruz. Bu algı kesinlikle yanlıştır ve Allah'tan uzak olmamızın asıl kökü bu yanlış algıya dayanıyor.

Aklî ve felsefî kesin deliller bizim hiçbir şeye sahip olmadığımızı kanıtlıyor. Buna hayatımız, bilgilerimiz, gücümüz ve tüm hareketlerimiz dâhildir. Sahip olduğumuz her şey gerçekte başka bir varlığa aittir ve bu varlık bizim tüm varlığımızın hakiki sahibidir. Felsefî konular ve ince aklî delillerle yakın ilgisi olanlar bu gerçeği açık bir şekilde biliyorlar. Felsefede insan ve diğer tüm varlıklar yoksul varlıklar olarak değil de yoksulluğun ta kendisi olarak tanımlanıyor; Yüce Allah'la bağlantılı varlıklar olarak değil de bağlantının kendisi olarak tanımlanıyor. Ancak aynı zamanda bütün bu bilgiler birer felsefî veridir ve kalbin hissettikleri değildir. Bu nedenle sürekli aklımızla kalbimizin çakıştığını ve söylediklerimizle yaptıklarımızın birbirine uymadığını görüyoruz. Akıl bütün bağımsızlıkları nefyederken kalbimiz tam bir bağımsızlık hissediyor. İnsanların geneli aklî ince konularla ilgilenmediği için burada bahsettiğimiz aklî bağımlılığın farkında bile değildir. Ancak akliya bu gerçeği algılayan insanların tamamına yakın bir bölümünde kalbî olarak hissedilen şey aklın söylediğinin tam aksidir.

Evet, çoğumuz hala yüce Allah dışında hiçbir bağımsızlığın olmadığına kalbî olarak inanmış değiliz. Bunun bir delili olarak yüce Allah dışında tüm varlıklardan korktuğumuza değinebiliriz. Yüce Allah dışında tüm varlıkları güç ve etki sahibi görüyor gibi bir halimiz var. Oysa Allah Resulü (s.a.a) ve Ehlibeyt (a.s) şöyle buyuruyorlar:

“Kim Allah'tan korkarsa yüce Allah her şeyi ondan korkar hale getirir ve kim Allah'tan korkmazsa yüce Allah onu her şeyden korkar hale getirir.”⁸

Gerçek ârifler ve Allah'ın sâlih kulları bizim tam tersimize bir hale sahiptirler. Onlar yüce Allah dışında hiçbir şeyden korkmuyorlar. Onlar yüce Allah dışında hiçbir varlığın etki ve tesir sahibi olmadığına, bütün varlık âleminin onun emrinde olduğuna, o istemezse tek bir yaprağın bile kıpırdamayacağına gerçek anlamıyla inanıyorlar. İşte bu bilinç ve

⁸ Usul-i Kâfi cilt: 2 sayfa: 68, Hadis: 3.

inanca varmış olmanın getirisi yüce Allah dışında hiçbir varlıktan korkmamaktır ve yüce Allah bu aşamaya varmış olan insanların heybetini ve korkusunu diğer insanların kalbine yerleştiriyor. Biz bu gerçeği İmam Humeyni'de bizzat kendi gözlerimizle gördük. Dünyadaki büyük güçlerin seksen yaşında yaşlı bir adamdan nasıl korktuklarını kendi gözlerimizle gördük. Doğu ve batıdaki büyük güçler sahip oldukları onca teknoloji ve askeri güce rağmen 'Cemârân' ve 'İmam Humeyni' denince korkuya kapılıyorlardı. İmam Humeyni'nin kendisi Allah'ın adına yemin ederek hayatı boyunca hiçbir şeyden korkmadığını açıkça söylüyor. Evet, İmam Humeyni Allah dışında hiçbir varlıktan korkmadığı için dünyadaki bütün süper güçler ondan korkuyordu.

Ayrıca Allah'tan başka hiçbir varlıktan korkmayanlar ondan başka hiçbir varlığa da gönül bağlamazlar. Bu insanlar Allah'tan başka varlıklara sevgi duysalar bile bunu ancak Allah'ın emri ve izni doğrultusunda yaparlar. Dolayısıyla doğal olarak Allah dışındaki varlıklara yönelik bu tür kalbî bağlanmalar hiçbir zaman aşk ve kendinden geçme aşamasına ulaşamayacaktır ve kişiyi Allah'tan koparıp da başka bir varlığın emrine tabi olacak duruma düşürmeyecektir. Bu durumda diğer sevgililer, yüce Allah doğrultusunda yer alıyor ve kişinin gerçek maşuku yüce Allah'tan başkası değildir. Esasen bu insanların kalbindeki tüm sevgiler yüce Allah'ın isteği ve emri doğrultusundadır.

Allah'tan başka maşuku olamayanlar ibadet vaktinin bir an önce gelmesini bütün varlıklarıyla arzuluyorlar. Sabah vaktinden itibaren sık sık gökyüzüne bakar, öğlen vaktinin bir an önce gelmesini beklerler. Akşam vakti olup da yataklarına çekildiklerinde çok sevdikleri birisinin gelmesini beklercesine uykuya geçemiyorlar. Uyusalar bile kendiliğinden sık sık uyanıp seher vaktinin, yani maşuklarıyla münacat etme vaktinin gelip gelmediğine bakarlar. Bu insanlar sık sık saate bakıp gece namazı vaktinin gelmesini beklerler. Esasen 'teheccüd' kelimesi Arapçada sık sık uyanmak anlamındadır. Allah Resulü (s.a.a) bu özelliğe sahipti ve gece namazı için sık sık uykusunu bölerdi. Peygamber efendimiz (s.a.a) gece yarısından bir süre sonra kalkıp dört rekât namaz kılar, sonra yeniden uyurdu. Bir süre sonra ikinci defa uyanır, abdest alır, dört rekât daha namaz kıldıktan sonra yeniden dinlenmeye çekilirdi. Bir süre sonra fecir vaktine yaklaşık iki saat

kala üçüncü defa uyanır sabah ezanına kadar şefi ve vitir namazlarını kı-lıp rabbiyle münacat ederdi. Peygamber efendimiz (s.a.a) bunu sıkıntılara katlanarak değil; aşkla, sevgiyle, isteyerek yapardı ve uyanmak için kim-senin uyandırmasına veya herhangi bir araca ihtiyaç duymazdı. Ariflik id-diasında bulunan kaç kişinin yaşam tarzı bu şekildedir. İşte bu hayat tarzı irfân kapılarını aralamış olan insanların bir belirtisidir.

Gerçek ârif için dünya üzerindeki tüm servetler, dağ kadar altınlar ve değerli taşlar bir avuç toprakla farksızdır. Bu insanların tüm çabası ve ta-şdıkları tüm endişe bu servetin Allah'ın istediği yolda harcanmasıdır. Ga-yet sade bir hayat yaşayan ve evinde sergi olarak örneğin bir kilimle yeti-nen birisi “ben dünyaya bağlı değilim” derse bu dediğine inanılır. Ancak büyük servetlere sahip oldukları halde fakir komşularının elinden tutma-yan insanlar irfân iddiasında bulunurlarsa, Ali'yi (a.s) sevdiklerini söyler-se bin defa yemin etseler bile bu söylediklerine inanılmaz.

Kısaca irfânın gerçeğine ve huzûrî marifete ulaşmış olan insan için kendisiyle yüce Allah arasındaki perdeler kaldırılıyor ve bunun sonu-cunda bu insan kendisi veya diğer herhangi bir varlık için bağımsız bir varlık düşünemiyor. Bu insanın kullandığı kelimelerin başında ‘Allah’ ge-lir, sonunda da ‘Allah’ gelir. ‘Ben’ kelimesi bu insan için anlamını yitiri-yor ve ‘Allah’ kelimesi onun yerini alıyor. Gerçek bir ârif, asla ‘ben’ keli-mesini kullanmayan İmam Humeyni gibi davranmalıdır. İmam Humeyni her yerde bütün başarıları Allah'a isnat ederdi, “Allah bu milleti başa-rıya ulaştırdı” derdi, “Allah bu devrimi başarıya ulaştırdı” derdi, “Allah Hurremşehir'i kurtardı” derdi. İşte böyle bir insan için “bütün düşündüğü şey Allah'tır” derlerse buna inanılır. Koltuğunda oturup da elini ayağını öpen saf insanları seyreden, arada bir zikir söyleyip insanlara el sallayan ve diğer zamanlarda da bütün düşündüğü şey dünya, makam, rahatlık ve evladının kendi yerine geçip de kutup olması olan bir insan için ke-sinlikle “tek düşündüğü şey Allah'tır” denilemez.

Sözde Muvahhit, Pratikte Müşrik

İrfanın aslî hedefi ve insanın varması gereken makam, kendisini ilahî nurun bir yansıması olarak görmesi ve kendisi için herhangi bir bağım-sızlık görmemesidir. Allah'a gitmiş olmanın hakikati insanın kendisi ve

diğer varlıklar için herhangi bir bağımsızlık görmemesidir. Bizler, içinde olduğumuz ruh halinin bir getirisi olarak aslında gerçekte etrafımızdaki varlıklar için bir bağımsızlık düşüncesi taşıyoruz. Yani bu varlıkların her biri bizim için birer put ve mabut gibidir ve her birimiz farklı bir şekilde bu putların önünde eğilip kalkıyoruz. Bütün bu putları yıkıp da yalnızca yüce Allah karşısında başı eğik durmalıyız. Yüce Allah dışında hiçbir varlık mabut edinilmeği hak etmiyor. İrfanın hakikati gerçek anlamda “la ilahe illallah” ilkesini hayatımıza egemen kılmaktır. Oysa kendi hayatımızı mercek altına aldığımızda birçok ilaha inandığımızı ve türlü şirklerle yaşadığımızı görüyoruz. Birçoğumuz sadece diliyle “la ilahe illallah” diyor ve maalesef gerçekte isteklerimizi mabut edinmiş durumdayız.

﴿ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ ﴾

“Hevâ ve hevesini tanrı edinen kimseyi gördün mü?”⁹

Nefsanî isteklerini ilah edinen kişi nasıl “la ilahe illallah” diyebilir? İşte bu nedenle yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruyor:

﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴾

“Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah’a iman ederler.”¹⁰

Kur’an’ın tabiriyle hevâ ve hevesini ilah edinmiş olan birisi, diliyle “la ilahe illallah” diyebilir; ancak kalbiyle “benden başka ilah yoktur” diyor. Bu tür bir insanın hal ve hareketleri, kendisini ilah gördüğünü ve kendi isteklerine uyan işlerin peşinde gittiğini gösteriyor. Bu durumdaki bir insanın dilediği şeylerin ne olduğu pek önemli değil; midesini doyurmak olabilir, makam ve koltuk olabilir, para ve servet olabilir, cinsel arzular olabilir, şöhret olabilir veya en kötüsü kendisini mabut ve ilah olarak insanlara tanıtip insanları kandırarak onları kendisine ibadet ettirmeye çalışması ve “ben sizin yüce rabbinizim” şeklinde haykırması olabilir.

Kendimizi ilah edinmekten kurtulmak adına midemizi kontrol edebilirsek ve sadece yüce Allah’ın izin verdiği yiyecekleri kullanıp da bu

⁹ Casiye, 23.

¹⁰ Yusuf, 106.

sayede midemizi zapt edebilirsek işte bu durumda sadece mide putunu kırmış sayılırız ve daha büyük bir put yani cinsel arzular putu önümüze çıkıyor.

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ﴾

“(Resûlüm) Müminlere söyle gözlerini (haramdan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar.”¹¹

Cinsel istek tamamıyla insanın kontrolünde olmalıdır. Ancak bunun anlamı cinselliği yok etmeye çalışmak değil, Allah’ın dilediği şekilde yönlendirmektir. Bazı durumlarda cinsel ilişki farz bile olabilir. İşte bu gibi durumlarda cinsellik kötü olmamakla kalmayıp bir tür ibadet sayılıyor ve bu sebeple insanın Allah’a yaklaşması için bir vesiledir aynı zamanda. Cinsel isteği tatmin etmek görünür itibariyle hayvanî bir iş olabilir. Ancak bu gibi durumlarda ilahi bir amaç taşıdığı için gerçekte cinsellik insanın esiri oluyor ve ilahî bir iradeyle kontrol ediliyor. Dolayısıyla bir ibadettir. Sonuç olarak bu şekilde şehvet putu da parçalanıyor.

Ancak bu iş burada bitmiyor ve daha kınılması gereken birçok put var. Öfke putu, makam putu, servet putu, şöhret putu ve diğer birçok put. Birçok kişi şehvetini kontrol edebilir; ancak birisi ona saygıda kusur ederse bunu kaldıramıyor. Bu insanlar öfkelerinin esiridirler. Mümin bir kul, kendisine haksız yere saygısızlık yapılsa bile bunu kaldırabilecek yapıya sahip olmalıdır.

Kısaca ancak bu putların tamamı şeytanî nefis mabedinden çıkarılıp ayakaltına alınırsa kulun söylediği “la ilahe illallah” gerçekçi bir şahitliktir. Aksi halde bu şahitlik şaibeli ve şirk içerikli bir şahitlik olacaktır.

“La ilahe illallah” ve tevhidin özünün insanın hayatına yansımış olması için kişinin aklıyla buna inanmış olması ve bunu dile getirmesi yeterli değildir. Burada önemli olan kalbin, tevhidi benimsemiş olmasıdır. Genel kural putlarımızın eline vermiş olduğumuz yönlendirme hakkını onlardan alıp gerçek sahibine yani yaratıcıya vermektir. Diğer bir deyimle bu yolun tamamı için tek bir isim kullanabiliriz: Kulluk ve kul olmak.

¹¹ Nur, 30.

Bizim sorunumuz kul olmamak, kendimizi tanıı bilmek ve nefsimizi ilah edinmektir. İşte bu nedenle kul değiliz. Oysa irfânî makamlara ulaşmanın tek yolu koşulsuz kul olmaktır.

﴿أَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾

“İyi bil ki, hâlis din yalnız Allâh’ındır.”¹²

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾

“Bir kısım ayetlerimizi kendisine göstermek için, kulunu bir gece Mescid-i Haram’dan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren O (Allah) yücedir.”¹³

Allah Resulü (s.a.a) miraca götürölüp de kendisine yüce Allah’ın özel ayetleri gösterildiğı vakit, taşıdığı en belirgin özelliğı kul olma özelliğıdi. Namaz kılariken yüce Allah’ın vahdaniyetini andıktan hemen sonra Resulullah’ın (s.a.a) kul olma özelliğini dile getiriyoruz.¹⁴

Büyük bir ârife insanla Allah arasında ne kadar bir mesafe olduğı sorulduğunda “sadece bir adım” cevabını verdi. Bu nasıl olur dendiğinde ise şöyle buyurdu: “Ayağını kaldırıp da nefsinin üzerine koyarsan Allah’a varırsın.”

Evet, hakiki irfân yolunda insanın önünde tek bir engelden başkası yok. O da nefisle Allah arasında bir seçim yapmak sıkıntısıdır. Asıl engel kendimiziz. Nefsimizi ayağımızın altına alırsak işte bu durumda Allah’la aramızda herhangi bir engel kalmayacaktır. Allah’a kul olursak ona varırız, ancak Allah’ın karşısında durup da “ben” diyecek olursak bu durumda Allah’tan uzaklaşırız.

¹² Zümer, 3.

¹³ İsra, 1.

¹⁴ Eşhedu en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh.

Ebu Hamza Sumali duasının bir bölümü şöyledir: “Allah’ım sen kullarından uzak değilsin, ancak kulların yaptıkları, onları senden uzaklaştırıyor.”

Bizim kendi yaptığımız uygunsuz ameller bizi Allah’tan uzaklaştırıyor. Yüce Allah kendisini insanlardan uzaklaştıracak cimriliğe sahip değildir. Bu cimriliğe sahip olmadığı gibi en sevdiği kullarını bu iş için insanlara göndermiştir ve bu peygamberlerin birçoğu bu uğurda canını bile feda etmiştir. Burada önemli olan insanların zorla değil, kendi istekleriyle Allah’a yakınlık kazanmasıdır. Seçme özgürlüğü insanlardan alınacak olursa ve bunun yerine zorunluluk oturtulursa işte bu durumda bu varlıklara insan denilemez ve bu varlıklar insanî yüce makamlara sahip olamazlar.

Seyr u Sülûk Aşamaları

Her ne kadar bir anlamda Allah’a giden yol bir adımla sınırlı olsa da, yalnızca bir kelimeden ibaret olsa da, yalnızca bir kavram ve bir anlam içerse de, yani kulluktan ibaret olsa da, yine de bu yola giren insanın Allah’a olan uzaklığına göre bu yol için birkaç aşama düşünülebiliyor. Bazı değerli irfân büyükleri Allah’a giden bu yola adım atan insanların yolun başından sonuna kadar hangi menzillerden geçeceğini aşamalar halinde anlatmışlardır. Belki de bu alanda yazılmış olan en gözde eser ‘Menazilu’s-Sâirin’¹⁵ kitabıdır. Bu kitapta yüz aşama açıklanmıştır.

İlk aşama ‘yakza’ aşamasıdır. ‘Yakza’ uyanık olma anlamındadır ve gafletin karşısında yer alır. İnsan, her şeyden önce gaflet uykusundan uyanmalıdır. Eksikliklerini ve kusurlarını bilmeyen birisi kesinlikle bu kusurları gidermek yönünde çaba sarf edemez. Gaflet uykusundan uyanan insan adım adım ilerlemeye başlar ve ilerledikçe birtakım yeni haller yaşar. Bu haller zamanla kişide sabit bir özellik haline gelir ve makama dönüşür. Birinci makam sonrasında kişide yeni haller meydana gelir ve bir önceki halde olduğu gibi zamanla ve tekrarla meleke haline geldikten sonra yeni bir makama dönüşür ve bu düzen bu şekilde devam eder.

Büyük ârifler bu yol için birtakım aşamalar söylemişlerdir, ancak bunun anlamı bu aşamaların kesinlikle değişmez aşamalar olduğu değildir.

¹⁵ Bu kitap, Hacı Abdullah el-Ensari’nin önde gelen eserlerinden birisidir.

Bir büyük, yüz aşamadan bahsetmişse diğer bir büyük kırk aşamadan bahsetmiştir veya diğer bir büyük sadece yedi aşama söylemiştir.¹⁶ Buradaki amaç insanın, manevî ve insanî makamlara varabilmek için neyi geride

¹⁶ İrfan alanında dile getirilen en belirgin yedi aşama şöyledir:

- 1- Tevbe makamı: Günahın farkına varmak, pişmanlık duymak ve günahı uzaklaşmak yönünde büyük azim göstermek.
- 2- Vera makamı: İnsanlara haksızlık yapmamak. Yani hiçbir insanın dava veya herhangi bir hak iddiasını üzerinde taşımamak.
- 3- Züht makamı: Dünya malına gönül bağlamamak ve dünya ehline karşı itinasız ve korkusuz olmak.
- 4- Fakr makamı: Dünyevî en düşük nimetlerle yetinmek ve farz ibadetlerin yanı sıra sünnet ibadetlere vakit ayırmak.
- 5- Sabır makamı: Sıkıntılar, belalar ve olumsuz olaylara göğüs germek ve Allah'a karşı şikâyet etmeden bu sıkıntıları geride bırakabilmek.
- 6- Tevekkül makamı: Bütün işleri Allah'a bırakmak ve kendi güç ve kuvvetini görmek.
- 7- Rıza makamı: Allah'ın hüküm ve emirlerine gönülden boyun eğmek ve onun takdir ettiklerine gönülden rıza göstermek.

İrfan yolunda ilerleyen salikin bu yolda uğradığı menziller bazı âriflerin dilinde 'hal' olarak anlatılır. En çok bilinen yedi hal ise şöyledir:

- 1- Kurban hali: Salikin açık ve gizli hallerde Allah'ı anarak, ona kulluk ederek Allah'a yakınlık kazanmasıdır.
 - 2- Muhabbet hali: Mahbup ve gerçek sevgilinin sıfatları muhip ve salikin sıfatları haline gelirse, yani mahbubun hali muhibbe galip olursa, bu hale muhabbet hali denir.
 - 3- Havf hali: Dünyevî ve uhrevî azaplardan korkma halidir. Bu ise bütün varlıklardan kaçmakla başlayıp Allah'ın rahmetine sığınmakla sonlanır.
 - 4- Reza hali: Salikin ileride varacağını umduğu mahbubuna gönül bağlaması ve onun geniş rahmetine güvenmesidir.
 - 5- Şevk hali: Mahbubun anılmasıyla birlikte muhibbin yaşadığı şevk ve iştiağ halidir. Bu halin yoğunluğu ise muhibbin sahip olduğu muhabbet derecesine bağlıdır.
 - 6- Müşahade hali: Yaklaşmak ve varmak halidir. Gözle görülenin kalple görülenle birleştiği haldir. Yani mahbubu gözüyle görüyormuş gibi kalbiyle görmesi.
 - 7- Yakîn hali: Mukaşefe halidir. Kulun, Allah'ın kendisine verdiği sevinmesidir.
- İrfan yolunda ilerlemek ve seyr u sülûk içinde olmak bazı âriflerin dilinde 'sefer' olarak anılmıştır. İbn Arabî sefer konusunu tanımlarken şöyle buyuruyor: "Sefer, kalbin, zikir ile Allah'a yönelmesidir." Curcânî konuyla ilgili şöyle yazıyor: "Seferin kelime anlamı yol almaktır ve hakikat ehli insanların nezdinde kalbin, zikir ile Allah'a doğru ilerlemesi anlamındadır."

Bu sefer ve yolculuk âriflerin lisanında genellikle dört sefer olarak anılmıştır:

- 1- Halktan hakka doğru yol almak: Bu yolculuk tövbe ile başlar, yani hayvaniyete sırt dönüp hakiki ve ilahî insaniyete doğru yol almak. Bu yolculuğun sonu ise melekuta bağlanmak ve huzura kavuşmaktır.
- 2- Haktan hakka doğru yol almak: Bu yolculuk melekut ile başlar ve ilahî vasıflar ile vasıflanmakla son bulur.

birakıp neyi kazanması gerektiğini ve bu yolda hangi çabaları göstermesi gerektiğini anlatmaktır. Ancak buradaki bütün makamlar da kendi içinde birtakım aşamalara sahiptir ve bu yolda ilerleyen kişi kendi çabası oranında bu makamların yüksek veya düşük aşamalarına varacaktır.

Burada bu aşamaların tamamını bütün özellikleriyle birlikte söylemeyi düşünmüyoruz; ancak aynı zamanda büyüklerin bu uğurda gösterdiği çabayı saygıyla anıyoruz. Büyüklerimiz konuyla ilgili saatlerce, günlerce ve belki yıllarca düşünüp fikir yürütmüşlerdir. Umarım yüce Allah bu çabaların karşılığını en güzel şekilde ihsan eder. Bu zatların söylemiş oldukları şeyler bu yolda ilerlemek isteyenler için yol göstericidir; ancak yine tekrarlamak isterim ki söylenenlerin tamamına “mutlak doğru ve masum imamların (a.s) söylediklerine uygun” gözüyle bakmak yanlıştır. Bu bölümlendirmeler, söylenen aşamalar ve menziller kesinlikle itibaridir ve Peygamber efendimiz (s.a.a) ve imamların (a.s) lisanında bu bölümlendirmelere yer verilmemiştir. Kişinin kullandığı ölçü ve öngördüğü mesafeye göre, seyr u sülûk menzilleri farklı şekillerde şekillendirilebilir. Örneğin bir yolun uzunluğunu söylemek için üç fersah, on sekiz kilometre veya on mil diyebiliriz. Hangi rakamı söyleyeceğimiz kullandığımız ölçü türüne bağlıdır. Bu sebeple irfân büyüklerinin söylemiş olduğu menzillerle ilgili rakamlar arasında uyumsuzluk söz konusu değildir ve menzil bölümlendirmesi için kullanılan ölçüler farklıdır.

Burada bu menzillerin birer birer anlatılması bir yana, sadece adlarını bile liste halinde söylemek konuyu fazlasıyla uzatacaktır. Bu sebeple en kısa bölümlendirmelerden birisini kısa bir açıklamayla sunmaya çalışacağız.

3- Hakta yol almak: Bu sefer ve yolculukta sâlik, Allah’tan başkasını görmüyor ve her şeyi ondan görüyor. Sâlik bu yolculukta cemel sıfatlarına ve Esmâ’l- Hüsnâ’ya ulaşıyor ve bu sıfatlara sahip oluyor.

4- Hak ile halkta yol almak: Bu yolculuk bir nevi birinci yolculuğun devamı ve sonudur. Şöyle ki sâlik, ilahi sıfatlara büründüğü vakit birinci yolculuğa ve toplumu düzeltebilmek için insanlara dönüyor. Bu hal, peygamberlerin haline benziyor.

Bu sefer ve yolculuk daha farklı şekillerde de söylenmiştir, ancak bütün bu söylenenlerin ruhu ve anlatmak istediği şey yaklaşık olarak aynıdır.

Konuyla ilgili en çok bilinen bölümlendirmelerle ilgili Attar Nişaburi’nin söylediği yedi aşamadır. Mevlana’nın bilinen şiiri buna işaretir: “Attar aşkın yedi şehri gezdi de ... biz hala ilk sokağın dönemecindeyiz.”

Fiilde, Sıfatta ve Zatta Tevhide Ulaşmak

Daha önce söylediğimiz gibi kendine tapmaktan kurtulup hakiki ma-but ve maşuka varmak için genel yol; kul olmak, bütün bağımsızlıklar-dan kurtulmak ve diğer tüm varlıklarla beraber kendini de Allah'tan gör-mektir. Bunun gerçekleşmesi için kişinin ilk yapması gereken iş, kendi iradesini tamamıyla yüce Allah'ın iradesine tabi kılmaktır. Bu aşama çok uzun ve meşakkatli bir aşamadır. Bu aşama sonrasında kulun ikinci aş-a-mada yapması gereken iş, taşıdığı bütün iyi sıfatlar ve üstünlükleri ken-disinden nefyedip yaratıcıya isnat etmektir. Bunu söylerken bunu diliyle söylemesini kastetmiyoruz. Aksine gerçekte bağımsız bir şekilde bütün üstünlükler ve faziletlerin yegâne sahibi olarak yüce Allah'ı görmesi gere-kiyor. Üçüncü aşamada kul, kendi varlığını ve diğer tüm varlıkların var-lığını yüce Allah'tan görüyor. Burada da bu gerçeği müşahade etmesini kastediyoruz, aklıyla ve delillerle buna inanmasını değil. Buna göre seyr u sülûk için üç genel aşama söyleyebiliriz ve yine büyüklerin onayıyla bu aşamaları fiilde tevhit, sıfatta tevhit ve zatta tevhit olarak adlandırabiliriz. Ancak burada söylenen fiilde, sıfatta ve zatta tevhit konusu felsefe ve ke-lamda söylenenle aynı değildir. Felsefe ve kelimada “zatta tevhit” dendi-ğinde Allah'ın bir olduğu, iki olmadığı ve ortağı olmadığı kastediliyor. Sı-fatta tevhit dendiğinde ise kastedilen şey yüce Allah'ın sıfatlarının, onun zatının aynı olduğu ve insan veya diğer varlıklardaki gibi zatına ilaveten bir varlık olmadığıdır. Fiilde tevhit dendiğinde ise söylenmek istenen şey yüce Allah'ın yardımcıya ihtiyaç duymaması ve bütün işleri kimse-den yardım almadan yapmasıdır. Felsefe ve kelimacıların bu bölümlen-dirmesi anlam ve aşama açısından irfânda söylenenden farklıdır. Anlam yönüyle taşıdıkları fark yukarıda söylediklerimizden anlaşılıyor. Aşama yönüyle farka gelince felsefe ve kelimada ilk olarak zatta tevhitte başlanır ardından sıfatta tevhit ve son olarak fiilde tevhit söyleniyor. Oysa irfânda, sâlik, ilk olarak fiilde tevhitte başlıyor, ikinci aşamada sıfatta tevhide ula-şıyor ve son olarak zatta tevhide varıyor.

İrfan ve seyr u sülûk açısından fiilde tevhit aşamasına varmanın he-defi insanın, bütün işlerin var olmak ve gerçekleşmek açısından Allah'a dayandığını müşahade etmesidir. Yani gerçekte bütün işleri, insan da bir sebep olmak üzere, kendi sebepleri aracılığıyla yapan kişinin yüce Allah

olduğunu müşahede etmek. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği açıklarken şöyle buyuruyor:

﴿لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنِثَاءً وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ﴾

“Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.”¹⁷

Yüce Allah’ın birisine erkek çocuğu veya kız çocuğu bahşetmesi o insanın herhangi bir teşebbüsü olmaksızın değildir elbet ve evlilik ve tabii sebeplerledir. Ancak aynı zamanda bir üst aşamada bu iş yüce Allah’a mensuptur. Bu ayetin benzerlerine Kur’an’da sıklıkla rastlıyoruz. Her ne kadar gerçekleşen olaylar tabii sebepler aracılığıyla gerçekleşse de yüce Allah bu olayları kendisine isnat ediyor. Örneğin yağmur yağması, bitkilerin yeşermesi ve insanlara rızık vermek gibi.

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأْشَكَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ﴾
﴿فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter. Onunla da size hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik, oralarda sizin için birçok meyveler var, onlardan yemektesiniz.”¹⁸

Yüce Allah diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ﴾

“(Resûlüm!) De ki: Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki: Allah!”¹⁹

Yüce Allah diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor:

¹⁷ Şura, 49.

¹⁸ Muminun, 18 ve 19.

¹⁹ Sebe, 24.

﴿ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ﴾

“Allah’tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı?”²⁰

Bütün her şeyin yüce Allah tarafından idare edildiği gerçeği, bulutların hareketlerinden tutun da yağmurun yağmasına kadar; bitkilerin filizlenmesinden tutun da insan ve diğer tüm varlıklara rızık verilmesine kadar; yeni canlıların doğmasından tutun da canlı varlıkların ölümüne kadar bütün bunları aklımızla yüce Allah’a isnat edebiliriz ve “yüce Allah bütün bunları yapıyor” diyebiliriz. Ancak bu gerçeği akılla değil, kalp ile algılamak önemlidir. Bizim hal ve hareketlerimiz, yüce Allah’ın yanı sıra diğer varlıkların faaliyetine ve etkenliğine inandığımızı gösteriyor. “Diğer varlıklar yüce Allah gibi bağımsız bir şekilde etkindirler” düşüncesini farkında olmadan taşıyoruz. Malî bir sıkıntı yaşadığımız sırada arkadaşlarımızdan birisi elimizden tutar da bizi bu sıkıntıdan kurtarırsa bu durumda bu arkadaşımızı sıkıntımızı gideren kişi olarak görüyoruz. Dindar bir kişiliğe sahip olduğumuzu var sayarsak yüce Allah’ın bu arkadaş aracılığıyla sorunumuzu çözdüğünü düşüneceğiz. Dilimizle “Allah bu sorunumuzu çözdü” demek bir şeydir, bu gerçeğe kalben inanmak başka bir şeydir.

Hastalandığımızda hekime başvurup ilaç kullandıktan sonra iyileşiyoruz; ancak aklımızdan geçen şey bu hekim veya bu ilacın bizi iyileştirdiğidir ve iyileşmemizi şu hekime veya bu ilaca bağlıyoruz. Evet, iyileşmeyi hekim veya ilaca bağlamak doğruluk payına sahiptir ve bu nedenle hekime ve iyileşmemiz için çaba harcayan bütün insanlara teşekkür etmeliyiz. Ancak bir üst aşamada bizi iyileştiren kişinin yüce Allah olduğuna inanmalıyız. Allah’ın veli kulları işte böyle bir düşünce yapısına sahiptirler ve evrendeki bütün olaylarda yüce Allah’ın etkinliğini görüyorlar. Bu bağlamda örneğin Hz. İbrahim’in davranışını örnek gösterebiliriz. Hz. İbrahim (a.s), Nemrut ve etrafındakilere yüce Allah’ı şöyle tanıtır:

²⁰ Fatır, 3.

﴿الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ﴾ ❀ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ❀ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ❀ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ❀ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾

“O, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. O, bana yediren ve içirendir. Hastalandığımda da O bana şifa verir. O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır. O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur.”²¹

Bu sözler hayatının büyük çoğunluğunu bir mağarada insanlardan uzak geçiren ve kimsenin eğitimi altına girmemiş olan on beş-on altı yaşlarında bir gence aittir. Bu genç, insanların ekmek ve yemek hazırladığını görüyor; ancak bu insanları rızık veren olarak görmüyor. Gerçekte şifa veren kişinin yüce Allah olduğunu Hz. İbrahim (a.s) çok iyi biliyor. Hz. İbrahim (a.s) bizi yaratan, hayatımıza son veren ve kıyamette hatalarımızı affedecek olan kişinin bize bu dünyada rızık verdiğine ve hastalıklardan kurtardığına bütün kalbiyle inanıyor.

Bu ve benzeri sözler bizim ağızımızdan da çıkabilir; ancak gerçekte bu sözlerle inanmadığımızı ve kalben buna yakîn etmediğimizi iyi biliyoruz. Fiilde tevhit makamının anlamı Hz. İbrahim (a.s) gibi gerçekten rızık ve şifa veren kişinin Allah olduğuna inanmaktır. Ulaşılması zor bu makama ulaşabilen kişi daha tevhidin ilk basamağına çıkabilmiştir ve önünde iki basamak daha var.

Tevhidin bu aşamasına varmak için enaniyetimizin uyandığını hissettiğimiz her yerde, birtakım işleri kendimize isnat etmek istediğimiz her yerde, benliğimizi çiğneyip yüce Allah'ın iradesini kendi irademizin üzerinde görmeliyiz. Bizi Allah'tan uzaklaştıran şey işte bu enaniyet ve benliğimizden kaynaklanan işlerdir. “Ben istiyorum” ve benzeri hastalıklarımız bütün işlerin Allah'a ait olduğunu görmemizi engelliyor. Sürekli “ben” diyoruz; ben çalışıyorum, ben para kazanıyorum, ben şu buluşu yaptım, ben eğitim verdim ve benzeri benler. Şu benleri pratikte bir kenara bırakıp da irademizi yüce Allah'ın iradesine tabi hale getirebilirsek ve ‘ben’ “şu işi yap” dediği vakit, benin sırtını yere getirip “Allah, bunu

²¹ Şuara, 78 – 82.

yapmamı istemiyor” diyebilirsek işte bu durumda fiilde tevhit makamına doğru ilerleyebiliriz.

Ramazan ayında ‘ben’ kalkıp da “yemek ye” dediği vakit, “Allah bunu istemediği için bunu yapmam” dersek işte burada “ben” sarsılıyor ve insanın ruhu üzerindeki etkinliği kırılıyor. “Ben” başkasının namusuna bakmak isterse, önünü alıp “bunu yüce Allah yasaklamıştır” demeliyiz. Bunu yapabilirsek “ben” ve enaniyet putu ilahlık koltuğundan kalkıp oturması gereken yerde oturacaktır.

Burada değindiğimiz istekler ayakaltına alınıp güçlendirilmesi gereken ve egemen kılınması gereken irade güçlendirilmelidir. O yüce ve değerli irade ancak bu düşük isteklerin kırılmasıyla güçlendirilebilir. Kırılması ve yok edilmesi gereken istekler, şeytanî ve nefsanî istekler yani şeytan ve nefsin irade edip diledikleridir. Güçlendirilmesi gereken irade ise yüce Allah’ın rızası doğrultusundaki irade ve isteklerdir. İşte bu rabbanî ve yüce iradenin insana hâkim olması için hayvanî ve nasutî irade ve isteklerin kırılması kaçınılmazdır.

İnsan, hayvanî isteklerinin ipini elinde tutabilirse ve bu istekler istedikleri gibi insanı yönlendiremezlerse işte ancak bu durumda insanın gerçek güçleri kendini gösterecektir. Örneğin insan, gözünü kontrol edebilirse ve göz, dilediği gibi dilediği şeyleri seyredemezse bu durumda insan, hayatında büyük değişiklikler fark edecektir. Bunu birçok büyük insan bizzat yaşamıştır ve diğer insanlara anlatmıştır. Bu değişikliklerden birisi gelecekle ilgili olacakların habercisi olan sadık rüyalaradır. Diğer bir etkisi ise diğer insanların sadık rüyalarını yorumlayabilme gücüne sahip olmaktır. Benim şahsıma yarın olacak olan olaylardan haberi olduğunu söyleyen kişilerin sayısı az değil. Çoğu kez bu sâlih kulların önceden bildiği olayların gerçekleştiğine şahit oldum. Ancak bütün bunlar, bu amelin dünyevî etkisidir. Uhrevî etkileri ise dünyevî etkileriyle kıyaslanmayacak kadar daha değerlidir.

Sözün kısası bu tür kontrollerin insanın hayatında olması, başkasının malına izinsiz el uzatmaması, helal rızık peşinde olması, göz, kulak dil ve diğer organlarını haramdan sakınması ve benzeri işler insanı Allah’a yaklaştıracaktır ve zamanla insanı fiilde tevhit aşamasına ulaştıracaktır. İnsan, iradesini bu yönde hâkim kıldığı ölçüde, Allah’a tabi olduğu ölçüde yani

nefsini ayağı altına alabildiği ölçüde fiilde tevhit aşamasına yaklaşacaktır. İnsan, bütün işlerini ilahî irade doğrultusunda şekillendirebilirse bunun bir sonucu olarak bâtinî bir basirete sahip olacaktır ve yüce Allah'ın bütün her şey üzerindeki etkinliğini görecektir.

Burada fiilde tevhidin, insanın özgür olmasıyla ve olayların oluşmadaki diğer etkenlerin etkinliğiyle çakışmadığını söylemek istiyorum. Fiilde tevhit makamına ulaşan arifler yüce Allah'ın bütün işlerdeki elini görüyorlar; ancak bu, tabii sebepleri yok saydıkları veya cebire inandıkları anlamında değildir. Bu gerçek, akli ve felsefi olarak açıklanabilir.

Varlık âlemi üzerinde irade ve özgürlük sahibi varlıkların tedbir ve yönetimine, daha üst bir irade hâkimdir. Bu irade, bir atom çekirdeğini içine almış olan bir elektronun hareketinden tutun da en büyük gezen ve galaksilerin hareketine kadar bütün hareketlere yön veriyor. İrfânî makamlara ulaşmamış olan sıradan insanlar bile zaman zaman bu üstün iradeyi açık bir şekilde görebiliyorlar. Hayatımız boyunca birçok defa işlerimizin planladığımızdan çok daha farklı geliştiğini ve hiç ummadığımız büyük sonuçlar elde ettiğimiz olmuştur. Sekiz yıllık kutsal savunma dönemi boyunca savaş meydanlarını dolduran askerlerimiz bunun birçok örneğini bu zaman içinde yaşamıştır.

Fiilde tevhit makamına varmış olanlar bütün varlık dünyasını, içerdiği bunca çeşitliliğe rağmen bir bütün olarak görüyorlar. Arifin gözünde her şey tam olarak olması gereken yeredir ve bütün varlıkların hareketleri, bir elektronun yörüngesinden çıkmasından tutun da yeni bir kuyruklu yıldızın doğuşuna kadar ve galaksilerdeki büyük patlamalar, bütün hareketlilikler, tamamen bir üstün iradeye tabidir. Arifler bütün bunları eşsiz bir ressamın resmetmiş olduğu farklı çizgiler olarak görüyorlar. Gerçek anlamda fiilde tevhit makamına varmış olan birisi bu resimdeki renklerin ne denli büyük bir özenle seçilmiş olduğunu kolaylıkla görebilir. Bu resimdeki bütünlük içinde cebir yoktur ve bütün varlıklar kendi alanları dâhilinde kendi özgürlüklerini kullanıyorlar. Ancak aynı zamanda üstün bir irade bu fiiller ve hareketleri birbirine bağlıyor ve bir düzen oluşmasını sağlıyor.

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde gelmiş olan kaza kader inancı, ilahî meşiyet ve benzeri konularla ilgili öğretiler insanı bu makama ulaştırmak

yönünde iyi bir yardımcıdır. Bu öğretiler insana bütün varlıkların zerre kadar ilahi irade dışına çıkmadığını ve aynı zamanda cebir içinde olmadığını öğretiyor.

Bu tür konulara açıklama getirmek çok zordur; ancak bu gerçekleri yakından hissedenler en zevkli ressamların en güzel tabloları seyretmekten aldığı hazzın kat kat fazlasını alıyorlar. Bir resim tablosu her ne kadar güzel ve çekici olursa olsun nihayetinde bir ressamın sınırlı bakış açısının sınırlı bir alana yansımından öteye gidemez. Ancak fiilde tevhid makamına varmış olanlar varlık âlemi büyüklüğünde, büyüklüğüne rağmen tek bir parça olan ve bütün renklerin olması gereken yerde olduğu eşsiz benzersiz bir tabloyu seyrediyorlar. Âriflerin bu resim tablosunu seyrederken yaşadığı haz karşısında bütün hazlar değerini yitiriyor.

İnce ruhlu insanlar tabiatın güzellikleriyle karşılaştıklarında büyük bir haz yaşıyorlar ve birkaç dakikalığına bile olsa diğer her şeyi unutuyorlar. Bu tür insanlar örneğin güzel bir resim tablosuyla karşılaştıklarında veya bir kanaryanın güzel ötüşünü duyduklarında kendilerinden geçercesine büyük bir haz yaşayabiliyorlar ve dakikalarca etraflarındaki her şeyi unutabilirler. Şimdi bunca ince ruhlu bir insanın sevgilisinin ona hatırlatan herhangi bir şeyle karşılaştığını düşünün. Günlerdir, aylardır veya yıllardır sevgilisinin ayrılığı ile yanıp tutuşan birisine sevgilisinden bir mektup ulaşırsa, sevgilisinin el yazısı veya fotoğrafı ulaşırsa sizce nasıl bir haz yaşar? Bu haz, yemek içmek hazzıyla karşılaştırılabilir mi? Bütün varlık âlemi ârîfin sevgilisinin bir eseri iken ârif kullar bu eseri seyrederken vücutlarından ayrılacakmışçasına büyük bir şevk ve haz yaşıyorlar.

لَوْلَا الْأَجُلُ الَّذِي كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ لَمْ تَسْتَقِرَّ أَزْوَاجُهُمْ فِي أَجْسَادِهِمْ

“Allah’ın onlar için belirlemiş olduğu ecel vakti olmasaydı ruhları vücutlarında durmazdı.”²²

Bu aşamaya varmış olanlar seyr u sülûkun sadece bir aşamasını geride bırakmışlardır ve varlık âleminin tek bir idareciye sahip olduğunu görerek fiilde tevhid makamını elde etmişlerdir. Bu aşamadaki irfân yolcusu her ne kadar varlık âlemindeki tüm hareketlilikler ve hareketsizlik-

²² Nehcü'l- Belâğa 184'üncü hutbe.

leri Yüce Allah'tan bilse de yine de varlıkların güzelliklerini, bilgilerini, güç, cesurluk, zekâ ve benzeri özelliklerini onların kendisine isnat ediyor. Bu nedenle sâlikin önünde sıfatta tevhid aşaması yer alıyor. İrfan yolunda ilerleyen sâlik, bütün fiilleri yüce Allah'a isnat ettiği gibi varlıkların taşıdığı tüm cemal ve kemal sıfatları da yüce Allah'tan bilmelidir ve bu sıfatların hiçbirisini hiçbir varlık için bağımsız bir şekilde düşünmemelidir. Bu aşamadaki irfân yolcusu hiçbir bilgi sahibini yüce Allah'tan bağımsız bir şekilde bilgi sahibi olarak görmüyor, hiçbir güç sahibini bağımsız olarak güç sahibi görmüyor ve insanların sahip olduğu tüm bilgi ve güçleri yüce Allah'ın sınırsız bilgi ve gücünün bir yansıması olarak görüyor. Bu aşamadaki sâlik tüm güzellikleri yüce Allah'tan görüyor ve gördüğü tüm güzelliklerle beraber o güzelliğin yaratıcısı, hakiki sahibi ve menşesini yani yüce Allah'ı görüyor. Sâlik, bu bakış açısına sahip olduğu vakit sıfatta tevhid makamına varmıştır.

Ancak fiilde tevhid ve sıfatta tevhid aşamalarından sonra sâliki bekleyen üçüncü bir aşama var. Bu aşama zatta tevhid aşamasıdır. Bu aşamadaki irfân yolcusu bütün fiiller ve sıfatları yüce Allah'tan bilmekle kalmayıp bütün varlıkların kendisini bile bağımsız tek varlık olan yüce Allah'ın bir yansıması olarak görüyor.

به دریا بنگرم دریا تو بینم به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
به هرجا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا تو بینم

*Denize baktığımda denizi sen görürüm
Sahraya baktığımda sahrayı sen görürüm
Nereye bakarsam, dağlara bayırlara
Hepsini senin güzel duruşunun belirtisi görürüm.*²³

Bazı büyüklerimiz bu konuyu deniz ve ıslaklığına, deniz ve dalgalarına veya gölge ve gölge sahibine benzeterek anlaşılır hale getirmeğe çalışmıştır. Ancak bütün bu benzetmeler makulü mahsusa benzetmenin bir örneğidir ve çok kısır olduğu gibi konuyu gerçek anlamda da anlatamaz. Dalga, ıslaklık ve benzeri şeyler bir cismin farklı halleridir ve bir cevher ve özün arazlarından ibarettir. Bu nedenle yaratıcı ve yaratılan arasın-

²³ Baba Tahir Hemedani'ye ait bir rubaidir.

daki ilişkiyi anlatamazlar ve bu yönde çok yetersizdirler. Bu yönde söylenen her şey, benzetme, istiare ve mecazdan öteye gidemez. Hiçbir ârif hiçbir dille bu ilişkiyi anlatamaz. Ârifler bir yana, hiçbir peygamber (a.s) veya masum imamlar (a.s) bu gerçeği kelimelere sığdıramazlar. Zira bu hakikat kelimeler ve kavramların üstünde bir hakikattir. Bu makam ancak yaşanarak algılanır ve hiç kimse bu makama varmadan bu hakikati algılayamaz.

İşte bu makamda birçok kişinin ayağı kayıyor ve diğer varlıkları yokmuş gibi silik gördükleri için “Allahtan başka hiçbir şey yoktur” ve benzeri tabirler kullanılıyor. Bazıları daha aşırı tabirler kullanarak bazen edep kurallarını bile aşacak kadar ileri gidiyorlar. Örneğin bir ârîfin “cübbeimin altında Allah’tan başkası yoktur” dediği nakledilmiştir veya bazı âriflerin “enel hak” yani “hak benim” dediği nakledilmiştir.

Biz bu âriflerin birçoğunu tam olarak tanımıyoruz. Bu nedenle söylemiş oldukları bu sözleri varmış oldukları yüce hakikatlerin kısır yansımaları olarak mı yoksa yanlış ve eğri anlayışları olarak mı görmemiz gerektiğini bilmiyoruz. Ancak bu bağlamda birisinden yararlanılacaksa en doğrusu masum zatlardan (a.s) yararlanmaktır. Zira bu zatların hatasız insanlar olduğu kesindir ve aynı zamanda bu makamlara varmış oldukları da şüpheli değildir. Gerçekten hakikat peşinde olan birisi masum zatlar (a.s) gibi kesin ve kusursuz kaynaklar durduğu yerde kuşkulu kaynakların peşine gitmez.

Sonuç olarak kısaca seyr u sülûk aşamalarını fiilde tevhitte başlayıp zatta tevhitte bitmek üzere üç ana aşamada özetleyebiliriz. Daha önce açıklandığı gibi bu üç aşamanın ruhu insanın kul olmasından başka bir şey değildir. İnsanoğlu bütün varlıkların varlığını asli kaynağı yani Yüce Allah’a isnat etmelidir ve hiçbir şeyi kendisine veya yüce Allah dışındaki herhangi bir varlığa ait görmemelidir. Ancak bunun anlamı kötü yönlerimizi başka birisine isnat etmek ve bu sorumluluğu üzerimizden atmak değildir elbet. Esasen fiilde tevhid aşamasına varmış olan birisi kötü bir iş yapmıyor ve bu nedenle bu tür bir isnat için mahal kalmıyor. Bu makama varmış olan birisi Allah’a karşı gelecek olursa cezası da büyük olacaktır elbet ve cehennemin korkulu uçurumlarında asılı bırakılacaktır.

İrfan, seyr u sülûk, fiilde tevhid ve benzeri konuları ağızından düşmeyen insanların tamamını bu makamlara varmış olan insanlar olarak görmek de yanlıştır. Bu konularla ilgili kelimeleri iyi bilip de konu üzerinde kitaplar yazmış olan birisinin yeri aynı zamanda cehennem de olabilir. Bu makamlar kolaylıkla elde edilen makamlar değildir. Bir şey ne kadar değerli olursa ona varmak da o kadar çetindir. Yüksek bir dağın zirvesine çıkabilmiş olmanın insana verdiği his çok hoş olabilir; ancak bu hissi tatmak ancak büyük sıkıntılara katlanıp da zirveye kadar çıkabilenler içindir. Manevî konular için de aynı kural geçerlidir. Daha yüksek bir manevî makamı hedefleyenlerin işi bir o kadar zordur. Fiilde tevhid makamı, sıfatta tevhid makamı ve zatta tevhid makamı manevî makamlar içinde en yüksek üç makamdır ve bu makamlara varmak ancak çok büyük ve çok uzun zorluklardan sonra gerçekleşebilir.

Burada yine seyr u sülûk ve irfân yolunun kulluktan ibaret olduğunu vurgulamak isterim. Bu kulluğu fiilde kul olmak, sıfatta kul olmak ve zatta kul olmak üzere üç bölüme ayırabiliriz ve her bölüm için kendine özgü amel ve kurallar sıralayabiliriz.

Muşarete, Murakabe ve Muhasebeyle Takva Sahibi Olmak

Seyr ü sülûk ve irfân aşamalarını birbiri ardına geride bırakmanın ana anahtarının kulluk olduğunu öğrendikten sonra “kul olabilmenin yolu nedir?” sorusuyla karşılaşırız. Bu sorunun cevabına geçmeden önce kul ve köle bir insanın, efendisine tâbi ve onun emrinden çıkmayan bir insan olduğunu hatırlatmak isterim. Dolayısıyla yüce Allah’a kul olmak, ancak kayıtsız şartsız ona tâbi olmakla ve onun emirlerini harfiyen yerine getirmekle gerçekleşebilir. İşte insanı bu yolda tutan faktör takvadır.

Bu nedenle kulluk aşamaları içinde ilk aşama takvalı olmak ve takvalı olmayı meleke edinmektir. Takvanın anlamı yüce Allah’ın belirlemiş olduğu tüm zorunlu görevlerin gereğini yani farzlar ve haramların gereğini yerine getirmektir. Sâlik, takvalı olmayı meleke haline getirmek istiyorsa birkaç konuyu göz önünde bulundurmalıdır. Yani ‘muşarete’, ‘murakabe’ ve ‘muhasebe’ yapmalıdır.

Sabahleyin gözünü açan her insan önündeki yeni günü yüce Allah’ın kendisine bahşetmiş olduğu yeni bir fırsat olarak görmelidir ve bu günü

yeni bir sermaye olarak değerlendirmelidir. Yatağa gidip de bir daha uyanamayan ne çok insan geldi geçti. Bu, hepimizin başına gelebilecek bir olaydır. Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

“Allah, (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”²⁴

Bu nedenle uykudan uyanabilmeyi yüce Allah'ın bize bahsetmiş olduğu yeni bir nimet olarak görmeliyiz ve yeni bir fırsat olarak değerlendirmeliyiz. Uykudan uyanan insan önündeki bu fırsatı dünya ve âhiret saadetini kazanmak için kullanabileceği gibi bu fırsat içinde dünyasını ve âhiretini kararta da bilir.

İrfan yolunda ilerleyen sâlik bu hakikati göz önünde bulundurarak kendisini, bu fırsatı en iyi şekilde değerlendirmek üzere şartlamalıdır. Burada kendimizi bir ortak gibi düşünüp ortağımızın eline vermiş olduğumuz sermayeyi en iyi şekilde değerlendirmesini bir ön şart olarak koşuyoruz. İnsanın kendisiyle yapmış olduğu bu anlaşma insanda büyük bir ruhî etki yaratıyor ve insanın gün boyunca yapması gerekenlere yönelik duyarlı olmasını ve gaflete düşmemesini sağlıyor. Bu nedenle günün başında sâlikin ilk yapması gereken iş ‘muşarete’dir. Yani kendisiyle oturup bir anlaşma yapmak, gün içinde bütün günahlardan uzak durmak üzere ve bütün farzları yerine getirmek üzere anlaşmak.

Muşarete sonrasında sıra ‘murakabe’ye geliyor. Sâlik, günün başında günahlardan uzak durmak ve farzları yerine getirmek üzere kendisini şartladıktan sonra gün içinde bu anlaşma ve şartlamayı sürekli aklında tutmalıdır ve kendisini gözetip anlaşılmaya aykırı davranışlardan uzak durmalıdır. “murakabe” sözcüğü bazı hadis ve dualarda da kullanılmıştır. Örneğin Münacat-ı Şabaniye'nin bir bölümü şöyledir:

²⁴ Zümer, 42.

إِلَهِي وَالْحَقْنِي بِنُورِ عِزِّكَ الْإِبْهَجِ فَأَكُونَنَّ لَكَ عَارِفاً وَعَنْ سِوَاكَ مُنْحَرِفاً وَمِنْكَ خَائِفاً مُرَاقِباً

“Allah’ım beni izzetinin nuruna kavuşturarak bana hazların en üstününü tattır da böylelikle seni tanıyayım, senin dışındakilere sırt çevireyim, yalnız senden korkayım ve sana karşı murakabe halinde olayım.”²⁵

İşini düzgün yapsın diye sürekli işçisinin başında duran bir patron gibi sâlik de gün boyunca nefsini gözetlemelidir ve anlaşıma doğrultusunda hareket edip etmediğini denetlemelidir. Bu tür bir nezaret insanın doğru yoldan ayrılması yönünde oldukça etkilidir.

Murakabe sonrasında son aşama olarak sıra ‘muhasabe’ye geliyor. Muhasabe, insanın uyumadan önce gün boyunca yapmış olduklarını birer birer gözden geçirerek kendisini sorgulamasıdır. Ortağının yaptıklarını denetleyen bir sermaye ortağı gibi insan kendisini, gözünü, kulağını ve diğer tüm organlarını denetlemeden geçirip gün boyunca yapmaları gereken işleri yapıp yapmadıklarını, herhangi bir hata ve yanlışlık yapıp yapmadıklarını denetlemelidir. İnsan, bu denetleme sonrasında kulluk gereği yapmış olduğu işler için yüce Allah’a bu başarıdan ötürü şükretmelidir ve herhangi bir kusur gördüğü durumlarda ise vakit kaybetmeksizin yüce Allah’tan af dileyip hatasını düzeltme yoluna gitmelidir. Hadislerde bahsedildiği üzere günahları kaydetmekle yükümlü melekler kulun herhangi bir yanlışını gördüklerinde yedi vakte kadar bekliyorlar ve bu süre içinde kul, yanlışından dönüp tövbe etmemişse yedi vakit sonrasında günahını kayda geçiriyorlar. Bu nedenle insan, her gün yaptıklarını gözden geçirmelidir ve herhangi bir hatası varsa af dileyip tövbe etmelidir, kaza gerektiren bir yanlışlık yapmışsa, mâli yükümlülük gerektiren bir hata yapmışsa veya herhangi bir şekilde telafi edebileceği bir yanlışlık yapmışsa vakit kaybetmeden gereğini yapmalıdır.²⁶

²⁵ Mefatihul- Cinan, Şaban ayının ortak amelleri, sekizinci amel.

²⁶ İmam Humeyni ‘Kırk hadis’ kitabında konuyla ilgili şöyle yazıyor: Cihat halindeki insan için kaçınılmaz olan işlerden birisi muşarete, murakebe ve muhasbedir. Muşarete, günün başlangıcında “bugün Allah’ın buyurduğunun dışına çıkmayacağım” şeklinde karar almaktır. Sadece bir gün buna uymak çok kolaydır elbet ve herkes bunu yapabilir. Yeter ki sen karar al, bunu dene ve ne kadar kolay oldu-

Günün başlangıcındaki muşarete, gün boyunca devam eden murakabe ve gün sonundaki muhasebe, seyr u sülûkun tüm aşamalarında devam etmelidir.²⁷ Ancak sâlikin makamına göre bu aşamalar da yoğunluk bakımından farklılık kazanabilir. İleride bu farklılıkla ilgili detaylı açıklama yapılacaktır.

ğunu gör. Melun şeytan ve askerleri bunu senin gözünde büyütebilir; ancak buna kanma, bu, o melunun kandırma şekillerinden birisidir. Şeytanı bütün kalbinle lanetle, onun boş vesveselerini gönlünden sök at ve bir gün bunu dene. İşte bu durumda bunun aslında ne kadar kolay olduğunu göreceksin.

Muşarete ve bu karar sonrasında murakebe aşamasına başlamalısın. Murakebe ise karar süresi boyunca bu kararı göz önünde bulundurmak ve gereğine uymaktır. Bu süre içinde yüce Allah'ın rızasına uymayan bir işi yapmak isteği içinde doğarsa bil ki bu, melun şeytandır ve seni aldığın karardan alıkoymak istiyor. Melun şeytan ve askerlerine lanet et ve onların şerrinden Allah'a sığın. Bu yanlış düşüncüyü aklından çıkar ve şeytana sadece bugün yüce Allah'ın emrine tâbi olacağını söyle. Yıllardır bana türlü nimetler vermiş olan yüce Allah, yıllardır sağlık, sıhhat ve güvenlik nimetlerini benden esirgemeyen yüce Allah, ona vermiş olduğum küçük bir sözü yerine getirmemi hak etmiyor mu? Bu kadarcık ufak bir söze uymamak çok büyük haksızlıktır. Bunları şeytana söylersen defolup gidecektir ve rahmanın askerleri galip gelecektir.

Murakebe, gün boyunca yaptığın hiçbir işle, ticaretinle, yolculuğunla, eğitimle ve diğer işlerinle uyumsuz değildir. Akşam vakti muhasebeye sıra gelene dek bu halini korumalısın. Muhasebe ise bu kararını yerine getirip getirmediğini denetlemek üzere nefsini hesaba çekmendir. Elindeki bütün nimetlerin sahibiyile yapmış olduğun bu küçük anlaşmaya sâdık kalıp kalmadığını denetlemendir. Ahdine vefa edebildiyse bu başarıyı sana bahsetmiş olan yüce Allah'a şükretmelisin ve bir adım ileriye gittiğini, bu başarıdan ötürü yüce Allah'ın seni ödüllendireceğini, elinden tutacağını, dünya ve âhiret işlerinde ilerleyeceğini ve bir sonraki günde işinin daha da kolay olacağını bilmelisin. Bunu başarabilirsen, bu dünya mükafat ve ceza dünyası olmamasına rağmen bu dünyada başarının hazzını yüce Allah sana yaşatacaktır. Şunu bil ki yüce Allah sana çok çetin bir iş yüklememiştir ve yapamayacağın bir işi senden istememiştir ancak şeytan ve askerleri bunu senin gözünde ağır bir iş olarak gösteriyorlar. Muhasebe yaparken gün içinde herhangi bir kusur işlediğini fark edersen bundan dolayı yüce Allah'tan özür dilemelisin ve yarın yigitçe sözünde duracağına, anlaşma gereğini harfiyen yapacağına karar vermelisin. Yüce Allah başarı ve saadet kapılarını sana açıp da seni sırat-ı müstakime götürene dek bu düzeni korumalısın ve buna devam etmelisin. (Kırk Hadis, sayfa: 9 ve 10)

²⁷ Üstadın “doğru yolu arayanlara İmam Sadık'tan öyküler” adlı eserinde de değindiği gibi burada dördüncü bir aşama da söylenmiştir. Bu aşamaya ‘muatebe’ deniliyor. Muatebe aşamasında sâlik gün içinde yapmış olduğu hatalardan ötürü kendisini cezalandırıyor ve örneğin bir sonraki gün oruç tutmak şeklinde, infakta bulunmak şeklinde veya herhangi başka bir hayır iş yapmak suretiyle yapmış olduğu hatayı telafi etmeğe çalışıyor.

Murakabe Aşamaları

Muşarete, murakabe ve muhasebe aşamalarını açıkladık. Burada murakabe aşamasının farklı aşamalarına açıklama getirmeğe çalışacağız. Murakabe aşamasında en önemli konu takva melekesine ulaşınca dek farzlara devam etmek ve haramlardan sakınmaktır. Bu durum, günahlardan uzak durmak, kişi için normal hale gelene dek yani günahlarla karşılaşınca zorlanmadan günahlardan vazgeçene dek devam etmelidir. İrfan yolunda ilerlemek için ve irfânî makamları bir biri ardına geride bırakmak için murakabenin bu aşaması kaçınılmaz ve zorunludur. Günahlardan uzak durmak ve farzları yerine getirmenin önemine dair birçok ayet ve hadisin yanı sıra birçok irfân büyüğünün sözleri de bugün elimizde mevcuttur. Günahlarla kendisini kirleten bir insanın yaptığı ibadetler ona pek bir yarar sağlamayacaktır. Günahlar insanın sâlih amellerini yok ediyor ve günahların yanı sıra ibadet etmek delik bir cep gibidir. Delik bir cebe ne kadar para koyarsanız koyun bu delikten dışarı çıkacaktır ve kısa bir sürede cebiniz boşalacaktır. Günahlar ve çirkin sıfatlar iman cevherini ezip sâlih amelleri yok ediyorlar. Konuyla ilgili birçok hadis elimize ulaşmıştır. Örneğin hasetle ilgili bir hadis şöyledir:

إِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْإِيمَانَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

“Ateş, odunu yiyip bitirdiği gibi haset de imanı yiyip bitiriyor.”²⁸

İnsanların arkasında konuşmakla ilgili bir hadis şöyledir:

مَنْ اغْتَابَ امْرَأً مُسْلِمًا بَطَلَ صَوْمُهُ وَ نَقَضَ وَضُوءُهُ

“Bir Müslümanın gıybetini yapan kişinin orucu geçersizdir ve abdesti bâtıldır.”

Diğer bir hadis ise şöyledir:

مَنْ اغْتَابَ مُسْلِمًا أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ يُقْبَلْ لَهُ صَلَاتُهُ وَلَا صِيَامُهُ أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً

“Müslüman bir erkek veya Müslüman bir kadının gıybetini yapan kişinin namazı ve orucu kırk gün boyunca (Allah katında) kabul edilmez.”

²⁸ Biharu'l- Envar cilt: 73 sayfa: 244, 131'inci bab, 2'inci hadis.

Gıybet ve benzeri birtakım günahlarla ilgili hadislerde gelmiş olan “ibadetleri kabul edilmez” ve benzeri tabirler bu ibadetlerin geçersiz olduğu ve kaza gerektirdiği anlamında değildir. Bu şekilde yapılmış olan ibadetler kişinin boynundaki örneğin namaz ve oruç sorumluluğunu kaldırıyor ve kazaya mahal bırakmıyor ancak bu ibadetler kişi için pek bir yarar sağlamayacaktır. Sözün kısası; takvanın gereğini yapmak, farzları uygulamak ve haramlardan uzak durmak irfân yolunda ilerleyebilmenin ön şartıdır.

Sâlik, bu seviyede bir murakabeyi elde ettikten sonra murakabenin bir üst aşamasına geçmelidir. Buraya kadar sâlik, farzları yerine getirmeyi ve haramlardan uzak durmayı amaçlıyordu; ama bu aşamada şüpheli durumlardan da uzak durmayı hedef edinmelidir. Şüpheli durumlar, haram olduğu kesin olmayan; ancak haram olma ihtimali taşıyan işlerdir. Örneğin bu işi yapmak isterken haram olduğuna dair kesin bir bilgiye sahip olmadığımız, ancak yaptıktan sonra haram olduğuna dair emareler elimize ulaşabilecek işler gibi. Yüce Allah’ın yüzde yüz rızasını hedef edinmiş olan birisi bu tür işlerden de uzak durmalıdır.

Bu aşama sonrasında sâlikten beklenen şey sünnetlerin bir kısmını yapmak ve mekruh işlerden kısmen uzak durmaktır.

Bildiğiniz üzere sünnetler çok geniştir ve insan sabahdan akşama kadar bu işleri yapacak olsa bile yine tümünü yerine getiremez. Ayrıca günümüz İslam ülkelerinde, içinde olduğumuz şartlar gereği üzerimize farz olan görevler o kadar çok ki artık sünnetlere fırsat kalmıyor bile. Ama yine de farzlarla çakışmayan ve eşzamanlı olarak yapabileceğimiz birtakım sünnetler vardır. Örneğin namazı vaktin başında kılmak en önemli sünnetlerden birisidir ve genellikle farzlarla çakışmıyor. Vaktin başında namaz kılmak vaktin ortasında veya sonunda namaz kılmak kadar vakit alıyor. Dolayısıyla vaktin başında namaz kılan kişi farz görevini yerine getirmekle beraber önemli bir sünneti de yerine getirmiştir. Bazı hadislerde vaktin başında namaz kılmak en üstün amel olarak tanıtılmıştır.

سَأَلَ مُعَاوِيَةُ بْنُ وَهَبٍ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) عَنْ أَفْضَلِ مَا يَتَقَرَّبُ بِهِ الْعِبَادُ إِلَى رَبِّهِمْ فَقَالَ مَا أَغْلَمُ شَيْئًا بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ أَلَا تَرَى أَنَّ الْعَبْدَ الصَّالِحَ

عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ قَالَ «وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ» وَ سُئِلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَنْ
أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ قَالَ الصَّلَاةُ لِلْأَوَّلِ وَفَتْهَا

Muaviye bin Vahap adlı râvi, İmam Cafer Sadık'a (a.s) "bir kulun Allah'a yaklaşmak için yardım alabileceği en üstün amel nedir?" diye sorduğunda İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdular:

"Marifetten sonra işte bu namazdan daha üstün bir amel tanımıyorum. Görmez misin ki Allah'ın sâlih kulu Meryem'in oğlu İsa şöyle buyurmuştur: "ve beni namaza yönlendirdi". Peygamber efendimize (s.a.a) "En üstün amel nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Vaktinde namaz kılmak." ²⁹

Konuyla ilgili büyük ahlak üstatlarından birisi şöyle buyurmuştur: Namazını vaktinin başında kılacağını taahhüt eden birisi olursa ben de onun çok yüce irfânî makamlara varacağını taahhüt ederim.

Fazladan bir vakit gerektirmeyen diğer bir sünnet ise kalp huzuruyla namaz kılmaktır. Bu sünnet fazladan bir vakit gerektirmediği gibi namazın değerini de kat kat artırıyor.

Fazladan bir vakit gerektirmeyen önemli diğer bir sünnet ise anne ve babaya karşı saygılı olmaktır. Bazı büyükler anne ve babalarından izin almaksızın oturmuyorlardı bile.

Ancak bu sünnetler dışında kendine has bir vakit alan sünnetler de var ve güvenilir ve tecrübeli bir ahlak üstadına danışıp da bu sünnetler içinden kişinin durumuna uygun birkaç sünnet seçmek önemle tavsiye ediliyor. Günlük nâfile namazları, özellikle gece namazı, Kur'an okumak, gün içinde farklı vakitlerde okunması tavsiye edilen dualar, zikirler, özellikle 'tesbihat-ı erbaa' ve 'la ilahe illallah' zikri ve benzeri sünnetler, önemli ve çok yararlı sünnetlerdir. Ancak kişinin durumuna göre bu sünnetlerin belirli bir bölümü öncelik kazanabilir.

Burada önemli olan, hadislerde de vurgulandığı üzere kendimiz için belirlemiş olduğumuz ibadet programını sürdürebilmek ve devamlı hale getirmektir. Aksi halde beklenen etkiyi göstermeyecektir. Usul-i Kâfi kitabında bu konu için özel bir bölüm ayrılmıştır ve konuyla ilgili hadisler

²⁹ Biharul- Envar cilt: 82, sayfa: 225, 1'inci bab, 50'inci hadis.

bu bölümde nakledilmiştir. Burada örnek olarak bu bölümdeki hadislerden birkaç hadis nakletmek istiyorum;

İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَإِنْ قَلَّ

“Allah nezdinde en değerli amel, kulun az olsa bile sürekli yaptığı ameldir.”³⁰

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) يَقُولُ إِنِّي لِأَحِبُّ أَنْ أَدَاوِمَ عَلَى الْعَمَلِ وَإِنْ قَلَّ

“İmam Zeynel Abidin (a.s) şöyle derdi; az olsa bile yaptığım amelin devamlı olmasını isterim.”³¹

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

إِذَا كَانَ الرَّجُلُ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَدُمَّ عَلَيْهِ سَنَةً ثُمَّ يَتَحَوَّلْ عَنْهُ إِنْ شَاءَ إِلَى غَيْرِهِ

“İnsan bir amele başladığı zaman bir yıl boyunca bu amele devam etmelidir. Bir yıl sonra dilerse bu ameli bırakıp diğer bir amele geçebilir.”³²

Seyr u sülûkta konuyla ilgili üzerinde durulan şey, ilk aşamada seçilen ameller ve düzenlenen programın kolay olması ve hadislerde de açıklandığı üzere en az bir yıl boyunca devam edilmesidir. Vaktin başında namaz kılmak gibi bir takım ameller ise meleke olana dek ve sâlikin hayatının sonuna kadar devam etmelidir. Bir amelin meleke haline geldiğinin belirtisi ise bu amelin tesadüfen terk edilmesi durumunda kişide oluşan rahatsızlık duygusudur. Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“İyi işler müminde kendine has bir etki bırakıyor. Öyle ki bir gün bu ameli yapmadığında günah işlemişçesine veya bir şeyini kaybetmişçesine tedirginlik yaşar.”

³⁰ Usul-i Kâfi cilt: 2, 1'inci bab, 2'inci hadis.

³¹ Usul-i Kâfi cilt: 2, 1'inci bab, 4'üncü hadis.

³² Usul-i Kâfi cilt: 2, 1'inci bab, 1'inci hadis.

Vücuttaki Seyirle Başlayan Kalbi Seyir

Buraya kadar amel konusunun üzerinde durduk. Yani manevî kemaller ve irfânî makamlara varmak için yapmamız gerekenler ve yapmamamız gerekenler konusu. Bu aşama sonrasında bir üst seviyeye geçiyoruz; ancak bu aşamada da yine muşarete, murakabe ve muhasebe devam etmelidir. Bu aşamada sâlik daha çok kalbini ve aklından geçenleri gözetlemelidir. İnsanın ruhu ve cismi, haramlardan uzak durmak üzere güçlendiği vakit yani takvalı olmak insanda meleke haline geldiği vakit ve insanın hiçbir organı günahla kirlenmeyi kabul etmediği vakit irfân yolculuğu daha yeni başlamıştır. Amelle ilgili konular marifet zülalinden nasipsiz normal halkın bile yapabileceği ve zaten yaptığı işlerdir. İrfan yönü taşıyan ve gerçek seyr u sülûkun bir örneği olan iş ise insanın kalbiyle ilgili işlerdir.

Bu aşama, niyeti temizlemekle başlar. Başlangıç olarak ise sâlik, bütün farz ibadetlerinde riya veya süm'a ihtimaline mahal bırakmamaya titizlikle dikkat etmelidir. Riya, kendini göstermek anlamındadır. Yani insan, diğer insanların görmesi için özellikle onların görebileceği şekilde ibadet ederse buna "riya için yapılan bir amel" deriz. Süm'a ise insanın, diğer insanların gözünden uzak yapmış olduğu ibadetler ve iyi işlerin insanların dilinde dolaşıp duyulmasından hoşlanması anlamındadır. İrfan yolunda ilerleyebilmek için bu tür çirkinliklerden uzak durmak çok önemlidir.³³

³³ İmam Humeyni konuyla ilgili şöyle buyuruyor: Öyleyse ey güzel kardeşim yaptığın işleri titizlikle incele, yaptığın bütün amellerde kendini sorgula ve yapmak istediğin hayır işleri niçin yapmak istediğini sor kendine. Gece namazını niçin öğrenmek istediğini sor kendine. Allah rızası için bunu öğrenip öğretmek mi istiyor? Yoksa kendisini bu gruptan birisi olarak mı görmek istiyor? Neden gitmiş olduğu ibadet yolculuğunu ve bu yolculukların sayısını bin bir araçla insanlara duyurmaya çalışıyor? Neden gizlice vermiş olduğu sadakaların duyulmamasından rahatsız oluyor? Neden insanların gözünden uzak yapmış olduğu mâli yardımları bir bahaneyle insanlara duyurmaya çalışıyor? Bunu Allah için yapıyorsa, insanların duyup da benzer işler yapmalarını istiyorsa ve hayra vesile olup o hayırdan bir nasip almak istiyorsa bu iyilikleri açığa çıkarması iyidir. Gerçekten niyeti buysa kendisine bu temiz kalbi bahşetmiş olan Allah'a şükretmelidir. Ancak uyanık olmalıdır, nefsinin hilesine kanmamalıdır ve riya için yapılmış olan bir ameli temiz bir amel olarak görmemelidir. Bunu gerçekten Allah için yapıyorsa insanlara duyurmayı kesmelidir. Zira bu bir tür süm'adır. Bu şekilde yapılmış olan bir ameli yüce Allah kabul etmeyecektir ve cehenneme atmalarını emredecektir. Nefsin hilelerinden Allah'a sığınmalıyız. Nefsin hileleri çok incedir. Amellerimizin temiz olmadığını biliyoruz. Allah'ın gerçek kuluysak neden şeytan

İrfan yolunda ilerlemek isteyen sâlik, farz ibadetleri yalnızca yüce Allah'ın rızası için yerine getirmeye çalışmalıdır. Günahlardan ise insanların korkusundan değil yalnızca Allah korkusuyla uzak durmalıdır.

Niyeti temizlemek çok çetin bir iştir ancak olmayacak bir iş değildir. Esasen irfân yolunda ilerledikçe iş biraz daha zorlaşıyor; ancak yüce Allah'ın lütfuyla bu yoldaki bütün sıkıntılar gideriliyor ve kolaylaşıyor. İlk aşamalardaki sıkıntılara direnir de bu sıkıntıları başarıyla geride bırakanlara yüce Allah çok büyük bir haz ve sevinç yaşatır. Öyle ki bir gün bile hayır bir iş yapmadıklarında büyük bir üzüntü yaşarlar.

Ayrıca temiz bir niyete ulaşmak, kısa bir sürede gerçekleşebilecek bir iş değildir ve insan dilediği vakitte bir anda niyetindeki tüm şaibeleri söküp atamaz. Temiz bir niyete ulaşmak için birkaç aşamadan geçmek gerek ve uzun süreli gözetmeler ardından zamanla bu hedef elde edilebilir. Tabiatı gereği ve alışkanlık gereği diğer insanların sevgi ve saygısını kazanmaktan hoşlanan birisinin niyetinde ister istemez birtakım şaibeler olacaktır. Ancak tamamıyla makam sevgisini kalbinden çıkarmış olanlar tamamen temiz bir niyet taşıyorlar.

üzerimizde bunca etkindir? Şeytan, gerçek kullara dokunmamak üzere yüce Allah'a söz vermedi mi?

Değerli üstadımın dediği gibi; Şeytan Allah'ın dergahının önündeki köpek gibidir. Allah'a yakın olanlara saldırmıyor. Kapının önündeki köpek, ev sahibinin yakınlığını tanıyor ve onlara saldırmıyor. Şeytan, ev sahibine yakın olmayanların eve girmesine müsaade etmiyor. Öyleyse şeytan seninle uğraşıyorsa yaptığın işlerin ihlas üzerine yapılmadığını ve Allah'ın rızası için olmadığını anla. İhlaslı bir kul iseniz neden kendi zannınızca kırk yıldır Allah'ın dergahında ihlasla ibadet etmenize rağmen hala hikmet pınarları kalbinizden dilinize doğru akmış değildir? Hadislerimizde kırk gün boyunca ihlaslı olanların kalbinden diline doğru hikmet pınarları akacağı söylenmiş mi? Öyleyse bil ki amellerimiz Allah için değildir ve bunun farkında bile değiliz. İşte dermanı olmayan dert budur.

Yazıklar olsun ibadet ehli; cuma, cemaat ehli; ilim ve diyanet ehli olup da kıyamet gününde kendisini büyük günah ehli insanlardan birisi olarak, müşrik ve kafirlerden beter birisi olarak ve amel defteri kapkara olan insanlardan birisi olarak bulan insanların haline.

Yazıklar olsun ibadet ve namazıyla cehenneme girecek olanların haline. Yazıklar olsun namazı, orucu, zekatı ve sadakası düşünülebilin en çirkin şekilde karşısına çıkan kişinin haline.

Ey zavallı, sen müşriksin. Yüce Allah kendi fazlıyla muvahhitlerin günahlarını affedeciktir inşallah. Ancak şirk suçunu affetmeyeceğini söylemiştir. Tövbe etmeden dünyadan giderlerse. (Kırk Hadis sayfa: 51 ve 52)

İnsan, riya ve süm'adan korunabilmek için olabildiğince hayır ve ibadî işlerini gizlice yapmalıdır. Ancak bunu yaparken de birtakım yeni tehlikeleri gözeterek yapmalıdır. Bazıları gizlice ibadet yapabilmek için cemaat namazlarına katılmıyorlar. Neden olarak ise riya ve süm'a tehlikesinden korunabilmeyi gösteriyorlar. Ancak gerçek şu ki bu, şeytanın yeni bir tuzağıdır. İrfan yolunda ilerlerken hiçbir zaman gözümüzün önünden ayırmamamız gereken önemli konu, şeriat kurallarına harfiyen uymaktır. İlerlediğiniz irfân yolu sizi cuma ve cemaatten ayırıyorsa bilin ki içinde olduğunuz irfân yolu sorunludur. Riya olur bahanesiyle yüce Allah'ın açık emirlerini çiğneyemeyiz. Evet, sadaka vermek ve yardıma muhtaç insanların elinden tutmak gibi ibadetleri insanlardan gizli bir şekilde yapabiliriz; ancak esasen sosyal yönlü olan ve özellikle toplu yapılması önemle vurgulanmış olan ibadetleri riyadan korunmak ve benzeri bahanelerle gizli bir şekilde yerine getirmemeliyiz.

Burada bize yardımcı olabilecek en önemli konulardan birisi kalben Allah'a bağlanmaktır. Herhangi bir işi isteklerimizi tatmin etmek için yapıyorsak bu, o işe ilgi duyduğumuzu gösteriyor. Arkadaşımız için bir iş yapıyorsak bu, arkadaşımıza duyduğumuz sevginin bir belirtisidir. İnsan ancak bütün bu sevgilerin yerine yüce Allah sevgisini oturtabilirse bütün işlerini yalnızca Allah rızası için yapabilir. Şabaniye münacatının bir bölümü şöyledir:

إِلٰهِي لَمْ يَكُنْ لِي حَوْلٌ فَأَنْتَقِلْ بِهِ عَنْ مَعْصِيَتِكَ إِلَّا فِي وَقْتٍ أَقْطَعُنِي لِمَحَبَّتِكَ

“Allah'ım, kendi sevginle kalbimi uyandıracak olmasaydın günaha karşı gelecek gücüm yoktu.”³⁴

Allah'ın sevgisi insanın kalbine yansıdığı anda günahlardan uzak durmak kolaylaşıyor. Allah aşkı insanın kalbini kaplarsa bütün sıkıntılar insan için kolaylaşır.

Allah'ın aşkı insanın kalbinde boş bir yer bırakmadığında gece ibadeti için sıcak yataktan ayrılmak zor olmamakla birlikte sevgiliye kavuşma anı olduğu için kendine has hoş bir haz da taşıyacaktır. Bir insan için sevgilisiyle sakın bir yerde oturup konuşmaktan daha tatlı ne olabilir?

³⁴ Mefatihul- Cinan, Şaban ayı amelleri bölümü, altıncı amel.

İlahi muhabbetin yalnızca bir zerresi insanın kalbinde yer ederse bütün gözlerin uykuda olduğu vakit, bütün kapıların kapalı olduğu sessiz seher vaktinde insan için sevgilisiyle münacat etmekten daha tatlı hiçbir şey olmayacaktır.

İlahî muhabbete ulaşmanın en iyi yollarından birisi yüce Allah'ın bize bahşetmiş olduğu nimetleri öğrenmek ve üzerinde düşünmektir. Yüce Allah'ın bize bahşetmiş olduğu onca nimetin yalnızca birisini başka birisi bize verecek olsaydı bütün hayatımız boyunca bu kişiye karşı minnettar olurduk. Yüce Allah'ın bize vermiş olduğu göz, kulak, el, ayak ve benzeri nimetlerin yalnızca birisi olmasaydı bu eksikliği ne doldurabilirdi? Bunca nimeti ücretsiz olarak bize bahşetmiş olan Allah, seilmeyi ve teşekkür edilmeyi hak etmiyor mu?

Daha Üstün Bir Murakabe; 'Dostluk Alıştırması'

Temiz bir niyete ulaşabilmek için yüce Allah'ın muhabbeti kalıcı olarak insanın kalbinde yer etmelidir. Bu muhabbet ve sevginin pekişmesi için ise yüce Allah'ı tanımak ve onunla dostluk bulmak gerek. İnsanlar arasındaki sıkı sevgiler de aynı şekilde ortaya çıkıyor. Yani bir karşılaşma ve bir bakışla bu tür bir sevgi meydana gelemez. Aksine uzun süreli dostluk ve ülfet sonrasında meydana geliyor. Birkaç dakika veya birkaç saat bile birisiyle birlikte vakit geçirirsek genellikle bu insanla çok sıkı bir bağlantı kurmuş olmayız. Ancak saatlerce ve günlerce güzel özelliklere sahip olan birisiyle sıkı bir birliktelik yaşarsak genellikle bu süreç sonunda bu insana karşı kalbimizde kalıcı bir sevgi oluşmuş olur. Yüce Allah konusunda da durum aynıdır. Genellikle insanlar kalplerinde yüce Allah'a karşı bir sevgi taşıyorlar. Yüce Allah bütün güzellikler ve yüceliklerin kaynağıdır ve sahip olduğumuz bütün nimetleri ona borçluyuz. Ancak bu sevginin yoğunluk kazanabilmesi için bu sevgiyle ilgilenmeliyiz. Bu sevgiye güç kazandırmanın yolu ise yüce Allah'ı tanımak ve ona yakınlık kazanmaktır.

Şimdi önümüzdeki soru şu: Allah'ın sevgisini kalbimizde kalıcı olarak yerleştirebilmek yönünde nasıl yüce Allah'a yakınlık kazanıp onunla dostluk kurabiliriz? Sorunun cevabı şu: Hayatımızın tüm anlarında kalbimizin bir köşesini yüce Allah'a ayırıp bütün hallerde bir şekilde onu anmalıyız. İlk bakışta bunu çok çetin ve gerçekleştirilmesi hayli zor bir

iş olarak görebilirsiniz ancak bir örnekle yola çıkarak aslında böyle olmadığını göreceğiz.

Arkadaşınız yakın bir akrabasını kaybederse doğal olarak çok üzülecektir ve bu üzüntü onun tüm kalbini kaplayacaktır. Bu tür bir üzüntü genellikle kısa bir sürede insanların yakasını bırakmıyor ve uzun bir süre yakınıni kaybeden insanın hayatını derinden etkiliyor. Öyle ki olaydan uzun bir süre geçmesine rağmen bile uykuda kişiyi rahatsız edebiliyor. Yakınıni kaybetmiş olan insanlar bu süre içinde çarşıda pazarda, iş yerinde veya herhangi başka bir yerde günlük işlerini yaparken kalplerinin bir köşesinde yaşamış oldukları olayın acısını hissediyorlar ve bir an için bile bu ruh halinden çıkamıyorlar.

Bu gibi durumlarda insanlar doğal olarak kesintisiz bir kalp meşguliyeti yaşıyorlar ve bu kalp meşguliyeti insanların doğal bir refleksi olarak değerlendiriliyor. Ancak insan birtakım alıştırmalarla bu durumun benzer bir halini dilediği yönde kazanabilir. Kesintisiz bir şekilde yüce Allah'a yönelebilmek bunun bir örneğidir. İnsanların geneli gün boyunca etraflarında cereyan eden olaylarla ilgileniyorlar ve kalplerini bu tür işlerle meşgul edip yüce Allah'ı unutuyorlar. Bu tür insanlar kesintisiz bir şekilde yüce Allah'ı anar hale gelebilmek için birtakım alıştırmalar yapmalıdırlar. İrfan ve seyr u sülûkun üst aşamalarına varıp da ilahî nurla kalbinin tüm köşelerini aydınlatmış olanlar ve bu vesileyle kalbini ilahî cemale kaptırmış olanlar varılması gereken hedefe varmışlardır ve bu insanların alıştırmaya yapmasına gerek yok. Bu tür insanların kalbi, her zaman Allah'a dönüktür ve bu insanlar her şey ile birlikte Allah'ı görüyorlar.

Kalbin sürekli Allah'a dönük olabilmesi yönünde yapılacak ilk alıştırmaya bütün hallerde ve her zaman Allah'ı yaptıklarımıza şahit görmektir. İnsan uykudan uyandığı andan itibaren kendisine şu telkini yapmalıdır: Ben Allah'ı görmesem de yüce Allah beni her zaman ve her yerde görüyor. Konuyla ilgili olarak Allah Resulü (s.a.a) Ebuzer el-Gıfari'ye şöyle buyuruyor:

أَعْبُدِ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“Allah'ı görüyormuş gibi ona ibadet et, sen onu görmüyor olabilirsin; ama o seni görüyor.”

Allah'ın bizim tüm yaptıklarımızı gördüğünün farkında olabilmek için özel bir program yapmaya, diğer işleri bırakıp bir köşeye çekilmeğe ve benzeri şeyler yapmaya gerek yok. Bu farkındalık kalbi bir iştir ve zikir aşamalarından birisidir. Allah'ın her yerde hâzır ve nâzır olduğu bilincini kendisinde meleke haline getirmiş olanlar kalbi olarak Allah'a yakın olduklarını hissedip dostluk hazzını yaşarlar. Allah'la dostluk içinde olmanın doğal bir getirisi ise daha önce değindiğimiz gibi ilahî sevginin insanın kalbinde artmasıdır. Bu aşama sonrasında yani ilahî muhabbet insanın kalbinde arttıktan sonra ibadet ve kulluk isteği, özellikle Allah'la münacat etmek, dua etmek, namaz kılıp Kur'an okumak isteği insanda artıyor. Sevgilisinin mektubunu kim okumak istemez? Seven insanlar sevgililerinden gelmiş olan mektubu bir değil birkaç defa okurlar. Sonrasında ise ara ara yine gidip aynı mektubu büyük bir istekle tekrar tekrar okurlar. Kur'an, Allah'ın kelimasıdır ve hakiki sevgilinin bir eseridir. Allah'ın aşkı insanın kalbinde yer ederse bu insan defalarca, tekrar tekrar Kur'an okumak ister ve her zaman Kur'an okumaktan haz duyar.

Kısaca murakabenin bu aşamasında sâlik, alıştırma ile kalbi olarak Allah'a yönelmeyi kendisinde meleke haline getirmelidir. İrfan yolunda ilerleyen sâlik, bu melekeye ulaşabilirse zamanla Allah'ı görüyormuş gibi bir hale ulaşacaktır. Bir süre sonra ise zamanla yüce Allah'ı tüm yaptıklarına nâzır olarak görmek bir yana kalbinde açılmış olan pencereden Allah'la konuşur hale gelir. Birçoğumuz bu durumu kısa da olsa yaşamışızdır. Namaz veya dua esnasında bütün kalbimizle Allah'a yönelip de Allah'ı görüyormuş gibi onunla münacat etme hissini kısa da olsa hemen hemen hepimiz yaşamışızdır. Bu durum, alıştırma ile daha uzun sürebilir ve zamanla meleke haline gelebilir. Öyle ki insan bütün namazlarında ve bütün dualarında Allah'ı görüyormuş gibi ona ibadet edebilir. Bu aşamaya varmış olan sâlikler murakabenin bir aşamasını daha geride bırakmışlardır ve bir üst aşamaya geçmek için kendilerini hazırlamalıdır.

Evlîya ve Enbiya'nın Murakabesi

Dostluk hali insanda oluşup da muhabbet ve iştîyakın yoğunluk kazanmasıyla Allah ile kul arasındaki hicap ve perdeler zamanla birbirini ardına ortadan kalkıyor. Bu aşamadan sonra kul, rabbine çok özel bir şevk

ve haz ile yöneliyor, bütün anlarında rabbini hissettiği için sürur ve sevinç içinde oluyor ve bir an için bile rabbinden gafil olacak olursa sevgilisinden ayrılanlar gibi acı duyuyor. Bu aşamadaki kullar için bu ayrılık, dayanılmayacak kadar ağırdır ve esasen bu aşamadaki kul rabbinden gafil olmayı kendisi için bir günah görüyor ve bunun için istiğfar etme ihtiyacı hissediyor.

Evet, peygamberler (a.s) ve On iki İmamlar (a.s) gibi Allah'ın veli kullarının istiğfar etmesi herhangi bir günahtan ötürü değildir. Herhangi bir mekruhtan ötürü bile değildir. Aksine bu yüce zatlar yüce Allah'ın huzurunda ona göstermeleri gereken ilgiyi hakkıyla yapamadıklarını düşünüp bundan ötürü istiğfar ediyorlar. Allah'ın veli kulları bu eksik ilgiyi en büyük günah olarak görüyorlar. İnsan, maddi boyutu gereğince ve bu dünyada olması hasebiyle ister istemez ilgisinin bir kısmını bu dünyaya yöneltmek durumundadır. Ancak Allah'ın veli kulları bunu bile kendileri için büyük bir günah görüyorlar ve bundan dolayı Allah'a karşı mahcubiyet duyuyorlar. Bu yüce zatlar hiçbir zaman bütün ilgilerini yüce Allah'tan almıyorlar. İlginin ancak az bir kısmını bile ondan almayı kendilerine büyük bir suç olarak görüyorlar ve tüm ilgilerini rububiyet makamına vermedikleri için büyük bir rahatsızlık duyuyorlar.

Bu aşamadaki bir sâlikin murakabesi bütün anlarında yüce Allah'a yönelmiş olmaktır. Doğal olarak bu aşamadaki bir sâlikin istiğfarı da, 'günah' denilince akla gelen yanlışlardan ötürü olmayacaktır. Aksine bu istiğfarlar ve ağlayarak af dilemeler, rububiyet makamına karşı gösterilen en ufak gafletlerden ötürüdür. Daha önce açıklandığı üzere Allah Resulü (s.a.a) ve masum imamlar (a.s) gibi yüce zatların ağlayarak, yalvararak yaptıkları istiğfarlar bu şekilde yorumlanmalıdır. Hiç kuşkusuz bu yüce insanlar yüce Allah'ın en ufak bir yasağını bile çiğnemekten beridirler ve yasaklar bir yana evla olmayan işleri tercih etmiş olmaları bile düşünülemez.

Kemalin bu aşamasına varıp da bütün ilgisini yalnızca ve yalnızca yüce rububiyet makamına vermiş olan insanların kalbine en seçkin ilahî nurlar yansıyacaktır ve bu insanları en alt dünyevî aşamalardan alıp en yüce insanî makamlara yani rububiyet makamına yakın olma aşamasına yükseltecektir. İşte bu, Allah'a ulaşmak için her şeyden kopmanın

anlamıdır. Bu, Hz Ali (a.s) ve diğer masum imamların (a.s) Şabaniye münacatında dile getirdikleri nurdur.

إِلَهِي هَبْ لِي كَمَالَ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ وَأَنْزِ أَبْصَارَ قُلُوبِنَا بِضِيَاءِ نَظَرِهَا إِلَيْكَ حَتَّى
تَحْرِقَ أَبْصَارَ الْقُلُوبِ حُجُبَ النُّورِ فَتَصِلَ إِلَى مَعْدِنِ الْعِظَمَةِ وَتَصِيرَ أَرْوَاحُنَا مُعَلَّقَةً
بِعِزِّ قُدْسِكَ

“Allah’ım sana gelmenin en yüce şeklini bana nasip eyle ve kalp gözleri-
mizi sana bakmak aydınlığıyla aydınlat, öyle ki kalp gözleri nur perdele-
rini aralayıp yücelik kaynağına varsın ve ruhlarımız senin kutsi izzetine
bağlansın.”³⁵

Bu makama varmış olan insanlar, ibadetleri, sıkılarak yerine getirmiyorlar aksine bu ibadetleri kendi canlarından çok değer verdikleri sevgi-
lilerine yönelik bir saygı sebebi olarak gördükleri için bütün dünyadan koparcasına büyük bir şevk ve haz ile bu ibadetleri yerine getiriyorlar. Bu insanlar için dinî zorunluluk gereği birtakım dünyevî hazlara yönelmek bile çok ağırdır. Bu nedenle bu tür işlere yöneldiklerinde bile bunu sadece ve sadece Allah’ın emrini yerine getirmek için ve ilahî vazife gereği yapıyorlar. Bu makamı düşünmek bile benim gibi dağlar kadar bu makamdan uzak olan insanlar için çok çetindir. Kavurucu bir sıcakta sonu görülmeyen bir kurak çölün içinde kızgın kumların arasında susuzluktan ölmek üzere bir insan düşünün. Bu insana soğuk bir içecek verilirse bu insanın bu içeceği yalnızca ve yalnızca Allah rızası için içtiğini yani bin milyarda bir ihtimal bile bunu nefsinin tatmin etmek için yapmadığını düşünebilir misiniz?

Evet, bu makama varmış olan insanlar için en zevkli günahların ya-
nından geçip gitmek çok kolaydır. Hz. Yusuf’un (a.s) o sarayda yaşamış
olduğu durumu aklınızda canlandırın. Kesinlikle bu durum çok sıkın-
tılı durumlardan birisidir. Yakışıklı, boylu poslu, güçlü ve cinsel isteğin
dorukta olduğu yaşlarda bir genç, kapalı kapılar ardında kendisine ku-
cak açmış güzel bir kadının karşısında. Böylesi bir durum için “günaha
düşmem” demek çok kolaydır; ancak gerçekte bunu yapmak bir insanın
yapabileceği en ağır işlerden birisidir. Ancak kalbini daha üstün ve daha

³⁵ Mefatihü’l- Cinan, Şaban ayının ortak amelleri bölümü, sekizinci amel. (Münacat-ı Şabaniye)

güzel bir sevgiliye kaptırmış olan birisi için böylesi bir durumda kirlenmemek çok kolaydır. Böyle bir insan, sevgilisini düşündüğü vakit diğer tüm güzellikler onun gözünde rengini yitiriyor ve bir hiç gibi görünüyor. Bu insanlar için tadından ötürü yemek yemek veya diğer maddî işleri hazzından ötürü yapmak çok anlamsızdır. Bu tür işler onların gözünde çocukların oyununa benzer. Neden yetişkin insanlar çocukların oyuncaklarıyla oynamak istemezler? Zira daha üstün hazlara ulaşmışlardır ve bu oyunların hazzı onlar için anlamını yitirmiştir. Allah'ın veli kulları da bize kıyasla aynı durumdadırlar. Bizim için çok önemli ve belki de hayatın anlamı gibi görünen maddi hazlar onlar için hiçbir değer taşımıyor ve daha çok çocuk oyununa benziyor. Kalpleri Allah ile dostluk kurup da onun cemalinde gark olan insanlar ancak ve ancak onun cemaline bakmaktan haz duyarlar. Konunun anlaşılması için her ne kadar yeterince açıklayıcı olmasa da maddî bir örnek vermek durumundayım: Sevgilisinin de bulunduğu birkaç kişilik bir misafirlikte olan birisini düşünün. Bu insanın sevgilisi diğer insanların gözünden uzak, ima ve işaretlerle bu insanı sevdiğini ona anlatmaya çalışırsa sizce bu insan ne hale gelir? Oracıkta sevinçten uçmak istemez mi? Acaba bu insan oradaki yiyecek ve içeceklerin tadını ne kadar hisseder?

Yüce Allah, sevdiği kullarına diğer insanların gözünden uzak benzer işaretler yapıyor. Diğer insanların görmediği ve algılamadığı işaretler. Allah'ın sevdiği kulları ise hiçbir zaman bu sırrı diğer insanlara açmazlar. Onlara baktığımızda kitap okuduklarını, denizi, dağı, tabiatı seyrettiklerini görüyoruz; ancak onların ne gördüğünü sadece kendileri bilirler. Bir çiçeği seyrettiklerini zannediyoruz ancak onlar bu anda sevgililerinin nişanelerini seyrederken etraflarındaki her şeyi unutacak kadar büyük bir haz yaşıyorlar.

Yüce Allah'tan bu hakikatlerin bir köşesini bizim kalbimize açmasını, kalbimizdeki tüm sevgileri silip atmasını ve kalbimizi kendi sevgisiyle doldurmasını niyaz ediyoruz.

Seyr u Sülûktaki Özel Ameller ve Zikirler

Seyr u sülûk için söylenen ameller ve zikirler için geçerli olan genel kural bu amellerin dinî kurallara uygun olması ve bu yönde en ufak bir sapma görülmemesidir. Bu genel kurala uyduktan sonra ahlak ve seyr u

sülûk âlimlerinin vermiş olduğu birtakım özel tavsiyelere uymak sakıncasızdır. Bu kural doğrultusunda bir ahlak ve seyr u sülûk hocasının birtakım kişiye özel ameller veya zikirler tavsiye etmesi doğru bir davranış olarak karşılanıyor. Hoca, kendi bilgi ve tecrübesi doğrultusunda eğitmekte olduğu kişinin durumunu da göz önünde bulundurarak öğrencisi için birtakım sünnetleri ve zikirleri öncelikli görebilir. Bu nedenle hoca, belirli bir öğrencisi için yüce Allah'ın belirli bir sıfatına daha çok yoğunlaşmayı uygun görebilir veya belirli bir zikri daha çok söylemesini tavsiye edebilir. Hoca, tavsiye ettiği zikirler için belirli sayılar da söyleyebilir. Bunda da bir sakınca yoktur. Zira bu meselenin genel çerçevesi dinimizde vardır ve hocanın belirlemiş olduğu sayı bu genel kuralın bir ferdi olarak kabul edilebilir. Bir hoca örneğin "La ilahe illallah" zikrini belirli bir sayıda öğrencisine tavsiye ederse buna yanlış gözüyle bakamayız ve bunu din dışı bir eylem olmakla suçlayamayız. Zira 'La ilahe illallah' zikri dinimizde önemle tavsiye edilen zikirlerden birisidir ve bu zikri belirli bir günde belirli bir sayıda söyleyen kişi, bu zikri söylemekten başka bir şey yapmamıştır. Dolayısıyla din dışı bir davranışta bulunduğu iddia edilemez. Kur'an-ı Kerim, zikir ve Yüce Allah'ı anma konusuna değinmiştir.

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۖ ﴾

"Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin. Ve O'nu sabah akşam tesbih edin." ³⁶

﴿ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

"Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz." ³⁷

﴿ وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۖ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ۖ ﴾

"Sabah akşam Rabbinin adını an. Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et." ³⁸

³⁶ Ahzab, 41 ve 42.

³⁷ Cuma, 10.

³⁸ İnsan, 25 ve 26.

Hadislerde ise bu konu daha geniş bir şekilde açıklanmıştır. Ancak burada sadece bir hadisle yetinmek durumundayız. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

ما مِنْ شَيْءٍ إِلَّا وَلَهُ حَدٌّ يَنْتَهِي إِلَيْهِ إِلَّا الذِّكْرُ فَلَيْسَ لَهُ حَدٌّ يَنْتَهِي إِلَيْهِ. فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْفَرَائِضَ فَمَنْ آدَاهُنَّ فَهُوَ حَدُّهُنَّ، وَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَمَنْ صَامَهُ فَهُوَ حَدُّهُ، وَالْحَجَّ فَمَنْ حَجَّ فَهُوَ حَدُّهُ، إِلَّا الذِّكْرُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَوْضَ مِنْهُ بِالْقَلِيلِ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ حَدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ. ثُمَّ تَلَى هَذِهِ الْآيَةَ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا» ❀ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»

“Zikir hariç her şeyin son bulduğu bir son sınırı vardır. Yüce Allah farzları farz kıldı, kim bunları yerine getirirse işte bu bunların sınırındır. Ramazan ayının orucunu farz kıldı, kim bu ayın orucunu tutarsa işte bu bunun sınırındır. Haccı farz kıldı, kim hacca giderse işte bu bunun sınırındır. Zikir hariç. Yüce Allah zikrin azına rıza göstermemiştir ve zikir için son bulacağı herhangi bir sınır belirlememiştir.”

İmam Cafer Sadık (a.s) daha sonra şu ayeti kerimeyi okudular: “Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin. Ve O’nu sabah akşam tesbih edin.”³⁹

Hadisin devamında İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

فَقَالَ: لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ. قَالَ: وَكَانَ أَبِي (عليه السلام) كَثِيرَ الذِّكْرِ، لَقَدْ كُنْتُ أَمْشِي مَعَهُ وَإِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ، وَأَكُلُ مَعَهُ الطَّعَامَ وَإِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ، وَلَقَدْ كَانَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَمَا يَشْغَلُهُ ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ، وَكُنْتُ أَرَى لِسَانَهُ لَا زِقًا بِحَنَكِهِ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَكَانَ يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَ يَأْمُرُ بِالْقِرَاءَةِ مَنْ كَانَ يَقْرَأُ مَتَا وَمَنْ كَانَ لَا يَقْرَأُ مَتَا أَمَرَهُ بِالذِّكْرِ

“Yüce Allah zikir için herhangi bir sınır belirlemedi. Babam çok zikredendendi. Onunla birlikte yürürken o hep Allah’ı zikrederdi. Onunla birlikte yemek yerken o hep Allah’ı zikrederdi. İnsanlarla konuşurken bile bu onu Allah’ı zikretmekten alıkoymazdı. Dilinin damağına yapıştığı halde la ilahe illallah dediğini görüyordum. Bizi bir araya getirip gün doğumuna dek zikir

³⁹ Ahzab, 41 ve 42.

yapmamızı isterdi. İçimizde Kur'an okuyabilenlerden Kur'an okumalarını, Kur'an okuyamayanlardan ise zikir yapmalarını isterdi.⁴⁰

Bu nedenle ahlak üstadı, eğitmekte olduğu öğrencisine örneğin “her gün bin defa filan zikri söyle” derse bunu din dışı bir komut olarak algılayamayız. Ayrıca bu değerli insanların verdikleri talimatların bir bölümü aynen hadislerde masum zatlardan nakledilmiştir. Burada örnek olarak birkaç hadise değinmek istiyorum.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

مَنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى مَا يُكْفِّرُ بِهِ ذُنُوبَهُ فَلْيَكْثُرْ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ فَإِنَّهَا تَهْدِمُ
الذُّنُوبَ هَدْمًا

“Günahlarını örtecek herhangi bir şeyi olmayanlar Muhammed ve Aline çokça salat eylesinler. Kuşkusuz bu, günahları yıkıp yok ediyor.”⁴¹

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Bu duayı her gün üç defa olmak üzere sabah, öğlen ve akşam vakitlerinde okuyun. Babam, bu duanın gizli ilahi hazinelerden olduğunu söylerdi:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ فِيْ دِرْعِكَ الْحَصِيْنَةِ الَّتِي تَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ تُرِيْدُ

Allahummec'elni fi dir'ikel haşin etilleti tec'elu fiha men turid.⁴²

Anlamı: Allah'ım beni, dilediğini içine aldığın koruyucu zırhının içine al.”

Ebu Hamza Sumali şöyle anlatıyor:

“İmam Muhammed Bakır'ı (a.s) evinden çıkarken gördüm. Mübarek dudakları hareket ediyordu. İmam (a.s) bana “şaşırdın mı?” diye sordu. Ben “Evet” diye yanıt verince İmam (a.s) şöyle buyurdu: Allah'a yemin ederim az önce dile getirdiğim kelimeleri kim dile getirirse yüce Allah onun önemli dünyevi ve uhrevi işlerini yoluna koyar. Bunun üzerine bu kelimelerin ne olduğunu İmam'a (a.s) sordum ve İmam (a.s) şöyle buyurdu: Evinden çıkarken bu zikri söyleyenlerin dileğini yüce Allah yerine getiriyor:

⁴⁰ Usul-i Kâfi cilt: 2 Dua ana bölümü, Allah'ı çokça anmak alt bölümü. Birinci hadis.

⁴¹ Biharul'- Envar cilt: 94, sayfa: 47, 29'uncu bab, 2'inci hadis.

⁴² Biharul'- Envar cilt: 86, sayfa: 296, 45'inci bab, 57'inci hadis.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ حَسْبِيَ اللَّهُ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ أَلْهَمْ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ أُمُورِي
كُلِّهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْآخِرَةِ

Bismillahirrahmanirrahim, hasbiyellahu, tevekkeltu alallah. Allahumme inni es'eluke hayre umuri kulliha ve e'uzu bike min hiziiddunya ve azabil ahire.⁴³

Anlamı: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Allah benim için yeterlidir. Allah'a tevekkül ettim. Allah'ım bütün işlerimin hayır üzere olmasını senden niyaz ediyorum ve dünya hüsrانından ve âhîret azabından sana sığıyorum.”

Kısaca güvenirlğinde kuşku duymadığımız dine bağlı birtakım büyük âlimlerin söylemiş olduğu ameller ve zikirleri dine aykırı veya anlamsız görmek yanlıştır. Buraya kadar yeri geldikince defalarca vurguladığımız üzere irfân ve seyr u sülûkun ruhu yalnızca bir şeyden ibarettir. Bu da Allah'a yönelmekten başkası değildir. Büyük ahlak âlimleri ve bu alanda hocalık yapan ehil insanlar bu gerçeği göz önünde bulundurarak irfân yolunda ilerlemekte olan sâliklerin Allah'a olan yönelişlerini güçlendirmek amacıyla bu insanlara birtakım sünnet amelleri daha çok yapmalarını tavsiye edebilirler. Gerçekte bu ameller sâliklerin Allah'la olan kalbî bağlarını güçlendiriyor ve bütün hallerde onu anıyor olabilmelerinin önünü açıyor.

Evet, ne yazık ki zaman zaman irfân adabı ve seyr u sülûk adı altında dinimizin uygun görmediği, haram saydığı veya dinle hiçbir alakası olmayan bidatlerin insanlara tavsiye edildiği görülüyor. Bu tür tavsiyeler kesinlikle kabul edilmemelidir ve doğru irfân yolunda ilerleyen gerçek arifler kesinlikle bu tür tavsiyelerde bulunmazlar.

Dille Yapılan Zikir ve Kalple Yapılan Zikir

İrfan ve seyr u sülûktaki en önemli konulardan birisi 'zikir' konusudur.

Daha önce açıklandığı üzere irfânın hakikati Allah'a yönelmekten ibarettir ve irfânın en üst seviyesindeki sâlik bir an için bile yüce Allah'tan

⁴³ Biharul-Envar cilt: 95, sayfa: 283, 108'inci bab, 8'inci hadis.

gâfil olmayan, bütün ilgisini yüce Allah'a vermiş olan ve 'inkıta' makamına ermiş olan sâliktir.

إِلَهِي هَبْ لِي كَمَالَ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ

“Allah'ım herşeyden kopuşun en yüce şeklini bana nasip eyle.” ⁴⁴

İrfanın hakikatini ve gayesini oluşturmuş olan 'Allah'a yönelme', Kur'an-ı Kerim ayetlerinde ve Ehlibeyt'in (a.s) buyruklarında genellikle 'zikir' olarak anılıyor. Allah'a yönelme ve zikrin karşıtı ise gaflettir.

Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا﴾

“Kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız kimselere boyun eğme.” ⁴⁵

Yüce Allah diğer bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾

“Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız sizi, Allah'ı zikretmekten alıkoymasın.” ⁴⁶

Bu nedenle irfânî makamlar zikir ve Allah'a yönelme esasınca derecelendiriliyor. Dolayısıyla 'inkıta illallah' makamında olmanın anlamı bütün hallerde Allah'a yönelmiş olmak ve bir an için bile ondan gaflet etmemektir.

Zikir konusunda dile getirilen önemli sorulardan birisi kelimelerin rolü ve sâlikin Allah'a yönelmesinde taşıdığı önemdir. Yani insanı Allah'a yakınlaştıran unsurun kelimeler mi yoksa zikrin ruhu, yani kalbî olarak Allah'ı anmak mı olduğu konusudur.

İlk bakışta şöyle diyebilirsiniz: Bu sorunun cevabı çok basittir; zikrin hakikati kalbî zikir yani Allah'ı kalp ile anmaktır, eline tespih alıp da dille

⁴⁴ Mefatihü'l-Cinan, Şaban ayının ortak amelleri bölümü, sekizinci amel. (Münacat-ı Şabaniye)

⁴⁵ Kehf, 28.

⁴⁶ Munafikun, 9.

zikir söylemek kimseyi Allah'a yakınlaştıramaz. Dille yapılan zikre değer verilmişse de bu, kalbî zikir için bir pencere olabileceği yönüyledir.

Ancak bu cevap yeterli gibi görünmüyor ve konuyu daha detaylı incelemekte fayda var. Kalp ile yapılan zikri yani Allah'ı anmayı, zikrin hakikati olarak kabul edecek olursak önümüze şöyle bir soru çıkıyor: Zikrin hakikati kalbî zikir ise peki neden Ehlibeyt (a.s) hadislerinde dil ile yapılan zikirler üzerinde bunca durulmuştur ve bu yönde tavsiyeler yapılmıştır? Sürekli kalbimizi Allah'a dönük tutmaya çalışırsak dil ile yapılan zikre neden ihtiyaç duyalım?

Tasavvuf gruplarına baktığımızda birbirinden çok uzak biri ifrat diğeri tefrit yönünde yöntemlerle karşılaşırız. Bazı tasavvuf grupları zikir halkaları oluşturuyor ve 'zikr-i celi' adı verdikleri bu zikir halkalarında düzensiz bir ritimle hep birlikte birtakım zikirleri tekrarlıyorlar. Bazı tasavvuf grupları ise dille yapılan zikir konusuna hiç değinmiyorlar ve tamamen kalbi zikir üzerine yoğunlaşıyorlar. Bu gruplara mensup kişilerin bir namazın başından sonuna kadar dudaklarını kıpırdatmadan ve tek kelime bile söylemeden bir namazı bitirdiklerini ben şahsen görmüşümdür. Bu gruplara mensup insanlar namazın tüm bölümlerinde, kıraatten tutun da rûkû ve secdeye kadar tüm bölümlerde dilleriyle tek bir kelime bile söylemiyorlar ve tam bir sessizlik içinde namazlarını bitiriyorlar. Buna delil olarak ise dil ile yapılan zikrin kalbi zikir için bir vesile olduğunu gösteriyorlar. Bu nedenle kalbî zikir olduğu yerde dil ile zikir yapmaya gerek olmadığını ve hatta zararlı olduğunu söylüyorlar. Bu gruptaki bazı kişiler ise 'yüce kalbî zikir makamlarına' vardıklarını şu şekilde ifade ediyorlar: Namaz kılarken, öylesine Allah'ın cemaline kapılıyor ki her şeyi ve hatta namaz kıldığımızı bile unutuyoruz. Diğer bazıları ise namaz ve benzeri ibadetleri irfân yolunda ilerlemek isteyen sâliklerin ilk aşamalarda yapması gereken ibadetler olarak görüyor ve yakîn aşamasına varmış olan sâliklerin artık bu tür ibadetlere ihtiyaç duymadığını ifade ediyor. Buna delil olarak ise Kur'an-ı Kerim'deki şu ayeti delil gösteriyorlar:

﴿ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾ ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾

“O hâlde, Rabbini hamd ile tesbih et (yücelt) ve secde edenlerden ol. Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et.”⁴⁷

⁴⁷ Hicr, 98 ve 99.

Ehlibeyt (a.s) öğretilerinde bu tür akımlar kesin bir dille bâtil akımlar olarak tanıtılmıştır. Kur'an ve hadislere baktığımızda birtakım zikirlerin tavsiye edildiğini görüyoruz. En yüce irfânî makamlara sahip olduklarında kuşku duymadığımız Ehlibeyt (a.s) hayatlarının sonuna kadar namaz, dua ve zikirle özel bir ilgi ve önemle yaklaşmışlardır. Dille söylenen zikirler bu zatlar için oldukça önemli olmasaydı tavsiye etmiş oldukları zikirlerin aynen söyledikleri şekilde ve sayıda söylenmesi gerektiğine vurgu yapmazlardı. Bunun bir örneğini Allame Meclisi'nin Biharu'l- Envar kitabında nakletmiş olduğu hadiste görüyoruz. Hadisin râvisi Abdullah bin Sinan, İmam Cafer Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu naklediyor:

“Yakında üzerinize şüpheler çökecek ve içinde size yol gösterebilen bir rehberiniz olmayacak. Bu durumda ancak ‘Garik Duasını’ okuyanlar bu şüphelerden kurtulabilecek. Abdullah bin Sinan şöyle devam ediyor: İmam Cafer Sadık’a (a.s) “Garik duası nedir?” diye sorduğumda şöyle buyurdu: Şöyle demelisin:

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانُ يَا رَحِيمُ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

Ya Allahu ya rahmanu ya rahimu ya mukallibel kulub, sebbit kalbi ala dinik.⁴⁸

Abdullah bin Sinan şöyle diyor: İmam'ın ardından ben şöyle okudum:

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَانُ يَا رَحِيمُ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَالْأَبْصَارِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

Ya Allahu ya rahmanu ya rahimu ya mukallibel kulub vel ebsar, sebbit kalbi ala dinik.⁴⁹

Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Yüce Allah kalpleri ve gözleri çevirendir elbet ancak duayı sana söylediğim şekilde ‘kalpleri çeviren’ diyerek oku.”

Görüldüğü üzere İmam Cafer Sadık (a.s) bir kelimenin bile fazladan söylenmesine karşı geliyor ve söylenen zikrin aynen söylendiği gibi okunması gerektiğini dile getiriyor.

⁴⁸ Anlamı: Ey Allah, ey rahman, ey rahim, ey kalpleri çeviren (Allah), benim kalbimi dinin üzerine sabit kıl.

⁴⁹ Anlamı: Ey Allah, ey rahman, ey rahim, ey kalpleri ve gözleri çeviren (Allah), benim kalbimi dinin üzerine sabit kıl.

Namaza gelince namaz esnasında okunması gereken Kur'an ayetleri ve diğer zikirler aynen söylendiği şekilde dile getirilmelidir. Burada sâlik ve sâlik olmayanlar, ârif ve ârif olmayanlar gibi herhangi bir ayırım yoktur ve bu kural bütün Müslümanlar için eşit bir şekilde geçerlidir. Dolayısıyla sessiz bir şekilde durup da kalbi yönelmeyle namaz kılmak, kişinin boynundaki namaz yükümlülüğünü kaldırmaz. Bu nedenle "aslında dille söylenenler, kalbi yönelim için bir ön hazırlıktır ve kalbi yönelme olduğu yerde artık dille bir şeyler söylemeye gerek yok" ve benzeri sözler bilgisizlik veya art niyet üzerine söylenen sözlerdir. Bu söz aynen "kalbin temiz olsun, dinî kurallara uyup uymamak çok bir şeyi değiştirmez" sözüne benzer. Bu insanlara göre kalbin temiz olduktan sonra istediğin günahlara bulaşabilirsin. Bu düşünceye sahip insanlara sık rastlayabilirsiniz. İslam'daki örtü kuralını bildiği halde açık gezen bir bayana bunun nedeni sorduğunuz vakit, "kalbin temiz olsun" yanıtını alabilirsiniz.

Bu tür düşünceler ve sözler tümüyle bâtıl ve temelsizdir. Biz kendi kafamıza göre bir din çıkaramayız. Doğruyu ve yanlışını anlamak için yapmamız gereken şey Kur'an ve sünnete bakmaktır. Kur'an'ın ne buyurduğunu, Ehlibeytin (a.s) nasıl hareket ettiğini esas almalıyız. Konuyla ilgili olarak elimizdeki birçok veri, Ehlibeyt'in (a.s), dille söylenen zikirleri gerekli bulduğunu gösteriyor. İmam Cafer Sadık (a.s), babası İmam Muhammed Bakır'ın (a.s) çok zikir söylediğini, yürürken bile sürekli zikir söylediğini, insanlarla konuşmak halinde olmasının bile buna mâni olmadığını ve "La ilahe illallah" zikrini dilinden düşürmediğini nakletmiştir. Bu hadisi daha önce söyledik.⁵⁰

Ehlibeyt'in (a.s) takipçisi olduğunu söyleyip de bu tür hadisleri görmezden gelmek mümkün mü?

Taşıdığımız kalbî yöneliş ne kadar güçlü olursa olsun İmam Muhammed Bakır (a.s) veya İmam Cafer Sadık'ın (a.s) kalbî yönelişinden daha güçlü olamaz. Bu yüce zatlar dil ile yapılan zikirlerle bunca önem verdikleri halde biz kalkıp da "dille söylenen zikirlerle gerek yok, kalbi zikir yeterlidir" diyebilir miyiz? Doğru hedefe varabilmek için hal ve hareketlerimizi Ehlibeyt'e (a.s) uyarlamalıyız ve onların hayat tarzına bakıp da onların izinden gitmeliyiz.

⁵⁰ Usul-i Kâfi cilt: 2, Dua bölümü, Allah'ı çokça zikretmek alt bölümü. Birinci hadis.

Dille Söylenen Zikirlerin Dindeki Konumu ve Kalbi Zikrin Önemi

Dil ile söylenen zikirlerin öneminin anlaşılması için burada bir iki konuya değinmek istedim.

Dille söylenen zikirlerle ilgili biraz da irfânî bir boyuta sahip olan birinci konu insanın bütün uzuvlarının bir ibadet payına sahip olması gerektiği konusudur. Gözün ibadeti Allah'ın birer ayeti olan varlıklara bakmaktır. Bu nedenle Kur'an ayetlerine bakmak veya Mekke'de iken Kâbe'ye bakmak bir ibadettir. Gözün ibadetten aldığı pay bu tür işlerdir. Kulağın ibadeti örneğin Kur'an ayetlerini dinlemektir. Bu yüzden Kur'an dinlemek bir ibadettir. Kalbin ibadetten aldığı pay, Allah'ın muhabbet ve sevgisine yuva olmaktır. Bu uzuvlar içinde dil de kendi payına sahip olmalıdır. Dilin payı ise Allah'ı zikretmektir.

Dille söylenen zikirle ilgili söylenmesi gereken diğer bir konu ise zikrin eğitici boyutudur. Bizler gerçekten Allah'a yönelmek istiyorsak ve her geçen gün bu yönelişimizi biraz daha güçlendirmek istiyorsak mutlaka bu yönde çaba bir takım alıştırmalar yapmalıyız. Alıştırma için dille zikir söylemek kalp ile Allah'a yönelmekten çok daha kolaydır. Alıştırma gerektiren bütün işlerde her zaman kolay alıştırmalardan başlanır ve aşamalı olarak zor kademelere geçilir. Bu kural, irfân ve seyr u sülûk için de geçerlidir. Düne kadar bütün dikkatini dünyaya vermiş olan birisi için bir defada ve ani bir şekilde bütün ilgisini dünyadan koparıp da sadece ve sadece yüce Allah'a yönelmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Sıradan bir insan yirmi dört saatlik zaman dilimi içinde bunu bir iki dakikalığına veya çok iyimser olursak bir iki saatliğine yapabilir. Okumak, öğretmek, çalışıp mesleğini icra etmek, diğer insanlara yardım etmek ve benzeri işler hepimizin gün boyunca yaptığı işlerdir. Bu işlerle uğraşırken kalben Allah'a yönelmek çok çetindir. Birçoğumuz Allah için ayırmamız gereken ibadet vakitlerinde bile örneğin namazın sadece ilk bölümlerinde ve tekbir esnasında Allah'a yöneliyoruz, ibadetin devamında ise dikkatimizi tamamen başka şeylere veriyoruz. Bu nedenle bizim gibi sıradan insanlar için dille zikir söylemek daha kolay ve daha gerçekçidir. İnsan kendisini dille söylenen zikirlerle alıştırsa bu, zamanla o insanın dille söylediği zikirlerin anlamına yönelmesine vesile olacaktır ve bu vesileyle kalbi zikre açılan kapı yavaş yavaş aralanacaktır. İşte bu nedenle

özellikle yolun başında olan insanlar için dille zikir söylemek çok isabetli bir seçenek olacaktır.

Kısaca dille söylenen zikirler çok gereklidir ve kimse bunun önemini ve hassas konumunu inkâr edemez. Ancak kalbi zikir, sâlikin irfân yolculuğunda kendine has büyük bir değere sahiptir. Kalbi zikir aslında manevî ilerleyiş ve tekâmülün esas ve temelidir. Kâbe'nin etrafında dönerken burada önemli olan kalp ile sevgilinin tecellisinin etrafında dönmektir. Binlerce kilometre yol gidip de Mekke'de Kâbe'nin dibinde oturup kalbini ev sahibine vermek yerine çekle senetle, gelir kazançla kalbini meşgul etmek bu ziyareti ziyan etmektir. Birçok ibadet konusunda "o ibadete uygun ruh hali kişide yoksa bu ibadet kişiye bir şey kazandırmaz" meali içeren hadisler var elimizde. Örneğin gece teheccüdüyü ilgili şu hadise dikkat edin:

رُبَّ قَائِمٍ حَظَّهُ مِنْ قِيَامِهِ السَّهْرُ

"Nice gece teheccüdü yapıp da uykusuz kalmaktan başka bir şey kazanamayan insanlar var."⁵¹

Bu nedenle kalbî zikirle ilgili hiç unutmamamız gereken önemli nokta bu zikrin asıl olmasıdır. Yani hayatımızın tamamını bile kalbî zikirle sonuçlanmayan dil zikriyle geçirirsek kesinlikle bu, bize kemal yönünde hiçbir şey kazandırmayacaktır.

Ayrıca zikrin esası kalbi zikirdir. Kalbi zikirde riya yapılamaması bu zikir türünü dil zikrinden üstün kıyor. Birçok insanın tekâmül seyrini önemli ölçüde etkileyen engellerden birisi riya ve kendini gösterme isteğidir. Riya insanların amellerini değersizleştiriyor. Ancak riya, gösteriş yönü taşımayan, yani zâhiri olmayan ibadetlerde kendiliğinden önemli ölçüde etkisiz hale geliyor. Örneğin 'oruç', bu türden bir ibadettir. Oruçlu olan birisi oruçlu olduğunu söylemediği sürece diğer insanlar onun oruçlu olduğunu anlayamaz. Kalbî zikir de aynı ayrıcalığa sahiptir. Görüntü itibarıyla denizi, ağaçları veya çiçeği seyreden birisi aynı zamanda bu güzelliklerin yaratıcısını, onun cemal ve yüceliğini anıyor olabilir. Bu insanı dışarıdan gören birisi bu manzaraları seyreden birisini görüyor; ancak onun kalbindeki fırtınaları göremez. Bu, kalbî zikrin üstün ayrıcalığıdır.

⁵¹ Biharu'l- Envar cilt: 87 sayfa: 207, 12'nci bab, 17'nci hadis.

Diliyle zikir söyleyen birisi sesli bir şekilde zikir söylerse diğer insanlar bunu kolaylıkla duyabilirler, sessiz bir şekilde söylese bile dudakların birbirine değmesinden zikir söylediği anlaşılabilir. Ancak kimsenin olmadığı bir yerde zikir söylemek bu ihtimali ortadan kaldırıyor. Kısaca kalbî zikirde riyaya mahal olmaması bu zikir için önemli bir ayrıcalıktır.

Burada söylenmesinde fayda gördüğüm diğer bir husus Allah'ın veli kullarının kalbî zikriyle ilgilidir. Bu yüce insanların Allah'a yönelişi bambaşkadır. 'Camia-yı Kebire' ziyaretinde şöyle bir tabir yer alıyor:

وَلَكُمْ الْقُلُوبُ الَّتِي تَوَلَّى اللَّهُ رِيَاضَتَهَا

“Sizin kalplerinizin eğitilmesini yüce Allah'ın bizzat kendisi üstlenmiştir.”⁵²

Bu makamda olan insanların kalplerini yüce Allah'ın kendisi yönetiyor ve onları kendisine doğru ilerletiyor. Bu konu sadece masum zatlara özgü değil. Aksine ihlaslı bir şekilde kulluk yönünde adım atan insanlara yüce Allah hak ettiklerinin fazlasıyla yardımında bulunuyor. Allah yolunda ilerlemek istediklerini ve bu yöndeki sadakatlerini ispatlamış olan insanlar bir gaflet ortamına kapılıp da günaha düşecek olurlarsa yüce Allah onları bir şekilde uyarıp bu tehlikeden uzaklaştırıyor. Bu durum bazen diğer insanların göremediği şeyleri göstererek gerçekleşiyor ve yüce Allah bu insanlara diğer insanların göremediği şeyleri göstererek onları günahlara bulaşmaktan koruyor. Evet, bu, özel bir makamdır. Seven kişinin sevgilisinden gaflet edeceği durumlarda sevgilinin bir şekilde kendisini gösterdiği özel makam.

Seyr u Sülûk İçin En Kapsamlı Program

Kemal yolunda ilerleyen sâliklerin az çok düşündüğü konulardan birisi gizemli ve sır nüshalardır. Yani sadece çok özel insanların bildiği gizli programlar. Bu düşünce, şeytanın, kemal yönünde ilerlemek isteyen insanların önüne koymuş olduğu en tehlikeli tuzaklardan birisi olabilir. İnsanları kendisine yönlendirmek için bunca peygamber göndermiş olan yüce Allah kendisine giden en büyük yolu, en güzel yolu, en kolay yolu tüm insanlardan gizli tutup da sadece belirli başlı birkaç kişiye göstermiş

⁵² Mefatihul- Cinan, Camia-yı Kebire ziyareti.

olabileceği ihtimali sizce ne kadar gerçekçi olabilir? Bütün bu çabalar insanların Allah'a gitmesi içinse Allah'a gitmenin yolu neden bir sır olarak insanlardan saklansın? Bu ihtimal kesinlikle dikkate alınacak bir ihtimal değildir ve aksine insanların yüce Allah'a gitmesinde payı büyük olan faktörler peygamberlerin getirmiş oldukları kitaplarda ve bu yüce zatların buyruklarında daha büyük bir tekitle vurgulanmıştır. Bu nedenle daha hızlı ilerlemek isteyen sâlikler bu öğretilere daha çok yoğunlaşmalıdır.

Bu düşünceyi esas alarak günümüzdeki tek muteber ilahî kitap olan Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda hiçbir ibadetin namaz kadar önemsenmediğini göreceğiz. Kur'an-ı Kerim'deki yaklaşık yüz ayet-i kerime namaz ve namazın hükümleriyle ilgilidir. Bu ayetlerde, İslam öncesi diğer ilahî din mensuplarına da namazın farz kılınmış olduğu ve bütün peygamberlerin bu farza oldukça önem verdiği yer alıyor. Burada örnek olarak bu ayetlerin bir bölümüne değinmek istiyorum.

Hadislerin anlatımıyla Peygamber efendimizden (s.a.a) sonra peygamberler içinde en yüce makama sahip olan peygamber, Hz. İbrahim'dir (a.s). Hz. İbrahim'in başlıca dualarından birisi ve özellikle üzerinde durduğu konulardan birisi namaz meselesidir. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle Hz. İbrahim (a.s) şöyle buyuruyor:

﴿ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ﴾

“Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle.”⁵³

Diğer bir ayet-i kerimede Hz. İbrahim'in şöyle dua ettiği nakledilmiştir:

﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ ﴾

“Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim.”⁵⁴

⁵³ İbrahim, 40.

⁵⁴ İbrahim, 37.

Hız Musa'ya inen ilk vahiyde namaz konusunun yer alması namazın ayrıcalıklı konumunu anlatıyor.

﴿وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى ﴿٥٥﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾

“Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver. Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et ve beni anmak için namaz kıl.”⁵⁵

Yüce Allah'ın diğer büyük peygamberi Hz İsa'nın (a.s) dünyaya gözlerini açtığı ilk günlerde daha beşikteyken namaz konusuna değindiğini görüyoruz.

﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾

(Bebek) şöyle dedi: “Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitab'ı verdi ve beni peygamber kıldı.” “Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.”⁵⁶

Namaz konusu Hz Lokman'ın oğluna yapmış olduğu tavsiyelerin başında yer alıyor.

﴿يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ﴾

“Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl...”⁵⁷

Yüce Allah, Peygamber efendimize (s.a.a) hitaben şöyle buyuruyor:

﴿اِئْتَلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾

⁵⁵ Taha, 13 ve 14.

⁵⁶ Meryem, 30 ve 31.

⁵⁷ Lokman, 17.

“(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür.”⁵⁸

Namaz konusu hadis kaynaklarında önemle üzerinde durulan konulardan birisidir ve hadis kaynaklarımızda namazın önemi ve faydaları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Hepimiz az çok bu hadisleri duymuşuzdur; ancak burada kısa da olsa bu hadislerin bir bölümünü naklederek kitabımıza şeref katmak istedim.

“الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ / Namaz dinin direğidir”⁵⁹ hadisini hepimiz duymuşuzdur ve yeri geldikçe diğer insanlara da anlatmışızdır.

Hadisin aslında, yani Arapçasında ‘amud’ kelimesi kullanılmıştır. “Namaz dinin amududur” şeklinde. Amud kelimesi Arap dilinde çadırın ortasında yer alan ve çadırı ayakta tutan direk için kullanılıyor. Çadırın direği kaldırılırsa çadır ayakta duramaz ve yerle bir olur. Buradaki hadiste namaz ve din ilişkisi bu benzetmeyle açıklanmıştır. Yani namazı kaldıracak olursak din ayakta duramaz. Burada namazın dindeki hassas konumu çok güzel bir şekilde anlatılmıştır. Hadisin devamında ise bu gerçek daha açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hadisin devamı şöyledir:

الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ مَثَلُهَا كَمَثَلِ عَمُودِ الْفَسْطَاطِ إِذَا ثَبَتَ الْعَمُودُ ثَبَتَ الْأَوْتَادُ وَالْأُطْنَابُ وَإِذَا مَالَ الْعَمُودُ وَانْكَسَرَ لَمْ يَثْبُتْ وَتَدَّ وَ لَا طَنْبُ

“Namaz dinin direğidir. Çadırın direği misalidir, yerinde olduğu sürece çadırın çivileri ve ipleri de yerinde olur, direk eğilirse veya kırılırsa çiviler ve ipler de bir işe yaramaz.”

Çadırın kurulması için ve ayakta kalması için olmazsa olmaz şart, direğin dikilmesidir. Direk ayakta olduğu sürece çadır da ayaktaadır; ancak direk kırılırsa çadırın ipleri ve çivileri çadırı ayakta tutamaz. Bu hadiste namazın dinin diğer parçalarıyla olan ilişkisi de anlatılmıştır. Namazın dindeki yeri o denli önemli ki dinin tüm diğer parçalarını eksiksiz bir şekilde yerine getiren bir insan sadece namaz konusunda sorun yaşıyorsa

⁵⁸ Ankebut, 45.

⁵⁹ Biharul- Envar cilt: 82, sayfa: 218, 1’inci bab, 36’ıncı hadis.

ve sadece bu konuda doğrudan uzaksa dinin diğer parçaları ona herhangi bir yarar sağlamayacaktır.

Daha önce aynı bölümde İmam Cafer Sadık'tan (a.s) nakletmiş olduğumuz hadiste yine namazın dindeki yüce ve değerli konumu anlatılmıştır. Hadis şöyledi:

“Muaviye bin Vahab adlı râvi şöyle naklediyor: İmam Cafer Sadık'a (a.s) “insanları Allah'a yakınlaştıran en güçlü araç nedir?” diye sorduğumda İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

مَا أَعْلَمُ شَيْئًا بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ

Marifetten sonra namazın üstüne bir şey tanımıyorum.”

Bu hadisin hemen ardından Resulullah'ın (s.a.a) şu hadisi kitabımızı süslüyor:

و سَأَلَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ قَالَ الصَّلَاةُ لِأَوَّلِ وَقْتِهَا

Peygamber efendimize (s.a.a) amellerin en üstünü sorulduğunda şöyle buyurdular: “Vaktinde namaz kılmak.”⁶⁰

Diğer bir hadis, imam Muhammed Bakır (a.s) ve İmam Cafer Sadık'tan (a.s) birbirine yakın tabirlerle nakledilen hadistir. İmam Cafer Sadık (a.s) bir nakle göre şöyle buyuruyor:

أَوَّلُ مَا يُحَاسِبُ عَلَيْهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةَ فَإِذَا قُبِلَتْ قُبِلَ سَائِرُ عَمَلِهِ وَإِذَا رُدَّتْ عَلَيْهِ رُدَّ عَلَيْهِ سَائِرُ عَمَلِهِ

Kula sorulan ilk amel, namazdır. Namazı kabul edilirse diğer amelleri de kabul edilir. Ancak namazı reddedilirse diğer amelleri de reddedilir.⁶¹

Hepimizin az çok duyduğu diğer bir hadis ise İmam Cafer Sadık'ın (a.s) son sözleridir. İmam Cafer Sadık (a.s) ölüm döşegindeyken akraba ve yakın dostlarını çağırdı. Bütün herkes bir araya gelince İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

⁶⁰ Biharul- Envar cilt: 82, sayfa: 225, 1'inci bab, 50'inci hadis.

⁶¹ Biharul- Envar cilt: 82, sayfa: 236, 1'inci bab, 64'üncü hadis.

إِنَّ شَفَاعَتَنَا لَنْ تَنَالَ مُسْتَحَقًّا بِالصَّلَاةِ

“Bizim şefaatiniz namazı hafife alanlara kesinlikle ulaşmayacaktır.”⁶²

Kısaca birçok ayet ve hadis namazın olağanüstü ve benzersiz önemini anlatıyor. Bu delillere bakınca insanı Allah’a yakınlaştıran başlıca amelin namaz olduğunu kesin bir dille söyleyebiliriz. Ezan okurken “hayye ala hayri’l amel” yani “amellerin en iyisine koşun” diyerek bu gerçeği her gün kaç defa kendi dilimizle söylüyoruz. Belki şimdiye kadar bu cümlelinin anlamını bilmeden yıllar boyunca aynı cümleyi her gün tekrarlamış da olabiliriz. Acaba amellerin en iyisinin namaz olduğuna gerçekten inanıyor muyuz? Her gün kaç defa “hayye alel-felah” derken acaba gerçekten namazın bizi varmak için sabırsızlandığımız kurtuluşa vardırabileceğine inanarak mı bunu söylüyoruz? Evet, aslında basite aldığımız bu namaz bir insanın yapabileceği en hayırlı ameldir, insanın kurtuluş anahtarıdır ve Allah’a varmak için en iyi araçtır. Muaviye bin Vahab İmam Cafer Sadık’a (a.s) amellerin en hayırlısı nedir diye sorduğunda İmam Cafer Sadık (a.s) “مَا أَعْلَمُ شَيْئًا بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ / Marifetten sonra namazın üstüne bir şey tanımıyorum” buyurdular.

Hadislerde açıklandığı üzere ve her gün defalarca ezan okurken kendi dilimizle tekrarladığımız gibi kesinlikle namaz amellerin en iyisidir ve insanı kemale yani Allah’a yakınlaşmaya vardırarak yönüyle en güzel araçtır. Dolayısıyla Resulullah’ın (s.a.a) izinden gitmek istiyorsak namazımızın niteliğini ve miktarını yükseltmeliyiz. Kemiyyet ve miktar yönüyle sadece farzlarla yetinmemeliyiz ve sünnet namazları da yerine getirmeliyiz. Nitelik yönüyle ise zâhiri huşu ile yetinmeyip namazımızı kalp huzuru ile kılmalıyız.

Evet, irfân vadisinde peşinde olduğumuz ve irfânın temelini oluşturan hakikat yani kalbî olarak Allah’a yönelmek, en mükemmel şekliyle namazda elde edilebilir. On iki İmamların (a.s) ruh hallerini anlatan hadisler bu gerçeği doğrular niteliktedir. Bu gerçek aynı zamanda güvenirliliğinde kuşku duymadığımız büyük zatların bizzat yaşadığı ve bize aktardığı bir hakikattir.

⁶² Biharu’l- Envar cilt: 82, sayfa: 236, 1’inci bab, 63’üncü hadis.

Maalesef birçoğumuzun temel sorunu şeytanın kandırmalarına alet olmak ve irfânın zirvesine varmak için en güzel araçlardan birisi olan namazı yeterince ciddiye almamaktır. Birçoğumuzun bu hali namaza inananmayanların halini andırıyor. Bizler genellikle namazın dille söylenen ve fiziki olarak yapmamız gereken kısmıyla yetiniyoruz ve bu nedenle namazın o yüce etkisini hissetmiyoruz. Oysa namazın insan ruhu üzerindeki etkisi namazın ruhuna uyanlar içindir. Yani bizim gibi insanların namazlarında bulunmayan bölüm. Namazın ruhu, kalp huzuru ve Allah'a yönelmektir. Namazın ruh üzerindeki etkisi ise bu halin kuldaki derinliğine ve derecesine bağlıdır.

Kalp huzuruna varmanın yolu ise sessiz sedasız, kimsenin olmadığı bir köşeye çekilmek değildir. İnsanın Allah'a olan kalbi yönelişi ufak bir sesle bozulacaksa bu durumda ibadeti yalnızca insanlardan uzak ibadethanelere özgü kılmalıyız. Oysa bu, İslamî öğretilerle uyuşmuyor ve İslam dini bu şekilde insanları eğitmek istemiyor. Alıştırmalarla kendimize normal şartlarda namaz kılarken, özellikle cemaat namazı kılarken Allah'a yönelebilmek kabiliyetini kazandırmalıyız ve kendimizi böyle bir insan olarak yetiştirmeliyiz. Kendimizi bu şekilde alıştırmaya çalışırsak zamanla Yüce Allah'ın yardımıyla tüm hallerimizde Allah'a yönelebiliriz ve hayatın koşuşturması bizi Yüce Allah'tan bir an için bile koparamaz. Kur'an-ı Kerim bu hakikati şu şekilde açıklıyor:

﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾

“Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır.”⁶³

Allah'ın gerçek kulları ve gerçek arifler, insanların içinde onlarla iç içe yaşarken, diğer insanlar gibi herhangi bir mesleğin başında iken ve toplumun bir parçasını oluştururken tüm hallerinde kalpleriyle Allah'a yönelen ve bir an için bile Allah'ı göz ardı etmeyen insanlardır. Birileri sadece sessiz ortamlarda veya birtakım özel hallerde Allah'a yönelebiliyorsa ve toplumun içine girer girmez bu kalbi bağ kopuyorsa, bu, onların zafiyetini ve eksikliğini gösteriyor. Dolayısıyla insan bu yönde sağlam

⁶³ Nur, 37.

adımlar atmış olup da tüm hal ve hareketleri şeriata uygun olan değerli insanların yol göstermelerinden yararlanmalıdır ve aşamalı olarak önce namazda olmak üzere zamanla tüm hal ve hareketlerinde Allah'ı anıyor bir hale gelmelidir. Emin olun biz bu yönde bir adım atarsak yüce Allah'ın kendisi elimizden tutacaktır ve bize yardımcı olacaktır. Yeter ki Allah'a doğru bir adım atalım, yüce Allah bize doğru on adım ilerleyecektir. Bu gerçeği anlatan bir hadis şöyledir:

مَنْ تَقَرَّبَ إِلَى شِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعاً وَمَنْ تَقَرَّبَ إِلَى ذِرَاعٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعاً

“Bana bir karış yaklaşırsan, bana bir arşın yaklaşıyorum, bana bir arşın yaklaşırsan bir bâ⁶⁴ yaklaşıyorum.”⁶⁵

Sonuçta yüce Allah'ın mümin ve halis kullar üzerindeki lütfu geniştir ve türlü şekillerde bu insanların elinden tutuyor. Yüce Allah, hayatının temelini ona kul olabilmek üzerine kurup da ona yakın olabilmeyi hayatının hedefi edinen kula özel bir lütuf gözüyle bakıyor ve bu kişinin işlerini bizzat kendisi yönetiyor. Örneğin yararlanabileceği kâmil üstatlar onun önüne çıkarıyor, sâlih insanlarla arkadaşlık yapmasını sağlıyor, dünyevî işlerini düzene koyuyor ve kısaca kemal basamaklarını birbirini ardına çıkabilmesi için ona yardımcı olacak ne varsa hazırlıyor.

Namazın, En Hayırlı Amel Olmasının Sırrı

Namaz konusu ve amellerin en hayırlısı olmasından söz etmişken konuyu biraz daha derin açmakta fayda görüyorum. Neden bunca amel içinde namaz, amellerin en hayırlısı ve Allah'a yakınlık kazanmak için en iyi araçtır? Namazı diğer birtakım ibadetlerle karşılaştırdığımızda namazın bu ibadetlerden çok daha kolay olduğunu görüyoruz. Peki, nasıl oluyor da namaz bu amellerden daha önemli oluyor? Örneğin namazı cihat ile karşılaştırmak. Cihat ibadeti aynı zamanda açlık, susuzluk, yorgunluk, yarılanmak ve öldürülmek gibi birçok sıkıntıyla birlikte gelir. Buna karşın namaz ibadeti sadece birkaç kelimeyi dile getirip de nihayetinde birkaç defa eğilip kalktığımız bir ibadettir. Ancak buna rağmen namaz ibadeti amellerin en hayırlısı ve bir kulu Allah'a ulaştırabilen en güzel araç sayılmıştır.

⁶⁴ Yaklaşık 162 cm uzunluğunda ölçü birimi.

⁶⁵ Biharu'l- Envar cilt: 87, sayfa: 189, 11'inci bab, 5'inci hadis.

Belki bunun hakikatini olduğu gibi algılamayabiliriz; ancak kendi anlama kapasitemizce birtakım hakikatlere açıklık getirebiliriz. Her şeyden önce şunu bilmeliyiz; İbadetin hakikati, insanın, her şeyini hakiki mabuduna teslim etmesidir. Daha önce açıklandığı üzere birçoğumuzun kemâli önündeki en büyük engel, kendimiz için bir nevi rububiyet ve bağımsızlık düşüncesine sahip olmaktır. Bunu açık bir şekilde dile getiriyor olabiliriz; ancak bu düşüncüyü gizli bir şekilde içimizde taşıyoruz ve belirtilerini davranışlarımızda görebiliriz. Kendimizi bir şey zannediyoruz, güçlü olduğumuzu, zeki olduğumuzu ve birtakım yeteneklere sahip olduğumuzu düşünüyoruz. Elimizin altındaki malları kendimize ait görüyoruz ve özellikle toplum içinde belirli bir konuma sahip isek artık enaniyet ve bağımsızlık hissi her yerimizi kaplıyor. Kendimiz için Allah'ın iradesi karşısında müstakil bir irade düşünüyoruz ve çoğu zaman kendi isteklerimizi Allah'ın isteklerine tercih ediyoruz.

Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

“Hevâ ve hevesini tanrı edinen kimseyi gördün mü?”⁶⁶

Evet, maalesef birçoğumuz Allah'a kulluk etmek yerine kendimize kulluk ediyoruz ve Allah'a karşı teslimiyet içinde olmak yerine nefsanî isteklerimizin karşısında teslimiyet halindeyiz. Heva ve heves kulu olmanın bir aşaması çok sınırlı az sayıda insanlar dışında hepimizde vardır. Kur'an-ı Kerim insanların birçoğunda şirkin belirli bir aşamasının var olduğunu ve insanların çoğunlukla Allah kulu olmalarının yanı sıra Allah'a şirk koştuklarını şu şekilde ifade ediyor:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾

“Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.”⁶⁷

Bu mukaddime sonrasında söylemek istediğimiz asıl şey, namazın temel felsefe ve hikmetinin bizi kendimize kul olmaktan kurtarıp Allah'a yöneltmek olduğudur.

⁶⁶ Casiye, 23.

⁶⁷ Yusuf, 106.

﴿وَجْهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

“Ben hanif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.”⁶⁸

Evet, namaz, insanın, yüce Allah karşısında huşu ile durup bütün benliğini ayağının altına alarak yüzünü yere sürüp de kulluk alıştırmayı yapması için bir araçtır. Namaz, kulluk antrenmanı için benzersiz bir alandır ve insanın tüm varlığını, hayatını ve ölümünü Allah’a adanması için en uygun sahalardan birisidir.

﴿قُلْ إِن صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

“(Ey Muhammed!) De ki: “Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.”⁶⁹

Namaz, teslimiyet alıştırmasıdır. Namaz, kulluğun hakikati yani teslimiyeti insanda çoğaltmak içindir. Namaz, insandaki teslimiyeti çoğaltıp dil aşamasından vücudun bütün uzuvlarına yaymak için ve kula bütün varlığıyla “أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ / Ben kendimi Allah’a teslim ettim”⁷⁰ dedirtmek içindir.

İnsan namaza durduğu vakitte aslında tüm varlığını ve sahip olduğu her şeyi yüce Allah’a atfediyor ve bütün bu varlıkların kendisine değil de yüce Allah’a ait olduğunu, onun dilediği şekilde kullanılması gerektiğini namaz ile dile getiriyor. Namaz, insandaki bu ruh halini git-tikçe güçlendiriyor. Namaz, insanın vücudunu ve ruhunu Allah’a yönlendirebilmesi içindir. Bu nedenle namaz esnasında kibleye doğru durmak zorunludur.

﴿وَجْهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا﴾

“Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm.”⁷¹

⁶⁸ Enam, 79.

⁶⁹ Enam, 162.

⁷⁰ Al-i İmran, 20.

⁷¹ Enam, 79.

Her tarafı kulluk kokan birçok duruş şekli, namaz için düşünülmüştür. Kulun saygılı bir şekilde Mevla'sının karşısında durması, onun önünde eğilmesi, toprağa kapanıp secde etmesi, ihtiyacını gidermesi için el açıp dua etmesi (kunut) ve tekbir getirerek her şeyi bir kenara itmesi. Namaz esnasında kulun dile getirdiği sözcükler de yine kulluk ruhunu insanda pekiştiren sözcüklerdir. Kulun, ihtiyaçlarını ve eksikliklerini dile getirip rabbinden bunların giderilmesini dilemesi, Allah'a vermiş olduğu nimetlerden ötürü teşekkür edip onu hamd etmesi. İşte bu nedenle namazın görünen bölümü, yani vücudumuzla yerine getirdiğimiz namaz fiilleri ve zikirleri, tam bir kulluk ifadesi taşıyacak şekilde tasarlanmıştır. Ancak "namazın ruhu nasıl tam bir kulluk içerebilir" konusu kendi yerinde açıklanması gereken farklı bir konudur.

Dolayısıyla namaza bunca önem verilmesinin sebebi ve hikmeti namazın, insanı, yaratılış hedefine götürebilecek en mükemmel araçların başında gelmesidir. Yani namaz, benlik ve enaniyet ruhunu insanda öldürüp ona kulluk ruhu kazandırabilen harika bir araçtır. Namaz, Allah'ın hakiki malikiyetini insanın ruhuna işleyecek en etkili araçtır. İnsan, namaz ile kul olduğunu ruhuna yazdırıyor. Diğer ibadetlerin hiçbirisi namazın sahip olduğu bunca büyük kapasiteye sahip değildir. Örneğin oruç, bir ibadettir; ancak sadece insanın yapabileceği birkaç işi yapmamasıyla sınırlıdır ve yüzün toprağa sürülmesi, zikir söyleyip Allah'a yalvarılması ve benzeri namazda var olan parçalar oruçta yoktur. Aynı şekilde diğer ibadetler de benzer durumdadır. Bütün ibadetler içinde namaz ibadeti kapsayıcı bir ibadettir ve insanın tüm fizikî ve ruhî yönlerini kulluk yönünde kullanmasına olanak sağlıyor. Bu nedenle tüm ibadetler içinde sadece namaz ibadeti 'en hayırlı amel' unvanını alabilmiştir.

Ruhsuz Namazlar

Namazın insanın yücelmesi ve kemali yönündeki üstün etkisini göz önünde bulundurarak namazla ilgili diğer bir konuya açıklık getirmeyi uygun gördüm. Açıklanması gereken soru şudur: Namaz insanın kemali yönünde bunca etkiliyse neden bunca namaz kılmamıza rağmen bu etkiyi kendimizde hissetmiyoruz? Namazla ilgili bir hadis şöyledir:

الصَّلَاةُ مِغْرَاجُ الْمُؤْمِنِ

“Namaz müminin miracıdır.”⁷²

Namaz gerçekten müminin miracı ise neden yıllarca namaz kılmamıza rağmen bir defa bile miraca gittiğimizi hissetmiş değiliz?

Kur'an-ı Kerim namazla ilgili şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

“Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar.”⁷³

Peki, neden bunca yıl namaz kılmamıza rağmen türlü günahlara bulaşabiliyoruz? Namaz için hadislerde onlarca benzer etki söylenmiştir; ancak yıllar boyu namaz kılmamıza rağmen bu etkileri kendimizde görmüyoruz. Acaba bunun sebebi ne olabilir? Cevap şu ki biz gerçek namazdan uzağız. Bizim namaz kılmak adına yaptığımız iş namazın görüntüsünü yerine getirmektir. Gerçekte biz sadece, namaz kılıyormuş gibi yapıyoruz. Namaz esnasında Allah dışında her şeyi düşünen ve ancak selam verdikten sonra namaz kıldığını fark eden birisi için ‘namaz kılıyor’ diyebilir miyiz? Birçoğumuz diğer zamanlarda düşünemediğimiz konuları namazda düşünüyoruz. Örneğin akşam namazından sonra bir konuyu birilerine anlatacak olursak namaz boyunca bu konuyu nasıl daha iyi anlatabileceğimiz üzerine düşünüyoruz. Ticaretle ilgilenen birçok kişi namaz esnasında hesap kitap yapıp alacak vereceğini hesaplıyor ve çek senetleriyle ilgili planlar yapıyor. Acaba gerçekten bu namazlara namaz diyebilir miyiz?

Bizim kıldığımız namazlar insanı, kemaline ulaştırmadığı gibi bu namazlar aslında tövbe ve istiğfar gerektiriyor. Evet, gerçek şu ki bulaştığımız günahlar bir yana ibadetlerimiz ve namazlarımızdan da tövbe ve istiğfar etmeliyiz.⁷⁴

⁷² Biharu'l- Envar cilt: 82, sayfa: 248, 2'inci bab, 1'inci hadis.

⁷³ Ankebut, 45.

⁷⁴ İmam Humeyni bu konuyu başka bir açıdan ele alarak şöyle buyuruyor: Yaptığımız bütün işler nefsanî isteklerimizi doyurmak için, karnımızı ve cinselliğimizi tatmin etmek içindir. Bizler midelerimizin kuluyuz, cinselliklerimizin kölesiyiz. Ancak

Birisi kalkıp da sizi övmek için anlamını bile bilmediği kelimeler

daha büyük hazlara varmak için birtakım hazlardan vazgeçiyoruz. Bütün düşünce ve hayalimiz şehvetimizi daha iyi tatmin etmek üzerinedir. Allah'a yakınlık kazanmak vesilesi olan namaz ibadetini yerine getiriyoruz; ancak cennet kadınlarına ulaşabilmek için. Kıldığımız namazların Allah'a yakınlık kazanmakla bir alakası yoktur. Allah'ın emrini yerine getirmekle bir alakası yoktur. Kıldığımız namazlar Allah rızasından kilometrelerce uzaktadır.

Ey şehvet ve öfkesinden başka bir şeyi anlamayan, ilahî bilgilerden uzak zavallı insan. Zikirlerle, sünnetlerle, farzlarla, haramlar ve mekruhlardan uzak durarak, güzel ahlaklar kazanıp kötü nefsanî özelliklerden kurtularak kendisine kutsiyet katan ey insan. Nefsanî isteklerine varmak için, zümrüt tahtlarda oturup hurilerle kucaklaşmak için, şahane giysiler giyip görkemli saraylarda oturmak için ve nefsinin tüm dilediklerine varmak için yapmış olduğun işleri insaf tartısına koy. Acaba sadece kendi nefsini tatmin etmek için yapmış olduğumuz bu işleri Allah'a isnat edebilir miyiz? Acaba bu yapılanlara 'Allah'a kulluk etmek' diyebilir miyiz? Para karşılığında çalışan işçiyle ne farkın var senin? Para karşılığında çalışan bir işçi "ben sadece patronun gönlü hoş olsun diye bütün bu işleri yaptım" derse kim buna inanır? Acaba siz "ben sadece Allah rızası için namaz kılıyorum" derken yalan söylemiş olmuyor musunuz? Acaba bu namazlar gerçekten Allah'a yakınlık kazanmak için midir yoksa cennet hurilerine yakınlık kazanmak için midir?

Açık söyleyeyim; bütün bu ibadetler Allah'ın veli kulları ve âriflerin nezdinde büyük günahlardandır. Ey zavallı insan, Allah'ın nezdinde, onun tüm mukarreb meleklerinin nezdinde Allah'ın rızasına aykırı davranıp, Allah'a yakınlık kazanma vesilesi olan ibadetleri nefsanî isteklerin uğruna ve şeytan için mi yapıyorsun? Üstelik hiç utanmadan ibadet esnasında, Allah ve meleklerinin önünde yalan söylüyorsun, iftirada bulunuyorsun, hiç utanmadan başa kakmaktan çekinmiyorsun ve ucb içinde kendini beğeniyorsun. Benim ve senin bu ibadetleri en büyüğü riya olan günah ehlinin yaptıklarıyla ne farkı var? Zira riya bir tür şirk koşturur ve Allah rızası için yapılması hasebiyle en büyük ve en çirkin günahlardandır. Oysa bizim tüm ibadetlerimiz saf şirkettir ve zerre kadar ihlase bu ibadetlerde bulunmuyor. Allah rızası niyeti, iştirak suretiyle yani diğer niyetlerle ortak olarak bile bu ibadetlerde bulunmuyor. Bu ibadetler sadece ve sadece nefsanî istekler için, mide için ve şehvet içindir.

Güzel kardeşim, kadın için kılınan namaz, *-ister dünya kadını olsun ister âhiret kadını-* Allah için kılınan bir namaz olamaz. Dünya veya âhiret emellerine varmak için kılınan namazın Allah'a bir alakası yoktur. Öyleyse neden bu kadar kendini üstün görüyorsun da diğer insanları kendinden aşağıda görüyorsun? Neden kendini Allah'ın ihlâşlı kullarından birisi olarak görüyorsun? Ey zavallı insan, sen bu ibadetinle aslında kalın zincirlere vurulmayı hak ediyorsun. Öyleyse neden alacaklıymış gibi davranıp bu davranışınla azabına azap katıyorsun? Sen yapmakla yükümlü olduğun amelleri yerine getir ve bu amellerin Allah rızası için olmadığının farkında ol. Şunu bil ki yüce Allah kendi lütfu ve fazlıyla seni cennete götürecektir. Yüce Allah kullarının zaafını görerek onların taşıdığı şirklerin bir bölümünü affedecektir. Yüce Allah kendi fazlıyla kullarının bu eksikliğini örtmüştür. Bırak da Allah'ın, bizim ibadet diye adlandırdığımız bu çirkefliklerin üzerine örtmüş olduğu settariyet ve gufran perdesi yırtılmasın. Bu durum değişir de Allah'ın adaleti hükmedecek olursa bizim

kullanırsa siz bunu övgü olarak mı saygısızlık olarak mı kabul edersiniz? Birisi sizin için sevgi ve saygı içerikli sözcükler kullanırsa ve siz bu kişinin, bu sözleri söylerken tamamen farklı şeyler düşündüğünü ve ne söylediğinin farkında bile olmadığını bilerseniz, bu durumda bu kişiye nasıl bir tepki gösterirsiniz? Birisi sizinle konuşurken yüzünü diğer tarafa çevirip sağa sola bakarak sizinle konuşursa siz bunu kendinize yapılan bir saygısızlık olarak görmez misiniz? Acaba bizim ibadetlerimiz ibadet midir, saygısızlık mıdır? Bir hadis-i şerifte Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

لَا تَلْتَفِتُوا فِي صَلَاتِكُمْ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمُلْتَفِتٍ وَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَمَا يَخَافُ
الَّذِي يُحَوِّلُ وَجْهَهُ فِي الصَّلَاةِ أَنْ يُحَوِّلَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَجْهَ حِمَارٍ

“Bu şekilde namaz kılan birisi Allah'ın onu bir anda eşeğe dönüştürmesinden korkmuyor mu?” ⁷⁵

Namaz kılan bir insan diliyle ‘Allahu Ekber’ deyip de Allah'ın her şeyden üstün olduğunu dile getirirken aynı zamanda aklında ve kalbinde başka şeylere gönül bağlıyorsa acaba bu, gönül bağladığı şeylerin Allah'tan daha üstün olduğuna inandığı anlamına gelmiyor mu? İşte bu durum acaba haşa, Allah'la alay etmek değil mi? Acaba söylediklerinin hiçbirine inanmadığını bildiğimiz birisi sözleriyle bizi övmeye çalışırsa bunu hakareten başka bir şeye yorar mıyız? Acaba kalbiyle inanmadığı halde diliyle “Allahu Ekber” deyip de Allah'ın her şeyden yüce olduğunu söyleyen birisi o anda bir eşeğe dönüşmeği hak etmiyor mu? Sıradan bir insanla konuştuğumuz zaman bile saygısızlık olmasın diye yüzümüzü o kişiye dönüp konuşuyoruz. Acaba yüce Allah, sıradan bir insan kadar bile değerli değil mi ki onunla konuşurken kalbimizi ondan başka her şeye çeviriyoruz? Gerçekten de şu ana kadar kılımış olduğumuz namazlar sayısınca yüce Allah'a yalvarıp bizi bu namazlardan ötürü,

ibadetlerimizin günahı, günah ehli insanların yaptıklarından daha düşük olmayacaktır. (Kırk Hadis, sayfa: 72-74)

⁷⁵ Biharu'l- Envar cilt: 84, sayfa: 211, 15'inci bab, 3'üncü hadis. Hadisin tamamı şöyledir: Namazlarınızda diğer şeylerle ilgilenmeyin. Kuşkusuz böyle yapanların namazı geçersizdir. Peygamber efendimiz (s.a.a) hadisin devamında şöyle buyuruyor: Acaba namazda yüzünü o tarafa bu tarafa çeviren birisi yüce Allah'ın onun yüzünü eşek yüzüne döndürmesinden korkmuyor mu?

evet günahlar bir yana, bu namazlardan ötürü bizi affetmesini dilemeliyiz. Başından sonuna kadar ibadetten çok hakaret ve saygısızlığa benzeyen bu sözde ibadetlerimiz için istiğfar etmeliyiz. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ ﴾

“Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye dek namaza yaklaşmayın.”⁷⁶

Sarhoş birisinin sözleri ne kadar değerli olabilir? Düşünce gücünü kaybetmiş olan sarhoş birisi ne dediğinin farkında değil. Bu insan her şey söyleyebilir. Dolayısıyla sarhoş birisi birisiyle ilgili övgüyle bahsederse onun bu sözlerine kimse değer vermez. Aynı şekilde farklı şeyler söylerse yine dedikleri dikkate alınmaz. Bu ayet-i kerimede yüce Allah insanlara, sarhoş iken, yani sözlerinin hiçbir değer taşımadığı zamanda namazdan uzak durmalarını ve onunla konuşmaya teşebbüs etmemelerini emretmiştir. Ayet-i kerimede sarhoşluk hali söylenmiştir ve ilk akla gelen durum, içki içerek bu duruma düşenlerdir. Ancak ayetin devamındaki ifade ne dediğinin farkında olmayarak namaza durup da rabbiyle konuşan tüm insanları içine alıyor. Ayetin devamındaki bölümde “ne söylediğinizi bilinceye dek” ifadesi yer alıyor. Yani sarhoş bir insan ne dediğinin farkında olmadığı için namaza durmamalıdır. Bu nedenle gaflet halinde olup da akli fikri diğer yerlerde olan insanların tümü bu gruba dâhildir. Zira bu insanlar da ne dediğinin farkında değildirler.

Dolayısıyla kılmış olduğumuz namazların etkisini ruhumuzda hissetmiyor olmamızın sebebi ve bu namazların bizi kemale doğru ilerletmesinin sebebi namazlarımızın gerçekte namaz olmamasıdır. Bu namazların en azından boynumuzdaki namaz yükümlüğünü kaldırmış olmasını umarım. Ben ve benim gibi insanların kılmış olduğu namazlar en fazla, kıyamet gününde “neden namaz kılmadın” sorusuna maruz kalmayı önleyebilir. Ancak bu namazlar hiçbir ruhî tekâmül ve yücelmeye sebep olmayacaktır. Maalesef birçoğumuz namaza gereken özeni göstermiyoruz. Çok manevî bir havaya kapıldığımız dönemlerde ise nihayetinde en fazla

⁷⁶ Nisa, 43.

namazımızı daha düzgün bir kıraat ve daha hoş bir sesle kılmaya çalışıyoruz. Kıraat inceliklerini ve harfleri doğru eda etmeyi namazda uymamız gereken en önemli görev olarak görüyoruz. Oysa bu tür incelikler tamamen namazın görünümüyle ilgilidir ve namazın ruhu başka bir şeydir. Bu tür görüntü eksenli işler daha çok namazın görünümünü ve dış kabuğunu oluşturuyor. Gerçekte insanı Allah'a yakınlaştıran ise kalbinin Allah'a bağlı olmasıdır. Bu görüntü eksenli işler aslında kalbî bağın bir göstergesi olmalıdır. Namazın hakikati kalbî bağdır ve kalbî bağın olmadığı yerde namaz, daha çok cansız bir cenazeye benziyor. Cansız bir varlıktan hareket etmesi beklenebilir mi?

Bu benzersiz cevher bizim elimizdedir; ancak maalesef biz bunun farkında değiliz ve çok kolay bir şekilde namazın yanından geçip gidiyoruz. Çoğu insan tekâmül yolunda ilerleyip de seyr u sülûk yolculuğuna çıkmak isterken o kapıdan bu kapıda gezinip birisinden bir sır, bir zikir öğrenmenin ardına düşüyor. Bu yolda ilerleyebilmek adına namazdan daha etkili bir şey olsaydı, yüce Allah bunu söylemeyecek kadar cimri miydi? Kur'an'ı insanlar için hidayet vesilesi kılan Allah, peygamberini âlemlere rahmet kılan Allah, en çok sevdiği kullarını insanlara yol göstermeleri için gönderen Allah, insanların hidayet vesilesini bir sır olarak yalnızca sınırlı sayıda insanlara söylemek üzere söylemiş olabilir mi?

İnsanı kemale götürebilen namazdan daha etkili bir araç olsaydı kesinlikle yüce Allah bu aracı Kur'an'da daha büyük bir vurguyla dile getirirdi. Namazdan daha önemli bir iş olsaydı kesinlikle peygamberler bu iş üzerinde daha çok dururlardı. Neden Hz Ali (a.s) bunca ibadet içinden namazı seçip de her gün bin rekât namaz kıları? Görüntü itibarıyla birtakım şeyleri tekrarlamaktan başka bir şey görünmeyen namaz? Hz Ali'nin (a.s) bu yaptığı nasıl bir mesaj içerebilir? Neden Hz Ali (a.s) mutlaka bin rekât namaz kılmaya özen gösteriyordu ve hareket halinde iken, kuyudan su çekerken veya tarla sürerken bile namaz kılar Kur'an okurdu? Bildiğiniz üzere farz namazlarda geçerli olan birçok koşul, sünnet namazlarda zorunlu değildir. Örneğin kibleye doğru durma zorunluluğu, vücudun sükûnet içinde olması, rûkû için eğilmek ve secde için yere kapanmak şartları sünnet namazlarda zorunlu değildir. Bu nedenle insan, dilediği yerde sünnet namaz kılabilir. Belki de Hz Ali'nin (a.s) her

gün kıldığı bin rekât namazların büyük bir kısmı bu şekilde kılınıyordu. Ben şahsen birçok âlimi bu şekilde namaz kılarken görmüşümdür. Bu mesele özellikle şimdiki gibi ulaşım araçlarının olmadığı eski dönemlerde daha sık uygulanıyordu. Zira insanların önemli bir vakti bir yerden bir yere giderken geçiyordu. Bu dönemde yaşayan birçok büyük zat ve değerli âlim bu fırsattan yararlanıp sünnet namaz kılardı. Allah, Allame Tabatabaî'ye rahmet eylesin. Bazen ders için gittiği yere kadar ona eşlik ederken yol boyunca namaz kıldığını görürdüm. Aynı şekilde merhum Şeyh Gulam Rıza Fakih Horasanî. Bizim memleketin yani Yezd ilinin âlimlerindendi. Çoğu zaman camiye giderken veya başka bir yere giderken yol boyunca namaz kıldığına şahit olmuşumdur.

Kısaca genel olarak namazın gerçek değerini halen anlamış değiliz. İnsanı namazdan daha hızlı bir şekilde Allah'a yakınlaştıran başka bir vesile tanımıyorum. Bizim kıldığımız namazların sorunu namaz olmamaktır. Kıldığımız namazlar gerçek namaz olursa işte o zaman dünyamız için de ahiretimiz için de ne denli büyük yararlar getireceğini görebiliriz. Bu tür namazları bize de nasip etmesini yüce Allah'tan temenni ederim.

Tekâmül İçin Uygulamalı Bir Program

Bu bölümü tekâmül için uygulamalı bir programla bitirmek istiyorum. Bu program pratikte uygulanması gereken ve buna karşın uzak durulması gereken birtakım talimatlar içeriyor. Uygulanması gereken talimatlar şöyledir:

1- İbadetlerimizi, özellikle farz namazları zamanında, ihlaslı bir şekilde ve tam bir kalp huzuruyla yerine getirelim.

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler.”⁷⁷

Gün içinde belli bir vakti kalbi olarak Allah'a yönelmeye ayırılım ve bunun için belirli bir vakit ve belirli bir mekân seçelim.

⁷⁷ Muminun, 1 ve 2.

﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

“Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an ve gâfillerden olma.”⁷⁸

Hiç kuşkusuz bir şeyin alışkanlık haline gelmesi ve insanın günlük hayatının bir parçası olması insanın fitrî ve iradî eğilimlerini yönlendirmek açısından oldukça etkili olacaktır. Örneğin belirli bir hazza alışmak diğer hazzardan vazgeçmek için yeterli bir sebeptir; her ne kadar diğer hazlar daha üstün ve daha derin olsa bile. Belirli hazzlara alışmış olmak insan için zararlı olabileceği gibi değerli ve kurtarıcı da olabilir. Öyleyse iyi işleri öylesine alışkanlık edinelim ki olur da bir gün bu işleri yapmazsak bundan rahatsızlık duyalım. Örneğin gece teheccüdünü alışkanlık edinen bir insan bir gece bu ibadeti yerine getiremediğinde bundan rahatsızlık duyuyor ve büyük bir sermayeyi yitirdiğini hissediyor. Bütün hazlar içinde en üstün ve en değerli haz Allah’a kalbî olarak bağlanmak ve onunla dostluk kurmaktır. Kalbî olarak Allah’a bağlanıp da bunu tekrarlamak ve sürekli Allah’ı anmak, insanın, kalbinde Allah ile dostluk kurmanın hazzını hissetmesine sebebiyet vermekle kalmayıp dünyevî değersiz hazzlara sırt çevirmesine de sebep oluyor. Aynı zamanda Allah’la bağlantılı olan işleri ihmal etmemeliyiz. Örneğin hacca gitmek, kutsal mekânlara gitmek ve din âlimleriyle oturup kalkmak. Bu tür işler insanın Allah’la olan dostluk ve yakınlığını artırıyor.

2- İnfak ve ihsanda bulunmayı unutmayalım.

Hiç kuşkusuz infakta bulunmak, diğer insanların ihtiyaçlarına öncelik tanımak ve genel olarak diğer insanlara iyilik yapmak, dünyevî hazzlardan kopup kalpteki maddî kirliliklerden arınmak için en güzel araçtır.

Kur’an-ı Kerim bu gerçeğe işaretle şöyle buyuruyor:

﴿وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

⁷⁸ Araf, 205.

“Kim nefsinin cimriligidenden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşu erenlerin ta kendileridir.”⁷⁹

Diğer bir ayet-i kerime şöyledir:

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾

“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça (gerçek) iyiliğe asla erişemezsiniz.”⁸⁰

Kur’an-ı Kerim, diğer bir ayet-i kerimede düşündürücü bir tabir kullanarak şöyle buyuruyor:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾

“Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağı ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al.”⁸¹

Yüce Allah bu ayet-i kerimede peygamberini (s.a.a) zekât almakla görevlendirirken alınan zekâtın bu insanların mallarını temizleyeceğini söylemiyor, yani bu insanların mallarında fakir hakkı, çalıntı mal ve benzeri kendilerine ait olmayan mal varsa bu şekilde temizleyeceğini söylemiyor aksine verilen zekâtın bu insanların kendisini temizlediğini ifade ediyor. Belki de bu ayet-i kerimede saklı olan ince nokta, mal sevgisinin insanın kalbini kirletmesi ve verilen zekâtın malın kendisindeki kirliliklerle birlikte mal sahibinin kalbindeki bu kirliliği de gidermesidir. Bu açıklama zekât için söylenen hikmetle yani zekâtın maldaki kirlilikleri giderme yönüyle çakışmıyor.

Namaz ve infak birbirini tamamlıyor ve belki de bu yüzden Kur’an-ı Kerim’de genellikle namaz ve infak bir arada anılmıştır.

Bu ayetlerden birisi Kur’an-ı Kerim’de yer alan Hz İsa’nın şu ifadesidir:

⁷⁹ Haşr, 9.

⁸⁰ Al-i İmran, 92.

⁸¹ Tevbe, 103.

﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾

“Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.”⁸²

3- Her günün belli bir bölümünü düşünmek için ayırılım ve bu zaman dilimi içinde yüce Allah'ın sıfatları, Allah'ın ayetleri, nimetleri, bize olan ihsanı ve yaratılışın gayesi üzerine düşünelim.

Doğru yolu seçebilmek için gerekli faktörler, önümüzdeki yolun uzunluğu, elimizdeki fırsatlar ve gücümüzün sınırlı olması, önümüzdeki engellerin çokluğu, dünyevî hedeflerin değersizliği ve dünyevî hazların sıkıntılarla iç içe olması düşünmemiz gereken diğer konulardır.⁸³ İrfân yolunda yürüyen sâliklerin genel olarak günlük programlarından birisi günün belirli bir vaktini insanı kendisine ve dünyaya kul olmaktan koparıp da Allah'a kul olmaya yönelten konular üzerine düşünmeye ayırmalarıdır. Konunun önemli olması hasebiyle Kur'an-ı Kerim'in birçok ayet-i kerimesinde farklı tabirlerle ele alınmıştır. Al-i İmran suresinin son ayetleri bunun bir örneğidir. Bu ayetlerde bir insanın üzerinde düşünmesi gereken konular kapsayıcı bir şekilde açıklanmıştır.

⁸² Meryem, 31.

⁸³ İmam Humeyni konuyla ilgili şöyle yazıyor: Nefse karşı mücadele edip de hakka doğru yürüyebilmenin ilk şartı tefekkürdür. Ahlak âlimlerinin bir kısmı bunu ilk aşamadakilerin beşinci görevi olarak görüyor ve bu görüş kendi yerinde doğru bir görüştür. Burada 'düşünmek' derken kastettiğimiz şey her gün az da olsa belli bir vakit bu dünyayı insanın yaşaması için uygun bir ortam olarak yaratıp da insanı bu dünyaya getiren Allah'a karşı taşıdığımız sorumluluğun ne olduğu hakkında düşündürmektir. Bize her biri kendi yerinde akılları hayran bırakan güzellikler taşıyan sağlıklı vücut ve sağlıklı akıl bahsetmiş olan Allah'a karşı taşıdığımız sorumluluğun ne olduğu hakkında düşündürmektir. Bize bunca nimet bahsetmiş olan Allah'a karşı taşıdığımız sorumluluğun ne olduğu hakkında düşündürmektir. Bize doğru yolu göstermeleri için bunca peygamber göndermiş olan Allah'a karşı taşıdığımız sorumluluğun ne olduğu hakkında düşündürmektir.

Acaba bütün bunlar hayvanlarla ortak olduğumuz şu hayvanî hayatın idare edilmesi ve şehvetimize yön verilmesi için midir? Yoksa bunun arkasında başka bir amaç mı var?

Acaba insanları akıl ve dinin kurallarına davet edip de hayvanî arzular ve şu fânî dünyaya bağlanmaktan uzaklaştıran yüce peygamberler, Allah'ın veli kulları ve büyük âlimler insanlara karşı bir kin ve düşmanlık mı taşıyorlardı? Acaba bu değerli zatlar, bizim gibi nefsanî isteklerinde gark olmuş olan insanlar kadar doğru yolu bilmiyorlar mıydı? (Kırk Hadis sayfa: 6 ve 7)

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَبْصَارِ﴾
 ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ
 وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ
 النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ ﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ
 أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾ ﴿رَبَّنَا
 وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسْلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklıselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatairken (her vakit) Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru! Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, artık onu rüsvay etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur. Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, «Rabbimize inanın!» diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamber’i, Kur’an’ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz! Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vâdettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz sen vâdinden caymazsın.”⁸⁴

4- Dinî değerleri tekrar tekrar düşünmek insanın yaptıklarına yön vermesi yönünde oldukça etkilidir. Bu nedenle davranışlarımıza, hal ve hareketlerimize çeki düzen verip de daha uygun davranışları seçebilmek için günün belli bir bölümünü Kur’an okumak, Kur’an ayetleri üzerinde düşünmek, Kur’an ezberlemek, hadis okumak, İslamî öğütlerden yararlanmak ve İslam’ın fıkhi ve ahlakî hükümlerini gözden geçirmek çok uygundur. Bu tür bir program insanın kemâlini esas alan yönü için bir uyarıcı görevini yapabilir ve doğru hedefi ve bu hedefe giden doğru yolu Kur’an’dan, hadislerden ve büyüklerin sözlerinden bulup aklında tutmasına yardımcı olabilir. Özellikle anlamı üzerinde düşünerek Kur’an ayetlerini

⁸⁴ Al-i İmran, 190-194.

okumak bu yönde oldukça etkilidir ve bu nedenle önemle tavsiye edilmiştir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾

“And olsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?”⁸⁵

Zaten bu nedenle okuyabildiğince Kur'an okumamız tavsiye edilmiştir.

﴿فَاقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ﴾

“Öyleyse mümkün olduğu kadar (sıkıntıya düşmeyecek şekilde) Kur'an okuyun.”⁸⁶

İnsan Kur'an'ın belirli bir suresini anlamını bilerek ezberlerse bu suredeki öğretiler ister istemez bu şahsın aklından gelip geçecektir ve zamanla bu şahsın kişiliğini etkileyecektir. Aynı şekilde sürekli 'Allahu Ekber' ve 'La ilahe illallah' gibi Allah'ın gücünü, yüceliğini, kapsayıcılığını ve onun övgüsünü içeren benzer zikirler insanın kalp kulağını okşarsa ve bu zikirlerin güzel kokusu insanın bütün kalbini kaplarsa kulluk çizgisi insanın önünde açık bir şekilde kendisini gösterecektir ve bu insan her zaman Allah'ın rızası doğrultusunda hareket etmeğe çalışacaktır. Konuyla ilgili olarak daha önce anlatıldığı üzere İmam Muhammed Bakır (a.s) sürekli ve her zaman, insanlarla konuştuğu zaman bile fırsat buldukça 'La ilahe illallah' zikrini ağzından düşürmez bu zikri hep söylemiş.⁸⁷

Kendini ıslah etmekle ilgili burada açıklamaya çalıştığımız programda uzak durulması gereken önemli konular ise şöyledir:

1- Dünya ve maddiyata gönül bağlamak insanın iradesini zayıflatıyor, insanı dünya kölesi haline getiriyor, özgürlük ve özgürce düşünme kabiliyetini insandan alıyor ve âhiret konusunda düşünme fırsatını onda alıyor. Bu nedenle dünyaya ve maddiyata gönül bağlamamaya

⁸⁵ Kamer, 17.

⁸⁶ Muzzemmil, 20.

⁸⁷ Usul-i Kâfi cilt: 2, Dua bölümü, Allah'ı çokça anmak alt bölümü, 1'nci hadis.

çalışmalıyız ve zâhitlik ve dünyaya değer vermeme ruhunu kendimizde güçlendirmeliyiz. İnsan, dünya ve dünyevî zevklere alışırса dünya bağlılığını bu insanın kalbinden çıkarmak çok; ama çok çetin olacaktır ve ancak sayılı insanlar çok ağır sıkıntılar sonrasında bu işi başarabilirler. İşte bu nedenle insan, başından beri kendisini dünyaya gönül bağlamamak ve maddî hazlara alışmamak yönünde eğitmelidir. Gösterişlerden uzak durmak, sade bir hayat tarzı benimsemek ve çevredeki imkânlarla gönül bağlamamak, bu imkânlarla zarar geldiği durumlarda insanı muhtemel ruhî çöküntülere karşı koruyacaktır. Bu düzeni sürdürmek zamanla insana zahitlik ve dünyaya değer vermeme ruhu kazandıracaktır ve bunun bir getirisi olarak bu insan kalıcı ilahî nimetlerin tadına varacaktır.

Nudbe Duası'nın ilk bölümü şöyledir:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا جَرَى بِهِ قَضَائِكَ فِي أَوْلِيَائِكَ الَّذِينَ اسْتَخْلَصْتَهُمْ لِنَفْسِكَ
وَدِينِكَ إِذَا اخْتَرْتَ لَهُمْ جَزِيلَ مَا عِنْدَكَ مِنَ النِّعَمِ الْمُقِيمِ الَّذِي لَا زَوَالَ لَهُ وَلَا
اضْمِحْلَالَ بَعْدَ أَنْ شَرَطْتَ عَلَيْهِمُ الزُّهْدَ فِي دَرَجَاتِ هَذِهِ الدُّنْيَا الدَّنِيَّةِ وَرُخْرِفَهَا
وَزَبَرَجَهَا فَشَرَطُوا لَكَ ذَلِكَ

“Allah'ım, dinin için ve kendin için seçmiş olduğun veli kullarına uygun gördüğün takdirler için sana hamdolsun. Zira onlar için kendi kâındaki kalıcı nimetleri, zevalsız ve eskimeyen nimetleri uygun gördün. Ancak şu değersiz dünyanın tüm evrelerinde dünyanın süsüne, görünümüne gönül bağlamayıp da zâhitlik yapmayı onlara ön şart olarak belirledikten sonra ve onlar da buna söz verdikten sonra bunu onlar için uygun gördün.”⁸⁸

Konuyla ilgili olarak İmam Muhammed Bakır'dan nakledilen bir hadis çok ilginizi çekebilir. Bu hadiste açıklandığı üzere Allah Resulü (s.a.a) yolculuğa çıkmak istediğinde son görüştüğü kişi, kızı Hz Fatıma'ydı (a.s) ve yolculuktan döndüğünde ise ilk olarak kızı, Hz Fatıma'nın (a.s) yanına giderdi. Savaşların birinde Hz Ali'nin (a.s) eline bir miktar ganimet malı geçti ve Hz Ali (a.s) bu malı Hz Fatıma'ya (a.s) hediye etti. Hz Fatıma bu ganimeti satıp evin girişine asmak üzere bir perde ve iki gümüş

⁸⁸ Mefatihul- Cinan, Nudbe Duası bölümü.

bileklik aldı. Peygamber efendimiz (s.a.a) daha yolcu iken Hz Fatıma (a.s) perdeyi evin girişine astı. Peygamber efendimiz (s.a.a) yolculuktan döndüğünde her zamanki gibi ilk önce Hz Fatıma'nın (a.s) yanına gitti; ancak bu defa her zamankinden çok daha kısa kaldı ve oradan ayrılıp camiye gitti. Hz Fatıma (a.s) babasının bu perde ve bileklikler yüzünden rahatsız olduğunu fark etti ve hemen oğulları Hz imam Hasan (a.s) ve Hz İmam Hüseyin'i (a.s) çağırıp, perdeyi ve bileklikleri onlarla birlikte babası Resulullah'a (a.s) gönderdi. Peygamber efendimiz (s.a.a) perdeyi ve bileklikleri görünce çok sevindi ve torunları Hz imam Hasan (a.s) ve Hz imam Hüseyin'i (a.s) kucağına oturtup onları öptü. Sonrasında ise bileklikleri ve perdeyi fakir insanlara verdi.⁸⁹

Hadiste görüldüğü üzere peygamber efendimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt (a.s) dünyaya bulaşmama yönünde çok titiz davranıyor bu yönde hiç taviz vermiyorlardı. Bu yüce insanların bu tür kötülöklere bulaşacağı düşünölemez elbet; ancak bu tür davranışlar daha çok bizim gibi insanlara bir ders mahiyetindedir ve biz bu insanların bu davranışlarını örnek alarak dünyanın süslü görünümüne karşı nasıl bir tutum sergilememiz gerektiğini anlamalıyız.

2- Uzak durulması gereken ikinci konu dünyevî hazzardan yararlanmak konusunda aşırıya gitmemektir. Zira aşırı bir şekilde dünyevî hazzara dalmak insan nefsinin hayvanî hazzara meyletmesine sebep olacaktır. Tüm organlarımız ve özellikle midemiz her zaman bizim kontrolümüz altında olmalıdır. Zira insan yemek konusunda, içmek konusunda, hayvanî hazzardan yararlanmak konusunda, miktar ve kalite bakımından kendisi üzerinde bir denge kuramazsa isteklerini kontrol edemez hale gelir ve yaptıklarına yön veremez. Örneğin insan yiyecekler konusunda kendisini kontrol edemezse buradaki irade zafiyeti ve kabiliyetsizlik, kötü bir alışkanlık olarak insanın diğer işlerine de sıçrayacaktır ve sonuç olarak bu insan maddî ve nefsanî istekler karşısında doğru tutumu sergileyemeyecektir.

Ancak burada benimseyeceğimiz tüm programlar itidal ve denge esaslı olmalıdır. İfrat suretiyle aşırıya gitmek nefsin söz dinlemez bir hale gelmesine ve nefsanî isteklerin insana galip olmasına yol açması

⁸⁹ Bakınız: Biharu'l- Envâr, cilt: 43, sayfa: 83, 4'üncü bab, 6'ıncı hadis.

gibi Allah'ın bahşetmiş olduğu nimetleri hiç kullanmamak suretiyle yani tefrit suretiyle aşırıya gitmek de insanda güçsüzlük ve hastalık oluşmasına ve bunun doğal bir sonucu olarak, yapması gereken görevlerini yerine getirememesine sebep oluyor. Dolayısıyla tüm işlerde, ibadet konusunda, dinlenmek konusunda ve hayvanî hazzardan yararlanmak konusunda itidalli olmak ve aşırılıklardan kaçınmak önemlidir. Burada önemli olan dünya nimetlerinden yararlanırken, dünyevî hazzardan faydalanırken taşıdığımız niyetin Allah'a gitmek için yeni bir güç kazanmak olmasıdır. Yani vücudumuzun ibadet ve kulluk için güç ve canlılık kazanması hedef edinmelidir. Maddî hazzarda aşırıya gitmek konusunda oruç tutmak, doyana kadar yememek, az konuşmak ve az uyumak, dengeli olması koşuluyla diğer yapılabileceklerle nazaran daha etkili olan işlerdir ve hayvanilikten uzaklaşıp da Allah'a yakınlaşmak için insana büyük yardımcı olan işlerdir.

3- Hayvanî içgüdülerimizi harekete geçirecek olan duyularımızı ve hayal gücümüzü kontrol etmeliyiz. Özellikle görme ve işitme duyularını cinselliği tahrik edebilen görüntülere bakmaktan ve bâtıl ve boş sesleri duymaktan uzak tutmalıyız. Yani genel olarak bizi Allah'tan uzaklaştırabilen tüm benzeri işlerden uzak durmalıyız. Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili olarak birçok ayet-i kerime karşımıza çıkıyor. Örneğin yüce Allah İsra suresinde şöyle buyuruyor:

﴿ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

“Kulak, göz ve gönül, bunların her biri yaptıklarından sorumludurlar.”⁹⁰

4- Akide ve inanç konusundaki sapmalar her zaman insanı tehdit eden tehlikelerdendir. Bu nedenle kendimizi kollamalıyız ve inancımızı hedef alan zehirli oklara karşı hazırlıklı olmalıyız. Örneğin cevap vermekte yetersiz kalacağımız akidevî şüphelerde tartışmalara girmemeliyiz ve bu konularda yazılmış olan yazılardan uzak durmalıyız. Bu tür şüphelere maruz kaldığımızda ise ilk fırsatta ikna edici, yeterli cevaplar bulmaya çalışmalıyız. Kur'an-ı Kerim şöyle buyuruyor:

⁹⁰ İsra, 36.

﴿وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا﴾

“O (Allah), Kitap’ta size şöyle indirmiştir ki: Allah’ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, tüm mü-nâfıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.”⁹¹

Konuyla ilgili bir hadis şöyledir:

مَنْ أَصْغَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنِ اللَّهِ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنْ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ

“Konuşan birisini dinleyen şahıs ona kulluk etmiştir. Konuşan kişi Allah tarafından konuşuyorsa Allah’a kulluk etmiştir, İblis tarafından konuşuyorsa İblise kulluk etmiştir.”⁹²

Son olarak önemle üzerinde durmak istediğimiz konu, pratikte uygulanan amelî nefis terbiyesi programlarında aşamalı olmak ve itidal il-kelerini ihmal etmemektir. Kesinlikle kapasitemizi aşan kaldıramadığımız çetin işleri kendimize yüklememeliyiz. Zira bunu yapmak nefsin asileş-mesine ve söz dinlemez bir hale gelmesine yol açmakla kalmayıp birçok telafi edilemez ruhî ve fizikî tahriplere de yol açacaktır. Bu nedenle uy-gulamak istediğimiz programı güvenilir bir bilgin insana danışmayı ihmal etmemeliyiz. Ancak diğer yandan uygun programları uygulamak konu-sunda gevşeklik göstermemeli ve bu programların ağırlığından kurtulmak için olur olmaz bahanelerin arkasına saklanmamalıyız. Zira bu program-ların önemli etkisi ancak devamlı olması durumunda kendini gösteriyor.⁹³ Bütün hallerde şunu unutmamalıyız ki her zaman yaptıklarımıza değil de

⁹¹ Nisa, 140.

⁹² Biharu’l- Envâr cilt: 26, sayfa: 239, 4’üncü bab, 1’inci hadis.

⁹³ Burada büyük ârif Ayetullah Şeyh Muhammed Baharî Hemedani’nin vermiş olduğu bir irfân programını aktarmak istiyorum. Bu büyük zatın bir öğrencisine yazmış olduğu mektup şöyledir:

sadece yüce Allah'a güvenmeliyiz ve ondan başarı dilemeliyiz.

Saygıdeğer şeyh Ahmed'in bu aşamada yapması gereken şudur: Her şeyden önce düşünmelidir, hür mü kul mu olduğuna karar vermelidir. Hür olduğunu düşünüyorsa, kendisi bilir, istediğini yapabilir. Ancak kul olduğunu düşünüyorsa, başında bir mevla olduğunu düşünüyorsa, başboş değildir ve her dilediğini yapamaz. Kolunu bile kıpırdatabilecek olursa bunu niçin yaptığı ona sorulabilir ve bunun için uygun bir cevabı olmalıdır. Bu nedenle bütün insanları karşısına alacak olsa bile yine de bütün çabasını mevlasının rızasını kazanmak yönünde harcamalıdır. Hakiki mevlanın rızasını kazanmak ise ancak ve ancak takvalı olmakla mümkündür.

Yaratılışın asıl gaye ve hedefi ancak ve ancak kul ile Mevla arasında marifet ve muhabbet bağı oluşmasıyla gerçekleşebilir. Takvaya ulaşabilmek için kaçınılmaz olarak birkaç konuya dikkat edilmelidir.

Birincisi günahlardan uzak durmaktır. Günahları detaylıca öğrenmelidir. Her birinden kendiri yerinde uzak durmalıdır. Günahlardan birisi farzları yerine getirmemektir. Bu nedenle üzerine farz olan görevlerini, kendisini ilgilendirdiği kadarıyla imkanları dahilinde öğrenmelidir ve uygulamalıdır. Allah'a karşı gelmek, düşmanlık ve husumet için bir sebep oluşturmaya bile kesinlikle muhabbet ve marifet için bir basamak oluşturamaz.

Şeyh Ahmed derse ki: "Bir defada günahları bir kenara bırakamam, ister istemez günaha bulaşacağım", cevabı şudur: Günah sonrasında tövbe edebilirsin ya, günahından dönen kul hiç günaha bulaşmamış kul gibidir. Dolayısıyla ümitsizliğe kapılıp da evde oturmak yanlış ve kul, yetmiş peygamberin başını vücudundan ayırmış olsa bile yine de tövbesi kabul edilebilir. Onun mevlası tüm şikayetçilerinin rızasını almaya kadirdir.

İkinci olarak olabildiğince mekruhlardan uzak durup müstehapları yerine getirmeğe çalışmalıdır. Mekruhları küçük görüp de "tüm mekruhlara caizdir" demesin. Belki de bir mekruhtan uzak durmak veya küçük bir müstehap ameli yerine getirmek insanı akına gelebilecek her şeyden daha çok Allah'a yakınlaştırır. Bunu halkın durumunu yakından inceleyerek anlayabilirsiniz.

Üçüncü olarak gerekmedikçe mubahlardan bile uzak durmak. Yüce Allah birçok şeyi zengin insanlar için mubah kılmış olabilir; ancak gerçekte kulunun, kendisinden başkasıyla ilgilenmesini istemiyor. Bu nedenle kul da mevlasının bu isteğini göz önünde bulundurarak, haram olmasa bile bu dünyevî fazlalıkların tamamından veya bir bölümünden uzak durmalıdır ve bunu peygamberler (a.s) ve masum On iki İmamlara (a.s) uyarak yapmalıdır.

Dördüncü olarak Allah dışındakileri bir kenara bırakmalıdır ve kalbinde onun dışında hiçbir şeye yer vermemelidir.

Saygıdeğer şeyh Ahmet derse ki: Geçim sıkıntısı, çoluk çocuk, arkadaşlar vesaire derken insan nasıl Allah dışındakileri bir kenara bırakabilir? Bütün bunlara rağmen nasıl kalbini Allah'a özgü kılabilir? Bu, normal şartlarda çok çetin ve belki de imkansız bir iştir.

Cevap olarak şöyle deriz: Senin uzak durman gerekenler, seni Allah'tan uzaklaştıranlardır. Bu kişilerle sadece gerektiği kadar birlikte olmalısın. Allah'ı sana hatırlatan kişilere gelince bu insanlardan uzak durmak doğru değildir. Hz İsa (a.s) şöyle buyuruyor: Kendilerini görürce Allah'ı andığınız insanlarla arkadaşlık yapın.

Kısaca Allah'ı arayan sâlik, bu iddiasında sadık ise zamanla, aşamalı bir şekilde, yavaş yavaş her şeyden kopup Allah'a koşmalıdır. Ancak bu kutsal yolda ona yardımcı olacak kişiler hariç. Ama bu da sadece gerektiği kadar olmalıdır. Öyleyse bu insanlarla birlikte olmak yüce Allah'ı anmakla çakışmıyor ve bu insanların sevgisi ilahî muhabbetin bir yansıması olduğu için ilahî muhabbetle çelişmiyor.

Şeyh derse ki: Bütün bunlar doğru da, yalnız biz bunları yapamayız. Zira bütün insan ve cin türü şeytanlar etrafımızı sarmış durumda, hiç durmadan vesveseler yağıyorlar. Bu şeytanlar hiçbir zaman insanın yolundan çekilmezler ve biz de bir anda her şeyden kopamayız. Geçimimiz sıkıntıya girecektir, bir başımıza kendimizi bile idare edemez hale geliriz. Nasıl sadece kendi işimizle ilgilenip kimseyle işimiz olmasın? Bu işler bizi aşar.

Cevap olarak şöyle deriz: Bu işler bir anda gerçekleşecek olursa dediğiniz gibi ve hatta daha büyüktür. İlk bakışta büyük bir dağ gibi görünüyor. Kolay değildir. Ancak gerçek şu ki yapamayacağımız işi bizden istememişlerdir. Yapmamız gerekenler aşamalıdır. Aşamalı olunca bu sorunlar kalkıyor. İnsanlar aşamalı olarak atmaca ve şahin gibi vahşi kuşları bile ehlileştirbiliyorlar.

Kısaca, hangi aşamadaysan, sahip olduğun azıcık güç var ya, kolaylıkla yapabileceğin ne varsa, tembellik yapmayıp onu yapmalısın. Bunu yaparsan o, senin gücüne güç katacaktır. Zira kendisi buyurmuştur: Sen bir karış gel ben bir arşın gelirim.

Tembellik yapacak olursan, o sahip olduğun azıcık güç de yok olmaya yüz tutacaktır. Örneğin akşam sabaha kadar uyudun diyelim, gece teheccüt için uyanmak istiyordun; ama olmadı, şimdi sabah namazı vaktidir, farkına varır varmaz kalk. Fecir vaktini uyanık geçirmek bile başlı başına Allah'ın bahşetmiş olduğu büyük nimetlerden birisidir. Tembellik yaparak bu fırsatı da kaçırma. Şeytanın "daha vakit var, biraz daha uy" demesine inanma. Onun niyeti malum. Arkadaşlarıyla birlikte oturup bir sürü boş boş konuştun diyelim. Kalbinin karardığını hissediyorsun. Ancak bir yolunu bulup yarım saat önce kalkabilirsin. Bu yarım saati kaybetme işte. Yarım saat önce kalk ve "yarım saat önce kalkarsam ne fark eder ki, sabahtan beri bu çirkeflığın içindeyim" deme. Allah'ın izniyle bu küçük işlerle çok büyük işler başarabilirsin.

Dolayısıyla Şeyh Ahmet, burada yazacağım şekilde hal ve hareketlerine çeki düzen vermelidir:

Her şeyden önce yaptığı iş her ne olursa olsun, vaktini ziyan etmemeğe çalışmalıdır. Bütün işleri için bir vakit belirlemelidir. Zamanını bölmelidir. Vaktinin bir kısmını ibadet için ayırmalıdır ve bu vakitte sadece ibadet etmelidir. Vaktinin bir bölümünü çalışmak ve helal kazanç için ayırmalıdır. Vaktinin bir bölümünü ailesiyle, çoluk çocuğuyla ilgilenmeye ayırmalıdır. Vaktinin diğer bir bölümünü ise dinlenmek ve şahsi ihtiyaçlarını gidermek için ayırmalıdır. Düzenlediği bu programı düzgün bir şekilde uygulayarak vaktinin ziyan olmasını önlemelidir.

Olabildiğince erken uyumaya çalışmalıdır. Akşam vaktini boşu boşuna oturarak geçirip de gecenin son bölümünü (teheccüt yerine) uykuyla geçirmemelidir. Abdestli uyumludur. (uyku öncesinde) hadislerde nakledilen dualardan okumalıdır. Özellikle Hz Fatma'nın tesbihatını ihmal etmemelidir. Karnı tok iken cinsellikten uzak durmalıdır. Fecir vaktinden biraz önce uyanmalıdır ve uyanır uyanmaz şükür secdesi yapmalıdır. Kendi kendine uyanamıyorsa uyanabilmek için gerekli hazırlığı yapmalıdır. Uyandıktan sonra gökyüzüne bakıp da anlamını düşünerek başında "Gökler ve ye-

rin yaratılışında” olan ayetleri “kuşkusuz sen vadine vefasızlık yapmazsın” bölümüne kadar okumalıdır. Sonrasında ise temizlik yapıp abdest almalıdır, dişlerini fırçalayıp, koku sürmelidir ve seccadede oturup “Allah’ım, semadaki yıldızlar sönmüştür” duasını okumalıdır. Ardından fakihlerin açıkladığı şekle uygun olarak gece namazına durmalıdır. Örneğin Şeyh Bahaî’nin Miftahu’l- Felah kitabında açıklandığı gibi veya Mesabih kitabındaki gibi ve diğer fakihlerin kitaplarındakine uygun olarak. Yerine göre namazın uzun veya kısa şeklini seçmelidir.

Kısaca gün doğumuna kadar olan vakti ibadete ayırmalıdır. Bu vakitte ibadetten başka bir şey yapmamalıdır. İbadet dışı işlerini bu zamana bırakmamalıdır. Daha düşünce işiyle uğraşmamışsa bu vaktin tamamını zikirlerle geçirmelidir. Düşünce vadisine ayak basmış ise eğer, elindeki düşünceye uygun amel etmelidir. Düşünce pınarı canlı ise bu vakti namaz ve zikir yerine düşünmekle doldurmalıdır. Düşüncesi duruk ise düşünmeyi bırakıp zikir peşine gitmelidir ve o anda kendisi için daha etkili gördüğü ibadetlere öncelik vermelidir. Bu, Kur’an okumak olabilir, dua olabilir, zikir, namaz veya secde olabilir.

Evet, bundan sonra evin işleriyle ilgilenmelidir ve gerektiği kadar ev halkıyla ilgilenmelidir. Daha sonra çarşıya çıkmalıdır ve gördüğü insanlara selamdan başka bir şey söylememelidir. Çarşıya girene dek kendi zikriyle ilgilenmelidir. Çarşıya girmeden önce söylenen zikri söyleyip çarşıda yerini almalıdır ve tezgahını kurmalıdır. İşiyile ilgilenirken tezekkür halinde olmaya özen göstermelidir. Çarşıda zikir halinde olmak çok büyük sevap taşıyor. Çarşıda zikir halinde olan şahıs karanlık bir evdeki ışık kaynağı gibidir. Kendisini ilgilendirmeyen diğer insanların dünya işlerine karışmamalıdır. İnsanları kendi etrafına toplamamalıdır, onlara nasihat bile etmemelidir. Evet, birisinden bir yanlış görürse, uygun bir şekilde bu yanlışın önünü alabiliyorsa bunu yapmalıdır. Ancak etkili olmayacağını ve hatta daha kötü olacağını düşünüyorsa karışmamalıdır ve kendi haline bırakmalıdır. Namaz vakitlerine dikkat etmelidir ve olabildiğince abdestli olmaya çalışmalıdır.

Sabah namazından sonra yüz defa istiğfar etmeyi, yüz defa kelimeyi tevhidi söylemeyi, on bir defa Tevhid Suresini okumayı ve yüz defa “Allahumme salli ala Muhammedin ve âli Muhammedin ve acil ferecehum” demeyi ihmal etmemelidir. İkinci namazı sonrasına özgü istiğfarları okumalıdır ve ayrıca on defa Kadir Suresini okumalıdır. Elinden geldiği kadar oruç tutmaya çalışsın. Özellikle her ayda üç gün olmak üzere ayın ilk ve son perşembesi ve orta çarşambası. Sağlık durumu buna müsaade ediyorsa tabi. Sağlık durumu müsait değilse sağlığı korumak daha önceliklidir. Zira insanın vücudu, insanın bineğidir. Zarar görürse tamamen yıkılabilir. Ancak her zaman da onun istediği gibi olmamalıdır. Zira bu durumda asileşebilir ve artık söz dinlemez bir hale gelebilir. “En hayırlı olan orta olandır” kuralı burada da geçerlidir. İfrat veya tefrit suretiyle aşırıya gitmek her yerde yanlıştır. Bu nedenle hadislerde “iki kötü arasındaki iyi olanı alın” tavsiyesi yer alıyor. Gecenin herhangi bir vaktinde uzun bir secde yapması da uygundur. Bunu yorulana kadar yapmalıdır ve secde halinde söylediği zikir ise “subhane rabbiyel âla ve bihamdih” olmalıdır. Okuduğu, söylediği şeyler olabildiğince kalp huzuruyla olmalıdır ve aklı diğer yerlerde olmamalıdır. Ayrıca bunu sürekli yaparak ibadeti kendisinde meleke haline getirmelidir.

Şimdilik bu kadarı yeterlidir ve burada daha fazlası söylenemez. Gerekirse ileride yeni ilaveler yapabilirim inşallah. (Tezkiretu’l- Muttakin sayfa: 87-96).

Beşinci Bölüm

İlave Konular

Keşif ve Kerametın Anlamı

‘İrfan’ denince akla gelen ve özellikle sahte âriflerin dillerinden düşürmediği konulardan birisi ‘keşif ve keramet’ konusudur. Hemen hemen hepimiz az çok “falan şahıs keramet sahibidir” gibi sözler duymuşuzdur. Bazı büyük veli kulların türlü kerametlere sahip olduğunu, bunların içinde bazı kişilerin herkes tarafından bu yönüyle bilindiğini ve insanların bu büyük zatlara saygı gözüyle baktığını biliyoruz.

Sonuç olarak ‘keşif ve keramet’ sözcükleri İslamî irfanda oldukça sık kullanılan tabirlerden birisidir ve birçok kişinin, özellikle sapkın grupların kurucularının bu tür makamlara sahip olduğu iddia edilmiştir. Keşif ve keramet konusuyla ilgili olarak her şeyden önce bu iki sözcüğün anlamıyla ilgili birtakım açıklamalar yapılmalıdır.

Her şeyden önce ‘keşif’ ve ‘keramet’ sözcükleri eş anlamlı sözcükler değildir ve her biri kendine has bir anlam taşıyor. ‘Keşif’ veya ‘mukâşefe’ insanın uykuyla uyanıklık arası, yarı uyku halinde diğer insanların görmediği birtakım şeyler görmesidir. Mukâşefede insan, uykuyla uyanıklık arası bir hal yaşıyor; ancak buna uyku diyemeyiz. Çoğu zaman ise mukâşefe halindeki kişinin gözleri tamamen açık olabiliyor ve bu halde aynen uykudaki bir insan gibi birtakım şeyler görebiliyor. Mukâşefe halindeki insan birtakım sesler duyabilir, bazı kişileri birtakım işleri yaparken görebilir veya birtakım olaylar görebilir.

‘Keramet’ ise kişinin olağanüstü işler yapabilecek kadar ve varlık âleminde tasarruf edecek kadar güçlü bir ruha sahip olması anlamındadır.

Örneğin bir insanın (göz kırpma süresi kadar) çok kısa bir zamanda dünyanın istediği yerine gidebilmesi, hastaları iyileştirebilmesi veya zâhirî sebepler dairesi dışında herhangi bir şeyi diğer bir yere aktarabilmesi. Bütün bu işler için “Allah’ın izniyle yapıyor” denilebiliyorsa ve Allah’la olan bir bağın göstergesi niteliğindeyse buna ‘kerâmet’ denilir. Bunun bir aşaması peygamberler (a.s), veliler ve On iki İmamların (a.s) nübüvvet ve imamet iddiasını ispatlamak için gerçekleştirdiği mucizedir. Kerâmet ve mucizenin her ikisi olağanüstüdür ve kişinin Allah’la olan sıkı bağını gösteriyor; ancak mucize ve keramet arasındaki önemli farklardan birisi kerâmet sahibi kişinin nübüvvet veya imamet iddiası taşımasıdır. Oysa mucize sahibi olan kişi bunu nübüvvet veya imamet makamını ispatlamak için Allah’ın izniyle yapıyor.

Keşif ve Kerâmet Gerçek midir Hayal midir?

Âriflik iddiası taşıyan ve insanlığın üst aşamalarına vardığını iddia eden kişi veya akımların reklam amaçlı kullandıkları baş faktörlerden birisi kerâmet sahibi olmaktır. Diğer bir deyimle keşif ve kerâmet sahibi olmak hakkaniyetin bir belirtisi olarak halk tarafından kabul ediliyor ve halkın gözünde kerâmet sahibi olmak kişinin gittiği yolun doğruluğunu gösteriyor.

Konuyu incelemeye almadan önce keşif ve kerâmetin esasen gerçek olup olmadığını açığa kavuşturmalıyız. Ayrıca keşif ve kerâmetin gerçek olduğunu varsayarak yola çıkıp da bir kişinin keşif ve keramet sahibi olmasının bu kişinin yüce Allah’ın rızasını kazanmış kullardan birisi olduğu anlamına mı geldiğini ve bu kişinin veli kullardan birisi olduğunu mu gösterdiğini açığa kavuşturmalıyız. Diğer bir deyimle olağanüstü işler yapabilen insanlar sırf bu yeteneğe sahipler diye bu, onların doğru yolda olduklarını, yüce Allah’ın özel lütfunu kazanmış kullardan olduklarını ve Allah’ın veli kullarından olduklarını mı gösteriyor? Acaba gerçekten Allah’ın lütfuyla keşif ve kerâmet sahibi olan birisinin tüm inandıkları ve dediklerini düşünüp değerlendirmeden, sorgusuz sualsiz bir şekilde kabul etmek mi gerekiyor? Bu sorular keşif ve kerâmet konusunda önümüze çıkan sorulardır ve bu sorular için uygun cevap bulunmadıkça keşif ve kerâmet konusu kötü amaçlı kullanımlara açık olacaktır.

Keşif ve Mukāşefenin Hakikati

Keşif ve kerametın gerçekliğine gelince kesinlikle keşif ve kerāmet gerçektir ve bazı insanlar diğerk insanların göremediğı ve duyamadığı birtakım şeyleri algılayabiliyorlar. Bazı insanların olağanüstü ruhânî ve zihinsel güçlere sahip olduğunu ve diğerk insanların algılayamadığı birtakım şeyleri algılayabildiklerini kesin olarak biliyoruz. Ancak burada bahsettiğimiz algılamalar kendi içinde çeşitli türlere sahiptir. Günümüz psikoloji dalında ‘telepati’ olarak adlandırılan algılama türü bunun bir örneğidir. Telepatide örneğın burada oturan bir şahsın aklına diğerk bir yerdeki şahsın şu anda falan işi yaptığı, hastalandığı veya dünyadan göçtüğü geliyor, daha sonra ise bunun doğruluğı kanıtlanıyor. Diğerk bir örnekte ise örneğın burada oturan şahs uzaktaki bir insanın kendisiyle konuştuğunu hissediyor ve sonrasında o şahsın gerçekten de buradaki şahsa birtakım sözler söylemek istediğı; ancak mesafe uzaklığı sebebiyle bu sözleri dile getirmedeğı ortaya çıkıyor. Sonuç olarak bu, iki insan arasındaki olağanüstü bir ruhî bağıdır ve psikologlar buna telepati diyorlar. Bu tür bir yeteneğes sahip olmak kesinlikle kişinin Allah katında sevilen birisi olduğunu veya bu insanın veli kullardan birisi olduğunu göstermez. Bu tür algılamalar bazen Allah’a inanmayan insanlarda bile görülebilir. Ancak şu da bir gerçek ki günümüz bilimi halen bu gerçek hakkında çok kısıtlı bilgilere sahiptir ve konunun incelikleri halen bilinmiş değildir.

Telepati dışında duyular konusunda diğerk insanlardan üstün yeteneklere sahip olan insanlar az değildir. Örneğın sıradan insanlar ancak 20 ile 30 bin hertz arası sesleri duyabiliyor ve daha düşük veya daha yüksek sesleri duyamazlar. Ancak bazı insanlar daha düşük veya daha yüksek frekanstaki sesleri duyabiliyorlar. Nitekim bazı hayvanların duyu yeteneğı insanınkinden çok daha gelişmiştir. Bu gerçek, görme yeteneğı için de geçerlidir. Sıradan insanların gözü morötesi veya kızılötesi ışınları algılayamaz ancak bazı insanların gözü bu ışınların belirli seviyelerini algılayabiliyor. Bu durum diğerk duyular için de geçerlidir ve bazı insanlar sıradan insanların algılayamadığı şeyleri algılayabiliyorlar. Ancak bu yeteneklere sahip olmak hiçbir zaman bu şahsın manevî üstünlüğüne işaret değildir ve bu şahsın Allah katında sevilen bir kul olduğunu göstermez.

Konuyla ilgili olarak hatırladığım kadarıyla ‘Tabiatüstü’ adlı bir kitapta Marksist düşünceli bir bayanla ilgili ilginç sözlere yer verilmişti. Asıl mesleği şoförlük olan bu bayan insanların vücudunun içini görebiliyor ve iç organlarını seyredebiliyordu. Kitapta açıklandığına göre birçok kişi bu bayan sayesinde belki de haberleri bile olmadığı hastalıklarının farkına varmıştır. Diğer bir deyimle radyoloji ve benzeri yöntemlere başvurmak yerine bu bayana başvuranlar vücutlarındaki tümör ve benzeri fazlalıkları kolaylıkla fark edebiliyorlardı. Yine kitapta yazıldığına göre kimi durumlarda tıbbî görüntüleme cihazlarının fark edemediği hastalıkları bu bayan bir bakışla tespit edebiliyordu. Ancak bu bayan hiçbir zaman gayb âlemiyle bağlantılı olduğunu söylememiştir. Esasen bu bayan fizikötesine inanmayan bir insandı; ama ne var ki gözündeki sebebini açıklayamadığımız yetenek sayesinde nesnelerin içini bile görebiliyordu.

Sonuç olarak bazı insanlarda bu tür olağanüstü yeteneklerin var olması tamamen maddî sebeplere dayanıyor ve kesinlikle bu kişinin manevî makamına veya Allah nezdinde sevilen bir kul olduğun işaret değildir. Bu tür yetenekler ve daha doğrusu farklılıklar daha çok biri normal diğeri doğuştan görme bozukluğu taşıyan iki insanın durumuna benzer. İnsanların bir bölümünün normal görme yeteneğine, diğer bölümünün ise az görme yeteneğine sahip olması acaba birinci grupta yer alanların Allah nezdinde daha çok sevilen kullar olduğuna mı işaretir?

Doğal menşeli yetenekler dışında bazı insanlar birtakım riyazetler ve sıkıntılar çekerek benzer bir takım yeteneklere sahip olabiliyorlar ve olağanüstü işler yapabiliyorlar. Bu tür olağanüstü yetenekler de yine öncekinde olduğu gibi hak ve bâtil arasında ortaktır ve bu yeteneklere sahip olmak kişinin veya sahip olduğu inancın hakkaniyetine delil olamaz. Hindistan’daki Allah’a ve kıyamete bile inanmayan ‘sadu’ denilen kişiler bunun bir örneğidir. ‘Sadu’lar her ne kadar ruhun bir tür bekasına inan-salar da bizim gibi cismani olmayan Allah’a ve onun göndermiş olduğu elçiye inanmıyorlar. Evet, ruhun bir tür bekasına inandıklarını esas alarak mead ve ölüm ötesi hayata inandıklarını söyleyebiliriz; ancak bu inanç da bizim kıyamet ve mead inancımızla çok farklıdır. Kısaca bunca yanlış ve bâtil bir inanca sahip olmasına rağmen bir sadu, çektiği riyazetler sayesinde birtakım ruhî güçler elde edebiliyor ve bazı olağanüstü işler

yapabiliyor. Sadu adı verdiğimiz kişiler de kendi içlerinde farklı gruplara ayrılıyorlar ve önceki yıllarda sayıları çok olmasına rağmen günümüzde artık çok az sayıda saduya rastlıyoruz. Saduların çektiği riyazetler bazen gerçekten çok çetin riyazetlerdir ve birçok kişi bu riyazetleri yapamaz. Bu riyazetler sayesinde sadular diğer insanların algılayamadığı birtakım şeyleri algılayabilme gücünü elde ediyorlar. Bazı sadular çok geçmişte olan olayları ve hatta ileride olacak olan olayları önceden söyleyebiliyorlar. Bu tür olaylar defalarca yaşanmıştır ve güvenilir insanların bizzat gözle görüp de yazdığı olaylar bunu onaylıyor. Bir sadu size isminizle seslenebilir, hedefinizin ne olduğunu ve nereye gittiğinizi söyleyebilir. Çok güvendiğim bir arkadaş bana anlattı; bir sadu kendisine “Perşembe günü buradan gideceksin” demiş. Oysa arkadaş çarşamba günü için uçak bileti almıştı. Arkadaş şöyle diyordu: Bu saduya bir şey söylemedim; ama içimden yanıldığını düşündüm. Çarşamba günü havalimanına gittiğimde bana “uçuşun iptal edildiğini ve bir gün sonraya ertelendiğini” söylediler.

Elinde çarşamba günü için uçak bileti olan birisine kesin bir şekilde “sen perşembe günü gideceksin” demek ve gerçekten de böyle olması normal değildir. Ancak bütün bunlara rağmen bunu, kişinin yüceliğine işaret olarak kabul edemeyiz ve bu tür şeyler o şahsın manevî bir makama sahip olduğunu göstermez.

Sonuç olarak Allah vergisi olan doğal güçlerin yanı sıra insanlar birtakım riyazetlere katlanarak birtakım olağanüstü güçler elde edebilirler ve bu güçler sayesinde diğer insanların yapamadığı işleri başarabilirler. Ruh çağırarak, ruhlarla bağlantı içinde olmak, cin çağırarak ve cinlerin sahip olduğu bilgilerden yararlanmak ve benzeri işler de aynı kategoride yer alıyor. Bütün bu işlerin ortak yönü ve bulunduğu nokta insanların normal mecralardan elde edemediği bilgilere ulaşabilmektir. Bu aşamaya gelebilmek de aynı zamanda doğal olarak önceden birtakım sıkıntılara katlanmayı gerektiriyor. Ancak şu bir gerçek ki bu sıkıntılara katlanmayı tercih edecek yapıdaki insanların sayısı çok azdır ve diğer yandan bunca sıkıntıya katlanmak esasen mantıklı görülmediği gibi bu riyazetler sonunda ulaşılan şeylere ulaşmak için çok daha kolay diğer bir yol da olabilir. Burada gözden kaçırmamız gereken diğer bir gerçek ise bunca sıkıntı

sonunda elde edilen bu bilgilerin insan için gerçekte hiçbir fayda ve yarar sağlamamasıdır. Normal yollarla, şu gözümüzle, kulağımızla elde ettiğimiz bilgileri ne kadar kullanıyoruz da gözün görmediği bilgilere ulaşmaya çalışalım? Diyelim ki filan kişinin dün neler yaptığını veya yarın ne yapacağını bildik, bu bizim ne işimize yarayacaktır ve bize hangi insanî değeri, hangi fazileti, hangi manevî makamı kazandıracaktır? Diğer insanların sahip olmadığı bir şeye sahip olma isteği ancak ve ancak bir hevesten ibaret olabilir ve gerçek şu ki bu tür şeyler insanın manevî ilerleyişi yönünde pek yararlı ve faydalı değildir.

Sözün kısası bu tür şeylerin gerçekleşmesi olasıdır ve gerçekleşmiştir de. Bunu öğrenmenin yolu da açıktır ve kendine has hocaları vardır. Yani öğrenilebiliyor ve öğretilabiliyor. Birtakım insanlar bu yola adım atıyorlar ve hocalarından aldıkları talimatları uyguladıktan sonra olağanüstü birtakım güçler elde ediyorlar. Burada önemli olan nokta bu yeteneği taşımanın, Allah nezdinde ‘mukarreb’ ve sevilen bir kul olduğu anlamına gelmemesidir. Daha önce de dediğimiz gibi Allah’a inanmayan ve hatta tüm dinler ve peygamberlere karşı olan birisi de birtakım riyazetler sonucunda bu tür güçlere ulaşabilir. Aynı kural ruh çağırma ve cinleri ele geçirmek için de geçerlidir. Birtakım kendine has yöntemlerle bir veya birkaç cin ele geçirip de bu cinleri bilgi toplamak için kullananlar vardır. Cinler çok hızlıdır ve hızlı bir şekilde uzaktaki bir yere gidip de gerekli bilgileri toplayıp yine hızlı bir şekilde geri dönebiliyorlar.

Ancak şu da bir gerçek ki bu alandaki yalancı insanlar da çoktur ve bu insanların sayısı riyazetler sonucu bu tür güçlere ulaşan insanlardan kat kat fazladır. Ayrıca bu tür olağanüstü güçlere ulaşabilmek için, ruh çağırabilmek için veya cinleri ele geçirmek için bu insanlar zaman zaman gayrimeşru ve haram işlere başvuruyorlar. Örneğin kutsal şeylere saygısızlık yapmanın bir karşılığı olarak şeytanlardan bilgi alıyorlar. Cinler de kendi içlerinde mümin ve kâfir cinler olmak üzere iki gruba ayrılıyorlar ve kâfir cinler insanlar için yapacakları iş karşılığında örneğin kutsal şeylere saygısızlık yapılması gibi birtakım haram şeyler isteyebiliyorlar. Bunun birçok örneği yaşanmıştır. Örneğin kâfir bir cinle olan bağlarını korumak adına namaz kılmayı bırakıp da Kur’an’a ağza alınmayacak saygısızlıklar yapanlar var.

Dolayısıyla bir insanın olağanüstü birtakım işler yapabilmesi kesinlikle bu insanın Allah nezdinde sevilen bir kul olduğu anlamına gelmez. Burada değindiğimiz işler her ne kadar olağanüstü birtakım işlerse de, her ne kadar olağan olmaya yollarla birtakım gizli bilgilere ulaşmaksa da yine de mukāşefe değildir. Ne telepati, ne ruh çağırma, ne cinlerle bağlantı kurmak veya cinleri ele geçirmek, ne de Hintli saduların yaptıkları bunların hiçbirisi mukāşefe değildir. Mukāşefe daha önce dediğimiz gibi uykuyla uyanıklık arası bir halde insanın birtakım şeyleri görmesi ve algılaması anlamındadır. Mukāşefe için kişinin belli bir ruh inceliğine sahip olması gerek. Bu nedenle bütün insanlar mukāşefe halini yaşayamazlar. İnsan ruhunda belli bir temizlik ve yücelik oluşmadığı sürece mukāşefe hali gerçekleşemez.

Rahmani Mukāşefeler ve Şeytanî Mukāşefeler

Bütün tasavvuf kollarının saygıyla andığı işin erbabı konumundaki büyük tasavvuf ehli insanların kitaplarında ve yazılı eserlerinde mukāşefenin rahmanî ve şeytanî olmak üzere iki tür olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Diğer bir deyimle insanın yarı uyanık halde algıladığı şeyler bazen yüce Allah tarafından veriliyor bazen de şeytan tarafından veriliyor. Şeytanî bir mukāşefede de yine mukāşefe halindeki insan, diğer insanların algılayamadığı şeyleri görüyor veya duyuyor; ancak bunun kaynağı şeytandır. Bazen gayptan bir ses gelebilir ve ileride gerçekleşecek olan bir olayı önceden haber verebilir. Zamanı geldiğinde de bu olay gerçekten gerçekleşebilir. Ancak bu, şeytanın insan avlamak için kurduğu bir tuzaktan başka bir şey değildir. Bu sadece hedeflenen insanı kandırıp da şeytanî mecralara çekebilmek için bir tuzaktır. Şeytan insanın yeminli düşmanıdır ve elinden geldiğince insanı kurtuluşa varmaktan alıkoymak istiyor.

﴿ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ❀ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴾

“İblis, ‘Senin şerefine and olsun ki, içlerinden ihlâşlı kulların hariç, elbette onların hepsini azdıracam’ dedi.”¹

¹ Sad, 82 ve 83.

Evet, melun şeytan tüm insanları kandırmak üzere yemin etmiştir ve bütün insanlara bu ümitle bakıyor. İnsanlar içinde sadece bir grup insan, şeytanın, ümidini kestiği insanlardır. Yani ‘muhles’ insanlar. Hadis kaynaklarımızda ‘muhles insanlar’, On dört Masumlar (a.s) olarak tanınmıştır.

Şeytanın, insanları kandırmak için kullandığı yöntemlerden birisi burada bahsettiğimiz irfânî konulardır. Melun şeytan, bu yöntemle insanları avlayabilmek için işin başında doğru bilgilerle başlıyor ve zamanla aşamalı bir şekilde insanı doğrudan uzaklaştırıyor. Örneğin gecenin bir vaktinde birisine seslenip de “kalk gece namazı kıl” diyebilir. Gece namazı önemle tavsiye edilen sünnetlerin başında geliyor ve Allah’ın veli kulları hiçbir zaman bu sünneti ihmal etmiyorlar. Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’de, Peygamber efendimizin (s.a.a) ‘Makam-ı Mahmud’a varmasını gece namazı kılmak koşuluna bağlıyor ve şöyle buyuruyor:

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾

“Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüt namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın.”²

İşte bu nedenden dolayı bu sesle gecenin bir vaktinde uykudan uyanırılan şahıs bu sesin, Allah tarafından görevlendirilmiş bir meleğe ait olduğunda zerre kadar tereddüt etmiyor. Ardından ise kendisini ibadet için uyandırmak üzere bir melek göndermiş olan Allah’a teşekkür ediyor ve kalkıp gece namazı kılıyor. Birkaç gece bu şekilde geçtikten sonra bu ses örneğin “bu gece sabaha kadar Kur’an oku” şeklinde bir talimat veriyor. Ardından örneğin “filan akrabanın ziyaretine git ve filan sıkıntısını gider” şeklinde bir talimat veriyor. Bir süre sonra bu ses bir gece örneğin “üniversitede veya medresede verdiğin falan dersi bırak ve onun yerine Kur’an oku” şeklinde bir talimat verebilir.

Bu talimatı alan şahıs şimdiye kadar hep gece namazına, Kur’an okumaya ve akraba ziyareti gibi güzel şeylere davet etmiş olan gayptan gelen bu sesin bu defa da kendisini doğruya yönlendirdiğini düşünerek hiç

² İsra, 79.

tereddüt etmeden gereğini yapıyor ve öğrenci yetiştirmek yerine evde oturup Kur'an okumayı tercih ediyor. Oysa Kur'an okumak, akraba ziyareti ve diğer güzel işlerin tamamı bu insanı tuzağa düşürmek için birer yemden başka bir şey değildi. İşini büyük bir ustalıklı yapan şeytan, maalesef çoğu zaman başarılı oluyor ve insanları doğru yoldan ayırıyor.

Bu tür durumlar zaman zaman mukâşefe halinde de yaşanabilir. Yani yarı uyak halindeki insan benzer komutlara maruz kalabilir. Zikir halindeki bir insan bu halde iken birtakım şeyler görebilir veya duyabilir. Örneğin bir ışık görebilir, renkli ışıklar görebilir veya birtakım sesler duyabilir. Bütün bunlar gerçektir ve bazı insanlar bu tür sesler duyabilirler. Ancak işin ehli ve uzman insanların her zaman söylediği şey, dua halinde, zikir veya secde halinde gerçekleşen mukâşefelerin rahmanî ve ilahî olabileceği gibi şeytanî de olabilmesidir. Mukâşefenin kaynağı bazen melektir ve bazen de şeytandır. Bu iki mukâşefeyi birbirinden ayırt edebilmek ise herkesin işi değildir ve bazen çok çetin bir hal alabiliyor. Konuyla ilgili olarak âriflerin söylediği genel kural, mukâşefe halinde sunulan bilginin Kur'an ve sünnetle ölçülmesidir. Mukâşefe halinde verilen bilgi veya talimat Kur'an ve sünnete uygun ise veya en azından Kur'an ve sünnete aykırı değilse doğru bir mukâşefedir. Aksi halde şeytanî bir mukâşefedir. Dolayısıyla büyük âriflerin buradaki ölçüsü, Kur'an ve sünnettir.

Rahmanî ve İlahî Mukâşefeler, Kişinin Kamil Olduğunu Göstermez

Buraya kadar yapılan açıklamalarla mukâşefenin, telepati, ruh çağırma, cin çağırma, cinleri ele geçirmek ve Hint sadularının yaptığı şeylerle çok farklı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca mukâşefenin, kendi içinde rahmanî ve şeytanî olmak üzere iki türe sahip olduğu ve bu nedenle tüm mukâşefelerin, Allah nezdinde sevilen bir kul olma anlamına gelmediği anlatıldı.

Şimdi burada birisinin gerçekten de ilahî türünden bir mukâşefe yaşadığını yani kitap ve sünnetle örtüşen bir mukâşefe yaşadığını varsayarak konuyu biraz daha ilerletmek istiyorum. Mukâşefe yaşayan şahıs ise bâtul riyazetler yapan bir insan değildir, inanç yönüyle sağlam ve doğru bir insandır ve kısaca bu yönleriyle herhangi bir sorun taşıyor. Böyle

bir insan dua halinde, ibadet, secde veya zikir halinde bir mukâşefe yaşamıştır ve mukâşefe içeriği de yüzde yüz kitap ve sünnete uygundur. Yani kısaca bu mukâşefenin rabbanî ve ilahî olduğundan eminiz. Burada önümüze çıkan soru şudur: Acaba bu insanın mukâşefe yaşaması, mürşitlik ve kutup makamına vardığını, insan yetiştirebileceğini, ağzından çıkan sözlerin bağlayıcı olduğunu ve tüm emirlerini yerine getirmemiz gerektiği anlamında mıdır?

Sorunun cevabı çok açıktır: Kesinlikle bunu bu şekilde kabul edemeyiz. Zaman zaman ergenlik çağına bile gelmemiş çocuk yaştaki insanların mukâşefe yaşadığını görüyoruz. Bazen kalbi temiz esnaf, çiftçi veya diğer mesleklerdeki sıradan insanların namaz veya dua halinde diğer insanların göremediği birtakım şeyler gördüğünü biliyoruz. Bunların bazı örneklerini ben şahsen yakından tanıyorum ve burada tahminler üzerine konuşmuyorum. Mukâşefenin bize söylediği şey, mukâşefe yaşayan şahsın mukâşefe anında bir tür ruhî inceliğe sahip olmasıdır. Ancak mukâşefe kesinlikle bu şahsın kutupluk ve mürşitlik makamına vardığını, söylediği tüm sözlerin bağlayıcı olduğunu ve kesinlikle hakkın dışına çıkmayacağı anlamında değildir.

Bir mukâşefenin gerçekleşmiş olduğu ve rahmani olduğu kanıtlanırsa bile bu, daha yeni, sadık bir rüya yaşanmış gibidir. Acaba birisinin sadık bir rüya görmüş olması bu şahsın, Allah'ın veli kullarından birisi olduğunu mu gösteriyor? Acaba sıradan insanlar, günahkâr insanlar ve hatta cani insanlar sadık rüya görmezler mi? Acaba Kur'an'da açıkça ifade edildiği üzere firavunun görmüş olduğu sadık rüya, firavunun yüce bir manevî şahsiyete sahip olduğunu mu gösteriyor? Birçok zalim hükümdar tahtının zevalini gösteren sadık rüyalar görüyordu ve gerçekten de bir süre sonra bu gerçekleşiyordu. İşte bu nedenle sadık rüyalar, kişinin manevî makamına işaret olmadığı gibi mukâşefe de kişinin veli kullardan birisi olduğunu veya anladığı ve söylediği her şeyin doğru olduğunu göstermez. Mukâşefenin her zaman bir tür ruhi letafet ve incelikte birlikte olması tamamen farklı bir anlam taşıyor ve kesinlikle bu şahsın Allah nezdinde yüce bir makama sahip olduğunu göstermez. Ruhi letafet ve inceliğe sahip olmak kişinin ahlaki ve manevî yetişkinliğe vardığını, diğer insanlara yol gösterecek konuma ulaştığını, tüm algılarının

doğru olduğunu ve diğer insanların ona tabi olması gerektiğini asla göstermez. Bu söylediklerimiz rahmani mukâşefeler içindir. Şeytani mukâşefelerin bu söylediklerimiz dışında kaldığını söylemeye bile gerek yok. Şeytani mukâşefeler kesinlikle kişinin ruhi yüceliğini ve faziletli bir insan olduğunu gösteremez.

Esasen keşif ve mukâşefe, gerçek veli kullar ve gerçek ârifler için çok değersiz şeylerdir ve bu yüce zatlar kesinlikle bu tür şeylere önem vermiyorlar.³ Böyle şeyler ancak benim gibi yüzeysel bakışlı insanların ilgisini çekiyor. Gökyüzünde bir ışık görmek veya gayptan bir ses duy-mak insanın hangi sorununu çözebilir? Hangi faziletin filizlenip büyü-mesine veya hangi kötü sıfatın zayıflamasına ve yok edilmesine sebep olabilir?⁴ Bu nedenle Allah'ın veli kulları bu tür şeyleri çocuk oyuncağı gibi görüyorlar ve bu tür şeylere dönüp bakmıyorlar bile. Bu tür şeyler onlar için bizim gördüğümüz renkli rüyalar gibidir. Aradaki fark, gözü açıkken görülmesidir.

³ Büyük ârif merhum Ensarî Hemedanî'nin şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Bir gün aniden sonsuz bir güç ve sonsuz bir ilim sahibi olduğumu hissettim. Bütün her şeyin benim elimde olduğunu hissettim. Hemen istiğfar ettim ve şöyle dedim: Allah'ım ben bunları istemiyorum, bunlar benim önümde birer engeldir. Ben seni istiyorum. Bunu deyince bir anda bu halin benden gittiğini hissettim.

Merhum Ayetullah Muhammed Cevad Ensarî'nin kim olduğunu anlamak adına merhum Gazi'nin şu sözü yeter; Merhum Gazi'ye öğrencileri "sizden sonra kimin yanına gidelim?" dediğinde şöyle buyurdular: Tevhidi direkt olarak Allah'tan almış olan Ensarî'ye gidin. Merhum Ensarî Hemedanî'nin şahsiyetini ve hayat tarzını detaylı bir şekilde öğrenmek isteyenler Şemsu's- Şumus yayınevinin yayınlamış olduğu 'Sukhte' adlı kitaba başvurabilirler.

Merhum Ensarî için söylemiş olduğumuz bu durum aynen Merhum Ayetullah Şeyh Muhammed Beharî için de gerçekleşmiştir. Merhum Beharî, Merhum molla Hüseyinguli Hemedanî'nin seçkin öğrencilerindendir. Merhum Beharî bu olayı şöyle anlatıyor: Büyük bir sevinçle Molla Hüseyinguli'nin yanına gittim. Üstadın yanına gittiğimde bana çok ilgisiz davrandı ve açık bir isteksizlikle beni reddetti. Oradan ayrıldım ve içimden sadece "La havle ve la kuvvate illa billahil aliyil azim" diyesim geliyordu. Necef'in Vadiyu's- Selam mezarlığına geldiğimde ise bir anda sahip olduğum şeyin bana özgü olmadığını ve bütün varlığın buna sahip olduğunu gördüm. Üstadın yanına döndüm ve bu defa üstat kollarını açıp beni kucakladı.

⁴ Merhum Şeyh Muhammed Cevad Ensari'nin damadı ve öğrencisi saygıdeğer İslamiye şöyle diyor: Üstat (Merhum Ensarî) çoğu zaman öğrencilerini mûkaşefeden uzak tutmaya çalışıyordu. İhtiyarî ölüm, tayyul arz ve benzeri şeylerin tümünü merhum üstat birer hicap olarak görüyordu ve hep şöyle buyuruyordu: Kurban makamı bunlardan başka bir şeydir. Bu çocuk oyunları ile yüce Allah'a kavuşulmaz. İnsanların iç yüzünü veya başka şeyler gördünüz de ne oldu?

Buraya kadar mukâşefeyle ilgili söylediklerimizin özeti şudur: Birtakım insanların ulaşabildiği olağanüstü bilgilerin bir bölümü telepati ve benzeri yollarla elde ediliyor ve bu şahısların fiilleriyle, sıfatlarıyla veya ruhî halleriyle ilgisizdir. Yani birtakım tabii ve gayri iradi sebeplerin getirisiidir. Bu olağanüstü bilgilerin diğer bir kısmı ise iradî birtakım sebeplerle elde edilse de dinimizin cevaz vermediği birtakım riyazetler sonucu elde ediliyor. Örneğin Hint sadularında olduğu gibi. Bu bilgilerin üçüncü bir bölümü meşru riyazetlerle elde ediliyor ve mukâşefe dediğimiz şey ise budur. Ancak burada mukâşafenin rahmanî ve şeytanî olabileceğini göz ardı etmemeliyiz. Bu nedenle tüm mukâşefeleri Allah'ın gaybî inayeti olarak algılamamalıyız. Zira mukâşafenin kaynağı bazen şeytan ve askerleri olabiliyor. Rahmanî ve şeytanî mukâşefeyi ayırt etmenin yolu ise Kur'an ve sünnettir. Son olarak ise rahmanî bir mukâşefeyi bile kişinin yüceliğine delil olarak göremeyiz ve bu tür olayları bu şahsın yaptıkları ve söylediklerinin doğruluğuna işaret olarak algılamamalıyız.

Keramet Nedir?

Kerâmet konusuna gelince, bu konunun mukâşefe konusuyla birçok yönde ortak olduğunu baştan söylemek isterim. Olağanüstü işler yapabilmek de aynen olağanüstü bilgilere ulaşmak gibi birçok yolla yapılabiliyor. Olağanüstü işlerin bir bölümü tamamen tabii sebeplere dayalıdır ve kişinin fazladan bir çaba harcamasını gerektirmiyor. Bazı insanlar genetik sebeplerden dolayı tamamen tabii olarak diğer insanların yapamayacağı işleri yapabilme kabiliyetine sahiptirler. Az önce söylediğimiz Rus bayan örneğinde olduğu gibi. Bu tür insanların sayısı çok azdır ve bunun örnekleri nadiren görülüyor.

Olağanüstü işler yapabilen insanların bir bölümü ise bu yeteneği uzun riyazetler sonucu elde etmişlerdir. Olağanüstü işler, tür olarak ise sihir, ruh çağırma, cin çağırma, cinleri elde etmek ve Hint cuki ve saduların yaptıkları işler gibi kendi içinde birçok türe sahiptir. Örneğin cam ve çivi gibi kesici ve delici nesneler üzerinde uzanmak ve vücuda hiçbir zarar gelmemesi, görünürde herhangi bir araç kullanmaksızın nesnelerin yerini değiştirmek, tren ve arabaları yalnızca bakmak suretiyle ve

odaklanma gücüyle durdurmak. Bu olağanüstü işler bu insanların yapabildiği işlerin bir bölümüdür.

Ancak birtakım olağanüstü işler kulluk sonucu ve dine bağlılık sonucu, yani meşru riyazetler sonucu yapılabiliyor.

Kısaca insanoğlu birtakım sıkıntılara göğüs gererek ve birtakım riyazetlere katlanarak olağanüstü birtakım işler yapabilir. Bu gerçek kendi yerinde kanıtlanmıştır ve birçok bilim heyeti bu tür olayları yakından inceleyip gerçek olduğunu onaylamıştır. Defalarca tabiplerden oluşan araştırma heyetleri, birçok bilimsel araştırma heyeti, başta Amerika ve Avrupa ülkeleri olmak üzere farklı ülkelerden bu konuyu araştırmak üzere bilim heyetleri saduların üzerinde araştırma yapmışlardır ve uzun dönemler bu insanlarla birlikte yaşamışlardır. Bütün bu araştırma heyetlerin söylediği ortak söz saduların yaptığı olağanüstü işlerin bilinen tabii kurallarla açıklanamamasıdır. Diğer bir tabirle bütün bu bilim adamları tabii kurallar çerçevesinde bu işlerin gerçekleşmemesi gerektiğini söylüyorlar. “Bu olayların tabii açıklaması olmadığı ve tabii sebeplere dayanmadığına dair herhangi bir bulguya rastlanmadığı” bilim adamlarının söylediği sözdür.

Burada bahsettiğimiz sonuç, bir veya iki araştırmanın sonucundan ibaret değildir, aksine bu yönde yapılan birçok araştırma aynı sonucu göstermiştir. Bu araştırmaların sonucu yazılı olarak birçok bilimsel makalede, kitapta veya ansiklopedide yerini almıştır. Bu araştırmaları gerçekleştiren bilim adamları büyük emekler ve büyük maddî harcamalar yaptıktan sonra araştırmanın sonunda saduların yaptığı işlerin olağanüstü olduğunu, fiziki kurallarla açıklanamadığını ve tabii kuralların üstünde olduğunu açıklamışlardır. Ancak sadu veya cukilerin yaptığı ve ‘olağanüstü’ diye tabir ettiğimiz işler gerçekte bilimsel fizikî kurallar çerçevesinde açıklanabilir konumda olabilir; ama en azından kesin olan şu ki bugünün insanı bu kurallara ulaşmış değildir.

Örneğin bazı sadu veya cukiler yüz kilometre hızla ilerleyen treni bir el işaretiyle durdurabiliyorlar ve ellerini çekmedikçe tren hareket edemiyor. Bu olay defalarca yaşanmıştır ve teknisyen ve mühendislerin treni harekete geçirmek için harcadığı tüm çabalar yetersiz kalmıştır. Benzer olaylar kalkmak için pistte bekleyen uçaklar için de defalarca yaşanmıştır

ve yine mühendislerin tüm çabaları sonuçsuz kalmıştır. Bu olayların tümünde ancak cukinin ikna edilmesiyle sorun çözülmüştür.

Benzer olaylar defalarca yaşanmıştır ve birçok güvenilir kişi tarafından tutanak haline getirilmiştir. Bütün bunlar Allah'ın insana bahşetmiş olduğu ruhun gücünü gösteriyor. Doğru bir şekilde eğitildiğinde tüm maddî etkenleri alt edebilen insan ruhu.

Ancak acaba bütün bunlar pislik içindeki cuki ve saduların Allah'ın birer veli kulu olduğu anlamında mıdır? Kesinlikle böyle değildir ve bu tür bir düşünce kesinlikle yanlıştır. Hiçbir din ve peygamberi tanımayan, anladığı tek şey içinde olduğu riyazetler olan bu cuki nasıl Allah'ın seçkin kullarından birisi olabilir? Cukinin yaptığı iş, bir haltercinin uzun antrenmanlar sonucu normalde diğer insanların kaldıramadığı ağırlıkları kaldırmasına benzer. Bir halterci diğer insanların kaldıramadığı ağırlıkları kaldırabiliyorsa bunu ancak uzun ve yorucu antrenmanlar sonucu yapabiliyor. Cuki de aynı şeyi yapıyor. Aradaki fark haltercinin yaptığı işin vücutla cukinin yaptığı işin ise ruhla ilgili olmasıdır. Cuki, nefesini uzun süre tutarak, günlerce ve aylarca tüm isteklerini ayağının altına alarak ve büyük sıkıntılara katlanarak birtakım ruhî yeteneklere ulaşıyor. Bu onların fark etmiş olduğu vücutla ruh arasındaki bir bağ türüdür. İnsanoğlu iradî olarak kendi isteğiyle vücudunu aç bıraktığı zaman, vücudun isteklerini yerine getirmede zaman, az uyuduğu zaman ve vücutta birtakım sıkıntılar yüklediği zaman ruhî olarak belirli bir güce kavuşuyor ve bunun sayesinde tabii güçleri saf dışı bırakabiliyor. Bu kural uyarınca vücudunu daha çok sıkıntılara maruz bırakıp da daha büyük bir ruhî güce ulaşanlar aynı oranda maddî güçler üzerinde daha büyük bir etkinliğe sahip olabiliyorlar.

Sihir ve Kerâmet Farklı Şeylerdir

Olağanüstü işler yapabilmek bir yalan değildir ve gerçektir. Ancak bütün olağanüstü işler 'kerâmet' değildir ve kişinin Allah nezdinde yüce bir makam ve mevkie sahip olduğunu göstermez. Örneğin olağanüstü işlerin bir bölümü sihirdir ve sihirle keramet farklı şeylerdir. Sihrin gerçek olduğunda şüphe yoktur. Sihir ile birtakım olağanüstü işler yapılabilir.

liyor. Örneğin eşleri birbirinden ayırmak için kullanılabiliyor ve Kur'an-ı Kerim'in ayetleri bu gerçeğin varlığını onaylıyor.

Kur'an-ı Kerim sihir gerçeğini şöyle açıklıyor:

﴿وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سَلِيمٍ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۖ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَازُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ وَمَا هُمْ بِضَارِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾

“Süleyman’ın hükümranlılığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tâbi oldular. Hâlbuki Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Lâkin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil’de Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek, herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız, demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah’ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların (ona para verenlerin) ahiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı!”⁵

Sihrin gerçekte ne olduğu, nasıl elde edildiği, türleri ve sihirle ilgili diğer sorular konumuza yabancıdır. Ayrıca ben büyücü değilim ve sihir de bilmem. Konuyla ilgili yazılmış birkaç kitap var ve ben de bu kitapların bir kısmını okumuşumdur; ancak bu konu amatörce açıklamalarla anlatılabilen bir konu değildir ve kendine has uzmanca açıklamalar gerektiriyor. Yer yer sihri bozmak için sihir ilmini öğrenmek bu konumdaki insanlara farz haline gelebilir.

Kısaca sihir ve büyü adında olağanüstü işler yapılabilen bir ilim vardır ve sihir bir gerçektir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerimiz ise bu gerçeğin varlığını onaylıyor. Ancak acaba birisinin sihir öğrenip de olağanüstü işler

⁵ Bakara, 102.

yapabilmesi bu insanın Allah'ın veli kullarından birisi olduğunu mu gösteriyor? Sihir, tabiatı avucunun içine alıp da tabiatın kurallarıyla oynamak anlamındadır. Sihir, kalpler üzerine egemenlik kurup da eşleri veya çok yakın arkadaşları birbirinden nefret eder duruma düşürebilmek demektir. Ancak bunların hiçbirisi sihir yapan kişinin manevî yüceliğini ve Allah nezdinde sevilen bir kul olduğunu gösteremez.

Ayrıca bütün bunlar gerçek büyücüler için geçerlidir. İnsanları kandırarak para kazanmaya çalışan ve paradan başka bir şey düşünmeyen sahte büyücüler az değildir. Büyü bozucu olarak bilinen ve karı kocayı barıştırma adı altında, kayıp şeyleri bulma adı altında ve benzeri adlar altında insanları kandırıp da büyük gelirler elde eden sahtekâr insanların sayısı az değildir. Daha önce söylediğimiz gibi sihir ve büyü'nün gerçekten var olduğunda kuşku yok. Ancak bu, her gece yanımızda bir cin uyuduğu düşüncesine kapılmamızı gerektirmez veya büyücülük iddiası taşıyan tüm insanları büyücü gözüyle görmemizi gerektirmez. Genellikle yüzlerce büyücü diye bilinen insanın içinde nadiren gerçek bir büyüye rastlanılabilir.

Hindistan'a gidenler saduların yaptığı bu tür olağanüstü işlerin örneklerini yakından görebilirler. Üstü başı dağınık, pislik içindeki bu insanların yaptığı bu olağanüstü işler bazen insanı "acaba ben uyanık mıyım, uykuda mıyım?" dedirtecek kadar şaşırtıyor. Ancak bütün bunlara rağmen bunların hiçbirisi bu insanların Allah nezdinde sevilen birer kul olduğunu göstermez. Bu insanlar sadece emeklerinin karşılığını alıyorlar, o kadar. Konunun daha da açığa kavuşması için konuyla ilgili bir hadisi burada nakletmek istiyorum.

İmam Cafer Sadık (a.s) ve Kâhin

Bir hadiste şöyle bir olay anlatılmıştır: İmam Cafer Sadık (a.s) döneminde adamın biri Mescid-i Nebevi'ye girdi ve "kim, avucuna ne saklarsa ben onu bilirim" şeklinde bir iddiada bulundu. İnsanlar bu adamın etrafını sardı ve herkes avucunda bir şey saklayıp "avucumda ne var?" diye soruyordu. Bu şahıs ise tümünü doğru bir şekilde yanıtlıyordu ve bir defa bile yanılmadı. Camide bir gürültü başladı ve meraklı insanlar "bir defa da ben bu insanı test edeyim" diye âdeta birbirini ezercesine kâhine

yaklaşmaya çalışıyorlardı. Bu esnada İmam Cafer Sadık (a.s) camiye girdi ve bu kalabalığı görünce nedenini sordu. Oradakilerden birisi “şöyle birisi camiye geldi ve şimdiye kadar tüm soruları doğru yanıtladı” dedi.

İmam Cafer Sadık (a.s) bu şahsa yaklaştı ve “elimdeki nedir?” diye sordu. Kâhin, biraz düşündükten sonra çok şaşkın bir şekilde İmam Cafer Sadık’a (a.s) bakmaya başladı. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Neden şaşırdın? Elimdekini ne olduğunu bilmiyor musun yoksa? Kâhin şöyle dedi: Evet biliyorum; ama bunu nasıl yaptığınıza şaşırdım. İmam Cafer Sadık (a.s) “elimdeki nedir?” diye tekrar sorduğunda kâhin şöyle dedi: Şimdi göz gezdirdiğimde dünyada herhangi bir değişiklik yoktu sadece uzak bir adadaki kuş yuvasındaki iki yumurtanın biri kayıp. O yumurtaların biri sizin elinizde olması lazım. Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s) “evet, doğru bildin” diyerek elini açtı ve oradaki herkes imanın elindeki kuş yumurtasını gördü.

Ardından İmam Cafer Sadık (a.s) bu şahsa “bu yeteneği nasıl kazandığını” sordu. Kâhin ise “nefsimle mücadele ettim ve canımın istediğinin tersini yaptım” şeklinde yanıt verdi. İmam Cafer Sadık (a.s) bu şahsa hitaben “Müslüman olmak ister misin?” diye sorduğunda kâhin ‘asla’ yanıtını verdi. Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdular: Sen şimdi demedin mi “istediklerimin tam tersini yapıyorum”. Cevapsız kalan kâhin biraz sessiz kaldıktan sonra Müslüman olmayı kabul etti ve Müslüman oldu. Ancak Müslüman olduktan sonra artık oradakilerin “elimde ne var?” şeklindeki meraklı sorularının hiçbirini yanıtlayamadığını fark etti. Oradakiler ve bu şahsın kendisi de bu duruma çok şaşırdılar ve şöyle bir fısıltı yayılmaya başladı: “Galiba önceki inancı daha doğrudu, Müslüman olur olmaz adamın tüm olağanüstü gücü yok olup gitti”.

Bunun üzerine İmam Cafer Sadık (a.s) bu şahsa şöyle buyurdu: Şimdiye kadar yüce Allah senin emeklerinin karşılığını bu dünyada sana veriyordu. Zira bätül bir inanç üzereydin ve âhirette herhangi bir nasibin yoktu. Ancak şimdi Müslüman olarak en büyük mükâfatları hak ettin ve bu nedenle önceki değersiz mükâfatlar senden alındı. Bundan sonra Allah yolunda harcadığın çabaların karşılığında hak ettiğin mükâfatlar senin âhiretin için toplanacaktır.

Kerameti, Benzer Durumlardan Nasıl Ayırt Edebiliriz?

Doğa ve tabiat üzerinde etkin olmak ve olağanüstü işler yapabilmek kişinin Allah nezdinde yüce bir makama sahip olduğu anlamında değildir. Ancak bu, olağanüstü işler başaran kişinin Allah nezdinde değerli bir insan olamadığı anlamında değildir. Yüce Allah birtakım olağanüstü işleri sevdiği kullarının eliyle gerçekleştirebilir. Geçmişte yaşayan bazı yakından tanıdığımız çok değerli insanlar Allah nezdinde sahip oldukları değerden ötürü tüm duaları kabul ediliyordu. Hastalara şifa veren geçmiş âlimler, sâlih kullar biliyoruz. Bu tür durumlar da yaşanabilir; ancak bunu genellemek doğru değildir ve tüm olağanüstü işleri Allah nezdindeki değerle eşitlemek yanlıştır. Bu tür işler Allah'ın kulu olmakla yapılabildiği gibi, şeytanın yardımıyla ve yanlış yollarla da yapılabilir. ⁶

Daha önce söylendiği gibi cinlerle irtibata geçmek suretiyle ve birtakım diğer güçler sayesinde bu tür işler yapılabilir. Olağanüstü işlerin bir bölümü yıllar süren egzersizler sonucu, gece gündüz demeden yapılan çalışmalarla elde edilmiş olabilir. Yani “emek sarf eden, karşılığını da alır” kuralı çerçevesinde gerçekleşmiş olabilir. Ancak gerçekten Allah'ın sâlih bir kulu olmak sonucu bunu yapabilenler de var. Yani Allah'a kul olmakla da kerâmet sahibi olanlar vardır.

Burada önümüze şöyle bir soru çıkıyor: Karşılaştığımız olağanüstü işlerin ilahî bir kerâmet mi yoksa diğer türden olağanüstü işler mi olduğunu nasıl anlayabiliriz? Cevap şudur: Bunu ancak o şahsı iyi tanıyarak anlayabiliriz. Ancak bu, bazen çok çetin bir iş haline gelebilir; ama genel olarak çok zor veya imkânsız bir iş değildir. Araştırarak bu şahsın inançları ve hayat tarzı ortaya çıkarılabilir, bu şahsın dinî kurallara bağlılığı anlaşılabilir ve dinle uyuşmayan bâtil riyazetler yapan bir insan olup olmadığı anlaşılabilir.

⁶ Büyük arif Şeyh Muhemmed Cevad Ensari Hemedani'nin oğlu Ahmed Ensari, babasının keşif ve kerametle ilgili şöyle buyurduğunu naklediyor: Size destur verilmediği sürece Kerametler ve Mükâşefelere kesinlikle itina etmeyin. İnsan, Allah'ın veli kulu olmadığı halde ayı ortadan ikiye de ayırabilir. (Sukhte, sayfa:214)

Ayrıca Merhum Ensari'nin damadı, saygıdeğer İslamiye, üstadın şöyle buyurduğunu naklediyor: Mukâşefe, sâlik için iki yönden tehlikelidir: Birincisi ilahi mi şeytani mi olduğunu anlamak yönüyle. Zira insan nefsi yaratıcı bir güce sahiptir ve bu iki mukâşefeyi ayırt etmek çok çetindir. Diğeri ise sâliki durdurması ve bu tür şeylerle meşgul etmesidir. (Sukhte, sayfa:224)

Dış Görünüm, İç Durumun Göstergesidir

Yine önemle üzerinde durmak istediğimiz konu ilahî keşif ve kerâmetlerin bâtil işlerle karıştırılmaması gerektiğidir. Daha önce defalarca söylediğimiz gibi olağanüstü işler ve gayptan haber vermek yeteneği hak ve bâtil arasında ortaktır. Yani bâtil ehli insanlar da birçok olağanüstü işler yapabiliyorlar. Daha önce dediğimiz gibi Hint saduları kesinlikle doğru bir inanca sahip olmadıkları halde birtakım olağanüstü işler yapabiliyorlar. Bu tür işlerin büyük bir bölümü cinlerin yardımıyla yapılıyor ve bazı durumlarda kişinin kendisi bile cinlerin yardımıyla bu işleri yapabildiğinin farkında olmayabiliyor. Bu olağanüstü işlerin büyük bir bölümü ise ruhun güçlenmiş olması sayesinde gerçekleşiyor. Bu ise yüce Allah'ın içinde olduğumuz dünya için belirlemiş olduğu sebep sonuç ilişkisi kanunlarından biridir. Spor yapan bir insan fizliğini güçlendirip diğer insanların yapamadığı işleri başarabildiği gibi riyazet çeken bir insan da aslında ruh sporu yaparak ruhunu güçlendiriyor ve bunun sonucunda diğer insanların yapamadığı işleri başarabiliyor. Bu, Allah'a yakın olmanın göstergesi değildir. Bu insanlar bir sıkıntıya katlanıyorlar ve yüce Allah da bunun karşılığını onlara bu dünyada bu şekilde onlara veriyor.

Dolayısıyla birilerinin olağanüstü işler yapabilmesi “bu insanların yüce irfânî makamlara sahip olduğu” şeklinde algılanmamalıdır. Buraya kadar yapılan açıklamalardan Allah'a giden yolda yani irfânda esas önemli olan unsurun, kişinin marifetullahta ulaştığı aşama olduğu ortaya çıkıyor. Burada bahsettiğimiz marifetullah ise huzûrî ve şuhûdî marifettir. Huzûrî ve şuhûdî marifetullah ise diğer insanlara kapalı olan ve ancak kişinin kendisinin algıladığı bilinçtir. Şu veya bu insanın kalbinde bu tür bir marifetin olup olmadığını biz bilemeyiz ve bunu ancak dile getirdiği sözlerle az çok tahmin edebiliriz. Ancak burada gözden kaçırmamak gereken diğer bir gerçek ise irfânî konuları sadece bu bilgi ve marifet-i şuhûdî olarak taşıyanlar değil aynı zamanda diğer insanlardan öğrenip de taklidî bir şekilde dile getirenlerin de var olmasıdır. Bu nedenle her ağzını açtığında irfânî sözcükler sıralayan şahısların hepsine ârif gözüyle bakamayız. İrfânî bilgileri kitaplardan toplayan kişilerin sayısı az değildir.

İrfân, yani şuhûdî Allah bilinci, özünde, irfânî konuları dışa vurmayı veya olağanüstü işler yapmayı gerektirmiyor. Ne irfânî konuları önceliklerine kadar bilmek ne de olağanüstü işler yapabilmek, ârif olmanın

delili olamaz. Ne irfânî terimleri bilmek ve ne de olağanüstü işler yapabilmek kişinin şühûdî Allah bilincini gösteremez. Daha doğrusu burada dört bölümden söz edebiliriz; birinci bölümde irfânî terimleri bilen ve olağanüstü işler de yapabilen ancak irfândan yoksun insanlar yer alıyor. İkinci bölümde irfânî terimleri bilmeyen ve hiçbir olağanüstü iş yapmadığı halde irfânın hakikatine varmış olan insanlar yer alıyor. Üçüncü bölümde irfânî terimleri bilmeyen, olağanüstü işler de yapamayan ve aynı zamanda irfândan da yoksun olan insanlar yer alıyor. Son bölümde ise irfânî terimleri bilen, olağanüstü işler yapabilen, kerâmet sahibi olan ve aynı zamanda kalbi irfânla dolu olan insanlar yer alıyor. İki şey arasındaki bağlantı buradaki şekle uygun olursa buna mantık ilmi diliyle ‘umum-husus min vecih’ diyoruz. Sonuç olarak bir insanın irfânî sözcükleri ağızından düşürmemesi ve irfânî incelikleri açıklayabilmesi kesinlikle onun ârif olduğunu ve şühûdî Allah bilincine vardığını gösteremez. Aynı şekilde irfânî terimleri bilmemek ve bu terimleri dile getirmemek irfândan yoksun olmak anlamında değildir. Aynı şekilde olağanüstü işler yapabilmek irfân sahibi olmak anlamında olmadığı gibi keramet göstermemek de irfândan yoksun olmak anlamında değildir.

Esasen irfân konusunda gözden kaçırılmaması gereken önemli konulardan birisi insanların irfânî makamlarıyla ilgili kolay kolay hüküm verilememesi ve insanların görüntülerinden yola çıkılamaması gerektiğidir. Burada ölçü olabilecek bir faktör varsa o da kişinin dine olan bağlılığı ve dinî inceliklere gösterdiği ilgi ve bağlılıktır. İnsanların dinî inceliklere uyması ve dinî kurallardan sonuna kadar ayrılmaması onların Allah’a olan bağlılıklarının bir göstergesidir. Bu tür şeyler bir yere kadar insanların kalbindeki irfânın bir göstergesi olabilir. Sonuç olarak ancak insanî kemal aşamalarını geride bırakıp da insan ruhuna ihata sağlayan insanlar diğer insanların kalbî marifet seviyesini ve şühûdun hangi aşamasında olduklarını anlayabilirler. Bunu ancak gerçek bir ruhî ihataya ulaşanlar yapabilirler, hayalî bir ihataya ulaşanlar değil.

Keşif ve Kerametın Kulu Olmak

İrfan ve olağanüstü işler yapabilme konularıyla ilgili olarak diğer önemli bir gerçek ise irfân ve seyr u sülûk yolunda ilerlerken insanların içyüzünü görebilmek, insanların niyetini bilmek ve olağanüstü işler

yapabilmek kesinlikle önemsenecek konular değildir ve sâlik, bu tür şeyleri önemseyip de gurura kapılmamalıdır. Bu tür şeyler irfân yolunda atılan ilk adımların bir getirisidir ve irfânın düşük aşamalarında yaşanan olaylardır. Bu nedenle gerçek ârifler hiçbir zaman bu tür şeylere değer vermemişlerdir. Yüce Allah kendi hikmeti gereğince bu tür şeyleri bazı insanlara bahşediyor ve yine hikmeti gereği bazı insanlardan esirgiyor. Aynı şekilde bazı insanlar kerâmet sahibi oldukları halde birtakım gerekçelerden dolayı bunu açığa vurmuyorlar.

Esasen keşif, kerâmet ve benzeri şeyler insanın gönül bağlayacağı şeyler değildir ve gerçekte bir tür şirk oldukları için bu tür şeyler şeytanın tuzaklarından bir tuzaktır. Seyr u sülûk yolunda ilerleyip de bu yoldaki sıkıntılara göğüs geren şahıs gerçekte bunu keramet sahibi olabilmek için yapıyorsa büyük bir yanlışın içindedir ve bâtl yolda ilerlemiştir. Bu düşünceye sahip birisi gerçekte Allah'ın kulu değil de keşif ve kerâmetin kuludur. Bu tür bir seyr u sülûkun kiblesi Allah değil, keşif ve şuhuddur. Bu nedenle böyle bir yolda ilerleyen sâlik, keşif ve şuhûda vardığında Allah'tan alacağı bütün alacağını tahsil etmiş oluyor. Böyle bir insan Hindistan'daki sadulara benziyor. Onlar da emeklerinin karşılığını bu dünyada alıyorlar, bu şahıs da.

Gerçek bir kul Allah'a kulluk ederken sadece onun Allah olduğunu ve kendisinin kul olduğunu düşünerek bunu yapıyor. Allah'ın kendisi daha iyi biliyor kime ne vereceğini ve kime ne vermeyeceğini. Bu, onun bileceği şeydir, kul buna karışamaz. Bizler kul olarak, keşif ve şuhuda varabilmek niyetiyle Allah'a kulluk etmemeliyiz. Keşif ve şuhuda varmak niyetiyle kulluk yapanlar bu ayet-i kerimenin birer örneğidirler:

“Hevâ ve hevesini tanrı edineni gördün mü?”⁷

İnsanın heva ve hevesi bazen makam ve koltuktur, bazen para ve servettir, bazen cinsellik ve şehvettir ve bazen de keşif, kerâmet ve şuhuddur. Fark etmez, Allah dışında ne olursa olsun “heva ve hevesini ilah edinmenin” bir örneğidir. Birisi koltuk hevesiyle çırpınıp dururken diğer birisi de keşif ve kerâmete ulaşmak hevesiyle çırpınıp duruyor olabilir. Bu iki kişi heva ve heves peşinde olmak yönüyle aynıdır. Bu nedenle

⁷ Casiye, 23.

seyr u sülûk yolunda en önemli konu temiz bir niyete sahip olmaktır. Bu yolda ilerlemek isteyenler daha yolun başındayken niyetlerini düzeltmelidirler ve tüm ilahî olmayan niyetleri kalplerinden söküp atmalıdır. Yaptıkları tüm işleri yüce Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle yapmalıdır, yapılan bu işlerin etkisini görmek niyetiyle değil, Allah rızası dışındaki herhangi bir niyetten dolayı değil.⁸

Gerçek Arif

Maalesef kalbinde zerre kadar marifetullah olmayan birtakım insanlar irfânın en üst aşamalarında olduklarını söyleyebiliyorlar. Bu tür insanlar tarafından kandırılmamak için çok dikkatli olmalıyız. Ağızdan çıkanlar ölçü değildir. Önemli olan kişinin yaptıkları ve inançlarıdır. Yani yaptığı işlerin dinî kurallara uygun olup olmadığına bakılmalıdır. Söylediğiyle yaptığı birbiriyile uyumlu mudur? Söyledikleriyle yaptıkları arasında farklılıklar mı var? Buna bakılmalıdır.

Gerçek bir ârif kuru gürültüye ihtiyaç duymaz. Gerçek bir ârif kendini göstermeye ihtiyaç duymaz ve her bahane ile insanlara ârif olduğunu hatırlatmak ihtiyacı hissetmez. Âriflerin özel bir kılık kıyafeti, özel bir giyim tarzı yoktur. Hiçbir manevî makam ve âriflik iddiası taşımayan mahallenizdeki ayakkabı tamircisi bile Allah'ın veli kullarından birisi olabilir. Sekiz yıllık kutsal savunma savaşımızda büyük âriflerin altmış yıllık ağır riyazetlerle bile ulaşamadığı makamlardan daha üstün makamlarda olan genç gönüllü askerler az değildi. Bu değerli insanların şehit olması bizim için ve insanlık için büyük bir kayıptı. Bu yüce zatlar yüz yıllık irfân yolunu bir gecede gittiler. Şehitlik makamı işte onlara yakışıyor. Bu yaşımla, şu beyaz sakalımla onların ayağının altındaki toz olabilmeyi kendime kıvanç bilirim. Âriflik kesinlikle belli bir zümrenin tapulu senetli mülkü değildir. Tüm insanlar hangi ırk ve dilde olurlarsa olsunlar, meslekleri ne olursa olsun, ister din âlimi ister tabip ister mühendis ister

⁸ Büyük ârif Ayetullah Şeyh Muhammed Cevad Ensarî Hemedanî'nin oğlu babasıyla ilgili olarak şöyle anlatıyor: Babam, kerâmet ve benzeri şeylere ilgi göstermezdi ve talebelerine de hep böyle olmayı tavsiye ederdi. Babam şöyle derdi: Bu tür şeylere gönül bağlayanlar kurb-i ilahiye varamazlar ve yolun ortasında takılıp kalırlar. Meşru nefis mücahededeleri sonucunda insan, ilahî sıfatların aynası haline geliyor ve bunun hazzı kelimelere sığmayacak kadar büyüktür. (Sukhte, sayfa: 220)

esnaf, tüccar, çiftçi veya hiç okuma yazması bile olmayanlar şühûdî Allah bilincine varabilirler ve ârifliğin üst aşamalarına ulaşabilirler.

Ârif olabilmek için âriflik unvanını taşımaya gerek yok ve bir insanın ârif olabilmesi için illa da ârif olarak tanınmasına gerek yok. Fakih unvanıyla bilinip de sadece fıkıh hükümleri için insanların başvurduğu nice büyük ârifler vardı. İrfanı insanların yaptıklarında aramalıyız, bin kilometre öteden duyulan irfânî sözlerinde değil. İrfanın en üst aşamasında yer alan Ehlibeyt (a.s) yaptıklarıyla ve buyruklarıyla gerçek irfânın ne olduğunu bize anlatmışlardır. Ehlibeyt'ten (a.s) elimize ulaşan birçok duada gerçek âriflerin özellikleri açıklanmıştır. Şabaniye münacatı bu duaların başında geliyor ve çok yüce tabirlere sahiptir. Hz Ali (a.s) ve diğer imamların (a.s) bu duaya özel bir ilgi gösterdiği nakledilmiştir. Bu duanın bir bölümü şöyledir:

إِلَهِی وَ الْحَقْنِی بِنُورِ عَزِّكَ الْاَبْهَجِ فَاکُونْ لَّکْ عَارِفًا وَ عَنْ سِوَاکْ مُنْحَرِفًا وَ مِنْکْ خَائِفًا مُرَاقِبًا

“Allah’ım beni izzetinin nuruna kavuşturarak bana hazların en üstünü tuttur da böylelikle seni tanıyayım, senin dışındakilere sırt çevireyim, yalnız senden korkayım ve sana karşı murakabe halinde olayım.”⁹

Duanın bu bölümünde kulun Allah’tan istediği şey irfân makamıdır. “Seni tanıyayım” derken marifetullah yani irfân isteniyor. Ârif olmanın belirtisi nedir peki? İlk ve en önemli belirtir Allah dışındakilere sırt çevirmektir. Allah bilincine gerçekten varmış olan bir insan artık Allah dışındakilere gönül bağlamaz ve Allah dışındaki varlıklara sırtını çevirir. Bu aşamaya ulaşmış olan bir insan artık mürit peşinde olamaz ve insanların ona yüz tutması veya sırt çevirmesi onun için farksız olur. Gerçek bir ârif için Allah dışında hiçbir şey önem taşımıyor. Bu nedenle bir dağ kadar altın bu insan için bir avuç toprakla eşittir.

Gerçek âriflerin diğer bir özelliği ise yalnızca Allah’tan korkmak ve Allah’a karşı hep murakabe halinde olmaktır. Gerçek bir ârif yalnızca ve yalnızca Allah’tan korkar ve her zaman onun rızası dışına çıkmamak için kendini kollar.

⁹ Mefatihul- Cinan, Şaban ayının ortak amelleri, sekizinci amel

İrfânın hakikati ve gerçek âriflerin özellikleri işte bunlardır. Âriflik ve Allah'a yakın olmak şanla şöhretle değildir. İnsanların ârif olarak tanımadığı birisi için “ârif değildir” diyemeyiz. Birçok büyük ârif, Âriflik yönüyle tanınmıyordu ancak irfân yolunda ilerlemek isteyenlerin başvuru-
racağı belki de tek adres onların kapısıydı.

Geçmişte yaşamış olan birçok fakih, felsefeci ve muhaddis olarak bildiğimiz değerli zatlar, irfânın üst seviyelerinde olmalarına rağmen kendilerini gösterme ve mürit toplama gibi bir derterli olmadığı için insanlar tarafından tanınmamıştır. İşin ilginç yönü, insanların, bu tür şahsiyetlere, Âriflik iddiası ta uzaklardan duyulan kişilerden çok daha fazla güvenmesidir. Bazı yazarlar bu yüce şahsiyetlerin bir kısmını kerâmetlerinden ötürü ârifler sırasında anmış olsalar da gerçek şu ki bu değerli zatlar hayatları döneminde bu yönleriyle tanınmamışlardır. Mukaddes Erdebili veya Şeyh Ensarî gibi yüce zatlar belki de ârif olarak bilinen nice kişilerden çok daha üstün bir irfânî makama sahiplerdi.

İnsanlar duyup karşılaştıkları ârifleri normal ölçülerle değerlendirirken bazen onları gerçeğinde olduğundan ve Allah nezdinde sahip oldukları makamdan çok daha yukarıya çıkarabiliyorlar. Aynı şekilde bazen Allah nezdinde çok değerli olan bir insan şaşaalı bir görünüşe sahip olmadığı için veya keramet göstermediği için insanlar tarafından fark edilmiyor.

İşte bu nedenle keşif ve kerâmet ve benzeri şeyler bir insanın, keşif ve kerâmet göstermeyen diğer bir kişiden üstünlüğüne işaret olamaz. Bazı insanlar olağanüstü işler yapabilme gücüne sahip olmalarına rağmen bunu göstermeyebilirler. Aslında diğer insanlar tarafından tanınmamak ve riya ihtimalinden uzak durabilmek için olağanüstü işler yapabilme gücüne sahip olup da bunu dışa vurmamak bir fazilet ve üstünlüktür. Bu nedenle kerâmet gösteren kişileri kerâmet göstermeyen kişilerden üstün göremeyiz. Zira bu şahıs kerâmet gücüne sahip olup da bunu dışa vurmamış olabilir.

Şeyh Ensarî ile İlgili İki Olay

Şeyh Ensarî, Şia'nın önde gelen büyük âlimlerindendir. En büyük ve en etkin ilmi şahsiyetlerden birisidir ve yazmış olduğu 'Resâil' ve

'Mekâsib' adlı kitaplar yıllardır medreselerde ders kitabı olarak okutuluyor. Bu nedenle bu yüce şahsiyet sonrasında yetişen büyük ilmî şahsiyetler bu ilim deryasından beslenerek yücelebilmişlerdir. Bu yüce zatın ilmî yönü, ince düşüncesi ve getirmiş olduğu ilmî yenilikler bir yana sahip olduğu takva, zahitlik ve manevî faziletler bu değerli zatın yüceliğine yücelik katıyor. Şeyh Ensarî gerçek irfânı hayatının tüm alanlarına, kişiliğinin her köşesine yansıtmış olan değerli bir zattır. Şeyh Ensarî hiçbir zaman irfân dersi vermedi, irfânla ilgili bir kitap yazmadı ve insanlar arasında bu yönüyle hiç bilinmedi; ancak hayatının her köşesinde Allah'ın varlığını görebilirsiniz. Şeyh Ensarî'nin irfânî yönünü anlatacak sözlerin tümünü bu kitaba sığdıramayız; ancak bu değerli zatla ilgili iki olayı burada nakletmek istiyorum.

Şöyle nakledilmiştir: Şeyh Ensarî, Necef'te yaşadığı sırada sıcak bir yaz gününde eve döndüğünde su ister. Necef'in sıcak yaz günlerini yakından gören arkadaşlar ne denli sıcak bir iklimden bahsettiğimi biliyorlar. Daha buzdolabı ve benzeri soğutma araçları olmayan bu dönemde insanlar soğuk su ihtiyaçlarını ve bozulabilir gıdaları daha uzun süre koruyabilmek için yerin metrelerce altında 'serdab' denilen odacıklar yaparlarmış ve su fiçilerini bir iple yukarıdan bu odacıklara asarlarmış. Şeyh, su istedikten sonra serdaba gidip su getirilinceye kadarki zamanı değerlendirilebilmek için iki rekât namaz kılmayı uygun görmüş. Düşünebilir misiniz, Necef'in elli dereceyi aşan yaz sıcaklığında yaşlı hoca, yorgun argın bir şekilde eve dönmüş, su istemiş; ancak su gelene kadar boş durmayı kendine yakıştırmıyor ve namaza duruyor. Sözün kısası Şeyh namaza durduktan sonra güzel bir manevî hale kapılıyor ve uzun surelerden birini okumaya başlıyor. Bu nedenle namaz bittiğinde su da ısınmış oluyor ve Şeyh oradaki sıcak suyu içerek diğer işlerinin peşine gidiyor.

Sizce irfân bu mudur yoksa Paris'te, İsviçre'de veya Amerika'da sarayında oturup da insanlara manevî reçete yazmak mı? Elinizi vicdanınıza koyun da hükmedin, bunların hangisi irfândır? Şeyh Ensarî'nin Necef'teki sade ve zahitçe hayat tarzı mı irfâna uygundur; yoksa kâfirlerin bayrağı altında görkemli sarayların içinde şaşaalı bir hayat tarzı mı?

Şeyh Ensarî çok sert giysiler giyerdi ve çok sade bir kıyafete sahipti. Şeyh Ensarî'nin öğrenciliğini yapmış olanlar şöyle anlatıyor: Şeyh, çok

sade giyinirdi. Öyle ki Şeyh'i tanımayan birisi onu çarşıda sokakta görseydi belki de mezarlıkta çalışan kabir kazmakla görevli birisi zannederdi. Oysa aynı dönemde çuval çuval para ve altın, humus ve 'vucuhat-ı şeri' olarak Şeyh'e veriliyordu. Ancak Şeyh bu paralara dönüp bakmıyordu bile.

Evet, gerçek ârifler işte Şeyh Ensarî gibi en ufak fırsatları bile sevgili olan Allah'la konuşmak için değerlendiren ve namaza duran ve susuzluğunu unutan kişilerdir. Bu insanlar dünyadan koptukları için para ve değerli taşlar diye insanların ilah edindiği şeylere dönüp bakmıyorlar bile ve dünya hayatı adına en düşük seviyeye yetiniyorlar. Konuyla ilgili olarak Şeyh Ensarî hakkında ilginç bir olay nakledilmiştir. Olay şöyle cereyan ediyor:

Şeyh Ensarî'nin öğrencilerinden birisi şöyle anlatıyor: Bir gece rüyamda şeytanı gördüm. Elinde türlü renklerde ince ve kalın ipler vardı. Şeytana "bunlar da nedir?" diye sorduğumda şöyle dedi: İnsanları kandırıyorum ve bu ipleri boyunlarına geçirip istediğim yere götürüyorum. Biri paradır, diğeri kadın, öteki makamdır ve sonuncusu ise şöhrettir. İplerin içinde yırtılmış kalın bir ip vardı. "bu da nedir?" diye sorduğumda ise şeytan şöyle dedi: Yıllardır Şeyh Ensarî'yi tuzağa düşürmek istiyordum; ama bir türlü başarılı olamıyordum ta ki dün akşam bu ipi onun boynuna geçirebildim; ama yine de ipi kopardı ve elimden kurtuldu.

Şeyhin bu öğrencisi şöyle anlatıyor: Gecenin bir yarısı korkuyla uykudan uyandım ve "bu rüya da neydi Allah'ım" diye düşünceye daldım. Sabah erkenden Şeyh'in yanına gittim ve gördüğüm rüyayı anlattım. Şeyh ağlamaya başladı ve şöyle dedi: O melun doğru demiş. Dün akşam renkli hilelerle beni kandırdı ve uçurumun kıyısına kadar da götürdü; ancak başarılı olamadı. "Olay nedir? Anlatır mısınız?" diye sorduğumda ise Üstat şöyle buyurdular: Dün akşam eşim doğum yaptı ve kadınlar eşim için bir miktar tereyağı almamı istediler; ama bende tereyağı alacak para yoktu. Kendi kendime dedim ki elimdeki humus parasından borç alıp tereyağı alırım ve elime para gelir gelmez yerine koyarım. Bu düşünceyle bir kuruş para yanıma aldım ve tereyağı almak için evden çıktım. Yola giderken kendi kendime düşündüm, neden bunu yapıyorum diye, benim yerime herhangi bir talebe bu durumda olsaydı acaba o da benim bu yaptığımı yapabilecek miydi? Onun yanında da bu bir kuruş olacak mıydı ki borç

niyetine alabilirsin? Ben diğer talebelerden üstün müyüm? Bu düşünceler beni bu işten vazgeçirdi ve tereyağı almadan eve döndüm.

Gerçek irfân yalnızca Allah'tan korkup tüm işlerde onu gözetmekse acaba bunu Şeyh Ensarî ve benzeri kişilerin hayatında mı daha çok görebiliyoruz yoksa irfân iddiasında bulunan diğer kişilerin hayatında mı? Acaba irfân etiketi olmayan Şeyh Ensarî mi irfân ruhuna daha yakındır yoksa âriflik iddiası kilometrelerce öteden duyulup da dünyaya dört eli sarılan insanlar mı?

Kutupluk, Şeriat ve Tarikat

Mutasavvıf adıyla tanınan insanların hemen hemen tümünün bulunduğu ortak nokta 'kutup' inancıdır. Tasavvuf ehline göre tüm zamanlarda mutlaka bir 'kutup' vardır ve bu kutbu bulup ona sorgusuz sualsiz mutlak bir şekilde teslim olmak ise diğer insanların görevidir. Bu inanca göre kutup, kâmil insandır ve bu nedenle diğer insanlar onun karşısında itirazsız bir şekilde teslim olmalıdırlar. Aslında benzetmek gerekirse kutupluk makamının tasavvuftaki konumu bizdeki masum imamların (a.s) konumu gibidir.

Kutup inancının kökleri diğer bir inanca dayanıyor. Bu inanca göre manevî konular ve Allah'a giden yollar gizli bilgiler olarak sadece belirli sayılı insanlara verilmiştir ve insanların geneline kapalı tutulmuştur. Tasavvuf ehline göre Allah Resulü (s.a.a) ve On iki İmamların (a.s) bir bölümü, örneğin Hz. Ali (a.s) ve Hz. Rıza (a.s) bu bilgileri, ancak bu önemli bilgileri taşıyıp koruyabilecek kapasiteye sahip seçkin insanlara öğretmişlerdir ve bu özel bilgiler nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu inanca göre bütün zamanlarda bu bilgileri koruyup da bu bilgiler esasınca insanlara yön verenler 'kutup' olarak adlandırılır.

Bu düşünce esasınca seyr u sülûk ve Allah'a giden yolla ilgili bilgiler gizli bilgilerdir ve bilinen sünnette açıklanmamıştır. Bu düşünceye sahip insanlar bu bilgilerin 'kutup' diye bildiğimiz insanlara verildiğini ve bu bilgilerin bir kutuptan diğer bir kutba intikal ettiğini düşünüyorlar. Buna göre manevî ve irfânî konularda ilerlemek isteyenlerin kutba başvurmadan başka bir seçeneği yoktur ve Allah'a giden yolu diğer

kapılarda arayanlar mutlaka ve mutlaka şaşkınlık ve perişanlıktan başka bir şey bulamazlar.

Seyr u sülûk ve manevî konularla ilgili bilgilerin kitap ve sünnette yer almadığı inancı tasavvuf ehlinin şeriat ve tarikat ayırımı inancında gizlidir. Tasavvuf ehline göre İslam'da şeriat ve tarikat adıyla iki farklı alan vardır. Şeriat denilen şey bildiğimiz helal haram hükümlerdir, farz, sünnet hükümlerdir. Bunun detayını insanlar 'ilmihal' diye bilinen kitaplarda bulabilirler. Tasavvuf ehlinin tabiriyle şeriat dinin kabuğudur; ancak tarikat dinin özü ve içidir. Bu ise bir gizli bilgi olarak sır sahibi insanların nezdindedir ve genel insanlara açık bırakılmamıştır.

Şeriat ve tarikatın bağlantısı konusuna gelince burada tasavvuf ehlinin tümü aynı görüşe sahip değildir. Tasavvuf ehlinin bir bölümü şeriatın esas alınması gerektiğini ve tarikatın bir ek hükmünde olduğunu düşünüyorlar. Bu düşünceye göre şeriatın tüm hükümleri tüm aşamalarda korunmalıdır; ancak bunun yanı sıra tarikat adındaki birtakım adap ve ameller de yerine getirilmelidir. Zira aksi halde dinin kabuğunda takılıp kalırsınız ve hiçbir zaman dinin özüne ulaşamayız. Bu düşüncenin karşısında tasavvuf ehlinin diğer bir bölümü şeriat ve tarikat ayırımı inancına ek olarak şeriatı tarikata varmak için bir ön hazırlık olarak görüyorlar. Bu inanca göre şeriat, tarikatın giriş kapısıdır ve insanlar şeriata uymak suretiyle tarikata girmeye hak kazanırlar. Ancak şeriat aşaması sonrasında ve tarikat aşamasına girdikten sonra artık şeriat kurallarına bağlılık zorunluluğu kalkıyor. Diğer bir deyimle yüce Allah şeriat kurallarını insanların rabbanî nurları alacak aşamaya gelmeleri için bir basamak olarak tanımlamıştır ve bu basamağı geride bırakıp da rabbanî nurları alacak kapasiteye sahip olanlar artık geriye dönüp şeriata uymak zorunda değildirler.¹⁰ Bu düşünceye sahip olanlar ibadetleri bile buna dâhil ediyorlar ve örne-

¹⁰ İmam Humeyni konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor: Şunu bilesin ki ilahî marifetle ilgili hiçbir yol şeriatın zahiriyle başlamaksızın gidilmez ve insan şeriatın kurallarına uymadıkça hiçbir güzel ahlaka ulaşamaz. İlahî nur hiçbir zaman böyle olmayan bir insanın kalbine yansıyamaz ve bâtin ilmi ve şeriatın sırları bu insana kesinlikle açılmaz. Ayrıca hakikat kapısı insana açıldıktan sonra ve ilahî marifet nuru bu insanın kalbine yansıdıktan sonra yine de şeriat kurallarına bağlı kalmalıdır. Bu sebeple “zâhiri bırakmakla bâtına ulaşılır” veya “bâtına ulaştıktan sonra zâhiri bırak” diyenlerin düşüncesi bâtıldır. Bu düşünce onların ibadet makamlarına ve insanîyetin aşamalarına olan bilgisizliğinden kaynaklanıyor. (Kırk Hadis, sayfa: 8)

ğin tarikat aşamasına girmiş olan birisinin dilerse namaz bile kılmaya-bildiğini açıkça söylüyorlar. Bu grupta yer alan tasavvufçular, birtakım ayet ve hadisleri bu düşünceye delil gösteriyorlar. Örneğin delil gösterilen ayetlerden birisi aşağıdaki ayet-i kerimedir:

﴿وَاغْبُذْ رَبِّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

“Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et.”¹¹

Bu tasavvufçular ayet-i kerimeyi şöyle açıklıyorlar: Yüce Allah bu ayet-i kerimede peygamber efendimize (s.a.a) yakîn makamına varana dek ibadet etmesini emretmiştir ve bunun anlamı yakîn aşamasına geldikten sonra artık ibadetlerin gereksiz olmasıdır. Ayet-i kerimede ‘hatta’ kelimesi kullanılmıştır ve bu kelime Arap dilinde bir işin sonunu göstermek için kullanılıyor. Bu nedenle ayetin anlamı, yakîn aşamasına varıncaya dek ibadetin zorunlu olmasıdır. Yani yakîn aşamasına varmış olan insanlar için artık ibadet ve namaz zorunluluğu kalkıyor.

Ancak bu zatların gözden kaçırdığı nokta tefsir kitaplarında da açıklandığı üzere ayet-i kerimede ‘yakîn’ sözcüğünün ‘ölüm’ anlamında olmasıdır. Aynı kelime Muddessir Suresinde ölüm anlamında kullanılmıştır. Kıyamet gününde cennet ehli insanlar, cehennemlik insanlara “ne yaptınız da cehennemlik oldunuz?” diye sorduklarında cehennemlikler şöyle diyeceklerdir:

﴿لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ❀ وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمُسْكِينِ ❀ وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ

❀ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ❀ حَتَّى أَنَا الْيَقِينِ﴾

“Onlar şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik, Yoksula yedirmedik, (Batıla) dalanlarla birlikte biz de daldık, Ceza gününü de yalan sayıyorduk, sonunda bize ölüm geldi çıktı.”¹²

Ayrıca Resulullah’ın (s.a.a) hayat tarzı bu düşüncenin yanlış olduğunu anlatmak için yeterlidir. Kim Peygamber efendimizden (s.a.a) daha

¹¹ Hicr, 99.

¹² Muddessir, 43 – 47.

üstün bir manevî makama sahip olduğunu, daha üstün bir yakîn aşamasında olduğu söyleyebilir. Peygamber efendimiz (s.a.a) yakîn aşamasının en üst aşamasındadır ve diğer insanlar ne kadar yücelirlerse de o yüce zatın tozuna bile yetişemezler. Ancak buna rağmen Peygamber efendimiz (s.a.a) hayatının son anına kadar namaz ve ibadetini zerre kadar aksatmadı. Resulullah'ın (s.a.a) hayat tarzı bu şekildeyken acaba Peygamber efendimizi (s.a.a) önder bildiğimizi söyleyip de “yakîn aşamasına vardık” bahanesiyle ibadetleri bir kenara bırakabilir miyiz?

Gerçek şu ki bu tür düşünceler şeytanın insana aktarmış olduğu düşüncelerdir ve bu düşünceler gerçekte şeytanın birer tuzağıdır. Dolayısıyla yanlış olduğu konusunda zerre kadar tereddüt etmemeliyiz. İslam'da hiçbir zaman biri 'şeriat' diğeri 'tarikat' olmak üzere iki farklı program yoktu. İslam tümüyle bir programdır ve bu programın amacı insanları yüceltip kemalin en üst aşamalarına ve 'kurb-i ilahî'ye vardırmaaktır. Hiç kuşkusuz Kur'an'a ve elimizdeki sünnet öğretilerine titizlikle uyan insanlar kesinlikle marifetullahın üst aşamalarına, 'kurb-i ilahî'nin üst aşamalarına ve insanın kemal haline ulaşırlar.¹³ İslam dini marifetullah ve Allah bilincini her şeyin üstünde tuttuğu gibi insanların bu değeri nasıl elde edebileceğini de cömertçe açıklamıştır ve bu yönde herhangi bir cimrilik yapmamıştır. İslam dini insanların bu değere varmak için ihtiyaç duyduğu tüm araçları insanlara sunmuştur ve önemli konular üzerinde vurgu yaparak daha önemli olduklarını anlatmaya çalışmıştır. Önceki bölümlerde bu konuyu yeterli kadar açıkladık.

¹³ Büyük ârif merhum Ayetullah Şeyh Muhammed Cevad Ensari Hemedani konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor: Ne varsa şeriatta var. İrfan ve seyr u sülûk, son aşamasına kadar, yani fenafillaha kadar On iki İmamların (a.s) buyruklarında, hadislerde ve Kur'an'da açıklanmıştır. (Sukhte, sayfa: 78)

Büyük ârif merhum Ahunt Molla Hüseyinguli Hemedani konuyla ilgili olarak şöyle buyuruyor: Değerli din kardeşlerim şunu bilmelidir ki bütün hal ve hareketlerimizde, bütün an ve saatlerimizde şeriat kurallarına bağlı olmaksızın yüce Allah'ın yakınlığını kazanmak imkansızdır ve insanların kendilerinden çıkarmış olduğu hurafelere uymak, örneğin tasavvuf ehli cahil insanların yaptıklarına uymak insana pişmanlıktan başka bir şey kazandırmaz. Bıyığını kesmeyip de et yemeyen insanlar on iki imamların (a.s) masum olduğuna inansalar bile her adımda ancak ve ancak Allah'tan uzaklaştıklarını bilmelidirler. Aynı şekilde masum zatlardan elimize ulaşmış olan zikirler dışında birtakım zikirler takınanlar. Dolayısıyla şeriata öncelik tanınmalıdır ve şeriatta olana uyulmalıdır. (Tezkiretu'l Muttakin, sayfa: 177)

İslamî emirler ve insanın kemali için tasarlanmış olan yol, hiç kimse-
nin tapulu malı değildir ve tüm insanların anlayıp da kullanabileceği şe-
kilde tasarlanmıştır. Evet, İslam dininin ayrıcalıklı yönlerinden birisi bu
programların, tüm insanların kendi kapasitesince, kendi bilgisi ve kendi
çabasıyla yararlanabileceği şekilde tasarlanmış olmasıdır. Bunu söylerken
ancak seçkin insanların anlayabildiği konuların varlığını inkâr etmiyoruz;
ancak bu, seyr u sülûk yolunun ancak belirli insanlara açık olduğu anla-
mında değildir. Aksine yüce Allah bu yolu tüm insanlara açmıştır ve bu
yönde herhangi bir cimrilik yapmamıştır. Diğer bir deyimle yolun başın-
daki sâlikler için anlaşılması zor veya imkânsız birtakım konular olabilir
ve sâlik, bu hakikatleri ancak belirli bir aşamaya geldikten sonra kavra-
yabilir; ama bu hakikatlere varmanın yolu her zaman tüm insanlara açık-
tır ve bu yolda ilerleyenlerin tümü bu hakikatlere ulaşabilir.

Tasavvuf ehlinin kâmil insan olarak gördüğü ve tüm zamanlarda
var olduğuna inandığı 'kutup' inancına gelince, bu inanç Şia'nın inan-
cıyla uyumuyor. Evet, bir anlamda tüm zamanlarda mutlaka bir insan-ı
kâmil olduğunu biz de söylüyoruz ancak bu kutup ve kâmil insan, Ma-
sum İmam'dan (a.s) başkası değildir. Buna göre şu an içinde olduğumuz
zaman diliminde de bir kutup vardır ve bu kutup Hz. Mehdi'den (a.s)
başkası değildir.

Şii öğretileri, bütün zamanlarda masum imam (a.s) dışında başka bir
hatasız ve masum kişinin var olduğunu, bu kişinin aynen masum imam
(a.s) gibi eksiklik ve kusurlardan beri olduğunu ve aynen masum imam
(a.s) gibi ona da uyulması gerektiğini kesin bir dille yalanlıyor. Ayrıca ta-
savvuf ehli içinde kutbun masum imamla (a.s) birleştiğine inananlar da
vardır. Yani asrın imamı olarak onların inancında yer alan kişi belirli bir
kişi değildir ve asrın imamı her zamanın kutupta tecelli ediyor ve kut-
bun vücuduyla insanlara sesleniyor. Örneğin Gonabadi ve Şeyhiyye ta-
rikatlarının kitaplarında bu tür düşünceleri anımsatan yazılara az çok
rastlayabiliyoruz.

Ancak Şia'ya göre bu tür düşünceler kesinlikle bâtıldır ve Şia ki-
taplarında bu tür düşüncelere kesinlikle rastlayamazsınız. Kutup deni-
len kişi kâmil insansa, bu kişi masum imamdan (a.s) başkası olamaz ve
içinde yaşadığımız zaman diliminde yaşayan tek masum imam (a.s) İmam

Mehdi'dir (a.s). Biz, Şia olarak, masum imam (a.s) dışında kâmil bir insanın varlığının zorunlu olduğuna inanmıyoruz. Bu konu esas itibariyle delilsiz ve mesnetsiz bir inançtır. Dolayısıyla bu inancın getirdiği inançlar örneğin kutupluğun bir kutuptan diğer bir kutba geçmesi ve kutup inancıyla ilgili diğer inançlar kesinlikle bizim kabul edebileceğimiz inançlar değildir. Şia'ya göre bu tür inançlar temelsiz olmakla kalmayıp kesin delillere de aykırıdır. Şia inancına göre hiç kimse masum imamların (a.s) sahip olduğu ismet makamına varamaz.¹⁴ Allah'a giden yolda ilerleyenler ne kadar ilerleseler de ne kadar yücelseler de nihayetinde masum imamın (a.s) birer misafiridirler ve elde ettikleri tüm manevî nimetleri masum imamın (a.s) aracılığıyla ve onun elinden alıyorlar.¹⁵ İşte bu nedenle biz masum imam (a.s) dışında peşinde gidilmesi zorunlu olan başka hiç kimseyi tanımıyoruz.

Seyr u Sülûk ve Üstat Meselesi Üzerine

İrfan ve seyr u sülûk konusunda karşılaştığımız sorulardan birisi üstat ve mürşit konusudur. Soru şudur: Acaba Allah'a giden yolu insanın kendisi şeriat kurallarına titizlikle uyarak gidebilir mi yoksa illa da bu yolu bir üstat ve yoldaki sıkıntıları bilen bir büyükle mi gitmelidir? Bu sorunun içinden çıkan diğer bir soru ise şudur: Acaba seyr u sülûkun aşamalarını, detaylarını ve ilgili konularını illa da önceden bir kitap ve benzeri bir kaynaktan öğrenmeli miyiz yoksa bu yola adım atmadan önce bu

¹⁴ Nehcul Belaga kitabında Hz Ali'den (a.s) nakledilen hutbede bu gerçek çok açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hz Ali (a.s) bu hutbenin bir bölümünde şöyle buyuruyor: Onlar (Ehlîbeyt) (a.s) ilahî sırların taşıyıcılarıdır, ilahî emrin koruyucularıdır, ilahî ilmin yuvalarıdır, ilahî hükmün adresidirler, ilahî kitapların korunağıdır ve ilahî dinin dağıtıcıları. ... bu ümmetin içinde hiç kimse onlarla kıyaslanamaz ve onların pınarından su içen hiç kimse onlarla kıyaslanamaz. Onlar dinin temelidirler ve yakînin direğidirler. İleri gidenler onlara dönmelidir ve geride kalanlar onlara varmalıdır. Velayet hakkını taşıyacak özellikler ancak onlarda vardır ve peygamberin (a.s) vasileri ve varisleri onlardan başkası değildir. (Nehcül- Belaga, 2'nci Hutbe)

¹⁵ Hücetü'l- İslam Murtaza Aga Tehranî'nin arkadaşlarından birisi değerli büyük bir zatın şöyle anlattığını naklediyor: Ayetullah Hüseyinguli Hemedanî'yi rüyamda gördüm. Kendisine "acaba üstadımız Seyyid Ali Gazi Tabatabaî kâmil bir insan mıdır?" diye sordum. Şöyle buyurdular: Senin aklındaki kâmil insan değildir. Bu olayı Seyyid Ali Gazi'nin kendisine söyledim. Üstad, ders esnasında benim bu rüyamı anlattıktan sonra şöyle buyurdu: Ben, kâmil insanların ayağındaki ayakkabının bir teki bile olamam.

konuları bilmemize gerek yoktur ve takvalı olmakla yetinip kitap ve sünnette açıklanmış olan bilgilere uyarsak hedefe ulaşabilir miyiz?

Bu sorunun cevabına varmak için her şeyden önce ahlakî sıkıntılardan kurtulmak ve manevî olarak yükselmenin, fizikî tedaviye ve bildiğimiz fizikî hastalıklardan kurtulmaya benzediğini söylemeliyiz. Tedavi gerektiren herhangi bir hastalığa yakalanan insanlar doğal olarak tabibe başvuruyorlar. Özellikle bu hastalık öldürücü bir hastalıksa ve hastanın da tanıdığı uzman bir tabip varsa bu durumda hasta hiç tereddüt etmeden ve hiç vakit kaybetmeden bu tabibe başvurur. Tabip ise hastayı muayene ettikten sonra gerekli ilaç ve yiyecek tavsiyesinde bulunur ve hasta da bu tavsiyelere uyarak belli bir süre sonra sağlığına kavuşur. Toplumun içinde insanların ulaşabileceği bir tabip varsa insanların doğal olarak yaptığı iş budur. Özellikle günümüzde türlü uzmanlık dallarında tabiplerin ulaşılabilir olması insanların bu davranışını daha da belirgin bir şekilde gösteriyor.

Ancak iki yüz yıl önce durum çok farklıydı. Bu dönemde hekim olarak bilinen insanların sayısı çok azdı ve bazı durumlarda bir şehirde ancak bir veya iki tabip bulunuyordu. Ayrıca bugün gördüğümüz uzmanlık dallarının hiçbirisi yoktu ve bir tabip sinir hastalıklarından tutun da sindirim hastalıklarına kadar, göz hastalıklarından tutun da kalp hastalıklarına kadar tüm hastalıklara bakıyordu. İşte bu nedenle bu dönemde yaşayan insanların her biri kendi başına küçük bir hekimdi ve insanlar daha çok kendi tecrübelerine veya büyüklerin tecrübelerine dayanarak tedavi yolunu tutuyorlardı. Bazı durumlarda ise konuyla ilgili kitaplar insanların derdine deva oluyordu.

Fiziki tedavi ile ilgili söylediklerimizin bir benzeri profesyonel spor dallarında da geçerlidir. Geçmişte şimdiki gibi sporcu yetiştiren antrenörler yoktu ve spor konusuna bilimsel bir yaklaşım da olmadığı için doğal olarak sporcuları bilimsel kurallarla yetiştirecek bir çalıştırıcı bulunmazdı. Spor dallarıyla ilerlemek isteyenler daha çok önceki sporcuların kişisel tecrübeleriyle, kendi şahsi tecrübeleriyle ve kısaca kendi çabalarıyla ilerlemek zorundalardı. Bu tür çalışmalar, bilimsel kurallar çerçevesinde yapılmadığı için ve uzman antrenörler denetiminde gerçekleşmediği için de doğal olarak sporcular için tehlikeli sonuçlar doğurabiliyordu. Ancak günümüzde artık sporcular tecrübeli antrenörler denetimi altında bilimsel veriler göz önünde bulundurularak antrenman yapıyor.

Sözün kıyası manevî konular da aşağı yukarı aynı akışa sahiptir. Manevî olarak ilerlemek isteyenler bu alanda daha önce emek harcıyıp da yüksek yerlere varmış olan insanların tecrübelerinden yararlanmak suretiyle ve bu insanların denetimine girerek aşamalı bir şekilde manevî basamakları birbiri ardına geride bırakabilirler. Kemal basamaklarını geride bırakmış olan yüce zatlar sahip oldukları tecrübe sayesinde kendilerine başvuran gönüllünün sahip olduğu eksiklikleri ve önemine göre güçlendirilmesi gereken yönlerini önceden bilebiliyorlar. Böyle bir insanın denetiminde ilerleyen kişiler düzenli bir programla Allah'a giden yolda başarılı bir şekilde ilerleyebiliyorlar. Böyle bir insana başvurma imkânına sahip olan kişi için aklın hükmettiği şey kesinlikle bu insandan yardım almak ve onun denetimi altına girmektir.¹⁶

Ancak gerçek şu ki böyle birisini kolay kolay bulamayız. Seyr u sülûk ve Allah bilincinin üst aşamalarına varmış olan her yönüyle güvenilir bu tür insanlara varmak kolay değildir. Ayrıca esasen bu tür insanların sayı olarak her zaman az olması ve gösterişten uzak durmaları bu insanlara ulaşmayı daha da zorlaştırıyor. Âriflik taslayan insanların sayısı az değildir; ancak kendisi karanlıklar içinde olmayan ve insanları karanlıklara sürüklemeyen insanların sayısı çok azdır. Daha zor olan ise bu insanlara ulaşmaktır. Ancak insanın elinden tutacak olan kişilerin az olması ve bu insanlara ulaşmanın sıkıntıları kesinlikle şeytanın eline bahane vermemelidir ve bizi Allah'a giden yoldan alıkoymamalıdır. Muteber ahlaki ve irfânî kitaplara başvurmak ve bu kitaplardaki büyük üstatların uygulamalı desturlarını gözden geçirmek, aynı şekilde büyük âriflerin bu yolda ilerlemek isteyenlere hitaben yazmış olduğu mektupları okumak çok yardımcı ve yol açıcı olacaktır.¹⁷

¹⁶ Merhum Seyyid Ali Gazi şöyle buyuruyor: Bu yolda her şeyden daha önemli olan, bilgili, basiretli, heva ve hevesini yenmiş, marifeti ilahiye varmış, kamil insan ve Allah'a giden yolu geride bıraktığı gibi ayrıca üç yolculuk da yapmış olan ve mahlukatı hak ile gören üstattır. Merhum Gazi şöyle buyuruyor: Seyrû sülûk yolunun yolcusu olmak isteyen kişi hayatının yarısını üstat peşinde harcıyıp da aradığına kavuşursa buna değer. Diğer bir yerde ise şöyle buyuruyor: Üstat bulan kişi yolu yaralamıştır. (Bahrul'ulum'a isnat edilen Seyrû sülûk risalesi, sayfa: 176)

¹⁷ Burada örnek olarak büyük ârif merhum Molla Hüseyinguli Hemedanî'nin bir buyruğunu nakletmek istiyorum. Aşağıdaki yazı Tezkiretul Muttakin kitabından alınmıştır: Bismillahirrahmanirrahim. Hamd, alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. Onun selamı en hayırlı varlık olan Muhammed (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) üzerine olsun.

Ebedi kurtuluş ve saadetin peşinde olanlar şunu bilmeli ki kurtuluş ehli insanlar iki gruba ayrılıyor. Biri Eshabul Yemin, diğeri ise Mukarreb kullardır.

Saadet peşinde olanlar, eshabul Yemin'in yaptıklarını, yani günahlardan uzak durmayı başarabilirlerse onlardan birisi olabilirler. Mukarreb kullar ise buna ilaveten başka işlerle mükelleftirler. Ancak burada bunu açıklamak durumunda değiliz.

İnsan, ne denli küçük ve hakir olduğunu, Yüce Allah'ın ise ne denli büyük ve güçlü olduğunu anlarsa kesinlikle rabbinin huzurunda ona karşı gelmeyi aklından bile geçirmez ve bütün günah düşüncelerini aklından silinip atar. Günah işlemek senin için kolaylaşmışsa bunun birkaç sebebi var. Burada bu sebeplerin birkaçını açıklamak istiyorum.

Birinci olarak bütün aklını, fikrini şu değersiz dünyaya vermişsin ve uhrevi kazançlar ve kayıplar gözünün önünden silinmiştir. Ne denli büyük karları ve ebedi mutluluğu kaçırdığının farkında bile değilsin. Ne denli büyük zararlara uğradığının farkında bile değilsin.

İkinci olarak kendi güçsüzlüğünün, yoksulluğunun ve fakirliğinin farkında bile değilsin. Vücutundaki her bir zerrenin, onu ayakta tutmakla görevli meleklerin sayesinde ayakta olduğunu bilmiyorsun.

Üçüncü olarak yaşadığın her bir an için ve vücutundaki her bir parça için sana sonsuz sayıda nimetler verildiğini ve bu nimetlerin saymakla bitmediğini bilmiyorsun. Bütün bunlara rağmen nasıl bunca nimeti haram yolda kullanabiliyorsun?

Dördüncü olarak onun büyük cezalarından nasıl gaffet edersin? Ölümle kıyamet arasında bin çeşit sıkıntı olduğunu ve bunların içinde en kolay sıkıntının can vermek sıkıntısı olduğunu bilmez misin? Neden kıyamet gününün sıkıntılarını görmüyorsun? Mukarreb kulların bile ıstırap ve korku yaşadığı o dehşet verici günden Allah'a sığınırım. Yeri göğü ateş olan o gün, cehennemin insanları çevrelediği o gün, azap meleklerinin suçlu avında olduğu o gün, iyi insanların bile ıstırap ve korku içinde olduğu o gün, kötü insanların işkence ve azaba tutulduğu o gün. Güneşin tepeden vurduğu ve yerin demir ocağından daha sıcak olduğu o gün. Hesap korkusu bir yandan sırttan geçememek korkusu diğer yandan. Oysa hala cehennem başlamamış bile. Cehennemin ateşini, kaynar kazanlarını mı anlatayım yoksa içindeki yılan ve akreplerin nasıl olduğundan mı bahsedeyim?

Bu söylediklerim kısanın kısaltılmışıdır. Binde bir bile değil. Bu hakirin sana söyleyeceği bütün söz, gınahtan uzak durmaktır. Bunu yapabilirsen büyük yerlere varabilirsin. Gınahtan uzak durmak konusunda gevşeklik yapma ve Allah korusun günaha düşersen eğer hemen tövbe edip iki rekat namaz kıl. Namaz sonrasında yetmiş defa istiğfar et ve secdeye kapılıp Allah'tan af dile. Umarım Allah seni bağışlar.

Bazı ilmiyhallerde büyük günahlar yazılmıştır. Bunları öğren ve uzak dur. Sakın ola gybet, yalan ve eziyete yaklaşma.

Fecir vaktine en az bir saat kala uykudan uyan ve secdeye kapıl. Merhum Molla Muhsin Feyz'in 'Minhacu'n- Necat' kitabında yazılmış olanlar senin gündüz ve gece amelilerin olarak kafidir. Orada yazıldığı gibi amel et ve zikirlerinin sadece dille değil de

Merhum Molla Hüseyinguli Hemedani¹⁸, merhum Şeyh Muhammed

kalple de olmasına özen göster. Kalp huzuru ile yapılmayan amellere az da olsa se-vap verilse de bu ameller kalbin eğriliklerini gidermez.

Kesinlikle ve kesinlikle haram yiyeceklerden uzak dur. Sadece ve sadece helal olanı ye. Az ye ve çok yemekten sakın. Yani vücudunun ihtiyacından fazla yeme. Ağırlaşıp da yapılması gerekenleri yapamayacak kadar çok yeme ve aynı zamanda zayıf düşüp de yine yapılması gerekenleri yapamayacak kadar az yeme. Tutabildiğin kadar oruç tut ancak gece, gündüzün telafisini yapmayacaksan eğer.

Kısaca vücudun ihtiyacı kadar yemek iyidir ancak bundan daha az veya daha çok yemek kötüdür. İnsanların kinini hasedini, onlarla ilgili kötü duyguları kalbinden çıkararak temiz bir kalple namaza dur. Namaz kılarken üzerindeki giysi, durduğun yer ve üzerinde olduğun sergi mubah olmalıdır. Alın bölgesinin geldiği yer hariç di-ğher yerlerin geçici olmayacak şekilde necis olması namazı bozmaya da necis olma-ması daha iyidir. Huşu içinde, eğik bir boyunla, titrete bir kalple, bir kolenin yüce bir mevlanın karşısında durduğu gibi namaza dur. Sabah namazından sonra yetmiş defa istiğfar et, yetmiş defa “la ilahe illallah” de ve bilinen sabah duasını oku. Her namaz sonrasında Hz Fatma’nın (a.s) tesbihatını söylemeyi ihmal etme ve her gün büyük bir saygıyla abdestli bir şekilde huşu içinde en az bir cüz Kur’an oku. Kur’an okurken gerekmedikçe konuşma. Uyku öncesi şehadet getir ve bir defa ayetelkursi, bir defa fatiha suresi, dört defa ihlas suresi, on beş defa kadir suresi ve bir defa şehi-dellah ayetini oku. Uyku öncesi istiğfar etmek ise iyidir. Arada bir ihlas suresini yüz defa okuyabilirsen bu da çok iyidir.

Ölümü unutma. Elini sağ yanağına koyup sağ tarafa uzan ve Allah’ı anarak uyu. Va-siyet etmeği ihmal etme. “La ilahe illa ente subhaneke inni kuntu minezzalimin” zikrini söyleyebildiğin kadar söyle. Sürekli bu zikri söylemeye çalış. Özellikle gece vakitlerinde. Cuma akşamlarında yüz defa kadir suresini oku ve kumeyil duasını ih-mal etmemeğe çalış. Ayrıca ‘Hamse Aşer’ münacatını da. Hangisini daha çok oku-mak istersen onu oku. Özellikle mesakin, taibin, muftegirin, müridin, mutevessilin ve mu’tesimin münacatlarını çok okumaya çalış. Sahifeyi seccadiye’deki duaların her biri kendi yerinde çok yararlıdır.

İkinci vaktinde yetmiş defa istiğfar et ve bir defa subhanellahil azim, subhanellahi ve bihamdih oku. Ayrıca bu vakte özel istiğfarları da oku. Uzun secdeleri ihmal etme. Kunut’u uzun tutmak çok iyidir. Bütün bunlar günahlardan uzak durmakla beraber olursa iyidir. Beni de dualarınızda unutmayın. (Tezkiretul muttakin, 194 - 199).

¹⁸ Büyük arif ve fakih, merhum Ahunt Molla Hüseyinguli Hemedani irfân ve seyrü sülûkta oldukça ilerleyen ender ariflerdendir ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Kendi döneminin ve hatta sonraki dönemlerin benzersiz üstadıdır. Merhum Şeyh Agabozorg Tehrani değerli ‘Ez-Zeri’a’ kitabında bu yüce zatı şöyle anlatıyor:

Bu yüce zat şia’nın en büyük alimlerinden, büyük fakihlerinden ve kendi dönemi-nin en büyük ahlak üstadıdır. Hemedan’ın Cezin ilçesine bağlı Şevend köyünde 1239 hicri yılında gözlerini dünyaya açmıştır. İlk eğitimini Tahranda tamamlamıştır ve daha sonra ‘Şeyhy İrakeyn’ olarak bilinen büyük alim Şeyh Abdul-Hüseyn Tahrani’nin der-

Baharî¹⁹ ve merhum Seyyid Ahmed Kerbelâî²⁰ başvurabileceğimiz büyük

sine iştirak etmiştir. Ardından Sebzivar'a gidip burada yıllarca büyük felsefeci Mevla Hadi Sebzivari'nin öğrenciliğini yapmıştır. Daha sonra Necefe gidip burada yıllarca Şeyh Murtaza Ensari'nin derslerinden yararlanmıştır. Ahlak konusunda Aga Seyyid Ali Şuşterî'nin öğrencisi olmuştur. Molla Hüseyinguli üstadının vefatından sonra mercilik ve fetva peşine gitmeyip seçkin ve yetenekli öğrencileri yetiştirmeyi tercih etti. İlahi ilim ve irfân alanında çok yüce ve şaşırtıcı derecede seçkin insanlar yetiştirmiştir. Kendi eğitmiş olduğu seçkin insanlar için evinde cemaat imamlığı yapardı. Cahillik karanlıklarından kurtarıp da ilahi marifet nuruyla aydınlatmış olduğu, meşru riyazetler ve ilmi mücahedelerle tüm aşağılıklardan kurtarıp da Allah'ın birer salih kuluna dönüştürdüğü öğrencileri için.

Merhum Şeyh Agabozorg Tahrani'nin söylemiş olduğu gibi Merhum Molla Hüseyinguli Hemedani'nin irfân üstadı Merhum Aga Seyyid Ali Şuşterî'dir. Bu yüce zat, aynı zamanda en büyük fakihlerdendir ve merhum Şeyh Murtaza Ensari'nin önde gelen seçkin öğrencilerindendir. Şeyh Murtaza Ensari'nin vefatından sonra Aga Seyyid Ali Şuşterî üstadının dersini kaldığı yerden devam ettirmiştir; ancak altı ay sonra Aga Seyyid Şuşterî de vefat etmiştir. Aga Seyyid Ali Şuşterî fıkhıta Şeyh Murtaza Ensari'nin öğrencisi olsa da irfânda Şeyh Murtaza Ensari'nin üstadıdır. Yani bu iki yüce zat birbirinin üstadı ve aynı zamanda öğrencilerdi. Ahund Molla Hüseyinguli Hemedani ise fıkhıta Şeyh Murtaza Ensari'nin ve irfânda Aga Seyyid Şuşterî'nin öğrencisidir. Burada fıkıh ve irfân birleşti ve sonraki dönemlerde bu silsile dahilinde yetişmiş olan fakihler aynı zamanda irfân yönleriyle de biliniyorlar. Örneğin Ahund Molla Hüseyinguli Hemedani, Aga Seyyid Ahmed Kerbelâyî Tahrani, Mirza Ali Aga Gazi, Merhum Allame Tabatabaî ve Ayetullah Behcet gibi birbirinden değerli yüce alimler.

Seyyid Ahmed Kerbelâyî, Şeyh Muhammed Baharî ve Mirza Cevad Aga Meliki Tebrizî, Merhum Molla Hüseyinguli Hemedani'nin yetiştirmiş olduğu seçkin öğrencilerden birkaç örnektir.

Merhum Ahund, 28 Şaban, 1311 hicri yılında Kerbela'da gözlerini dünyaya yumdu ve Hz İmam Hüseyin (a.s) türbesi binasında toprağa verildi.

¹⁹ Ayetullah Şeyh Muhammed Baharî Hemedani, büyük ârif Ahund Molla Hüseyinguli Hemedani'nin seçkin öğrencilerindendir. Üstadından almış olduğu birkaç yıllık kısa bir eğitim sürecinden sonra büyük manevî makamlara varmayı başarmıştır. Merhum Allame Tabatabaî, üstadı merhum Ayetullah Mirza Ali Aga Gazi'nin şöyle anlattığını naklediyor: Üstadım Merhum Aga Seyyid Ahmed Kerbelâî şöyle buyuruyordu: Sürekli Ahund Molla Hüseyinguli Hemedani'nin yanındaydık ve üstat tamamıyla bizimdi, ta ki Şeyh Muhammed Baharî üstadla tanışınca dek. O geldi ve üstadı bizden çaldı. Merhum Baharî 9 Ramazan 1235 hicri yılında Hemedan'a bağlı Bahar köyünde hayata veda etti ve burada toprağa verildi. Günümüzde bu yüce zatın buradaki türbesi hak ve hakikat aşıklarının akın ettiği bir merkez halindedir ve kendisine gelen misafirleri ağırladığı ise oradaki halkın defalarca yaşayarak bildiği bir gerçektir.

²⁰ Sâliklerin görünen güzel yüzü, Ayetullah Seyyid Ahmed Tahrani Kerbelâî seyr u sülûk vadişine adım atıp da yüksek aşamalara çıkmayı başaran büyük bir fıkıh, büyük bir

zatlardır. Ayrıca Tezkiretu'l- Muttakîn²¹ veya Zadu's- Sâlik gibi kitaplarda merhum Şehid Sanî, Birinci Meclisî ve merhum Feyiz'den birtakım uygulamalı talimatlar nakledilmiştir. Ahlakî kitaplar konusunda ise örneğin Miracu's- Saade, Mahaccatu'l- Bayza, Hakayık ve Camiu's- Saadat gibi kitaplar örnek gösterilebilir. Bu kitaplara başvurmak bir hastanın, iyileşmek için bir tıp kitabına başvurmasına benzer veya antrenörü olmadığı için sporla ilgili kitaplardaki bilgiler ışığında kendisini geliştirmeye çalışan bir sporcunun yaptığına benzer. İnsanlar, tabip veya çalıştırıcı olmadığı yerde bu ihtiyaçlarını, konuyla ilgili yazılar ve kitaplardan karşılamaya çalıştıkları gibi manevî konularda ve seyr ü sülûk konusunda da güvenilir bir üstat olmadığı zaman aynı şekilde konuyla ilgili yazılar ve kitaplara başvurulabilir ve bu ihtiyacı bu yolla giderilmeye çalışabilirler.²²

felsefeci ve büyük bir ârifdir. Üstadı Merhum Ayetullah Ahund Molla Hüseyinguli Hemedanî'nin vefatından sonra bu yüce zatın üç yüz öğrencisi içinde Merhum Şeyh Muhammed Baharî ile birlikte bu zatın en seçkin ve en önde gelen öğrencisiydi. Bu iki zat, Necef'teki dönemin tek irfân üstatları olmuşlardır ve Merhum Baharî'nin Hemedan'a gitmesini müteakip Necef'teki tek irfân üstadı olarak Allah'a gitmek isteyenlerin elini tutmuştur.

Merhum Allame Tabatabaî kendisiyle ilgili şöyle yazıyor: Merhum Seyyid, aslı itibarıyla İsfahanlıdır; ancak Kerbelâ'da büyüştü ve eğitim yaşına geldiğinde burada edebiyat okumuştur. ... Son olarak ise dönemin büyük irfân üstadı Ahund Molla Hüseyinguli Hemedanî'nin eğitimine tabi olmuştur ve diğer öğrencilerden öne geçip en seçkin öğrenciler arasında yerini almıştır. Zâhirî ve bâtinî ilimlerde çok yüce yerlere gelmeyi başarmıştır ve merhum Ahund'un ölümünden sonra Necef'te fıkıh dersi vermenin yanı sıra insanların ilahî yönde yetişmesinde büyük başarılar elde etmiştir. Birçok yüce insan bu değerli zatın eğitimi altında yetişmiştir ve değersiz dünyevî değerleri bir kenara itip de 'kurb-i ilahî'de yer almayı başarmıştır. Bu yüce insanlardan birisi, aynı zamanda ilahî ilimlerde, fıkıhta, hadiste ve ahlakta bu hakirin üstadı olan büyük üstat, Ayetu'l- Hak, büyük alim, büyük zahit, büyük fakih, büyük muhaddis ve büyük şair merhum Mirza Ali Gazi Tabatabaî Tebrizî'dir.

²¹ Bu kitapta Ayetullah Şeyh Muhammed Baharî'nin sözleri ve mektupları bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

²² Konuyla ilgili değerli eserlerden birisi Merhum Bahru'l Ulum'un Seyr u sülûk risalesidir. Seyyid Haşim Haddad ve Allame Tabatabaî'nin talebesi olan Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Tahrani bu risaleyle ilgili şöyle yazıyor: Bir gün üstat Allame Tabatabaî'nin yanında şöyle dedim: Ahlak, Seyr u sülûk ve irfân konusunda birçok kitap okudum; ancak bu risale gibi derli toplu, kapsayıcı, akıcı, ve aynı zamanda cebe sığacak kadar küçük hacimli bir kitap görmedim. Üstat, bu dediğime şaşırdı ve şöyle buyurdu:

Ayrıca irfânın ilk aşamalarında insanın yaşayabileceği yanlışlık ve sapmalar çok ciddi ve yıkıcı değildir. Dolayısıyla bu aşamalarda illa da bir üstadın denetimine girmek gerekmiyor. Üstat ihtiyacı daha çok üst aşamalar içindir. Bu aşamalardaki yanlışlar çok tehlikeli olabiliyor ve insanı kâfirliğe kadar bile sürükleyebiliyor.

İrfanın belirli aşamalarında sâlikin yanlış yapması bu aşamaya kadar tüm kazandıklarını kaybetmesine mal olabilir. Bu aşamalarda bu tür tehlikeli ve hassas durumlardan ötürü güvenilir bilgin bir üstadın varlığı çok önemlidir. Sâlikin bu aşamalarda yaşayacağı düşüşler daha çok bir dağın yüksek bölgelerinden düşmeğe benzer. Yüksek bir dağdan düşen insanın vücudu ve kafası paramparça olabilir. Ancak bir iki metre yükseğe tırmanmış olan birisi buradan düşerse alacağı darbe belki de çok basit çiziklerle sınırlı olacaktır ve bu şahıs hiç beklemeden kalkıp yeniden yoluna devam edebilir. Doğal olarak daha çok tırmananların düşüşü daha büyük yaraları da beraberinde getirecektir. Seyr u sülûk konusunda da aynı kural geçerlidir.

Seyr u sülûk ve irfân yolda daha ileride olanların durumu geridekilere göre daha hassastır ve bazı durumlarda hayati biçimde bir üstadın yardımına ihtiyaç duyabilirler. Ancak seyr u sülûkun ilk aşamalarında durum çok hassas değildir ve sâlik kimseden yardım almadan kendi başına bile bu yolda ilerleyebilir. Bu aşamalardaki sâlik herhangi bir yanlış yaparsa bunu hızlı ve kolay bir şekilde telafi edebilir.

Ayrıca irfânın ilk adımlarında gizli saklı bir konu da yoktur zaten ve seyr u sülûkun ilk aşamalarını hemen hemen herkes biliyor. İrfanla ilgili birkaç sayfa okumuş olanlar bile irfânın ilk aşamasının farzları yerine getirmek ve haramlardan uzak durmak olduğunu, yani kısaca haramlardan sakınmak olduğunu bilir. İkinci aşama ise olabildiğince mekruhlardan sakınmak ve sünnetlere uymaktır. Yani sâlik, elinden

Bunun benzerini merhum Gazi'den duymuştum. Merhum Gazi şöyle buyurdular: İrfân'da bu kitap kadar temiz ve zengin bir kitap yazılmamıştır. Merhum Gazi'nin vasi olarak tayin etmiş olduğu Ayetullah Şeyh Abbas Guçanî şöyle buyuruyor: Merhum Gazi bu risaleye büyük önem veriyordu; ancak defalarca şöyle buyurduğunu duydum: Bu kitaptaki zikirler için hiç kimseye icazet vermem. (Seyr u sülûk risalesi, önsöz bölümü, sayfa: 12)

geldiğince müstehap ve sünnet amelleri yerine getirip mekruh işlerden uzak durmalıdır.

Esasen seyr u sülûkun ilk aşamaları pek karışık aşamalar değildir ve bu nedenle bu aşamalarla ilgili farklı tasavvuf akımları arasında ihtilaf ve görüş ayrılığı da yaşanmamıştır. Örneğin seyr u sülûk konusunda başarıya ulaşmak için önemli olan faktörlerden birisinin kalbi zikir ve kalben Allah'ı anmak olduğu gerçeği tüm tasavvuf akımlarının onayladığı bir gerçektir.

Yüce Allah'ın seyr u sülûkun ilk aşamaları geride bırakıp da bu yolun hassas bölgelerine adım atmış olan sâliklerin elinden tutmaması ve bu insanları, onlara yardım edecek birilerine kavuşturmaması Allah'ın lütfuna yakışmaz. Ancak daha bu yolun başındaki birisi neden yüksek seviyede bir üstat arasın? Bu adama sorulmalıdır; acaba bildikleriyle amel etmiş midir de yeni talimatlar ve yeni bilgiler arıyor? Hakikaten kendimize sormalıyız; bildiklerimizin yüzde kaçıyla amel etmişiz de yeni şeyler peşindeyiz?

Çoğu insan Hz. Mehdi'yi (a.s) görüp de seyr u sülûk için talimat almak istiyor; oysa farzlar ve haramlar konusunda bile hala kendisini düzeltmiş değildir. On iki İmamların (a.s) tümü, istisnasız bir şekilde, namazların vaktinde kılınması konusuna tavsiyeleriyle ve hayat tarzlarıyla yaşayarak büyük önem göstermişlerdir. Kendimize sormalıyız; Acaba irfânî konulara bunca büyük bir iştahla yaklaşırken şu basit ve aynı zamanda çok etkili talimata ne kadar uymuşuz? On iki İmamların (a.s) tamamı farzlar ve haramlar konusuna büyük bir hassasiyetle yaklaşmışlardır. Acaba hangimiz bu talimata uymuşuz da bir yere varmamışız? Şu bildiklerimize uymadığımız yerde Hz. Mehdi'den (a.s) yeni ne öğrenmek istiyoruz? Hz. Mehdi'yi (a.s) görme arzusu ve üstat bulma isteği bizi bunca önemli amellerden alıkoyan birer heves olabilir mi acaba?

Kısaca seyr u sülûk ve manevî makamlar konusunda, tecrübi ilimlerde olduğu gibi insanlara yol gösterecek, onların elinden tutup yanlışlarını ve tehlikeleri önceden bildirecek, bu yolu iyi bilen birtakım insanların var olduğu kesindir. Tıpta, matematikte, fıkıhta ve diğer ilimlerde bu ilimlerde ilerlemek isteyenlerin elinden tutacak birtakım üstatlar

vardır ve bu ilimlerde ilerlemek isteyenler olabildiğince en iyi üstadı bulup bu üstattan yararlanmalıdırlar. Aynı kural irfân için de geçerlidir ve seçkin bir üstattan yararlanmak irfân yolunda ilerlemek isteyenler için çok büyük yol açıcı olacaktır. Nefis terbiyesi bir fendir ve diğer fenlerde olduğu gibi burada da bu yolun inişini çıkışını, acısını tatlısını yaşamış olanlar yeni başlayanların elinden tutup da bu yolun inceliklerini onlara öğretebilirler. Özellikle bir üstat, ruhi ihata ve egemenliğin belirli aşamalarına ulaşmışsa kendisine başvuran sâlikin ruhundaki eksiklikleri görüp de ona bu eksikliklerin giderilmesi yönünde daha etkin bir şekilde yardımcı olabilir. Ancak acı gerçek şu ki bu yolda ilerlemiş olup da diğer insanların elinden tutabilecek kişilerin sayısı çok ama çok azdır ve bu tehlikeli yolda insanın güvenip de sırtını dayayabileceği kişiler çok ama çok azdır.

Burada söylemek istediğimiz son konu ise yüce manevî makamlara varmış olmanın kesinlikle kişinin masum olduğu ve hata yapmaz bir aşamaya geldiği anlamında olmadığıdır. Bunun en büyü kanıtı ise tüm dönemlerde ahlak ve seyr u sülûk üstatlarının az çok ihtilaf lar yaşamasıdır. Bu üstatların birçoğunun takva ve ihlasında zerre kadar tereddüt etmediğimiz halde yine de tüm bu üstatların aynı yöntemi benimsemediğini ve zaman zaman birbirini yanlış gördüğü bile görülmüştür. İşte bu ise masum imamlar (a.s) dışındaki insanların her ne kadar yüce manevî makamlara varmış olsalar da tüm maddî ve manevî konularda yanlış yapamaz olmadıklarını gösteriyor. Bu nedenle tüm irfânî akımlarda az veya çok sapmalar ve yanlışlar görülüyor ve hiçbir grup için “yüzde yüz hak üzeredir ve tüm fikrî ve amelî sapmalardan beridir” diyemeyiz.

Fitrî Ama Ulaşılması Zor

Elinizdeki kitabın farklı bölümlerinde ve özellikle birinci bölümde defalarca insandaki irfânî eğilimin fitrî bir eğilim olduğunu dile getirdik. Ayrıca İslamî öğretilerin, insanı, irfânın zirvesine yani bâtınî bir ilahî şühûda vardırarak şekilde tasarlandığını söyledik. Bunun anlamı İslamî hükümlerin fitrata uygun olması ve insanı, sahip olduğu en yüce fitrî eğilimlerinden birisi yani irfânî eğilimin üst zirvelerine vardırmasıdır.

Burada insanın aklına şöyle bir soru gelebilir: İnsandaki irfânî eğilim fitrîyse peki denen bu yolda ilerlemek bunca zordur ve çok az sayıda insan bu yolun ileri aşamalarına ulaşabiliyor? İslamî hükümler fitrata uygunsa peki neden bu hükümlere uymak kolay değildir ve çoğu zaman nefisle mücadele yapmayı ve sıkıntılar yaşamayı gerektiriyor? İnsanın fitratına uygun olan işlerin daha da kolay olması gerekmiyor mu?

Bu sorunun cevabı olarak şöyle diyebiliriz: Evet, insandaki irfânî eğilim, fitrî bir eğilimdir; ancak iki özelliğe sahip olması bu eğilimin ortaya çıkmasını ve gelişmesini önlüyor.

Birinci özellik, bu eğilimin değeri ve konumuyla ilgilidir. Şöyle ki doğal olarak az bulunan ve değerli olan şeylere ulaşmak da bir o kadar kolay değildir ve daha az bulunan şeyleri elde etmek daha zordur. Ulaşılması kolay, ucuz şeylere varmak doğal olarak kolaydır ve az bir çabayla elde edilebiliyor. Ancak ulaşmak istediğiniz şey bir gevher ise bu gevherin az bulunuyor olmasının kendisi cevherin değerini artıracaktır ve değeri arttıkça da ona ulaşmak bir o kadar zorlaşacaktır. Bu kural, genel bir kuraldır ve aranan şeyin fitrî olup olmaması bunu değiştirmez. Bu nedenle her ne kadar insandaki irfânî eğilim, fitrî olsa da bu eğilimin peşinde olduğu şeyin yani huzûrî Allah bilincinin çok değerli ve az bulunur olması irfânî eğilimin filizlenmesini ve kemale varmasını zorlaştırıyor. Aşağıdaki örnek bunun anlaşılmasını kolaylaştırabilir.

Örneğin insanın yemeğe meyletmesi fitrî bir eğilimdir. Ancak insan açlığını bir parça ekmekle de giderebilir, çok az bulunan bir kuşu avlayıp da bu avın etiyile de açlığını giderebilir. Burada soruyoruz: Acaba açlığı gidermek için seçilebilen bu iki yolun sıkıntı ve zorlukları aynı mıdır? Doğal olarak insanın, açlığını gidermek için seçeceği yemek ne kadar lezzetliyse bu yemeğe ulaşmak da bir o kadar zordur ve bu da insandaki açlık içgüdüsünün fitrî olmasından bağımsızdır. Aynı şekilde insandaki servete ulaşmak içgüdüsü fitrîdir; ancak elmas taşına ulaşmak kolay değildir ve bir parça elmas bulabilmek için yerin metrelerce altına gidip belki de yüzbinlerce ton taşı yerinden oynatmak gerekiyor. Evet, tavus kuşunu yakından görmek isteyen, Hindistan'a kadar gitmeyi de göze almalıdır. Aynı şekilde insanî kemallerin zirvesine varıp da Allah'ı huzûrî bir şekilde müşahade etmek isteyen kişi bu

değerli cevherin ucuz olmadığını ve kendine yakışır bir bedel gerektirdiğini iyi bilmelidir.

Bu yolu çetinleştiren ikinci özellik ise irfânî eğilimlerin kendi kendiliğine filizlenmemesi ve kendi kendine ortaya çıkmamasıdır. Kitabın birinci bölümünde insandaki fitrî eğilimlerin “kendi kendine gelişen” ve “kendi kendine gelişmeyen” iki farklı türe sahip olduğunu dile getirdik. Kendi kendine gelişen eğilimler insanın herhangi bir çaba göstermesine gerek kalmaksızın kendi kendine gelişip de zamanla kemalini tamamlayan eğilimlerdir. İnsanlar doğal bir vaka olarak kendi kendine gelişen bu eğilimleri doyurmak baskısını hissediyorlar. Örneğin cinsel eğilim bunun bir örneğidir. Tüm insanlar hayatlarının belirli bir döneminde bu eğilimin ilk belirtilerini hissederler ve zamanla şiddetlendiğini görürler. Bu eğilimin insanda yarattığı baskı insanları bu eğilimi doyurmaya itiyor. Açlık içgüdüsü de aynı şekildedir. İnsan doğduğu andan itibaren birtakım fizyolojik etkenler sebebiyle açlık içgüdüsünün harekete geçtiğini hisseder ve bu içgüdüğü doyurmanın yolunu tutar. İnsandaki birçok doğal içgüdüler ve eğilimler bu türdendir ancak insanda var olan birtakım içgüdüler fitrî olmalarına rağmen kendi kendiliğine ortaya çıkmazlar ve ortaya çıkıp gelişmeleri, kişinin çabasına bağlıdır. İnsandaki bu tür eğilimler, kendi kendiliğine insanı baskı altında bırakan türden eğilimler değildir ve insanlar tabii süreç çerçevesinde kendilerini bu eğilimleri doyurmak zorunda hissetmezler. Bu tür fitrî eğilimleri “kendi kendine gelişmeyen eğilimler” olarak adlandırıyoruz. Örneğin insanın bilgi edinmek ve öğrenme içgüdüsü bunun bir örneğidir. İnsan, doğal olarak bir şeyleri merak eder ve öğrenmek ister. Bu nedenle çocuklar konuşmayı öğrenir öğrenmez türlü sorular sormaya başlıyorlar ve etraflarında olup bitenleri öğrenmek istiyorlar. Bu nedenle insandaki bilgi edinme içgüdüsü fitrîdir; ancak acaba bu fitrî eğilim insanın kendi çabası olmaksızın gelişip ilerleyebilir mi? Kesinlikle böyle değildir. İlmi zirveleri fetheden bilgin ve âlim insanlar bu aşamalara varmak için nice zorluklara katlanıyorlar, nice geceler uykusuz kalıyorlar, nice sıkıntılara göğüz geriyorlar. Kendini sıkıntılar dermasına bırakmaksızın, rahatlıklar ve afiyet içinde, kolaylıkla ilim zirvelerine varılabilir mi hiç? Bu eğilimin fitrî olması kesinlikle kolay olduğu anlamında değildir.

İnsandaki irfân eğilimi de bu türdendir. Bu eğilim her ne kadar fitrî ise de filizlenmek için ve gelişmek için kişinin çaba göstermesini gerektiriyor. İnsandaki bu eğilim ilk başta sönük ve gizli olsa da kişinin çabalarıyla kendini gösteriyor ve gelişmenin yolunu tutuyor. Ancak filizlenme sonrasındaki aşamalarda da yine kendi kendine gelişmiyor ve kişinin gece gündüz demeden çaba göstermesini gerektiriyor.

﴿وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين﴾²³

²³ “Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdetmektir.”

ÜSTAD MUHAMMED TAKİ MİSBAH

İslamî İrfan

Yaratılışın gayesi olan ilahî marifet ve muhabbet, kolayca elde edilmiyor ve bu yolun yolcusu / salık ancak büyük sıkıntılardan sonra bu cevhere ulaşabilmektedir. Salikin önündeki en önemli engelin, yolun kendisini bulmak olduğunu söylersek yanlış bir şey söylemiş olmayız. Zira yanlış bir yolda ilerlemek, kişiye, uzun yıllar boyunca katlanmış olduğu sıkıntılar ve zorluklardan başka bir şey kazandırmayacağı gibi hedeften uzaklaşmasına da neden olacaktır. Bu sebeple her şeyden önce doğru irfânı bulmaya çalışmalıyız ve titizlikle bu yönde çaba göstermeliyiz.

Bu doğrultuda konuyla ilgili yeterli araştırma ve tecrübeye sahip olan güvenilir belli başlı uzmanlar ve üstatlardan yardım almak ve İslamî öğretileri yakından tanıyan bu şahsiyetlerden yararlanmak bizim için yol açıcı olacaktır. Bu maksatla çağımızın büyük âlimlerinden Üstat Muhammed Taki Misbah'ın farklı oturumlarda beyan ettiği çok önemli sözleri bir araya getirilerek elinizdeki eser oluşmuştur.

جامعة
المصطفى
العالمية
مكتب التمثيل

Turkey Representation
Office of al-Mustafa
International University